

Detentie van jeugdigen in Curaçao

Detentie van jeugdigen in Curaçao

Juvenile detention in Curaçao

Proefschrift

ter verkrijging van de graad van doctor aan de
Erasmus Universiteit Rotterdam
op gezag van de
rector magnificus

Prof. dr. H.G. Schmidt

en volgens besluit van het College van Promoties.
De openbare verdediging zal plaatsvinden op
vrijdag 8 juni 2012 om 13.30 uur

door

Annemarie Désirée Marchena-Slot
geboren te Willemstad, Curaçao

Promotiecommissie

Promotor Prof.mr. H. de Doelder

Overige leden
Prof.mr. F.W. Bleichrodt
Prof.mr. J.M. Reijntjes
Mr.dr. J. uit Beijerse

Detentie van jeugdigen in Curaçao

Juvenile detention in Curaçao

Proefschrift

ter verkrijging van de graad van doctor
aan de Universiteit van de Nederlandse Antillen (UNA)
op gezag van de waarnemend rector magnificus, dr. F.B.G. de Lanoy
in het openbaar te verdedigen
op donderdag 21 juni 2012 om 16.00 uur

door

Annemarie Désirée Marchena-Slot
geboren 9 april 1979 te Willemstad, Curaçao

Promotiecommissie

Promotor	Prof.mr. H. de Doelder
Coreferent	Prof. mr. J.M. Reijntjes
Overige leden	Dr. F.B.G. de Lanoy, waarnemend rector magnificus Mr.dr. P. Klik, decaan Prof.mr. F.B.M. Kunneman Prof.mr. F.W. Bleichrodt Mr.dr. J. uit Beijerse Prof.mr. J.M. Saleh Mr.dr. G.A.E. Thodé

Dankwoord

Velen droegen bij aan de totstandkoming van dit boek. Ofschoon ik niet iedereen bij naam kan noemen, wil ik mijn dankbaarheid hier kenbaar maken en toch enkelen bij naam noemen.

Mijn eerste 'Danki' is voor de UNA, die mij het voorrecht gaf promotieonderzoek te doen in het kader van een universitaire aanstelling in Curaçao.

Van de inhoudelijk betrokkenen ben ik mijn grootste dank verschuldigd aan mijn promotor prof.mr. H. de Doelder en mijn begeleidster dr. J. uit Beijerse. Jullie boden mij veel ruimte het onderzoek naar eigen inzicht uit te voeren, waren enthousiast, kritisch en altijd betrokken. Ook prof.mr. J.M. Reijntjes dank ik voor zijn grote steun bij dit onderzoek. Het was een groot genoegen en een zegen met jullie te mogen werken.

De kring van mensen die in inhoudelijk opzicht bijdroeg aan mijn academische vorming en dit onderzoek is echter breder. Daarom wil ik mijn (oud)collega's van met name de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de UNA bedanken voor het (kritisch) lezen van teksten en andersoortige ondersteuning. Van hen noem ik Peter Klik apart. Dank voor al je medewerking en steun.

Voorts waren diverse personen en instanties bereid mij (achtergrond)informatie te verschaffen, bij gelegenheid rond te leiden (bijvoorbeeld bij het GOG, Brasami en SDKK), danwel de gelegenheid te bieden jeugdigen die vastzaten te spreken. Voor deze gesprekken wil ik zowel hen als die jeugdigen bedanken; in het bijzonder het meisje uit de Curaçaose Gato-zaak. Het gesprek dat collega Uit Beijerse en ik destijds met haar voerden zal mij altijd bijblijven.

Daarnaast wil ik, zonder anderen tekort te doen, enkele vrienden bij naam noemen: Saran, dank voor je betrokkenheid vanaf het begin en je bijdrage uit de jeugdstrafrechtspraktijk. Nerissa, jouw periodieke voicemail stemde altijd vrolijk. Agnes, dank voor de theeavonden waarbij je ook gedragskundige inzichten met me deelde. Kirti, you're a wonderful teacher. Marike, Gedeona, Candida, Jody, Paula, Kitty en Flora jullie zijn vriendinnen uit duizenden!

Natuurlijk bedank ik ook mijn familie. Op de eerste plaats wil ik mijn ouders, Barry Slot en Gladys Velázquez, bedanken voor alles wat jullie mij meegeven in het leven. Marco en Laura Marchena, woorden schieten tekort voor jullie liefdevolle opvang van Matteo. Robert, Lisette, Mariëlle, Lucy, Roy, Carlos en Caroline, bedankt voor alle steun.

Tot slot wil ik als laatste, maar voornaamste persoon, mijn echtgenoot Mark bedanken. Dushi, masha danki pa bo amor, pasenshi, konfiansa i koperashon!

Dit boek is opgedragen aan Matteo. Lieverd, mama's boek is nu af!

Willemstad, April 2012

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 Inleiding	1
1.1 Aanleiding.....	1
1.2 Onderzoeksvraag.....	4
1.3 Overzicht en plan van aanpak	4
1.4 Afbakening, terminologie en methode	7
Hoofdstuk 2 De context van het Antilliaanse jeugdrecht	9
2.1 Inleiding	9
2.2 Het verdragskader	11
2.2.1 De totstandkoming van het IVRK	11
2.2.2 Doorwerking van verdragsbepalingen.....	14
2.2.3 De strekking van het IVRK	19
2.3 Kindbeelden	22
2.3.1 De ontwikkeling van het kindbeeld in het Nederlandse (jeugd)strafrecht	22
2.3.2 De ontwikkeling van het kindbeeld en de opvoeding in de Nederlandse Antillen vanaf de 19e eeuw tot heden	25
2.3.3 Het verdragskindbeeld en de kritiek daarop	37
2.4 Jeugdwetgeving in de Nederlandse Antillen	39
2.4.1 Leeftijdsgrenzen: minderjarigheid en verantwoordelijkheid	40
2.4.2 Ontwikkelingen in de jeugdwetgeving tot 2000	45
2.4.3 De 21e eeuw: een nieuwe positie van het kind in de jeugdwetgeving.....	54
2.5 Conclusies	57
Hoofdstuk 3 De ontwikkeling van de Antilliaanse jeugdsancties	61
3.1 Inleiding	61
3.2 1869: overname van de in Nederland geldende Code Pénal	62
3.2.1 Concordantie: Franse invloed op de West-Indische wetgeving.....	62
3.2.2 De straffen van 1869 (algemeen).....	63
3.2.3 De straffen voor kinderen (tot 16 jaar)	65
3.3 1918: een nieuw Wetboek van Strafrecht, maar geen nieuw kinderstrafrecht.....	68
3.3.1 Het sanctiestelsel van 1918	70
3.3.2 De straffen voor kinderen (10 tot 16 jaar)	71
3.3.3 Het gevangenisstrafregime	75
3.4 1925: introductie van jeugdsancties	76
3.4.1 Veranderingen ten opzichte van 1918	78
3.4.2 De sanctiemogelijkheden	80
3.4.3 Tbr, geen tuchtschool.....	86

3.4.4 Tbr met gevangenisstraf	87
3.4.5 Toepassing van volwassenensancties op 16- en 17-jarigen.....	90
3.5 Wetswijzigingen na 1925 met effect op de jeugdsancties	92
3.5.1 (Strafrechtelijke) Ots	92
3.5.2 Wijzigingen in de regeling van Tbr.....	95
3.5.3 Een minimumleeftijdsgrens en herijking van (minimum- en maximum)straffen	99
3.5.4 Tot slot: nieuw Jeugdstrafrecht	100
3.6 Het IVRK.....	101
3.6.1 Uitgangspunten van artikel 40 IVRK	101
3.6.2 Waarborgen van artikel 37 IVRK	102
3.6.3 Voorbehouden bij het IVRK voor de Nederlandse Antillen	103
3.7 Conclusies	104
Hoofdstuk 4 Executie van vrijheidsbeneming van jeugdigen ...	107
4.1 Inleiding.....	107
4.2 Algemene opmerkingen over de rechtspositionele kaders.....	112
4.2.1 De kaders voor verblijf in het GOG	116
4.2.2 De kaders voor detentie van jeugdigen in de reguliere gevangenis SDKK.....	116
4.3 Huidige voorzieningen: geen (gegarandeerde) scheiding	117
4.3.1 Het GOG: een open opvoedingsgesticht voor jeugdigen met Tbr en Ots	119
4.3.2 Semi-gesloten GOG-plaatsen (voor voorarrest en Tbr) naast Brasami	123
4.3.3 'Sentro di Detenshon i Korekshon di Kòrsou': gevangenis voor volwassenen ...	124
4.3.4 Tussenconclusie over voorzieningen	125
4.4 Opzet, beheer en differentiatie van de inrichting.....	126
4.4.1 Het internationale kader	126
4.4.2 Opzet, beheer en differentiatie in het GOG.....	129
4.4.3 Opzet, beheer en differentiatie in SDKK.....	132
4.5 Accommodatie, welzijn, medische zorg en contacten met de buitenwereld	136
4.5.1 Het internationale kader	136
4.5.2 Accommodatie, welzijn, medische zorg en contacten met de buitenwereld in het GOG	139
4.5.3 Accommodatie, welzijn, medische zorg en contacten met de buitenwereld in SDKK.....	142
4.6 Dagprogramma: onderwijs, arbeid en ontplooiing	146
4.6.1 Het internationale kader	146
4.6.2 Dagprogramma in het GOG	148
4.6.3 Dagprogramma in de gevangenis.....	150
4.7 Disciplinaire sancties, geweld, toezicht en beklag	152
4.7.1 Het internationale kader.....	152
4.7.2 Toezicht, beklag, disciplinaire sancties en geweld in het GOG	156
4.7.3 Toezicht, beklag, disciplinaire sancties en geweld in SDKK	160

4.8 Conclusies.....	166
Hoofdstuk 5 Knelpunten in het oude jeugdsanctiestelsel	171
5.1 Inleiding	171
5.2 Het belang van het kind bij afweging van het starten van een strafprocedure	171
5.3 Detentie bij gebrek aan alternatieven.....	173
5.4 De toepassing van volwassenensancties bij 16- en 17-jarigen ...	174
5.4.1 Motivering van de keuze voor een volwassenensanctie: de zaak Gato	176
5.4.2 Zijn nadere criteria voor de toepassing van volwassenensancties de oplossing?	179
5.4.3 Levenslang bij jeugdigen?	181
5.5 Caribische beperkingen: interregionale overdracht als oplossing voor samenplaatsing met volwassenen?	185
5.5.1 De zaak Mathew: verdragsconformiteit als gezamenlijke (Koninkrijks)verantwoordelijkheid	187
5.5.2 De zaak C.: Curaçaose noodoplossingen na de zaak Mathew.....	188
5.5.3 Complicaties bij interregionale overdracht van executie	191
5.6 (Omzetting en executie van) jeugdsancties na meerderjarigheid	193
5.7 Het belang van het kind bij de sanctiekeuze	197
5.7.1 Voorwaardelijke Tbr in de 'Schroevendraaier'-zaak	197
5.7.2 16 jaar gevangenisstraf in de zaak Gato	199
5.8 Detentie als ultimum remedium (en) voor de kortste duur	201
5.9 Wat nu?	203
5.9.1 Jeugdstrafrecht op basis van de leeftijd op het moment van het plegen	205
5.9.2 Langdurige detentie met flexibiliteit	206
5.9.3 Eén vrijheidsbenemende jeugdsanctie?	209
5.9.4 Het creëren van jeugdinrichtingen	213
5.10 Conclusies	214
Hoofdstuk 6 Detentie in het nieuwe jeugdsanctiestelsel	219
6.1 Inleiding.....	219
6.1.1. Gezichtspunten uit het vorige hoofdstuk.....	220
6.1.2 De verhouding tussen de bijzondere jeugdbepalingen en de algemene bepalingen uit de eerdere titels Boek 1 CSr	220
6.2 Uitgangspunten in het nieuwe jeugdstrafrecht	222
6.2.1 Leeftijdsgrenzen: voldoende flexibiliteit bij de bovengrens?.....	222
6.2.2 Flexibiliteit bij sanctietoemeting: sanctiecombinaties	225
6.3 Alternatieven voor detentie in het nieuwe sanctiepakket.....	227
6.3.1 Geldboete	230

6.3.2 Taakstraf, HALT en transactie	233
6.3.3 De gedragbeïnvloedende maatregel	239
6.4 Twee detentietitels: jeugddetentie of Pij	241
6.4.1 Jeugddetentie	242
6.4.2 Pij	243
6.5 Detentie en meerderjarigheid: (executie-)omzetting	246
6.5.1 Executie van jeugddetentie als gevangenisstraf	246
6.5.2 Omzetting van Pij in TBS	248
6.6 Toch behoud van een optie voor toepassing volwassenensancties	
.....	252
6.6.1 IVRK-kaders	252
6.6.2 Artikel 1:158 CSr vergeleken met 41septies NASr	253
6.6.3 Artikel 1:158 CSr en de uitgebreidere mogelijkheden voor detentie van jeugdigen	
.....	258
6.7 Detentie-executie	262
6.8 Gemaakte keuzes en verbeterpunten	265
6.8.1 De rol van de gedragsdeskundige en de rechter	266
6.8.2 Waarom niet één vrijheidsbenemende sanctie?	269
6.9 Conclusies	270
Hoofdstuk 7 Conclusies en aanbevelingen	277
7.1 Inleiding	277
7.2 Deelconclusies	277
7.3 Eindconclusie en aanbevelingen	290
Summary	293
Literatuurlijst	297
Trefwoordenregister	309
Curriculum Vitae	313

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Oude wetgeving en een (nieuw) Kinderrechtenverdrag

De mogelijkheden jeugdigen in de voormalige Nederlandse Antillen bij wijze van strafrechtelijke sanctie te detineren, zijn terug te voeren op wetgeving van het begin van de twintigste eeuw uit Nederland. De hier in 1923 aangenomen jeugdsancties, die in 1925 in werking traden, zijn ontleend aan het pakket jeugdsancties dat in Nederland in 1901 werd aangenomen in de zogenaamde Kinderwetten. Na de invoering van de Nederlands-Antilliaanse jeugdsanctie-regels werden deze niet meer integraal herzien tot het geheel nieuwe Wetboek van Strafrecht, dat in 2011 werd ingevoerd door het land Curaçao.¹ Vanaf 1998 is het VN-verdrag inzake de rechten van het kind (voortaan: IVRK) ook voor het toenmalige land 'de Nederlandse Antillen' in werking getreden. Dit verdrag biedt de voornaamste kaders voor alle aangelegenheden jeugdigen tot 18 jaar betreffend, waaronder de jeugdstrafrechtspleging en in het bijzonder de toepassing van detentie bij jeugdigen.

De vraag rijst in hoeverre de detentie van jeugdigen in Curaçao door de 'internationale beugel' kan. Deze vraag is relevant om een aantal redenen. Ten eerste heeft het tot voor kort geldende jeugdsanctiestelsel bijna negentig jaar bestaan in de Nederlandse Antillen. Ten tweede is het IVRK sinds 1990 de voornaamste toetssteen voor het jeugdstrafrecht en inmiddels ook meer dan tien jaar voor Curaçao. Dat verdrag onderstreept dat detentie van jeugdigen het 'ultimum remedium' hoort te zijn en dat het belang van het kind ook in strafzaken 'een' zo niet *de*, eerste overweging dient te zijn. Gelet op het feit, dat op de detentiepraktijk te Curaçao voor volwassenen reeds jaren ernstige kritiek bestaat, is een onderzoek naar detentie van jeugdigen, die extra bescherming dienen te genieten, geboden.

¹ Na 10 oktober 2010 zijn de koninkrijksverhoudingen gewijzigd. Het land de Nederlandse Antillen bestaat niet meer. In het westelijk deel van het Koninkrijk der Nederlanden bestaan nu, naast het land Aruba, de nieuwe landen Curaçao en Sint Maarten. De BES-eilanden (Bonaire, Sint Eustatius en Saba) zijn een openbaar lichaam of bijzondere gemeente van Nederland geworden, Caribisch Nederland.

Een beeld van de door jeugdigen en adolescenten gepleegde criminaliteit op Curaçao

Een andere reden om onderzoek te verrichten naar de vrijheidsbeneming van jeugdigen houdt verband met de aard en omvang van de criminaliteit gepleegd door jeugdigen in Curaçao. Uit bestaand materiaal over de praktijk en cijfers van de (ei)landelijke criminaliteit blijkt het aandeel van jeugdigen (tot 18 jaar) aanzienlijk te zijn.²

In 2008 verscheen op verzoek van de Gezaghebber van het Eilandgebied Curaçao het beleidskader 'Plan Veiligheid Curaçao, Naar een veilige leefomgeving voor de burgers van Curaçao' (hierna: Beleidskader PVC). In dit plan, dat een uitwerking is van het Plan Veiligheid Nederlandse Antillen (afgekort: PVNA), staat dat 1693 jeugdigen (personen in de leeftijd tot 18 jaar) in de periode tussen 1998 en 2003 met justitie in aanraking kwamen ter zake 2333 gepleegde delicten. Van dit aantal delicten bleek meer dan 40% toe te schrijven aan recidivisten.³ Aan het Openbaar Ministerie op Curaçao worden echter slechts 'ernstige zaken' overgedragen vanuit het Bureau Jeugd- en Zedenzaken van de politie. Het gaat dan met name om geweldsdelicten, waaronder ook (vuur)wapenbezit, zedendelicten, opiumdelicten en diefstal.⁴ Deze delicten vormen ook de hoofdmoot van de geregistreerde criminaliteit in het algemeen.⁵ Lichtere delicten door jeugdigen gepleegd, worden niet door het Openbaar Ministerie vervolgd, terwijl ook anderszins niets met die delicten gebeurt.⁶

Ofschoon over het aantal criminele carrières dat begint met het plegen van lichtere delicten geen data bekend zijn, is het verontrustend dat op die delicten geen reactie volgt. Het Beleidskader PVC meldt voorts dat first-offenders steeds jonger zijn en hun delicten steeds zwaarder. Het rapport verklaart dat nader op basis van uitkomsten van een pilot-onderzoek naar achtergronden van zestig jongeren in de Bon Futuro-gevangenis in de leeftijd

² De voornaamste bronnen zijn Faber/Mostert/Nelen (2006); Beleidskader PVC (2008); Weenink/Brug 2009.

³ Beleidskader PVC (2008), p. 23.

⁴ Zie meest recent Weenink/Brug (2009).

⁵ Uit de cijfers van de geregistreerde misdaad over 1998 en 2000 blijkt dat het meest veroordeeld werd wegens opiumdelicten, vermogensdelicten, overtredingen van de (vuur)wapenverordening en geweldsmisdrijven, Rapport Griffie/CBS (2002), p. 18. Uit recent onderzoek volgt hetzelfde beeld. Faber/Mostert/Nelen (2006); Weenink/Brug (2009).

⁶ Beleidskader PVC (2008), p. 24.

tot 24 jaar.⁷ De onderzoekers stellen dat sprake is van een grote achterliggende problematiek: alle jeugdigen vertonen van jongsaf gedragsproblemen, die thuis niet aangepakt (kunnen) worden. Deze jeugdigen komen uit arme wijken, leven vaak in gezinnen met een inkomen dat lager is dan de bijstandsgrens en het thuisfront (meestal éénoudergezinnen) biedt weinig steun, toezicht of gezelligheid. Veel ouders van die jeugdigen zijn zelf gedetineerd geweest en vaak is sprake van huiselijk geweld.⁸ De jeugdigen zijn allemaal drop-outs, recidiveren jong, hebben 'slechte vrienden' gehad en hebben vaak problemen met middelengebruik (gehad).⁹ In de Criminaliteitsbeeldanalyse Curaçao van 2008, die Weenink en Brug voor het KLPD uitvoerden, wijzen zij als oorzaak voor de jeugdcriminaliteit behalve op voornoemde factoren, echter vooral op het schooluitvalpercentage van 50% en het jeugdwerkloosheidspercentage van 40%, die leiden tot een gebrekkig perspectief.¹⁰

Deze feiten wegen des te zwaarder, omdat van alle jeugdigen tot 18 jaar, die in de periode 1998-2003 in contact kwamen met justitie, één op de vier zo'n zwaar delict had gepleegd dat hij werd gedetineerd in de gevangenis.¹¹

Uit de in 2006 verschenen 'baseline'-studie van Faber e.a. volgt dat de participatie van jeugdigen aan met name geweldsdelicten relatief groot is.¹² Van alle aan het Openbaar Ministerie gezonden geweldsdelicten, werd, in de periode 1998-2005 gemiddeld ruim 11% door jeugdigen in de leeftijd van 13 tot en met 17 jaar gepleegd. Vanaf het jaar 2003- 2005 is het percentage geweldsdelicten door deze leeftijdscategorie gepleegd zelfs 20%.¹³ Met name deze (strafrechtelijke) jeugdigen vormen (in absolute zin) een kleine groep van de populatie van Curaçao, maar het aantal geweldgerelateerde feiten dat door deze groep gepleegd wordt, is onevenredig groot. Ook de KLPD-studie van Weenink en Brug bevestigt het algemene beeld van het grote aandeel van de jeugdigen in

⁷ Beleidskader PVC (2008), p. 24.

⁸ Behalve in het *Beleidskader PVC* (2008) wordt ook in de studie van Weenink en Brug voor de KLPD de zwakke opvoeding en de éénoudergezinsamenstelling bij de beschrijving van de achtergrond van de jeugdcriminaliteit in het algemeen genoemd. Weenink/Brug (2009), p. 228, 230.

⁹ Beleidskader PVC (2008), p. 24.

¹⁰ In deze KLPD-studie worden gelet op de geschetste problematiek tevens concrete voorstellen voor een preventieve aanpak gedaan. Weenink/Brug (2009), p. 228, 230.

¹¹ Beleidskader PVC 2008, p. 23.

¹² Faber/Mostert/Nelen (2006).

¹³ Faber/Mostert/Nelen (2006).

de criminaliteit in de periode van 2005 tot en met de eerste helft van 2007: op zeer jonge leeftijd zijn deze jeugdigen al zeer gewelddadig. In deze periode werden 149 minderjarigen in verzekering gesteld op Curaçao.¹⁴ In 68% van de gevallen, waarin niet geseponneerd werd, ging het daarbij om een geweldsdelict. Dit getal is groot in vergelijking met de 17% voor de hele bevolking.¹⁵

1.2 Onderzoeksvraag

De centrale vraagstelling waarop deze studie een antwoord beoogt te geven, luidt als volgt:

Welke plaats nemen de vrijheidsbenemende jeugdsancties in het oude en nieuwe jeugdsanctiestelsel van Curaçao in en in hoeverre voldoet de wetgeving terzake (en in het bijzonder de detentievoorschriften) aan de internationale normen?

1.3 Overzicht en plan van aanpak

In een onderzoek naar jeugdstrafrecht, dat zich richt op de sancties en de vrijheidsbeneming van jeugdigen in het bijzonder, kan niet voorbijgegaan worden aan de achterliggende conceptuele vraag: Waarom er apart kinderstrafrecht zou moeten zijn?

Hoofdstuk 2 stelt daarom de context van het Nederlands-Antilliaanse jeugdrecht centraal. Enerzijds wordt daarbij ingegaan op het kader dat het IVRK biedt voor het voormalige (Antilliaanse) jeugd(straf)recht.¹⁶ Dit verdrag biedt het voornaamste toetsingskader voor het jeugdstrafrecht en het sanctiestelsel in het bijzonder. In het kader van de contextuele beschrijving wordt anderzijds ingegaan op de ontwikkeling van het Curaçaose kindbeeld en hoe

¹⁴ Ter vergelijking: Prinsen en Vinkers rapporteerden in 2008 dat er ongeveer 79 minderjarigen in voorlopige hechtenis zaten. Prinsen/Vinkers (2008), p. 32.

¹⁵ Deze KLPD-studie tekent hier wel bij aan deze cijfers vermoedelijk vertekend zijn, doordat 'jongeren die relatief lichte vergrijpen plegen vermoedelijk vaker worden heengezonden dan volwassenen'. Elders zegt de studie expliciet dat de precieze omvang van de jeugdcriminaliteit niet bekend is, omdat jongeren niet in verzekering worden gesteld bij lichtere vergrijpen. Weenink/Brug (2009), p. 35, 37 en 228.

¹⁶ In de titel van dit hoofdstuk wordt gesproken over 'het Antilliaanse jeugdrecht', omdat dit hoofdstuk een historische benadering kent voor de contextuele beschrijving van het jeugdrecht van de Nederlandse Antillen.

dit zijn weerslag vond in het voormalige Antilliaanse jeugdrecht. De beschrijving van het Curaçaose kindbeeld wordt afgezet tegen het kindbeeld in Nederland (tot 1905), omdat de jeugdstrafwetgeving in Curaçao tot het moment van herziening (eind 2011) vrijwel geheel leunde op de in 1905 in Nederland in werking getreden Kinderwetten. Overigens wordt in het algemeen bij de totstandkoming van wetgeving in de westelijke Koninkrijksdelen vaak vanwege het concordantiebeginsel, verwoord in artikel 39 Statuut, naar Nederland(se wetgeving) gekeken. In dit hoofdstuk wordt voorts ingegaan op de vraag of er principiële, culturele redenen zijn voor spanning tussen het Antilliaanse kindbeeld en hetgeen in het IVRK wordt geponeerd. De reden hiervoor is, dat het kindbeeld van het IVRK wel als 'westers' of 'noordelijk' is omschreven bij wijze van kritiek door auteurs uit minder welvarende landen (uit de Caribbean en Zuid-Amerika).

In **hoofdstuk 3** wordt vervolgens de ontwikkeling beschreven van het oude Antilliaanse sanctiestelsel voor jeugdigen sinds de afkondiging van de eerste eigen wetgeving in de toenmalige kolonie Curaçao in 1869 tot de invoering van het nieuwe Wetboek van Strafrecht in november 2011 in (inmiddels) het land Curaçao. Dit hoofdstuk kent om twee redenen een historische opzet. Ten eerste omdat de mogelijkheden die het oude jeugdsanctiestelsel bood, van grote invloed waren op de plaats die de detentie van jeugdigen als sanctie in Curaçao innam en inneemt. Op de tweede plaats is het voor een goed begrip van de huidige mogelijkheden voor toepassing van detentie bij jeugdigen noodzakelijk de wetshistorische achtergronden te kennen. Aan de hand van deze beschrijving wordt duidelijk welke keuzen ten grondslag lagen aan het oude jeugdsanctiesysteem, dat geënt was op de Nederlandse kinderwetten van 1905. Daarnaast zal blijken in hoeverre bij invoering van dat jeugdsanctiestelsel rekening werd gehouden met lokale omstandigheden.

In **hoofdstuk 4** wordt de executie van vrijheidsbeneming van jeugdigen in Curaçao geëvalueerd. Alvorens de wetgeving thematisch te onderzoeken, worden eerst de huidige voorzieningen voor executie van detentie van jeugdigen besproken. Voor de executie van vrijheidsbenemende maatregelen ten opzichte van jeugdigen gelden de speciaal daarvoor gemaakte penitentiaire regels. Hierbij staat de (oude) penitentiaire wetgeving van de Nederlandse Antillen centraal. Deze wetgeving is nog steeds in het land Curaçao van toepassing bij detentie van jeugdigen bij gebreke aan nieuwe uitvoeringswetgeving op basis van het ingevoerde herziene Wetboek van Strafrecht van 2011. Deze wetgeving kan direct aan het IVRK en de bijbehorende richtlijnen (al is

dat 'soft law') getoetst worden; de Havana Rules vormen hierbij de basis van het internationale kader, terwijl voorts de aanbevelingen van de Raad van Ministers van de Raad van Europa (CM/Rec (2008)11) in aanvulling hierop worden besproken waar deze concretere normen verwoorden. Bij de executie van gevangenisstraf of bij andersoortige plaatsing van jeugdigen in de strafgevangenis worden echter de reguliere executieregels voor volwassenen toegepast. Daarom is het kritisch beschouwen van dit rechtspositionele kader eveneens van belang. Centraal in dit hoofdstuk staat de vraag welke waarborgen voor jeugdigen bestaan tijdens de executiefase van hun detentie in Curaçao en in hoeverre die executie aan internationale normen voldoet. Er is uitdrukkelijk niet naar gestreefd een uitputtende reflectie te bieden uit internationaal perspectief op de gekozen facetten van het penitentiaire kader voor gedetineerde jeugdigen; dit zou een op zichzelf staand onderzoek rechtvaardigen.

Hoofdstuk 5 heeft een evaluatief karakter en is opgezet vanuit de knelpunten in het oude jeugdsanctiestelsel en het (oude) uitvoeringskader. In dit hoofdstuk wordt de detentie van jeugdigen in Curaçao getoetst aan de internationale uitgangspunten en wordt nagegaan of, en zo ja in hoeverre, de wettelijke regelingen aanpassing behoeven, waarbij speciale aandacht wordt geschonken aan de voorbehouden die het Koninkrijk maakte ten behoeve van Curaçao bij het IVRK. Vragen die aan bod komen zijn: In hoeverre is er ruimte voor een afweging van de belangen van het kind? In hoeverre is detentie van jeugdigen ultimum remedium in het Curaçaose jeugdsanctiestelsel? Hierbij wordt ingegaan op het gebrek aan alternatieven voor detentie, de combinatiemogelijkheid Tbr en gevangenisstraf (na Tbr), de toepassing van volwassensancties bij 16- en 17-jarigen, de problematiek van samenplaatsing van jeugdigen met volwassenen, de waarde van artikel 40 Statuut in verband met de zaak Mathew, en de gespannen verhouding tussen het harde strafklimaat en de (verdrags)rechten van het kind. Tevens worden in dit hoofdstuk lijnen geschetst waarlangs oplossingen voor de besproken knelpunten gezocht kunnen worden voor de toekomst.

In **hoofdstuk 6** wordt naar aanleiding van de bevindingen en suggesties voor de toekomst uit hoofdstuk 5, gekeken naar de plaats van detentie van jeugdigen in het nieuwe Curaçaose Wetboek van Strafrecht. Daarbij zal enerzijds ingegaan worden op de vraag of, en zo ja in hoeverre, in Titel X van dit Wetboek van Strafrecht, het hoofd wordt geboden aan de knelpunten, die in hoofdstuk 5 zijn besproken. Anderzijds staat de vraag centraal in hoeverre, die oplossingen in de nieuwe wetgeving aansluiten op de in hoofdstuk 5

gedane suggesties voor de toekomst. Ten slotte volgen in **hoofdstuk 7** de conclusies en aanbevelingen.

1.4 Afbakening, terminologie en methode

Het onderwerp van dit onderzoek is de detentie van jeugdigen in Curaçao. Onder detentie kunnen behalve de sanctievormen, ook voorarrest en vreemdelingenbewaring worden verstaan. Deze vormen van detentie zullen in dit onderzoek echter niet worden meegenomen. In deze studie wordt onder 'detentie' slechts de vrijheidsbeneming in het kader van sanctionering verstaan. De voornaamste reden hiervoor is, dat de detentie van jeugdigen in Curaçao als sanctie een bijzondere plaats inneemt binnen het sanctiestelsel en een zelfstandig onderzoek rechtvaardigt. Vrijheidsbeneming in het kader van voorarrest komt daarom niet anders dan zijdelings aan de orde en vreemdelingenbewaring wordt geheel buiten beschouwing gelaten. Nader onderzoek naar deze detentievormen zou zonder meer aanbeveling verdienen.¹⁷

Vanwege het feit dat het IVRK de term 'kind' hanteert, wordt de term 'kind' gebruikt wanneer het over dit verdrag gaat, terwijl anders zo veel mogelijk de term 'jeugdige' wordt gebruikt, tenzij in de wetstekst een andere term gehanteerd wordt. De reden hiervoor is dat het begrip 'kind' verder bijna niet (meer) gebruikt wordt. Op nationaal niveau wordt sinds de invoering van het Nederlands-Antilliaanse Wetboek van Strafvordering gesproken over 'jeugdigen' en daarom in algemenere zin over 'jeugdstrafrecht'. Het gebruik van de term jeugdige past in de gedachtegang, die ten grondslag ligt aan het huidige Wetboek van Strafvordering, waarbij de jeugdige niet alleen als object van pedagogische aandacht, maar ook en vooral als rechtssubject wordt gezien.¹⁸

De tot het onderwerp gerelateerde bepalingen van het IVRK en andere internationaalrechtelijke bronnen voor het jeugdstrafrecht, waaronder de VN-Richtlijnen, worden in dit onderzoek slechts besproken voorzover de Curaçaose jeugddetentie hieraan getoetst danwel hiermee vergeleken wordt. Voor het

¹⁷ Zie over (de praktijk van) voorarrest bij jeugdigen te Curaçao bijvoorbeeld: Uit Beijerse (2010). Uit deze bijdrage blijkt dat het voorarrest van jeugdigen een dankbaar onderwerp zou zijn voor nader onderzoek.

¹⁸ Vergelijk Schalken/Mul (1999), p. 107.

hele onderzoek is juridische literatuur de voornaamste bron, naast (inter)nationale jurisprudentie en rapporten. Voor de hoofdstukken 3 en 6 is voorts geput uit relevante parlementaire handelingen, terwijl met name voor hoofdstuk 4 en een deel van hoofdstuk 5 ook de rapportages van het CPT¹⁹ na bezoeken aan de Nederlandse Antillen en de rapporten inzake implementatie van verbeteringen naar aanleiding van het (laatste) CPT-bezoek in 2007, zijn gebruikt. Daarnaast is met name voor delen van hoofdstuk 2 gebruikt gemaakt van sociaal-wetenschappelijke bronnen.

Na het uiteenvallen van het land de Nederlandse Antillen is gekozen deze studie op de Curaçaose situatie te richten. Het oude Wetboek van Strafrecht van de Nederlandse Antillen bleef na het uiteenvallen van de Nederlandse Antillen op 10 oktober 2010 onverkort gelden in Curaçao en in Sint Maarten. De bepalingen over jeugdigen in het Arubaanse Wetboek van Strafrecht hebben dezelfde oorsprong als de Antilliaanse bepalingen, die golden tot de invoering van het nieuwe Wetboek van Strafrecht in Curaçao. Een integrale herziening vond na de verzelfstandiging in Aruba in 1986 niet plaats. De (historische) beschrijving van de Antilliaanse jeugdsancties gaat daardoor grotendeels ook over het jeugdstrafrecht van Aruba. In Curaçao werd het nieuwe wetboek in juli 2011 door de Staten goedgekeurd. Het trad op 15 november 2011 in werking. In Aruba en Sint Maarten werden nagenoeg gelijklopende voorstellen tot herziening van de Wetboeken van Strafrecht aan de Staten aangeboden. De conclusies van dit onderzoek over met name de knelpunten in het oude (Antilliaanse) jeugdsanctiestelsel en detentie als jeugdsanctie in het nieuwe Curaçaose strafrecht, kunnen daarom tevens grotendeels van betekenis zijn voor de verdere rechtsontwikkeling in Aruba en Sint Maarten op dit vlak.

¹⁹ Europees Comité inzake de voorkoming van folteringen en onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing van de Raad van Europa.

Hoofdstuk 2 De context van het Antilliaanse jeugdrecht²⁰

2.1 Inleiding

Jeugdrecht richt zich primair op de 'rechten' van kinderen. Deze rechten van kinderen bestaan grotendeels uit de plichten en verplichtingen, die de ouder of voogd in het belang van het kind geacht wordt te vervullen. Secundair gaat jeugdrecht over de rechten van de ouder of voogd in relatie tot het kind. Op de derde plaats betreft het jeugdrecht het recht van de Staat te interveniëren binnen de relatie ouder-kind en in bepaalde gevallen zelfs de rechten van de ouder of voogd te overstijgen. Naast deze private kant van het kinderrecht is in de meeste landen door de staat ook strafwetgeving gemaakt ter bescherming van kinderen tegen zichzelf en tegen volwassenen met eigen sancties en procesregels.²¹ Als dus gekeken wordt naar het jeugdrecht, staat uiteraard het kind of de jeugdige centraal, maar daarbij moet opgemerkt worden dat, dat 'kind' primair beschouwd wordt vanuit zijn relatie tot zijn verzorgers en de samenleving als collectief, althans de overheid. Om het (oude) Nederlands-Antilliaanse jeugdstrafrecht in perspectief te kunnen plaatsen, wordt in dit hoofdstuk eerst kort een indicatie gegeven van het kader, dat door het VN-kinderrechtenverdrag wordt geboden.

Het recht staat in voortdurende wisselwerking met de maatschappelijke context.²² Dit werkt beide kanten op. Enerzijds is het recht een weerslag van de maatschappelijke opvattingen. Anderzijds reguleert het recht die context, althans beoogt het dat te doen. Het positieve recht is derhalve te beschouwen als een reflectie van deze ontwikkeling op enig moment.²³ Deze wisselwerking verloopt echter veelal niet simultaan. De wetgever zal maatschappelijke denkbeelden vaak pas (lang) nadat zij communis opinio geworden zijn, juridisch verankeren. Hierna zal de ontwikkeling van kinderrecht in de

²⁰ Het onderzoek dat aan dit hoofdstuk ten grondslag ligt werd afgesloten voor het uiteenvallen van het land de Nederlandse Antillen op 10 oktober 2010.

²¹ Vergelijk McDowell (2000), p. 4, 5.

²² Vergelijk ook Loth/Gakeer (2003), p. 56, 76. Deze auteurs stellen dat 'rechtsontwikkelingen zijn te beschouwen als een wisselwerking tussen het normatieve (juridische), ideële (filosofische) en actuele (sociologische) moment.'

²³ Illustratief is bijvoorbeeld dat (in Nederland) aan de aparte kinderbescherming en kinderbeschermingswetten eerst een maatschappelijke ontwikkeling vooraf ging. Zie ook: Hoefnagels (1974), p. 158.

negentiende en twintigste eeuw besproken worden. Anderzijds kan regelgeving juist ook het maatschappelijk denken en handelen beïnvloeden, bijvoorbeeld door ratificatie van verdragen. De impuls komt dan juist voort uit het juridische kader en dient om de context nader te sturen. Een voorbeeld hiervan is de invloed van het VN-kinderrechtenverdrag (hierna: IVRK) op het Nederlands-Antilliaanse jeugd(straf)recht. Dit (hogere) juridisch kader zou aanleiding kunnen, en in sommige gevallen wellicht *moeten*, geven voor wetswijzigingen op nationaal niveau en veranderingen in de praktijk van de jeugdstafrechtspleging.

Ofschoon de Nederlandse Antillen van 1634 tot 1954 kolonie van Nederland waren, was de wetgeving hier nimmer identiek aan die van overzee; zelfs niet toen dat officieel wel het uitgangspunt was. De eigen juridische ontwikkeling van het Nederlands-Antilliaanse jeugd(straf)recht is daarom beter te plaatsen en te verklaren vanuit haar (door tijd en plaats bepaalde) context. Aangezien het IVRK ook in de Nederlandse Antillen het oriëntatiekader bepaalt, zal in dit hoofdstuk dit verdrag en het kindbeeld, dat daaraan ten grondslag ligt, onderzocht worden. Gegeven de culturele en temporele bepaaldheid van maatschappelijke opvattingen, is het nuttig daarnaast bij de ontwikkeling van het Nederlands-Antilliaanse kindbeeld stil te staan en bij de Nederlandse (westerse) opvattingen rondom 'het kind'. In verband met het feit dat de Nederlandse kinderwetgeving van 1905 thans nog de basis vormt van het jeugdstafrecht in de Nederlandse Antillen, wordt in de beschrijving van de Nederlandse ontwikkeling van het kindbeeld het accent gelegd op de periode tot dat moment. Het juridische (pedagogisch) kader, dat zich sinds de twintigste eeuw ontwikkelde en de lokale toedracht in de Nederlandse Antillen zal voorts worden afgezet tegen het kindbeeld. Op de vraag in hoeverre het moderne kindbeeld zoals dat rond 1800 ontstond in West-Europa, althans in Nederland, ook in de Nederlandse Antillen bestaat wordt apart ingegaan. Bij de bespreking van het kindbeeld staan de relatie ouder-kind in de opvoeding en het thema scholing centraal. Hoe die ontwikkeling is verlopen sinds de negentiende eeuw en hoe (de) wetgeving over en voor kinderen zich heeft ontwikkeld volgt daarna.

Vervolgens wordt de ontwikkeling geschetst van de jeugdwetgeving in de Nederlandse Antillen en kan ingegaan worden op de vraag welke uitgangspunten de wetgever daarbij heeft gebruikt. Tegen de achtergrond van de ontwikkeling van het lokale kindbeeld wordt dan het ontstaan van de Nederlands-Antilliaanse jeugdwetgeving in de laatste twee eeuwen beschreven. In de paragraaf over de jeugdwetgeving in de Nederlandse Antillen wordt

eerst stilstaan bij twee concepten, te weten leeftijdsgrenzen en minderjarigheid, in verband met de vraag hoe 'de evoluerende verantwoordelijkheid' als juridisch concept vorm heeft gekregen. Het doel van dit hoofdstuk is de context van het Nederlands-Antilliaanse jeugdrecht zichtbaar te maken.

2.2 *Het verdragskader*

2.2.1 **De totstandkoming van het IVRK**

Het VN Kinderrechtenverdrag van 1989 kwam niet uit de lucht vallen. Er ging een internationaal gedocumenteerde ontwikkeling aan vooraf. Deze begon reeds na de eerste Wereldoorlog, toen de vijfde Assemblee van de Volkenbond in 1924 te Genève een Internationale Verklaring van de Rechten van Kinderen aannam, getiteld: *Declaration on the Rights of the Child* (hierna: de Verklaring). Het was opmerkelijk dat de term 'rechten' in de aanhef van de Verklaring voorkwam, omdat dit nog niet eerder, ook niet bij een verdrag was voorgekomen. Het kan gezien worden als een signaal van de samenstelster, dat rechten noodzakelijk waren voor het realiseren van het welzijn van kinderen.²⁴ De Verklaring bestond uit de opsomming van vijf rechten van kinderen, maar de term 'recht' kwam niet expliciet voor in de tekst. De juridische betekenis was dan ook gering. De Verklaring was weinig meer dan een intentieverklaring. Het document werd door de Volkenbond beschouwd als een oproep aan staten hun plichten te vervullen. Er werden nog geen verantwoordelijkheden voor staten tot implementatie geschapen. Evenwel was dit het eerste internationale document waarin over de positie van delinquente kinderen iets werd gezegd, in de bewoordingen: "*the erring child should be reclaimed*".²⁵

Deze Verklaring van Genève van 1924 werd na de oprichting van de Verenigde Naties in 1948 gebruikt als basis voor een iets uitgebreider document dat zeven artikelen bevatte.²⁶ Deze nieuwe Verklaring van Genève bracht echter geen noemenswaardige veranderingen in de rechtspositie van het kind zelf. Met betrekking tot delinquente kinderen werd in het vierde onderdeel van de Verklaring van 1948 opgemerkt, dat "*the maladjusted child must be re-educated*". De oprichting van de Verenigde Naties na de Tweede

²⁴ Mijnares (1999, p. 36).

²⁵ Detrick (1999), p. 13 onder verwijzing naar: Records of the Fifth Assembly, League of Nations official journal, special supplement no. 23, 1924, p. 177.

²⁶ Detrick (1992), p. 19.

Wereldoorlog en het gedachtengoed dat de erkenning en naleving van mensenrechten een universele aangelegenheid is, die voortvloeit uit de inherente waardigheid van de mens, maakte een einde aan het exclusief interstatelijk karakter van het internationale recht.²⁷ Na 1948 nam het aantal verdragen dat rechten voor specifieke bevolkingsgroepen (vluchtelingen, gevangenen, vrouwen en gehandicapten) beschermde, (kwantitatief) toe.

Voorts kwam na de totstandkoming van de Universele Verklaring voor de rechten van de Mens in 1948, in 1959 in aanvulling daarop, een VN Verklaring voor de Rechten van het kind tot stand. Dit document bestond uit een preambule en tien beginselen, maar was evenals haar voorgangers niet bindend, ofschoon de beginselen in deze Verklaring nu wel, in tegenstelling tot de eerdere versie, als rechten van het kind verwoord waren. Mijnarends ziet in de aanhef van 'right' en 'entitlement' het begin van erkenning van de jeugdige als subject van internationaal recht.²⁸ Het centrale thema in de verklaring van 1959 was dat kinderen speciale (fysieke en geestelijke) bescherming nodig hebben en geprioriteerde zorg, zoals dat ook in de eerdere verklaringen het thema was geweest.²⁹ Mijnarends concludeert dat de Verklaring van 1959 daarom niet als een wezenlijke verbetering in de rechtspositie van de jeugdige kan worden gezien.³⁰ Aan 'het delinquente kind' werd in deze verklaring, in tegenstelling tot de eerdere versies, geen aandacht besteed.

Detrick meent dat deze benadering van het kind in deze verklaring(en), waarbij het als voorwerp van zorg en speciale bescherming werd gezien, voortkwam uit de grote zorgen die in de eerste helft van de twintigste eeuw bestonden met betrekking tot kinderen vanwege de twee Wereldoorlogen. Zij schrijft dat in het 'Noorden', eind jaren zestig en in de jaren zeventig een progressieve, maar snelle kentering kwam in deze benadering, waardoor het (internationale) debat ontstond over de vraag wat het concept 'rechten van het kind' omvatte.³¹

Geheel in de lijn van deze ontwikkeling kan als laatste markeringsmoment in de ontwikkeling naar een Verdrag voor de rechten van het kind het jaar 1978 genoemd worden. In dat jaar kwam Polen met een voorstel om tot een kinderrechtenverdrag te komen. Daar was Polen ook in 1959 al een

²⁷ Mijnarends (1999), p. 37.

²⁸ Mijnarends (1999), p. 39.

²⁹ Detrick (1992), p. 19, 20.

³⁰ Mijnarends (1999), p. 39.

³¹ Detrick (1992), p. 19, 20.

voorzitter van geweest, maar toen was de tijd er nog niet rijp voor. Van Bueren wijst zeven redenen aan voor de internationale omslag in het denken, waardoor de wil om tot een apart kinderrechtenverdrag te komen, toenam.³²

Aanvankelijk was het de bedoeling op basis van het Poolse voorstel, dat erg veel leunde op de tekst van de Verklaring van 1959, te komen tot vaststelling van een verdragstekst in 1979, het internationale jaar van het kind. Dit was echter om tal van redenen niet haalbaar.³³ De overheden en internationale organisaties, waaraan het voorstel was gestuurd door de secretaris-generaal van de Verenigde Naties reageerden dan ook alles behalve enthousiast. Cantwell wijst hier op de volgende vier (belangrijkste) geopperde bezwaren: Ten eerste was de concept-tekst niet passend. Deze was te veel geënt op de tekst van de Verklaring van Genève van 1959, en week daardoor erg af van gebruikelijke verdragsteksten. Ten tweede behandelde de tekst een hele serie rechten niet, waardoor de impact van het verdrag op die terreinen in gevaar werd gebracht. Ten derde regelde het concept niets met betrekking tot het implementatievraagstuk. Voorts noemt Cantwell als vierde bezwaar het aannemen van het verdrag, zonder acht te slaan op de rapportages, programma's en initiatieven die uit het internationale jaar van het kind zouden voortkomen.³⁴

In zijn algemeenheid heerste de opvatting, dat de voorgestelde tekst zeer nauwkeurig onderzocht moest worden en aanzienlijk veranderd zou moeten worden. Daarom werd er een werkgroep ingesteld waaraan elk van de 43 vertegenwoordigde staten van de VN Commissie voor de Mensenrechten, kon deelnemen. Deze werkgroep zou een decennium lang werk verrichten, voordat de Verdragstekst gereed was. Uit de deelnamelijsten van de werkgroep blijkt, dat in alle stadia de (veelal westers en noordelijk gelegen) geïndustrialiseerde landen sterk oververtegenwoordigd waren. Hierdoor ontstond de, volgens Cantwell gerechtvaardigde, angst voor een erg noordelijk georiënteerde (eenzijdige) eindtekst. Andere auteurs, die eenzelfde soort kritiek uitten, wezen op een 'westerse' benadering. Zij vreesden kennelijk allemaal voor de effecten van de onevenwichtige geografische spreiding van de landen, die deelnamen aan de totstandkoming van het verdrag. De angst voor de effecten van die noordwesterse invalshoek (op de eindtekst van het IVRK), werd volgens Cantwell slechts gerelativeerd door de bijzonder actieve

³² Van Bueren (1995).

³³ Detrick (1992), 21.

³⁴ Detrick (1992), p. 21.

participatie van ontwikkelingslanden als Algerije, Argentinië, Senegal en Venezuela en de in 1988 plots toegenomen participatie (veelal door landen met Islamitisch recht).³⁵ Bij bestudering van de deelnamelijsten (vanaf 1981) blijkt voorts met betrekking tot de deelname uit Midden- en Zuid-Amerika dat zowel Argentinië, als Brazilië elk jaar een afgevaardigde hebben gestuurd. Venezuela daarentegen ging in 1983 en 1984 als toevoorder en heeft alleen deelgenomen in 1986, 1987 en 1989; Peru, in 1983 en 1984 nog toevoorder, nam vanaf 1985 jaarlijks deel aan de werkgroep. Voorts hebben in de tweede helft van het proces ook Colombia (vanaf 1987) en Mexico (vanaf 1985) jaarlijks geparticipeerd. Ter vergelijking: Nederland participeerde slechts tot en met 1985 en nam daarna genoeg met de rol van toevoorder.³⁶ Het is opvallend dat praktisch alle Midden- en Zuid-Amerikaanse landen - nadat de verdragstekst op 20 november 1989 was aangenomen en per 26 januari 1990 was opgesteld voor ondertekening, ratificatie en toetreding, - eerder partij zijn geworden bij het verdrag dan Nederland.³⁷ Het verdrag trad in werking op 2 september 1990.

2.2.2 Doorwerking van verdragsbepalingen

Het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (IVRK) trad voor de Nederlandse Antillen op 16 januari 1998 in werking.³⁸ Zoals bij elk verdrag is het van belang kort bij de vraag naar de doorwerking van het internationale recht stil te staan. De vraag naar de doorwerking van verdragen in de interne rechtsorde van de landen van het Koninkrijk der Nederlanden, is een aangelegenheid behorend tot de buitenlandse betrekkingen en is daarom op Koninkrijksniveau geregeld.³⁹ In de kern gaat het erom of burgers zich direct (rechtstreeks) kunnen beroepen op verdragsbepalingen voor een nationaal ambt.⁴⁰

³⁵ Detrick (1992), p. 23.

³⁶ Detrick (1992), p. 644-657 (Appendix IV).

³⁷ Landen als Argentinië, Bolivia, Brazilië, Chili, Costa Rica, Ecuador, El Salvador, Guatemala, Honduras, Nicaragua, Panama, Paraguay, Peru, Uruguay en Venezuela traden echter al in 1990 toe; Colombia, Cuba, Guyana, Jamaica en Mexico in 1991, maar Nederland wachtte tot 1995 met ratificeren. Alleen Haïti trad enkele maanden na Nederland toe als verdragspartij in juni 1995.

³⁸ *Trb.* 1998, no. 62.

³⁹ Artikel 3 lid 1 sub b Statuut benoemt de buitenlandse betrekkingen tot Koninkrijksaangelegenheid.

⁴⁰ Kortmann zegt: "...voor de nationale rechter of beroepsinstantie...". Kortmann (2005), p. 184.

De benadering van het Koninkrijk kan gekarakteriseerd worden als tenderend naar monistisch.⁴¹ Verdragen hebben 'automatische' interne werking en er hoeft geen transformatiewetgeving te worden gemaakt op nationaal niveau. Voorts zijn er twee mogelijkheden. Het kan zo zijn dat een verdragsbepaling zich richt tot een materiële wetgever die de bepaling moet uitvoeren. Dan werkt de bepaling niet-rechtstreeks voor de burger; hij kan zich er niet op beroepen bij de rechter. Wanneer een verdragsbepaling zich echter richt tot een ambt, dat de bepaling zonder tussenkomst van een nationale wetgever kan of moet toepassen, gaat het om een rechtstreeks werkende of toepasbare verdragsbepaling.⁴²

In het verlengde hiervan moet gewezen worden op artikel 93 Gw, dat bepaalt dat 'bepalingen van verdragen en besluiten van volkenrechtelijke organisaties die naar haar inhoud een ieder kunnen verbinden' verbindende kracht hebben, nadat zij zijn bekend gemaakt. Artikel 94 Gw bepaalt dat deze 'een ieder verbindende bepalingen' voorrang hebben boven nationale bepalingen. De vraag of sprake is van een bepaling, die 'naar haar inhoud een ieder kan verbinden', wordt (in de praktijk) door de rechter beantwoord en wel op grond van de verdragsbepaling zelf (bewoordingen, aard, strekking en totstandkomingsgeschiedenis).⁴³ De vraag is van belang, omdat zij, -zo zeggen de bewerkers van Van der Pot,- conform artikel 93 Gw bepalend is voor de directe werking van een verdragsbepaling, maar ook voor de vraag of een verdragsbepaling voorrang heeft boven een nationale bepaling;⁴⁴ wanneer in een specifiek geval toepassing van de nationale bepaling niet verenigbaar is met een specifieke verdragsbepaling (ex artikel 94 Gw). De facto bepaalt het 'een ieder verbindend karakter' van een verdragsbepaling in elk geval, in hoeverre een burger een beroep op de bepaling kan doen in rechte⁴⁵, danwel

⁴¹ Van Rijn (1999), p. 120.

⁴² Kortmann (2005), p. 184, 185.

⁴³ Kortmann (2005), p. 187. In Van der Pot wordt er voorts op gewezen, dat daarmee niet gezegd is dat 94 Gw zich (exclusief) tot de rechter richt, maar dat het ook denkbaar is in 94 Gw een verplichting voor bestuursorganen te lezen. Van der Pot/Elzinga & De Lange (2006), p. 701.

⁴⁴ Van der Pot/Elzinga & De Lange (2006), p. 700. Vgl. Kortmann (2005), p. 187.

Opgemerkt zij voorts dat Kortmann de vraag naar de 'een ieder verbindende aard' van de verdragsbepaling scheidt van de vraag naar de rechtstreekse toepassing van een verdragsbepaling, terwijl Van Rijn de beide vragen juist koppelt. (Van Rijn (1999), p. 121; Kortmann (2005), p. 185 (zie ook noot 171).)

⁴⁵ Kortmann stelt tenslotte dat, omdat artikel 94 Gw geen normadressaat bevat, ieder nationaal ambt belast met de toepassing van nationale wettelijke voorschriften (dus

zijn tegenpartij, na de bekendmaking. Kortmann zegt dan dat het dus moet gaan om waarborgnormen of de burger verplichtende regels.⁴⁶

Zo kan dus (ook) voor wat betreft het IVRK, geconcludeerd worden dat per verdragsbepaling moet worden nagegaan of zij naar haar inhoud een ieder verbindend is. Tussen de opstellers van het verdrag is hier nooit over gesproken.⁴⁷ De Nederlandse regering liet zich hierover uit in de memorie van toelichting bij de Rijkswet inzake goedkeuring van het IVRK.⁴⁸ Daarin werd gewezen op het feit dat een aantal verdragsbepalingen van het IVRK rechten betreffen, die ook in andere verdragen staan in bepalingen waarvan de rechtstreekse werking is vastgesteld of mogelijk wordt geacht. Dit werd onder andere voor artikel 37 en artikel 40 lid 2 IVRK gesteld.⁴⁹ Mijnarends betoogde dat (ook) uit de formulering van die twee artikelen kan worden afgeleid dat de opstellers kennelijk de bedoeling hadden bindende bescherming te garanderen aan de jeugdige, ook al is hij niet normadressaat.⁵⁰

Juridische status 'richtlijnen'

Het criterium 'naar haar inhoud een ieder verbindend' uit artikel 93 Gw heeft overigens niet alleen betrekking op verdragsbepalingen, maar ook op 'besluiten van volkenrechtelijke organisaties'. Vlemminx en Boekhorst zeggen over het begrip 'volkenrechtelijke organisatie' dat dit nauwelijks af te bakenen valt en dat pogingen daartoe bovendien zinloos lijken.⁵¹ Over de term 'besluit' zoals gebruikt in de aangehaalde zinsnede van genoemde Grondwetsartikelen, zeggen Vlemminx en Boekhorst, dat daarbij als voorwaarde geldt, dat de beslissing de Nederlandse Staat daadwerkelijk bindt. Daarbij wijzen zij erop dat bijvoorbeeld VN-resoluties afkomstig van de Algemene Vergadering buiten die definitie vallen, gelet op artikel 10 Handvest van de Verenigde Naties, dat bepaalt dat die (resoluties) slechts aanbevelingen bevatten.⁵² Dit

niet alleen de rechter) gehouden is deze achterwege te laten, in het geval van onverenigbaarheid met een ieder verbindende bepaling(en) van verdragen of besluiten van volkenrechtelijke organisaties. (Kortmann (2005), p. 189.)

⁴⁶ Kortmann (2005), p. 185, 186.

⁴⁷ Ruitenberg (2003), p. 35, 36.

⁴⁸ *Kamerstukken II 1992/93, 22855 (R 1451), nr. 3.*

⁴⁹ Ruitenberg beschrijft dit en geeft een overzicht in: Ruitenberg (2003), p. 36, 37.

⁵⁰ Mijnarends (2001), p. 302-307.

⁵¹ Koekkoek (2000), p. 454.

⁵² Koekkoek (2000), p. 481 (zie ook noot 1798 van dit a.w. waarin wordt verwezen naar: *Kamerstukken II 1979/80, 15049 (R 1100), nr. 7, p. 18.*)

criterium is voorts van belang, omdat er nogal wat, al of niet van de VN-afkomstige, richtlijnen betrekking hebben op jeugdstrafrecht. Ten aanzien van die richtlijnen speelt de vraag of zij aan te merken zijn als 'besluiten van volkenrechtelijke organisaties'.

Onder de voor het jeugdstrafrecht relevante richtlijnen vallen primair de drie speciaal voor kinderen geschreven VN-richtlijnen, te weten:

- 'United Nations Standard minimum rules for the administration of juvenile justice' (Beijing Rules, 1985);
- 'United Nations Rules for the protection of juveniles deprived of their liberty' (Havana Rules, 1990);
- 'United Nations Guidelines for the prevention of juvenile delinquency' (Riyadh Guidelines, 1990).

Om de boodschap van deze richtlijnen te onderstrepen valt ook te wijzen op sommige algemene richtlijnen, afkomstig van hetzij de Verenigde Naties zelf, zoals de 'Standard Minimum Rules for the treatment of prisoners', oorspronkelijk van 1955, herzien in 1977 en de Europese richtlijnen en aanbevelingen van de Raad van Europa, die het CPT gebruikt zoals de European Prison Rules (2006) en de 'European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures' (Recommendation CM/Rec 2008 (11)).⁵³

Ten aanzien van de drie VN-jeugdrichtlijnen, moet echter geconcludeerd worden dat zij niet vallen onder 'besluiten van volkenrechtelijke organisaties' zoals bedoeld in de artikelen 93 en 94 Gw. Deze jeugdrichtlijnen zijn immers alle afkomstig van de Algemene Vergadering en worden aangeduid als 'resoluties'.⁵⁴ Deze resoluties hebben slechts de status van aanbevelingen en hebben dus op zichzelf geen bindende rechtskracht; zij behoren tot de categorie 'soft law'.⁵⁵ Dat de jeugdrichtlijnen van de Verenigde Naties desondanks wel van groot belang zijn, is omdat de richtlijnen aan te merken zijn als richtsnoeren voor de (nadere) uitleg door Staten, van de wel-bindende verdragsbepalingen. Mijnaquendts brengt naar voren, dat het Kinderrechtenuomité en de bijeenkomst van internationale experts bepaalden, dat geen enkel onderscheid mag worden aangenomen tussen het IVRK en de VN-resoluties op

⁵³ Voor een completer overzicht van de internationaalrechtelijke standaarden over detentie van jeugdigen, zie: Liefwaard (2008), met name p. 13-138.

⁵⁴ UN Guidelines for the prevention of juvenile delinquency: A/Res/45/112 (Riyadh Guidelines, 1990); UN Standard minimum rules for the administration of juvenile justice: A/Res/40/33 (Beijing Rules, 1985); UN Rules for the protection of juveniles deprived of their liberty: A/Res/45/113 (Havana Rules, 1990).

⁵⁵ De Jonge/Van der Linden (2007), p. 345.

het gebied van de jeugdstrafrechtspleging.⁵⁶ De Beijing Rules moeten mede daarom en vanwege het feit dat zij ouder zijn dan het IVRK en omdat de preambule van het IVRK er expliciet naar verwijst, als uitleg worden gebruikt voor die bepalingen die tevens in het IVRK voorkomen.⁵⁷ De Havana Rules moeten vanwege hun jongere karakter vooral als aanvulling en specificatie voor de IVRK-normen over detentie gezien worden.⁵⁸ Mijnarends noemt de Riyadh Guidelines een nadere concretisering van het IVRK op het terrein van preventie van jeugdcriminaliteit;⁵⁹ nu dit onderwerp slechts impliciet in het IVRK is geregeld. Dit is ook de enige resolutie die als richtlijn voor de nationale overheid is geformuleerd. Hieraan verbindt Mijnarends de conclusie dat zij vooral morele betekenis hebben,⁶⁰ terwijl zij voor de Beijing en Havana Rules stelt dat zij ook enige normatieve rechtskracht hebben. De Jonge en Van der Linden typeren de richtlijnen *"eerst en vooral"* als *"een catalogus van goede bedoelingen, waarmee de lidstaten kunnen doen wat hun goeddunkt"*.⁶¹

De drie genoemde richtlijnen kunnen dus, ofschoon zij formele rechtskracht missen, gebruikt worden als nadere concretisering bij de uitleg van de in het verdrag meer algemeen verwoorde uitgangspunten. De vraag rijst of er in de praktijk een normatieve werking aan de drie VN-richtlijnen over jeugdigen (de Riyadh, Beijing en Havana Rules) wordt toegekend. Enerzijds kan daarbij gekeken worden naar de houding van de staten die partij zijn bij het verdrag en anderzijds kan gekeken worden naar de rechtspraak.

Van Bueren zegt dat het lijkt of staten stilzwijgend de toepassing van deze richtlijnen voor het jeugdstrafrecht hebben geaccepteerd, in plaats van zij vooral als niet-bindend te zien.⁶² Mijnarends wijst er echter op dat het afdwingen van de normatieve kracht van de drie VN Resoluties problemen oplevert. Haar bleek uit een steekproef onder de aan het Comité overgelegde statenrapportages, dat geen enkel land de nationale jeugdstrafwetgeving toetste aan de VN Resoluties in het algemeen en de Beijing Rules in het

⁵⁶ Mijnarends (1999), p. 81 en p. 24 onder verwijzing naar VN doc. E/CN.4/1995/100, waarin M. Santos Pais dit aangeeft.

⁵⁷ Mijnarends (1999), p. 81.

⁵⁸ Mijnarends (1999), p. 81 voetnoot 44.

⁵⁹ Mijnarends (1999), p. 85.

⁶⁰ Mijnarends (1999), p. 87.

⁶¹ De Jonge/Van der Linden (2007), p. 345, 346.

⁶² Van Bueren (2006), p. 3.

bijzonder.⁶³ Over het tweede aspect, inzake de vraag hoe de rechter ermee omgaat, kan het volgende worden gezegd. Het Straatsburgse Hof (voortaan: EHRM) kent de drie VN-richtlijnen wel juridisch normerende status toe, maar benadert deze kwestie vanuit een andere invalshoek. Voor dit Hof is de relevante vraag in hoeverre een bepaalde richtlijn waarop een beroep wordt gedaan, als een reflectie van een van de bepalingen van het EVRM kan worden beschouwd.⁶⁴

2.2.3 De strekking van het IVRK

De doelstelling van het verdrag is de bescherming en de bevordering van de rechtsbescherming van de jeugdige in elk opzicht; dus niet langer slechts het bieden van geestelijke en fysieke bescherming. Het verdrag biedt het kind niet alleen basisrechten op bescherming, gezondheid, onderwijs en behuizing, maar het geeft kinderen ook een stem. Het verdrag beschouwt het kind derhalve als rechtssubject, en niet (langer) als rechtsobject, zoals de eerdere Verklaringen deden. Die omslag is gepaard gegaan met een machtsverschuiving van de staat naar het kind, dat nu als actief en betrokken wordt gezien, in plaats van als passief en hulpeloos.⁶⁵

Het Kinderrechtencomité onderscheidt vier grondbeginselen van het IVRK.⁶⁶ Allereerst is in dit verdrag een anti-discriminatiebepaling opgenomen in artikel 2. Die bepaling verplicht de staten ertoe alle, voor de bescherming van het kind tegen discriminatie, noodzakelijke maatregelen te nemen.

Het tweede grondbeginsel houdt in, dat het belang van het kind een eerste overweging moet zijn in alle zaken het kind betreffende, volgens artikel 3. Dit betekent onder meer dat de overheid bij het maken van wetgeving en beleid met zorg de effecten op kinderen moet afwegen. Na discussie bij de totstandkoming van de verdragstekst over hoe zwaar de belangen van het kind zouden moeten wegen, is men tot de volgende consensus gekomen. Het belang van het kind zou niet superieur gemaakt moeten worden ten opzichte van alle andere belangen, maar slechts geprioriteerd moeten worden. De desbetreffende passage in artikel 3 luidt daarom in de oorspronkelijke Engelse

⁶³ Mijnarends (1999), p. 78. Voor het overzicht van de door Mijnarends geraadpleegde statenrapportages, zie noot 327 op genoemde pagina.

⁶⁴ Van Bueren (2006), p. 3.

⁶⁵ Green (1998), p. 192 onder verwijzing in voetnoot 19 naar: T. Albáñez, 'Human rights and the child', *CEPAL Review* 57 (Santiago) 1995, p. 38.

⁶⁶ UN Docs. CRC/C/5 (1991) en CRC/C/58 (1996).

tekst: “*the best interests of the child shall be a primary consideration*”. Doordat het belang van het kind geprioriteerd is en niet superieur is gemaakt, is het niet zo, dat de belangen van het kind altijd onder alle omstandigheden doorslaggevend moeten zijn. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat om medische redenen bij een bevalling het belang van de moeder voorrang kan hebben.⁶⁷ Het gewicht van artikel 3 wordt voorts onderstreept, doordat het belang van het kind behalve in artikel 3 ook als uitgangspunt wordt gebruikt in andere artikelen, al worden daarbij andere bewoordingen gebruikt. Te denken valt aan de artikelen 9 (scheiding van het kind van de ouders), artikel 18 (verantwoordelijkheid van de ouders), artikel 20 (staatsbescherming van het kind zonder familie) en artikel 40 (kinderstrafrecht) IVRK.

Het derde kernprincipe is in artikel 6 verwoord en betreft het recht op leven, overleven en ontwikkeling. Staten moeten dus niet alleen instaan voor het leven van kinderen, maar ook voor hun bredere ontwikkeling. De verdrags tekst van het artikel schrijft voor dat dit moet gebeuren ‘*to the maximum extent possible*’. Deze formulering lijkt op een soort ontsnappingsclausule. Green stelt echter dat naar internationaalrechtelijke maatstaven deze formulering als ‘sterk’ kwalificeert, nu benadrukt wordt dat het overleven en de ontwikkeling van het kind te allen tijde geprioriteerd moeten worden;⁶⁸ dus ook tijdens de detentie-executie.

Artikel 12 ten slotte, regelt het vierde kernprincipe: het recht op participatie en het recht om gehoord te worden als kind. Dit artikel garandeert dat het kind, dat in staat is zijn eigen mening te vormen over zaken die hem aangaan, actief geraadpleegd wordt en dat aan zijn mening in toenemende mate gewicht wordt toegekend naar mate de leeftijd en rijpheid van het kind. Dit voorschrift is voor jeugdigen die met justitie in aanraking komen met name van belang tijdens het strafproces, maar zeker ook bij de tenuitvoerlegging van detentie.

Het verdrag is holistisch opgezet, waarbij alle mensenrechten van het verdrag als even essentieel worden beschouwd voor de ontwikkeling van de persoonlijkheid van het kind en als inherent aan de menselijke waardigheid van het kind. Elk recht op zich en alle verdragsrechten samen moeten in onderlinge samenhang gezien worden en zijn dus noodzakelijk. Dit is anders dan in

⁶⁷ Detrick (1992), p. 133, 134.

⁶⁸ Green (1998), p. 192.

andere mensenrechtenverdragen. Daarin worden doorgaans burger-, politieke, sociale, economische en culturele rechten onderscheiden, waarbij wel gesteld wordt, dat de burger- en politieke rechten meestal overgeaccentueerd zijn. Bij het IVRK is dat echter in ieder geval niet zo, omdat dit verdrag zoals gezegd geen hiërarchie van kinderrechten kent.⁶⁹

Naast de vier grondbeginselen zijn ook de overige verdragsartikelen thematisch onderverdeeld door het Kinderrechtencomité ten behoeve van de statenrapportage.⁷⁰ Het Kinderrechtencomité onderscheidt de volgende thema's in het IVRK: I. algemene implementatievoorschriften (artikelen 4, 42 en 44), II. de definitie van het kind (artikel 1), III. civiele rechten en vrijheden (artikelen 7, 8, 13-17 en 37 sub a), IV. gezin en alternatieve zorg (artikelen 5, 18, 9, 10, 11, 19, 20, 21, 25, 27 lid 4, 39), V. gezondheid en welzijn (artikelen 23, 24, 26, 18 lid 3, 27 (sub 1 tot 3), VI. onderwijs, vrije tijd en culturele activiteiten (artikelen 28, 29, 31), VII. speciale bescherming (artikelen 22, 30, 32-40).

Naast deze indeling zijn de verschillende rechten, die in het IVRK zijn verwoord, ook onder te verdelen aan de hand van de zogenaamde drie 'P's'.⁷¹ Elke 'P' staat daarbij voor de afkorting van het Engelse begrip dat met een 'p' begint, te weten: 'protection' (bescherming), 'participation' (participatie) and 'provision' (voorzieningen).⁷² Volgens deze indeling gaan de artikelen 6, 11, 19-22 en 32-38 over bescherming, de artikelen 10, 17, 24, 26-31 en 40 over voorzieningen en de artikelen 9, 12-17 over het recht op participatie.⁷³ Deze indeling benadrukt het holistisch karakter van het verdrag en sluit aan bij de opvatting dat een geïsoleerde invulling van een systeem van strafrechtspleging zo veel mogelijk moet worden afgewezen.⁷⁴

Alle voorzieningen die op basis van de verdragsartikelen moeten worden getroffen dienen volgens het IVRK te bestaan voor alle kinderen. In het verdrag wordt volgens artikel 1 onder kind verstaan: een persoon die de leeftijd van 18 jaar nog niet heeft bereikt, tenzij volgens het op het kind van toepassing zijnde recht de meerderjarigheid eerder wordt bereikt.

⁶⁹ Mijnares (1999), p. 43, 44, 47.

⁷⁰ UN Docs. CRC/C/5 (1991) en CRC/C/58 (1996).

⁷¹ Mijnares (1999), p. 44 en Green (1998), p. 193.

⁷² Mijnares onderscheid echter nog een vierde 'p', namelijk 'prevention' (preventie) gelet op de rol van de Riyadh Guidelines. Zij stelt dat in feite alle rechten onder de categorie 'preventie' kunnen worden geschaard. (Mijnares (1999), p. 44.)

⁷³ Mijnares (1999), 44. Vergelijk Green (1998), p. 193.

⁷⁴ Mijnares (1999), p. 44.

2.3 Kindbeelden

2.3.1 De ontwikkeling van het kindbeeld in het Nederlandse (jeugd)strafrecht

Over het kind in West-Europa kan worden gezegd dat de periode rond 1800 als keerpunt moet worden beschouwd. Ten tijde en ten gevolge van de verlichting en de Franse revolutie veranderde met de sociale veranderingen ook het kindbeeld in West-Europa. Voorheen werden kinderen met enige overdrijving beschouwd als onvolkomen miniatuurvolwassenen;⁷⁵ kinderen werden simpelweg als ouderlijk bezit gezien.⁷⁶

Algemeen wordt aangenomen dat de verschijning van Rousseau's boek "Emile" in 1762 de verandering in het denken over kinderen in de negentiende en twintigste eeuw, inluidde. Rousseau was het niet eens met de stelling, dat kinderen moesten worden gezien als in wezen slecht, want beladen met de erfzonde. Hij betoogde dat zij juist per definitie goed waren, omdat zij waren ontsproten aan de natuur. Rousseau's revolutionaire uitgangspunt bij de opvoeding was daarom 'minder is meer'. De toepassing van deze nieuwe pedagogische visie in de praktijk moest echter wachten totdat een nieuwe generatie pedagogen die vertaalslag maakte.

Het moderne kindbeeld ontstond vanaf de negentiende eeuw. De grote omslag bleek uit het nieuwe uitgangspunt dat kinderen in wezen goed waren. Dit deed de notie ontstaan dat zij onschuldig waren en bescherming behoeften.⁷⁷ Hiermee stond vast dat kinderen wezenlijk van volwassenen verschillen. In de benadering van kinderen kwam de nadruk te liggen op de irrationele, spontane en fantasievolle aspecten van de eigen leefwereld van het kind. In de opvoedkunde kwam het individuele kind meer centraal te staan. Een en ander leidde ook tot verandering in de rechtspositie van het kind. De scheidslijn voor minder- en meerderjarigheid werd herzien, de verregaande rechten van ouders werden ingeperkt en kinderen mochten niet langer geheel onterfd worden.

⁷⁵ Zie nader: Baggerman/Dekker (2005), p. 9.

⁷⁶ Green (1998), p. 183 onder verwijzing naar J. Ennew en B. Milne.

⁷⁷ Vergelijk Green (1998), p. 183.

Kinderen behoorden echter net als slaven, vrouwen, niet-blanken, dienstpersoneel, armen, doofstommen en gehandicapten tot degenen voor wie gelijkheid in de rechten van de mens en de burger de facto niet vanzelfsprekend was. Hier komt nog bij, dat voor zover er al geschreven werd over de vraag voor wie de mensenrechten golden, de aandacht primair uitging naar slaven en vrouwen.⁷⁸ In het verlengde hiervan kan opgemerkt worden, dat de aandacht in het (Nederlandse) recht voor het kind, zich eeuwenlang (sedert het Romeinse recht) beperkte tot zijn misdadigheid en zijn afstamming.⁷⁹ Het recht voor jeugdigen omvatte dus nog niet het hele spectrum van onderwerpen dat nu in het IVRK wordt onderscheiden.

In 1822 was de Maatschappij tot Weldadigheid, voor het organiseren van passende gestichtsoopvoeding van de verwaarloosde jeugd opgericht. In 1823 volgde de oprichting van de voorloper van de huidige reclassering, het Genootschap voor de zedelijke verbetering van (volwassen) gevangenen.

Het idee dat kinderen die strafbare feiten pleegden vooral behoefte hadden aan zorg, kwam voor het eerst op tussen 1833 en 1886.⁸⁰ Leonards omschreef de omslag in het denken over kinderen die de strafwet overtraden als: 'de ontdekking van het onschuldige criminele kind'.⁸¹ Deze paradoxale omschrijving hield in, dat de oorzaak van de kindercriminaliteit toen meer bij de ouders werd gezocht dan bij de kinderen zelf. Deze kinderen werden gezien als het slachtoffer van zijn omgeving -de gedachte was dat de opvoeding werd verwaarloosd- en daardoor werd het kind in zekere zin als 'onschuldig' gezien. In het kader van deze omslag kwamen er aparte jeugdgevangenissen. Leonards schrijft dat in 1833 de eerste jeugdgevangenis in Rotterdam werd geopend.⁸² Helaas kon maar een klein deel van de veroordeelde kinderen daar geplaatst worden, wegens tekort aan plaatsen.⁸³ Vanaf 1857 werden er 'huizen van verbetering en opvoeding' opgericht en deze gingen vanaf 1886 'rijksopvoedingsgestichten' heten.⁸⁴ Uit Beijerse en Van Swaaningen schrijven dat in 1886 de meeste veroordeelde kinderen in de rijksopvoedingsgestichten geplaatst werden.⁸⁵ Ofschoon die rijksopvoedingsgestichten een stap vooruit

⁷⁸ Baggerman/Dekker (2005), p. 17-19.

⁷⁹ Doek/Vlaardingerbroek (2001), p. 23.

⁸⁰ Uit Beijerse/Van Swaaningen (2006), p. 66.

⁸¹ Leonards (1995).

⁸² Leonards (1995), p. 113.

⁸³ Boendermaker/Uit Beijerse (2008), p. 17, 19.

⁸⁴ Boendermaker/Uit Beijerse (2008), p. 17.

⁸⁵ Uit Beijerse/Van Swaaningen (2006), p. 66.

waren, voldeden zij echter nog niet goed aan de pedagogische ling.⁸⁶ Pas eind negentiende eeuw kwam er in Nederland ook op juridisch vlak, aandacht voor de bescherming van het kind, met de kindwet van Van Houten in 1874. Deze wet verbood arbeid door kinderen tot 12 jaar.⁸⁷ De Arbeidswet van 1889 was echter van grotere betekenis; deze wet verbood arbeid door kinderen tot 16 jaar.⁸⁸

In de twintigste eeuw volgde in Nederland de eerste leerplichtwet in 1901 en werden de drie grote kindwetten van 1901 tot stand gebracht. Een en ander kan beschouwd worden als de (verlate) weerslag van het moderne kindbeeld zoals dat rond 1800 was ontstaan en dat, in de loop van de negentiende eeuw, had geleid tot menig particulier initiatief ten behoeve van de verwaarloosde en misdadige jeugd. Tot dit particulier initiatief behoorden eind negentiende eeuw onder meer de oprichting van Pro Juventute en de Bond tot kinderbescherming.

De kindwetgeving die in 1905 in werking trad, maar reeds in 1901 was vastgesteld, bestond uit drie wetten. Het eerste deel was de Wet tot wijziging en aanvulling van de bepalingen in het Burgerlijk Wetboek omtrent de vaderlijke macht en de voogdij en daarmee samenhangende artikelen van 6 februari 1901 (Stb. 62). De tweede wet was de Wet houdende wijziging in de bepalingen betreffende het straffen en de strafrechtspleging ten aanzien van jeugdige personen van 6 februari 1901, (Stb. 63). De laatste wet van het trio was de Wet houdende beginselen en voorschriften omtrent maatregelen ten opzichte van jeugdige personen van 12 februari 1901 (Stb. 64).

De civiele kindwet maakte het mogelijk dat in het ouderlijk gezag werd ingegrepen ter bescherming van het kind, veelal op initiatief van de daartoe in het leven geroepen voogdijraad. De basis hiervoor bestond uit voorlopige toevertrouwing in het kader van ontheffing, danwel ontzetting uit de ouderlijke macht. Het nieuwe pakket van straffen en maatregelen voor jeugdige delinquenten (uit de tweede kindwet) was vooral toegesneden op de heropvoeding. Daarnaast werd bij die kindstrafwet eveneens een afzonderlijk strafprocesrecht voor berechting van jeugdigen (tot 18 jaar) ingevoerd.

⁸⁶ Boendermaker/Uit Beijerse, (2008), p. 25.

⁸⁷ Ter vergelijking: De Engelse Fabriekswet van 1833 (British Factory Act) beperkte nog slechts het aantal te arbeiden uren voor 9 tot 13-jarigen tot 8 uur. (Green (1998), p. 183 onder verwijzing in voetnoot 3 naar: A. James, A. Prout (eds.), *Constructing and reconstructing childhood*, Basingstoke 1990, p. 41.)

⁸⁸ Blaak/Kaandorp/Meuwese (2005), p. 274, 275.

De derde kinderwet, ten slotte, introduceerde de bij de wet behorende uitvoeringsmaatregelen voor met name de Voogdijraden, de voogdijverenigingen en de particuliere en rijksgestichten.⁸⁹

Ten slotte volgen in het kort de ontwikkelingen in de kinderwetgeving betreffende kindbescherming en kindstrafrecht in de twintigste eeuw. In 1922 werd de ondertoezichtstelling als nieuwe maatregel voor zowel het civiele recht als het strafrecht geïntroduceerd in Nederland.⁹⁰ Tegelijkertijd werd toen het instituut van de kinderrechter geïntroduceerd. Deze werd belast met zowel de civiele als strafrechtelijke kinderkzaken en had aanvankelijk tevens onderzoeksbevoegdheden. Hierna duurde het tot 1965 voor het jeugdstrafrecht in Nederland weer werd gewijzigd. De mogelijkheden voor detentie van jeugdigen veranderden en een minimumleeftijdsgrens van 12 jaar werd geïntroduceerd.⁹¹ De uitgangspunten van het jeugdstrafrecht - bescherming en opvoeding van de jeugdige-, die vanaf de kinderwetten golden, veranderden echter eind twintigste eeuw. Bij de wetswijziging in het jeugdstrafrecht van 1995 werd toen 'bescherming van de maatschappij' het leidende beginsel.⁹² Hieruit blijkt een duidelijke kentering in de manier waarop naar kinderen die met justitie in aanraking komen wordt gekeken ten opzichte van een kleine eeuw daarvoor. Dat is opmerkelijk, aangezien het om een repressievere benadering gaat.

2.3.2 De ontwikkeling van het kindbeeld en de opvoeding in de Nederlandse Antillen vanaf de 19e eeuw tot heden

Weliswaar behoorden de Nederlandse Antillen lange tijd als kolonie bij Nederland,⁹³ de vraag kan gelet op de geografische ligging gesteld worden hoe (de sociale ontwikkeling van) het Nederlands-Antilliaanse kindbeeld zich verhoudt tot het noordwesters kindbeeld (van het kinderrechtenverdrag).

⁸⁹ Doek/Vlaardingerbroek (2001), p. 25.

⁹⁰ Uit Beijerse/Van Swaeningen (2006), p. 66.

⁹¹ De arreststraf en de nieuwe maatregel plaatsing in een inrichting voor buitengewone behandeling (PIBB) kwamen in de wet. De PIBB was bestemd voor jeugdigen aan wie het strafbare feit niet kon worden toegerekend vanwege de gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van de geestvermogens en was daarmee de pendant voor jeugdigen van de in Nederland sinds 1928 bestaande TBS-maatregel voor volwassenen. (Boendermaker/Uit Beijerse (2008), p. 59.)

⁹² Uit Beijerse/Van Swaeningen (2006), p. 66.

⁹³ Met uitzondering van de periode van 1807 tot begin 1816, toen de Nederlandse Antillen onder Engels bewind stonden.

Daarbij wordt met een schuin oog gekeken naar de omstandigheden, die de kindertijd elders in het Latijns-Amerikaanse en Caribisch gebied bepalen. Het feit dat anders dan in de West-Europese samenlevingen, de sociale verhoudingen binnen de Nederlands-Antilliaanse (koloniale) maatschappij tot ver in de negentiende eeuw -letterlijk- gekleurd werden door de slavernij, waardoor de bevolking van oudsher een gemengde samenstelling kent, is aanleiding tot een korte historische schets van de lokale sociale (kinder)context. Deze institutie heeft (lange tijd) zowel de kindertijd alsook het kindbeeld op de eilanden bepaald.

Als tijdvak voor de contextuele beschrijving is gekozen voor de negentiende eeuw tot heden, omdat, zoals beschreven, vanaf de negentiende eeuw vanuit Noord-Westers perspectief een omslag is gemarkeerd in het denken over kinderen. Bij deze sociale schets staan de thema's gezinsleven, opvoeding en onderwijs centraal. Daaraan liggen twee overwegingen ten grondslag. Enerzijds wordt het kind vanuit juridisch perspectief gepositioneerd in zijn verhouding tot volwassenen, meer in het bijzonder tot hun gezagsdragers en de overheid. Anderzijds heet het gezin, vanuit pedagogisch perspectief, het primair opvoedingsmilieu en wordt de school aangemerkt als secundair opvoedingsmilieu.

Slavernij, gezin en onderwijs in de 19e eeuw

De verovering van Curaçao door de Hollanders op de Spanjaarden in 1634 was ingegeven door strategische overwegingen. De Curaçaose kolonie ontwikkelde zich al snel tot een slavenhandelscentrum, waarin de West-Indische Compagnie tot omstreeks 1715 een belangrijke rol bleef spelen. Curaçao heeft in tegenstelling tot de meeste Caribische maatschappijen geen plantage-economie gekend. De waarde van de slaaf bestond hier dan ook niet in zijn productiecapaciteit, maar in zijn waarde als bezit.⁹⁴ Evenals hun ouders waren kinderen geboren uit slaven rechtsobjecten. Zij behoorden toe aan de meester van de moeder-slavin, ook als vader een vrije man was. Kindslaven konden aanvankelijk na hun zesde levensjaar zonder toestemming van vader of moeder afzonderlijk verkocht worden.⁹⁵

In de zeventiende en achttiende eeuw, tijdens het bewind van de West-Indische Compagnie, was de zorg voor het onderwijs in de kolonie

⁹⁴ Zie Römer (1979).

⁹⁵ Römer-Kenepa (1980), p. 43.

Curaçao bijna uitsluitend overgelaten aan het particulier initiatief. De schoolmeesters moesten in het bezit zijn van een 'acte van consent', afgegeven door de directeur (de plaatselijke vertegenwoordiger van de West-Indische Compagnie). Het Compagnieschooltje verzorgde een soort openbaar onderwijs dat in feite protestants was. De particuliere schooltjes waren zo veel mogelijk ingericht naar de godsdienst van de ingezetenen; Joods, Protestant en Katholiek. Tegen het eind van de achttiende eeuw waren er vijf scholen op Curaçao. Over het onderwijs zelf, schreef Gouverneur-Generaal Kikkert bij zijn aankomst in 1816, dat het een beklagenswaardige toestand was. Iedere werkloze richtte maar een schooltje op, ook al was hij zelf amper alfabeet en ook de inrichting van de scholen was volgens Kikkert slecht. Hij vergeleek de beste met het niveau van de abc-schooltjes in de dorpen van Nederland.⁹⁶

In 1816 vaardigde hij (daarom) zelf een Reglement voor het onderwijs uit, waarbij schoolopzieners werden ingesteld. Weliswaar was de Nederlandse (Bataafse) onderwijswet van 1806 ook voor de kolonies van kracht verklaard, maar deze werd voor Curaçao pas vanaf het Provisioneel Reglement van 1820, dat daarop geënt was en tot 1873 gold, gerealiseerd. Deze wet bevatte voorschriften over adequate boeken, de klassikale methode en het aanschouwelijk onderwijs. Door geldgebrek waren de klaslokalen de facto echter niet optimaal. Doordat sinds 1816 het onderwijs op Curaçao in de Nederlandse taal (en uit Nederlandse boeken) plaats moest vinden, ontstonden er toen reeds moeilijkheden voor de Papiamentstalige kinderen; een taalprobleem dat ook nu nog niet opgelost is. Daar kwam nog bij dat (veel) ouders niet genoeg doordrongen waren van het belang van constant gevolgd onderwijs.⁹⁷ In de decennia hierna kwamen er meer (bijzondere) scholen bij (ook in de buitendistricten, alsmede op Aruba en Bonaire) en werd (mondjesmaat) ook aan slaven onderwijsparticipatie toegestaan.⁹⁸ De schoolparticipatie nam geleidelijk toe. In 1860 bedroeg die participatie twee op de zeven kinderen in de leeftijd beneden 14 jaar.⁹⁹ Voorts kwam er gaandeweg ook meer onderwijsregulering

⁹⁶ Hartog (1961), p. 584.

⁹⁷ Van Oers (1993), p. 222-235.

⁹⁸ Opgemerkt zij, dat het schoolonderwijs door de slaven (in 1856 nog) bijna helemaal werd verzuimd, omdat de meesters arbeid eisten en onverschillig stonden ten opzichte van het onderwijs. (Hart (1992), p. 31). Overigens waren de katholieken de enigen die zich het lot van de slaven aantrokken en zich ook over de mensen na hun emancipatie ontfermden. (Van Oers (1993), p. 231.)

⁹⁹ Dit werd door de Duitser Friedman gunstig beschouwd, in vergelijking met andere landen, -zoals hij zei,- zelfs met vele landen in Europa. (Hart (1992), p. 36.)

van overheidswege.¹⁰⁰ In 1839 werd de scheiding van moeder en kind(slaven) officieel verboden voor zover het kind jonger dan 12 jaar was.¹⁰¹ Na de afschaffing van de slavernij in 1863 kende het eiland Curaçao grote armoede. De armoede bracht met zich mee dat kinderen, zowel de jongens als de meisjes, al heel jong betrokken waren bij het arbeidsproces om hun steentje bij te dragen aan het gezinsinkomen. Over die verdiensten hadden de kinderen zelf geen zeggenschap. Elke ouder met het gezag over zijn wettige of natuurlijke kinderen had het vruchtgenot van hun vermogen. Als het kind inwoonde bij de met gezag belaste ouder(s) omvatte het vruchtgenot het inkomen uit arbeid van het kind ingevolge artikel 344 BWNA(oud). Dit veranderde in de eenen-twintigste eeuw bij de invoering van Boek 1 van het nieuwe BW,¹⁰² dat in beginsel de per 1 januari 1996 geldende tekst van het Nederlandse Boek 1 (ingevoerd in 1970) volgde.¹⁰³

Het ontstaan van het matrifocale gezinstype is te verklaren uit de omstandigheden ten tijde van de slavernij en wordt wel het Afrikaanse gezinsmodel genoemd of het model van de oorspronkelijke bevolking.¹⁰⁴ In dit gezinstype, dat (lange tijd) de norm was onder de zwarte bevolkingsgroep in het Caribisch gebied, heeft de vader een bijrol,¹⁰⁵ terwijl de moeder de spil van het gezin is. Dit gezinsmodel verschilt daardoor diametraal van het westerse nucleaire gezinsmodel waarin de vader de centrale figuur is.¹⁰⁶

Antropoloog Van Hulst, gespecialiseerd in Antilliaanse zaken, onderscheidt drie factoren bij het verklaren van het matrifocale gezinstype uit de tijd van de slavernij. Ten eerste mochten slaven niet huwen en werd getracht te voorkomen dat er al te sterke bindingen ontstonden tussen een slaaf en een slavin bij wie hij kinderen had; er was dus sprake van een bezoekerrelatie. Ten tweede onderhielden ook de slaveneigenaren (shons) bezoekerrelaties met slavinnen danwel vrije donkere vrouwen. Weliswaar onderhield de shon deze

¹⁰⁰ Zie nader Hart (1992).

¹⁰¹ Renkema (1981), p. 133. Allen schrijft echter dat de moeder-kind scheidingen ondanks het verbod toch doorgingen. (Allen (2005), p. 46.)

¹⁰² Zie nu artikel 1:253l BW en voor achtergrondinformatie: Murray (2005), p. 115.

¹⁰³ Murray (2005), p. 17, 18.

¹⁰⁴ Green (1998), p. 22.

¹⁰⁵ Die bijrol was evenwel niet onbelangrijk. Marks stelt dat ondanks de nadruk op matrifocaliteit in de opvoeding, het gezag toch idealiter aan de man werd toebedeeld. (Marks (1973), p. 306).

¹⁰⁶ Zie Green (1998), p. 22.

vrouwen en hun kinderen vaak en hadden de relaties een duurzaam karakter, maar er werd gescheiden gewoond. In de derde plaats is in dit verband van belang, dat in het oude Curaçao het gedragspatroon van de shons de hoogste status genoot in de kolonie en als nastrevenswaardig werd gezien.¹⁰⁷ *De 20e eeuw: effecten van de industrialisatie*

Met de komst van de olieraffinaderij Shell te Curaçao en de vestiging van de Arend en de Lago te Aruba rond de jaren twintig van de twintigste eeuw¹⁰⁸ werd de overgang van een agrarische en ambachtelijke naar een industriële samenleving in de Nederlandse Antillen ingeluid.¹⁰⁹ Deze overgang vergde andere kennis en meer, althans langere, scholing. De nieuwe werkgelegenheid trok ook veel immigranten aan met wellicht heel andere opvattingen over kinderen. De bevolking groeide explosief en dit bracht cultuurveranderingen tot stand.¹¹⁰ Rond de overgang naar de twintigste eeuw ging met name de Rooms-Katholieke kerk zich bezig houden met opvoeding en scholing van kinderen.¹¹¹ De school werd een belangrijk socialisatie-instituut, dat gekenmerkt werd door discipline.¹¹²

De industrialisering betekende dat kinderen opgroeiden in een minder gesloten klasse-systeem en in een samenleving met meer mogelijkheden voor sociale en economische mobiliteit dan voorheen. De globalisering deed zijn eerste intrede. De toegenomen sociaal-economische veranderingen bevorderden niet alleen de democratie, maar hadden ook andere effecten. Over de betekenis van deze grote sociale veranderingen voor de ouder-kind relatie schreef de Curaçaose socioloog Römer in 1959. Doordat een groot deel van de kinderen uit de lagere (midden)klasse toen veel meer educatie had genoten

¹⁰⁷ Van Hulst (1997), p. 156.

¹⁰⁸ Met Shell, wordt geduid op de Koninklijke Shell, die in 1915 besloot zich op Curaçao te vestigen. Vanaf 1918 was de Shellraffinaderij, tot 1959 geheten: Curaçaose Petroleum (Industrie) MaatschapPij, gaan draaien. De Arend en de (Amerikaanse) Lago vingen hun raffinagewerkzaamheden op Aruba aan eind twintiger jaren.

¹⁰⁹ Zie nader: Römer (1998); Van Soest (1977); Croes (1987).

¹¹⁰ Römer (1962a), p. 7-13. Uit bijlage 1 bij deze bron blijkt dat tussen 1919 en 1959 de Nederlands-Antilliaanse bevolking verviervoudigde, terwijl het percentage immigranten (buiten de Nederlandse Antillen geboren) verviervoudigde.

¹¹¹ Het geloof en dan met name het Rooms-Katholicisme heeft een enorm stempel gedrukt op de ontwikkeling van het onderwijs in de Nederlandse Antillen. Het meeste onderwijs heeft zoals gezegd, historisch een confessionele basis, omdat de kolonie Curaçao lange tijd noodlijdend was en nauwelijks tot geen middelen voor onderwijs ontving van het moederland en beschikbaar stelde.

¹¹² Allen (2005), p. 48.

dan hun ouders, ontstond er een zekere kloof in de beleavingswerelden van ouder(s) en kinderen.¹¹³

Opvoeding: twee gezinstypen

In zijn essay over de ouder-kind relatie in de lagere sociale klasse, schreef Römer in 1962, dat in de opvoeding een tendens bestaat jonge kinderen (tot de kleutertijd) te verwennen en veel te knuffelen, maar dat naarmate het (oudere) kind zich onafhankelijker gedraagt, hij veel minder aandacht krijgt. Vanaf het tiende jaar, stelt hij, wordt de relatie met de ouders (in de lagere sociale milieus) losser. Met name bij de jongens wordt het contact met de ouders oppervlakkig, aldus Römer, omdat het kind veelal aan zijn lot wordt overgelaten. Tegelijkertijd zouden bij deze (oudere) kinderen gehoorzaamheid en decorum als opvoedingsdoelen worden benadrukt. Van het kind wordt daarbij verwacht dat het zich bijna net zo rustig en goed gedraagt als een volwassene. Dit valt de in hun jongste jaren verwende kinderen natuurlijk extra zwaar, schrijft Römer.¹¹⁴

Ongehoorzaamheid werd fysiek bestraft door de ouders(!), maar van een ander, bijvoorbeeld de schoolleraar, wordt dat niet getolereerd. Het probleem is daarbij, volgens Römer, dat de straf(soort) behalve inconsequent, vaak ook nog disproportioneel was; dikwijls stond niet de pedagogische correctie van het kind voorop, maar kanaliseert het straffen ouderlijke woede en angst.¹¹⁵ Het grote probleem in de opvoeding bij de lagere sociale klasse zag Römer in het feit dat de ouders (in dit milieu) ondanks hun zorg voor hun kinderen, zich het belang van een affectieve relatie (voor een gezonde psychologische ontwikkeling) niet realiseerden.¹¹⁶

Dat ook tegenwoordig fysieke bestraffing nog veel voorkomt, of zelfs normaal gevonden wordt, in bepaalde kringen, blijkt uit het volgende citaat ontleend aan de dissertatie van Van San: *"Fysieke straffen zijn volgens de moeders immers de enige straffen die effect hebben op het gedrag van hun zoon. Aangezien hen dat door de hulpverlening wordt verboden zijn ze naar eigen*

¹¹³ Römer (1962a), p. 7-13. Sinds 1919 was de schoolparticipatie van de totale Nederlands-Antilliaanse bevolking verdubbeld in 1958, van 12,74 % naar 25,94 %. (Zie Römer, a.w., p. 11, tweede voetnoot en bijlage 2.)

¹¹⁴ Römer (1962a).

¹¹⁵ Römer (1976), p. 114.

¹¹⁶ Römer (1962), p. 5.

zeggen niet meer in staat om hun kinderen in de hand te houden.”¹¹⁷ Verderop schrijft Van San dat een ‘harde aanpak’ volgens de meeste moeders de beste manier is om kinderen op te voeden. Zij vinden dat het fysiek straffen bij de opvoeding hoort. De meesten voeden hun kinderen dan ook op volgens het motto ‘wie niet horen wil, moet maar voelen’. Daarbij grijpen zij in de meeste gevallen terug naar de manier waarop zij zelf opgevoed zijn.¹¹⁸

Dat opvoeders teruggrijpen op hun eigen opvoeding is te verklaren vanuit het cyclisch karakter van overdracht en lijkt niet voorbehouden aan Nederlands-Antilliaanse ouders, afkomstig uit de lagere sociale klasse. Daarnaast blijkt de houding ten aanzien van fysiek straffen onder Antillianen vergeleken met de regio geen unicum te zijn. Barrow schrijft over het fysiek bestraffen van kinderen in het Caribisch gebied anno 2001, dat deze manier van straffen alom in de Cariben de voorkeur geniet of het nu gaat om ouderlijke tucht, om wettelijke sancties, of om het optreden van onderwijsinstaties.¹¹⁹ Ook Green stelde in 1998, dat in grote delen van Latijns-Amerika en de Cariben, het slaan van kinderen als een acceptabele vorm van straffen wordt gezien.¹²⁰

Het westerse gezinstype, waarbij vader, moeder en kinderen onder een dak leven, komt met name in de hogere en middenklasse voor. Deze gezinnen stemmen veel overeen met het gemiddelde noordwesterse gezin (qua verhouding tussen ouders en kind). De opvoedingsstijl in de midden- en hogere klasse is door Römer omschreven als een zorgend begeleiden van het kind naar volwassenheid en zelfstandigheid.¹²¹ Dat in de gezinnen behorend tot de middenklasse en de hogere sociale milieus vroeger al anders met de kinderen werd omgegaan dan zojuist beschreven werd, volgt uit Römer’s onderzoek. Ook deze constatering is niet uniek voor de Nederlandse Antillen. Wanneer gekeken wordt naar de regio is hetgeen Green schreef in zijn boek over kinderen in Latijns-Amerika en de Cariben interessant.¹²² Hij beschrijft, dat

¹¹⁷ Van San (1998), p. 203.

¹¹⁸ Van San (1998), p. 204.

¹¹⁹ “*Caribbean legal sanctions, educational authorities, socialisation practices and parental control all favour the physical discipline of children by adults who, more often than not, were themselves victims of abuse as children.*” (Barrow (2001), p. xxvii.)

¹²⁰ Green (1998), p. 24.

¹²¹ Römer (1976), p. 110. Römer wijst voorts op een verschil in de opvoeding van meisjes hier, ten opzichte van die in gemiddelde westerse gezinnen, vanwege latinisering.

¹²² Green (1998).

Hecht -die onderzoek heeft gedaan naar Braziliaanse straatkinderen- gelooft dat ouders in middenklasse gezinnen en in arme gezinnen een fundamenteel verschillende band met hun kinderen hebben. Hecht stelt dat in de gezinnen die het beter hebben kinderen de verzorgden zijn, die veel aandacht, speelgoed en aanmoediging krijgen. Hij plaatst daarmee in schril contrast dat in arme gezinnen de kinderen als de verzorgenden worden gezien en met huishoudelijk werk moeten helpen en vanaf jonge leeftijd hun steentje aan het gezinsinkomen moeten bijdragen.¹²³

Helaas is het aantal kinderen, dat in gezinnen behorend tot de middenklasse in Latijns-Amerika opgroeit, verhoudingsgewijs veel kleiner dan dat aantal in Europa en Noord-Amerika is.¹²⁴ Green concludeert in dit verband, dat het (noord-)westerse (nucleaire) gezinstype op het Latijns-Amerikaanse continent vaker voorkomt op geëuropeaniseerde billboards en in televisiespotjes, dan in de werkelijkheid van de armen.¹²⁵ Van San wijst erop dat het matrifocale gezinstype ook rond de eeuwwisseling met name onder de lagere sociaal-economische klassen nog veel voorkwam in Curaçao, maar ook in Antilliaanse gezinnen in Nederland.¹²⁶ In verband met het op grote schaal voortbestaan van het eenoudergezin wordt gesteld, dat de sociaal-economische positie en levensomstandigheden van de afstammelingen van de ex-slaven, het lager geklasseerde negroïde deel van de bevolking, in feite weinig of niet veranderd zijn.¹²⁷ Green's onderzoek stelt, dat ofschoon matrifocale gezinnen altijd kenmerkend waren voor veel Latijns-Amerikaanse en Caribische landen, het uiteenvallen van gezinnen en het aantal eenoudergezinnen met moeders aan het hoofd in de laatste decennia is toegenomen.¹²⁸ Dit is een relevante ontwikkeling omdat deze gezinsstructuur veelvuldig als voorspellende factor in verband is gebracht met criminaliteit¹²⁹ (in de Neder-

¹²³ Green (1998), p. 22 onder verwijzing in voetnoot 16 naar: T. Hecht, *At home in the street: Street children in Recife, Brazil*, Recife, 1995, p. 116 (draft).

¹²⁴ Green (1998), p. 21.

¹²⁵ Green (1998), p. 30.

¹²⁶ Van San (1998), p. 61.

¹²⁷ Van San (1998), p. 63 en Römer (1979), p. 114- 116.

¹²⁸ Green (1998), p. 12.

¹²⁹ In een studie van Loeber en Stouthamer-Loeber wordt de afwezigheid van een ouder (meestal de vader) gezien als een statistisch significante voorspeller van gedragsproblemen of zelfs delinquentie. (Hawkins/ Römer/Francinet (2006), p. 59 onder verwijzing naar: Loeber/Stouthamer-Loeber (1986), p. 29-149.)

landse Antillen).¹³⁰ Inmiddels blijkt uit onderzoek dat tussen de gezinsstructuur en antisociaal gedrag eerder sprake is van een correlerend verband. De gezinsstructuur op zich verklaart weinig, maar hangt vaak samen met andere risicofactoren, die de opvoeding van het kind veelal direct negatief kunnen beïnvloeden; bijvoorbeeld financiële problemen, weinig sociale steun uit de omgeving en slechte huisvesting.¹³¹

Problemen met opvoeding en scholing In eerdergenoemd essay van Römer uit 1962 beschrijft hij ook hoe tegen scholing werd aangekeken door de ouders uit de lagere sociale klasse. Zij willen graag dat hun kinderen vooruit komen in het leven en dus hechten zij veel waarde aan scholing. Römer vond echter dat daarbij te veel nadruk gelegd werd op het halen van goede cijfers, zonder dat zij echt een beeld hebben van wat zich op school afspeelt. Het welzijnsconcept van die ouders ten opzichte van hun kinderen was tamelijk eng, daar het zich richtte op het fysieke en materiële welzijn van de kinderen.¹³² Concluderend schrijft hij dat het pedagogisch uitgangspunt, dat kinderen in overeenstemming met hun intellectuele capaciteiten en hun persoonlijkheid behandeld moeten worden, compleet verwaarloosd wordt door deze ouders. Naar zijn mening mocht dat deze sociale klasse echter niet aangerekend worden.¹³³

Veertien jaar later, in 1976, zegt hij dat het verbale contact met de(ze) ouders erg problematisch is. Als oorzaak wijst hij op het feit dat ouders het kind veel in de gebiedende wijs aanspreken en niet luisteren naar kinderen. Hierdoor leren kinderen niet alleen niet te luisteren naar anderen, maar leren zij ook niet praten.¹³⁴

Van Hulst wijst in het verlengde hiervan in 2003 op de naadloos aansluitende opvattingen thuis (bij de lagere sociaal-economische klasse) en op school over het ideale kind. Hij typeert het welopgevoede kind als "*een niet mondig, gedisciplineerd kind, dat geen vragen stelt*".¹³⁵ Hij is van mening dat onderwijs en thuisopvoeding kinderen nog steeds kwalificeren voor een

¹³⁰ Zie over het verband tussen matrifocaliteit met Curaçaose criminaliteit bijvoorbeeld: Van San (1998), p. 60-83.

¹³¹ Weijers (2010), p. 344.

¹³² Zie recenter over het belang dat moeders hechten aan school, althans het behalen van een diploma: Van San (1998), p. 199. Over de materiële focus bij de opvoeding, vergelijk Van San, a.w., p. 209.

¹³³ Römer (1962), p. 2-6.

¹³⁴ Römer (1976), p. 114.

¹³⁵ Van Hulst (2003), p. 20.

houding waarbij autoriteit met ontzag bejegend wordt en eigen inbreng onderdrukt wordt.¹³⁶ Dit leidt volgens Van Hulst tot het probleem, dat de Nederlands-Antilliaanse jeugd op de eilanden niet uitgerust is, noch wordt, tot (het dragen van) eigen verantwoordelijkheid. Hij wijst daarbij op twee factoren. De eerste factor is van historische aard; het was kinderen en jeugdigen overzee altijd verboden eigen verantwoordelijkheid te nemen, terwijl het de volksklasse als klasse zelfs gedurende de gehele Antilliaanse geschiedenis verboden was. Op de tweede plaats stelt Van Hulst dat door de stagnaties op psychologisch en ideologisch vlak ook de ontwikkeling van de vereiste capaciteiten en vaardigheden bij de jeugdigen niet heeft plaatsgevonden. Zowel het concept 'eigen verantwoordelijkheid' als hoe daar praktisch mee om te gaan, is daarom voor veel Antilliaanse jongeren onduidelijk en interventies zouden daarop gericht moeten zijn.¹³⁷

Gelet op deze conclusies van Van Hulst, is het de vraag of deze redenering doorgetrokken zou moeten worden en consequenties voor de strafrechtelijke aansprakelijkheid van jeugdigen zou moeten hebben. Moeten die jeugdigen wel aansprakelijk gesteld en door de strafrechter berecht kunnen worden? Het uitsluiten van deze jongeren van mogelijke strafrechtelijke aansprakelijkheid zou betekenen dat een hele groep in juridische zin 'eigen zeggenschap en verantwoordelijkheid' wordt ontnomen. Daarvan kan niet gezegd worden dat het die groep helpt (noch in hun belang is, ex artikel 3 IVRK). Evenmin past dat in deze tijdgeest, waarin de maatschappij jeugdige daders niet langer primair als slachtoffers ziet. Hiervoor zijn verschillende redenen aan te voeren. Ten eerste wordt het kind door de wetgever tegenwoordig juist in een vroeger stadium dan grofweg een eeuw geleden als drager van rechten en plichten en dus van verantwoordelijkheden beschouwd.¹³⁸ Ten tweede kan de maatschappelijke roep om repressie niet zo sterk genegeerd worden dat er geen mogelijkheden voor justitiële interventie meer zouden zijn om het tij te keren. Op de derde plaats is de jeugdige erbij gebaat dat een onafhankelijke en onpartijdige autoriteit zoals de rechter oordeelt over zijn gedrag in een individuele strafzaak. Die rechter moet immers op de eerste

¹³⁶ Van Hulst (2003), p. 21.

¹³⁷ Van Hulst (2003), p. 38.

¹³⁸ Weijers laat zich kritisch uit over deze tendens. Hij stelt dat kinderen steeds meer met volwassen eigenschappen, beslissingen en verantwoordelijkheden worden opgezadeld, terwijl zij die eigenlijk nog via hun opvoeders moeten leren. (Weijers (2005), p. 75.)

plaats ten aanzien van de persoon die voor hem staat afwegen of die wel verantwoordelijk gehouden kan worden in strafrechtelijke zin. Pas in tweede instantie dient de rechter indien het antwoord op voornoemde vraag positief luidt, mede gelet op de persoon van de jeugdige af te wegen, of en zo ja welke sanctie passend is. Wanneer die justitiële interventies resocialisatie in de betekenis 'verbetering bij het individu' als doel hebben, is het duidelijk dat die interventies moeten aansluiten op de situatie in het dagelijks leven. Naar aanleiding van het hiervoor uiteengezette is het echter waarschijnlijk dat juist tussen hetgeen van de jeugdige wordt verwacht en de vaardigheden, die hij heeft, discrepantie bestaat. Een gebrekkig verantwoordelijkheidsbesef in een meer op het individu gerichte tijd, zoals deze waarin autonomie en individuele ontplooiing belangrijkere waarden zijn geworden, is problematisch. Zelfsturing in een ingewikkelde wereld met een overvloed aan informatie waarin veel traditionele bakens van een halve eeuw geleden zijn verdwenen, eist veel van jongeren. Zij moeten immers juist over het vermogen beschikken deze grote vrijheid aan te kunnen.¹³⁹ Indien een gebrekkig verantwoordelijkheidsbesef in combinatie wordt gezien met het gegeven dat de educatie onvoldoende voorziet in de ontwikkeling van de benodigde cognitieve vaardigheden zoals analyseren, synthetiseren, evalueren en kiezen,¹⁴⁰ wordt zelfsturing wel erg moeilijk. Het maatschappelijk verwachtingspatroon wordt hier echter niet aan aangepast, zoals zal blijken uit de beschrijving van de Nederlands-Antilliaanse kindervetgeving. Van Hulst concludeert dan ook, terecht, dat het onderwijsdrama tevens een persoonlijkheidsdrama is.¹⁴¹

Römer schreef nog in 1998 dat de school een geheel op zichzelf staand leerinstituut blijft door het verschil tussen de huiselijke cultuur en de schoolcultuur. Dit zou komen doordat het onderwijs dat op Nederlandse leest geschoeid is, uitgangspunten hanteert die weinig aansluiting vinden bij dit sociaal en cultureel anders ingerichte milieu.¹⁴² Over de gevolgen hiervan zegt Römer dat

¹³⁹ Brinkgreve (2005), p. 29, 31, 32.

¹⁴⁰ Van Hulst (2003), p. 20 onder verwijzing naar A.C. Prins-Winkel, *Kabes Duru?*, Zeist: 1975, 63/4.

¹⁴¹ Van Hulst (2003), p. 21.

¹⁴² Dit is een historisch probleem. In 1976 wijst Römer in zijn schets over de verhoudingen binnen het Afro-Amerikaanse gezinstype met betrekking tot de discrepantie tussen school- en thuiscultuur op de taalbarrière; Nederlands in het onderwijs en Papiamentu thuis. Daarnaast wijst hij op het verschil tussen een in het gezin veelal ontbrekend (vast) levensritme versus op school geëiste discipline en punctualiteit. Römer (1976), p.116, 117.

het percentage “drop-outs” erg hoog is.¹⁴³ Dit beeld wordt bevestigd door Reed anno 2008. Zij schrijft dat minstens de helft van de schoolgaande kinderen en jongeren voor het afronden van de lagere school gekwalificeerd is tot “drop-out”.¹⁴⁴ Terwijl de Procureur-Generaal in 2004 al wees op het feit dat sedert de invoering van de Leerplichtverordening in 1991 nauwelijks prioriteit is gegeven aan de handhaving daarvan, beklagde Reed zich hier in 2008 ook over.¹⁴⁵

In 2003 schreef Van Hulst, dat terwijl thuis- en schoolopvoeding met succes onmondigheid nastreven, de socialisatie van de (onderste regionen van de) volksklasse sinds de opstand van 1969 ook in het teken staat van ‘waag het niet me lastig te vallen’.¹⁴⁶ Deze houding ziet hij als uitvloeisel van een strijd van zowel de volksklasse, als het individu, tussen (restanten van) het slavenge-dragspatroon en de reactie daarop om voorrang. Hij zegt dat daardoor op grote schaal twee tegengestelde zelfbeelden bestaan.¹⁴⁷ Voorts signaleert hij dat waar kinderen onder invloed komen van de nieuwe grondhouding, zij de straffe disciplinerende en bijkomende lijfstraffen, -die daardoor nog zwaarder worden, daar de ouders niet over alternatieven beschikken-, minder vanzelfsprekend ondergaan. Deze grondhouding, die uiterst defensief en anti-autoritair is, tolereert geen externe correctie en leidt volgens Van Hulst vermoedelijk tevens tot een geweldsspiraal.¹⁴⁸ Ook Reed uitte in 2008 grote bezorgdheid over de Antilliaanse jeugd. Zij stelde dat het leefklimaat van de Antilliaanse jongere steeds grimmiger wordt.¹⁴⁹

¹⁴³ Römer (1998), p. 96. Ook de Procureur-Generaal van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van de Nederlandse Antillen en Aruba vroeg in zijn rede ter gelegenheid van de installatie van nieuwe rechters en officieren van justitie (24 september 2004) aandacht voor het ‘schrikbarende hoge schoolverzuim’. Hij wees er daarbij op dat van het in 2002-2003 geregistreerde verzuim (slechts 67,5% van de scholen rapporteerde) bijna een kwart langdurig verzuim (vanaf vijf dagen) van leerplichtigen (leeftijd: 6-15 jaar) betrof.

¹⁴⁴ Rede Procureur-Generaal van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van de Nederlandse Antillen en Aruba ter gelegenheid van de installatie van nieuwe rechters en officieren van justitie 24 september 2004; Reed (2008), p. K 4.

¹⁴⁵ Reed (2008), p. K 4.

¹⁴⁶ Van Hulst (2003), p. 23, 54.

¹⁴⁷ Van Hulst (2003), p. 54.

¹⁴⁸ Hij wijst hierbij op praktijksignalen dat het aantal ouders en leerkrachten dat door jongeren mishandeld wordt, stijgende is. (Van Hulst (2003), p. 23.)

¹⁴⁹ Reed (2008), p. K 2-4.

2.3.3 Het verdragskindbeeld en de kritiek daarop

Over de culturele bepaaldheid van het IVRK werd eerder, onder verwijzing naar Cantwell gesteld, dat dit verdrag een noordwesters kindbeeld propageert. Dat is niet verwonderlijk. Het debat over kinderrechten is, vrijwel uitsluitend door de rijke (noordwesterse) landen gevoerd.¹⁵⁰ Pupavac bevestigt dit en stelt dat het noordwesterse kindbeeld ontstaan is in de noordelijke ontwikkelde landen, laat in hun industrialisatietijd en daar heeft geleid tot de verwijdering van kinderen uit de arbeidsmarkt, opdat zij onderwezen werden.¹⁵¹ Zij stelt dat de universele standaarden van het verdrag gebaseerd zijn op een westers kindbeeld en westers sociaal beleid, die individuele oorzaken en professionele interventies benadrukken en de invloed van bredere sociale, economische, politieke en culturele omstandigheden marginaliseren. Zij concludeert dat op basis van het bestuderen van de bij het IVRK gemaakte voorbehouden.¹⁵² Dat westerse kindbeeld waarover zij spreekt, betekent dat de kindertijd bedoeld is om te spelen en als oefening voor volwassenheid dient. Het is volgens haar gebaseerd op de gedachte dat het kind beschermd moet worden ten opzichte van de wereld van de volwassenen.¹⁵³ Zij citeert ook Allison James, die het westerse kindbeeld omschrijft als een periode van vreugde en onschuld.

De kritiek die Pupavac op het kindbeeld van het IVRK heeft, is dat door dit noordwesterse kindbeeld via het Kinderrechtenverdrag tot universele norm te verheffen, de daarmee niet-overeenstemmende ervaring van de

¹⁵⁰ Green (1998), p. 183.

¹⁵¹ Voor Nederland is dit bijvoorbeeld te illustreren middels de Kinderwet van Van Houten van 1874 waarmee de kinderarbeid in fabrieken werd beperkt (voor kinderen jonger dan 12 jaar werd het verboden) en die in 1901 werd gevolgd door de invoering van de leerplicht. Voorts volgden in 1901 de Kinderwetten, die in 1905 in werking traden en onder meer leidden tot nieuw kinderstrafrecht met eigen sancties. Vergelijk: Hoefnagels (1974), p. 158.

¹⁵² V. Pupavac, 'The infantilization of the south and the UN Convention on the rights of the child', in: *Human Rights Law Review*, March 1998, at 3, zoals aangehaald in: Steiner/Alston (2000), p. 517.

¹⁵³ Toen het besef ontstond, dat kinderen apart waren en anders behandeld moesten worden dan volwassenen, begonnen volwassenen hen als kwetsbaar te zien; alsof ze beschermd moesten worden. (Green (1998), p. 3.).

kindertijd zoals die in (zuidelijke) ontwikkelingslanden is¹⁵⁴, wordt veroordeeld.¹⁵⁵ Gesteld dat dat zo zou zijn, dan is het de vraag of dat problematisch is.

In dit verband stelt Barrow dat dit kindbeeld wereldwijd het orthodoxe kindermodel dreigt te worden voor sociale ontwikkeling. Zij waarschuwt voorts dat een 'abnormale' jeugd, - die niet aan het universele ideaal voldoet-, leidt tot jeugddelinquentie en slecht functionerende volwassenen.¹⁵⁶ Hoewel ook Green stelt dat de conclusies van het kinderrechtendebat vaak haaks staan op de realiteit van het dagelijks leven in armere (zuidelijker gelegen) landen, relateert hij de bezwaren voor Latijns-Amerika en de Cariben. Hij stelt dat het veranderende kindbeeld daar zowel door internationaal recht als door de westerse zienswijzen van de regerende elites verbreid zijn geraakt.¹⁵⁷ Barrow wijst echter ook op (het gevaar van) onvoldoende doordacht en cultureel on(aan)gepast beleid, ten gevolge daarvan.¹⁵⁸ Zorgvuldigheid en daarmee bedachtzaamheid, is echter, als algemeen beginsel van behoorlijk bestuur, altijd (dus ook bij het formuleren van beleid) geboden, ongeacht de oorsprong van de normen die daarvoor richtinggevend zijn.

Dat aan het Kinderrechtenverdrag een kindbeeld ten grondslag ligt dat historisch gezien in Noordwest-Europa zijn intrede deed tijdens de Verlichting, kan niet ontkend worden. Het IVRK lijkt echter innovaties te willen bewerkstelligen in de rechtspositie van jeugdigen ongeacht het perspectief waaruit het verdrag wordt bekeken. Het IVRK stelt expliciet dat het kind geen passief object van bescherming is, maar een –zich ontwikkelende- burger. Deze benadering impliceert dat in veel landen nog een hele (emancipatoire) ontwikkeling met betrekking tot de rechtspositie van kinderen moet volgen. Dit is niet bezwaarlijk, maar eerder een logisch gevolg. Het verdrag ontleent immers juist aan de emancipatoire impuls die ervan kan (en moet) uitgaan, zijn betekenis. De ratificatie is aldus slechts te beschouwen als eerste stap op weg van de verdragsleden en als (universele) intentieverklaring zich in wetgeving,

¹⁵⁴ Over het leven van kinderen in Latijns-Amerika en het Caribisch gebied, dat voor de meesten niet overeenstemt met het noord-westers normbeeld, zie Green (1998).

¹⁵⁵ V. Pupavac, 'The infantilization of the south and the UN Convention on the rights of the child', in: Human Rights Law Review, March 1998, at 3, zoals aangehaald in: Steiner/Alston (2000), p. 518.

¹⁵⁶ *Save the children*, Towards a children's agenda: new challenges for social development. London: Save the children, 1995, p. 39 naar citaat uit Barrow (2001), p. xxv.

¹⁵⁷ Green (1998), p. 183.

¹⁵⁸ Barrow (2001), p. xxvi.

beleid, procedures en institutionele voorzieningen (langzamerhand meer) naar het verdragskader te zullen richten.

Dit implementatieproces plaatst de verdragsleden voor veel uitdagingen. Een daarvan bestaat erin de balans te vinden tussen (potentieel) conflicterende eisen van universaliteit en cultureel relativisme. Enerzijds zijn staten immers als verdragspartij aansprakelijk te stellen voor het naleven van de verdragsnormen, terwijl anderzijds diezelfde normen uit het verdrag kunnen conflicteren met culturele principes en gewoonten. Het criterium 'belang van het kind' biedt met betrekking tot dit dilemma op het eerste gezicht de nodige ruimte voor nadere (verschillende) invulling. Deze invulling kan echter, gelet op de preambule van het verdrag, slechts rekening houden met de tradities en culturele waarden van een samenleving, voor zover die de bescherming en harmonieuze ontwikkeling van het kind voorstaan.¹⁵⁹ Met andere woorden de reikwijdte van culturele argumenten ter invulling van het 'belang van het kind'-criterium vindt zijn grens in strijdigheid met normen voortvloeiend uit de mensenrechten en dan met name de normen uit de verdragstekst.¹⁶⁰

Willems onderstreept, dat het verdrag zowel juridische, als morele en politieke betekenis heeft. Hij wijst daarbij op de dubbele betekenis van mensenrechten, die zowel positivistisch (naar de verdragstekst), als beginselgericht en -geleid (naar de geest van het verdrag, ter bevordering van de menselijke waardigheid) opgevat kunnen worden.¹⁶¹

2.4 Jeugdwetgeving in de Nederlandse Antillen

In literatuur over de positie van kinderen staat veelal het ontwikkelingskarakter voorop. In de pedagogiek worden kinderen primair als mensen in ontwikkeling (in elke zin des woords) beschouwd. Langeveld omschreef het als: "Op weg naar zelfverantwoordelijke zelfbepaling".¹⁶² Kinderen worden dus gezien als mensen, die nog niet geheel zelfstandig aan het maatschappelijk

¹⁵⁹ Willems wijst er met betrekking tot de gezonde opvoeding op dat het kinderrechtenverdrag (in de twaalfde preambulaire overweging en de artikelen 29 lid 1 sub c en 30) het belang en de waarde van traditie, cultuur, religie en filosofie om daaraan bij te dragen, erkent en onderstreept. (Willems (2005), p. 104.)

¹⁶⁰ Vergelijk Alston zoals aangehaald en geciteerd in: Detrick (1999), p. 89, 90.

¹⁶¹ Willems (2005), p. 95.

¹⁶² Van der Molen (2002), p. 36 onder verwijzing naar: M.J. Langeveld, *Beknopte theoretische pedagogiek*, Groningen 1979, p. 59.

verkeer kunnen deelnemen¹⁶³ vanwege hun onrijpheid en daaruit voortvloeiende kwetsbaarheid.¹⁶⁴

De ontwikkeling van kinderen wordt in de psychologie aan fasen gekoppeld en bij het kindbeeld kan sinds de negentiende eeuw op twee aspecten worden gewezen. Enerzijds wordt het kind gezien als beschermingsobject. Anderzijds staat tevens de toenemende mate van autonomie van het kind centraal. Deze beide facetten leveren een spanningsveld op. Voor het recht betekent dit een uitdaging bij het wettelijk positioneren van het kind als subject in 'evoluerende ontwikkeling'. Enerzijds wordt aan het recht de eis gesteld, dat het bestaat uit regels, die gelijkheid, rechtszekerheid en rechtvaardigheid waarborgen, dus van een zekere mate van objectiviteit getuigen. Anderzijds moet juist het kinderrecht een zekere ruimte bieden voor flexibiliteit binnen het rechtspositionele kader, in verband met individuele verschillen in persoonsontwikkeling.

2.4.1 Leeftijdsgrenzen: minderjarigheid en verantwoordelijkheid

Om aan laatstgenoemde uitdaging het hoofd te bieden, gebruikt de wetgever in het jeugdrecht leeftijdsgrenzen als onderscheidend criterium. Leeftijd wordt gebruikt als indicator van een verondersteld niveau van persoonlijke ontwikkeling, waaraan rechten en plichten gekoppeld kunnen worden. Het hoofdaspect van die persoonsontwikkeling dat voor het strafrecht van belang is, betreft de verantwoordelijkheid. Dit begrip raakt zowel in het strafrecht (bij de schuld-vraag) als in het civiele aansprakelijkheidsrecht (bij de vraag naar de toerekenbaarheid) de kern.¹⁶⁵

Onderzoek van Bol naar leeftijdsgrenzen in het strafrecht (mede vanuit psychologisch perspectief) wees uit, dat het niet mogelijk is met zekerheid een leeftijd aan te wijzen vanaf welke men in morele zin voldoende ontwikkeld is

¹⁶³ "During childhood, the reverse presumption applies: as children's capacities are evolving, they are deemed to lack the competence to take responsibility for themselves." Lansdown (2005), p. 73.

¹⁶⁴ Lansdown (2005), p. 73.

¹⁶⁵ Over de vraag naar de inhoud van het schuldbegrip in het kinderstrafrecht schreef Van Sloun zijn dissertatie. Van Sloun (1988). Die vraag zal hier, hoe interessant ook, verder onsporen blijven. Ook de vraag in hoeverre de in het strafrecht en civiele recht gebruikte aansprakelijkheidsbegrippen dezelfde lading dekken, valt buiten het bestek van deze studie.

om (eventueel gedeeltelijk) verantwoordelijk te kunnen worden gesteld voor zijn daden.¹⁶⁶ De keuze om leeftijdsgrenzen te hanteren, heeft dus als keerzijde, dat feitelijke leeftijdsgrenzen altijd enigszins willekeurig zijn. Deze stelling wordt bevestigd door het feit dat leeftijdsgrenzen voor bijvoorbeeld meerderjarigheid en strafrechtelijke aansprakelijkheid wereldwijd (enorm) variëren. In de memorie van toelichting bij Boek 1 van het Nederlands-Antilliaanse Burgerlijk Wetboek (BWNA) wordt het volgende overzicht van meerderjarigheidsgrenzen geschetst:¹⁶⁷ In Europa en de verschillende staten van de Verenigde Staten van Amerika ligt de grens bij 18 jaar evenals in Chili, Colombia, Costa Rica, Dominicaanse Republiek, Ecuador, El Salvador, Guatemala, Mexico, Panama, Peru en Venezuela. In de staten van Canada ligt de grens bij 18 of 19 jaar, in Paraguay bij 20 jaar en in Argentinië, Bermuda, Bolivia, Brazilië, Honduras, Nicaragua en Uruguay bij 21 jaar.¹⁶⁸

Over leeftijdsgrenzen in het strafrecht schreef Weijers een comparatief stuk.¹⁶⁹ Voor zover landen een minimumleeftijdsgrens kennen voor strafrechtelijke verantwoordelijkheid varieert die van 7 jaar tot 15 jaar.¹⁷⁰ Het is echter bekend, dat 36 Amerikaanse staten geen ondergrens kennen en dat er ook landen zijn die officieel wel een ondergrens vermelden, maar die deze feitelijk niet hanteren.¹⁷¹ Behalve bij het feit dat de leeftijdsgrenzen wereldwijd variëren, staat Weijers stil bij de verschillende betekenissen die de leeftijdsgrenzen in verschillende landen hebben en de interpretatiekwesties die daarbij een rol spelen. Een minimumleeftijdsgrens voor strafrechtelijke aansprakelijkheid kan verschillende betekenissen hebben. In sommige gevallen betekent het dat vanaf die leeftijd ieder kind voor een strafbaar feit vervolgd kan worden. In andere gevallen betekent de leeftijdsgrens dat strafrechtelijke vervolging vanaf die leeftijd alleen in sommige gevallen mogelijk is, omdat eerst aan het 'doli incapax'-criterium moet worden getoetst.¹⁷²

¹⁶⁶ Bol (1991), p. 140. Zie ook Green (1998), p. 186.

¹⁶⁷ In de MvT bij Boek 1 BWNA wordt verwezen naar Martindale-Hubbell's International Law Digest (1995). (Murray (2005), p. 21.)

¹⁶⁸ Deze landenselectie illustreert dat de Nederlandse Antillen meestal naar Europa, Noord- en Zuid-Amerika kijken om zich maatschappelijk oriënteren.

¹⁶⁹ Weijers (2008).

¹⁷⁰ Weijers (2008), p. 271 (tabel 15.1).

¹⁷¹ Weijers (2008), p. 272.

¹⁷² Weijers geeft verschillende voorbeelden van de betekenis van de minimumleeftijdsgrens in verschillende landen. (Weijers (2008), p. 272-274.)

Het is opvallend dat de strafrechtelijke ondergrens in Europa gemiddeld op 13 jaar ligt, in Midden- en Zuid-Amerika op 12 jaar, in Afrika op 10,5 jaar, voor Australië op 10 jaar, voor het Midden-Oosten op 9 jaar en voor Azië op 7,5 jaar.¹⁷³ Uit deze gegevens volgt dat leeftijdsgrenzen kennelijk 'cultureel' bepaald worden (door het kindbeeld). In de Nederlandse Antillen en in Nederland ligt de strafrechtelijke ondergrens voor vervolging momenteel bij 12 jaar.¹⁷⁴ Weijers vindt de leeftijdsgrens van 12 jaar in Nederland gelet op de huidige stand van de wetenschap het absolute minimum. Volgens hem ligt vanuit het oogpunt van de ontwikkelingspsychologie 15 of 16 jaar meer voor de hand voor wat betreft het materiële strafrecht en 14 of 15 jaar voor wat betreft het strafprocesrecht.¹⁷⁵ Ter beargumentering wijst hij voor wat betreft de materieelrechtelijke leeftijdsgrens op de cognitieve vermogens van adolescenten in het algemeen en met betrekking tot het strafprocesrecht gaat het hem om de mogelijkheden volwaardig aan het proces deel te nemen.¹⁷⁶ Weijers' kritiek op de ondergrens bij 12 jaar in Nederland wordt echter mede bepaald door de praktische uitwerking van deze keuze van de wetgever. Met name het gegeven dat in Nederland ook daadwerkelijk vanaf de minimumleeftijd tot vervolging wordt overgegaan acht hij in dit verband bezwaarlijk.¹⁷⁷ Ook in de (voormalige) Nederlandse Antillen zijn er wel kinderen van 13 en 14 jaar vervolgd.

Het civiele recht in de Nederlandse Antillen bepaalt in titel 14 van Boek 1 BWNA, getiteld 'Het gezag over minderjarige kinderen', dat wettelijke vertegenwoordigers (ouders, of voogden), afhankelijk van de leeftijd van het kind, in meer of mindere mate verantwoordelijk zijn voor kinderen. Hiermee onderstreept de wetgever het pedagogisch uitgangspunt dat kinderen geleidelijk verantwoordelijkheid leren dragen.

Ofschoon in Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek op verschillende plaatsen wordt gesproken over het 'kind', zoals in de titels over afstamming, adoptie, minderjarigheid en over het 'minderjarige kind', wordt het begrip

¹⁷³ Weijers (2008), p. 272.

¹⁷⁴ Respectievelijk: artikel 477 NASv en artikel 486 NSv.

¹⁷⁵ Weijers (2008), p. 282.

¹⁷⁶ Weijers (2008), p. 282.

¹⁷⁷ Weijers (2008), p. 276. In deze bijdrage wees Weijers voorts op de bezwaarlijke STOP-maatregel, waardoor bij kinderen jonger dan 12 jaar toch een via reactie (via een HALT-bureau) kon worden toegepast in Nederland. Deze mogelijkheid is echter met ingang van 2010 afgeschaft.

'kind' zelf niet gedefinieerd. Dat dit begrip niet als zodanig is gedefinieerd in de Nederlands-Antilliaanse wetgeving, is geen unicum. McDowell wijst erop dat in de Caribische regio de wetgeving in zijn algemeenheid inconsistent is ten aanzien van het gebruik van de term kind, afhankelijk van het doel van de wetgeving. Zij stelt voorts dat het enige waarover overeenstemming bestaat in de meeste jurisdicties in de regio, is dat een kind gedefinieerd kan worden als een persoon die nog niet de leeftijd van 18 jaar heeft bereikt.¹⁷⁸ Thompson-Ahye stelt echter dat de term 'kind' in de meeste landen van de Caribische regio slechts betrekking heeft op personen die nog niet de leeftijd van 14 jaar hebben bereikt.¹⁷⁹ De minderjarigheidsgrens ligt in de Nederlandse Antillen en in Nederland bij 18 jaar, net zoals het IVRK dat als uitgangspunt heeft genomen. In artikel 1:233 BW wordt de groep minderjarigen omschreven als bestaand uit: "zij, die de ouderdom van achttien jaren niet hebben bereikt en niet gehuwd zijn of gehuwd zijn geweest of met toepassing van artikel 253ha meerderjarig zijn verklaard". Voorts gaat artikel 1:2 BW over 'het kind waarvan een vrouw zwanger is'. In de Nederlands-Antilliaanse wetgeving is de inhoud van het begrip 'kind' dus af te leiden uit de minderjarigheidsbepaling (artikel 1:233 BW) in samenhang met artikel 1:2 BW. De wet bepaalt dus dat een 'kind' menselijk nageslacht is en dat het zo lang het nog geen 18 jaar oud is, in beginsel minderjarig is.

Ten aanzien van de minderjarigheid zijn voorts twee hoofdaspecten te onderscheiden. Op de eerste plaats staat de minderjarige onder gezag en ten tweede is de minderjarige handelingsonbekwaam. De handelingsonbekwaamheid betekent dat de rechtshandelingen verricht door minderjarigen in beginsel slechts onaantastbaar zijn, wanneer voor dat handelen toestemming is verleend door de wettelijk vertegenwoordiger van de minderjarige. De wet bepaalt daarbij dat die toestemming wordt verondersteld te zijn verleend, wanneer het gaat om een rechtshandeling waarvan naar opvattingen van maatschappelijk verkeer geldt dat het gebruikelijk is dat een minderjarige van die leeftijd (van het individu in kwestie) zij zelfstandig verricht.

De wettelijke regeling van 'minderjarigheid' kan daardoor gezien worden als reflectie van de gedachte dat ook de wetgever ervan uitgaat dat kinderen jonge mensen zijn op weg naar zelfverantwoordelijke zelfbepaling. Dit betekent dat er in principe sprake is van een geleidelijk in omvang afnemende, plaatsvervangende verantwoordelijkheid voor maatschappelijke

¹⁷⁸ McDowell (2000), p. 5, 6.

¹⁷⁹ Thompson-Ahye (2001), p. 6.

participatie door de wettelijke vertegenwoordigers. Deze gedachte is ook te herkennen in de regeling voor de civiele aansprakelijkheid ten aanzien van onrechtmatige daden gepleegd door minderjarigen ex artikel 6:169 en 6:164 BW. Voor de 'onrechtmatige daden' van kinderen jonger dan 14 jaar zijn niet zijzelf, maar hun wettelijke vertegenwoordigers (ouder, danwel voogd) aansprakelijk. Ten aanzien van de 'onrechtmatige daden' van kinderen van 14 en 15 jaar is de aansprakelijkheid van die wettelijke vertegenwoordigers echter sterk beperkt. Wil er dan sprake zijn van aansprakelijkheid van de ouders, dan moet aan de ouder(s) of voogd verweten kunnen worden dat zij de gedraging van het kind niet hebben belet. Voor hun geldt dus een schuldaansprakelijkheid met een omgekeerde bewijslast. Opvallend is echter, dat de wettelijk vertegenwoordiger in beginsel aansprakelijk is voor onrechtmatige daden van zijn kinderen tot de leeftijd van 14 jaar, maar dat ten aanzien van rechtshandelingen verricht door minderjarigen (dus ook kinderen tot 14 jaar) geldt dat kinderen wel zelf aansprakelijk zijn.¹⁸⁰

Ook in het strafprocesrecht komt men de term 'minderjarige' tegen in de in titel II van het Zevende Boek van het Wetboek van Strafvordering Nederlandse Antillen (voortaan: NASv), opgenomen onderscheiden bepalingen. Door het gebruik van de term minderjarige (zoals in artikel 478 NASv) wordt aangesloten bij het civielrechtelijke minderjarigheidsconcept. Uit de meerderjarigheid van een persoon vloeit immers in het civiele recht de veronderstelling van diens handelingsbekwaamheid voort¹⁸¹, waardoor vertegenwoordiging door de ouders of voogd geen wettelijk vereiste is. De reikwijdte van het minderjarigheidsbegrip voor het jeugdstrafprocesrecht wordt in de artikelen 479 en 480 NASv afgebakend en is beperkt. Binnen het jeugdstrafrecht geldt minderjarigheid uitsluitend als criterium voor beantwoording van de vraag inzake de toepasbaarheid van bepalingen van het Wetboek van Strafvordering, die op

¹⁸⁰ Stutterheim wijst er met betrekking tot dit punt in de Nederlandse regeling, die hier bij de invoering van het nieuwe BW werd overgenomen, op dat een verklaring over waarom deze aansprakelijkheidsregelingen niet sporen ontbreekt. Hij stelt dat in de huidige dogmatiek en het systeem van het vermogensrecht een dergelijke afwijking tussen contractuele en wettelijke aansprakelijkheid dient te worden toegelicht. (Stutterheim (1992), p. 326).

¹⁸¹ Lansdown zegt hierover in zijn algemeenheid: *"An adult – at whatever age that is determined in any given society – is legally presumed to have developed the necessary capacities in all these spheres to take responsibility for their own actions, irrespective of the reality of their competence."* Lansdown (2005), p. 73.

(de rol van) de ouder(s) of voogd van de jeugdige verdachte betrekking hebben¹⁸². Deze bepalingen houden verband met de vraag of de jeugdigen onder gezag staan. De overige strafvorderlijke bepalingen voor jeugdigen gelden ook voor inmiddels meerderjarige jeugdigen, voor zover zij nog geen 18 jaar zijn.

2.4.2 Ontwikkelingen in de jeugdwetgeving tot 2000

Bij bespreking van de ontwikkeling van civiele jeugdwetgeving moet allereerst gewezen worden op het overnemen van de Nederlandse civiele kinderwet in 1905 in het Burgerlijk Wetboek van de kolonie Curaçao (voortaan: BWKC).¹⁸³ Deze wetgeving verving de terminologie 'vaderlijke magt' door 'ouderlijke magt'.¹⁸⁴ Dit betekende een vooruitgang voor de rechtspositie van de vrouw, omdat zij tot dan toe als tweederangs ouder werd aangewezen in de wet.¹⁸⁵ Voor het kinderrecht was het echter belangrijker dat deze wet het mogelijk maakte ouders uit de ouderlijke macht te ontzetten, danwel te ontheffen.¹⁸⁶ Het veranderde kindbeeld van toen betekende dat het kind onschuldig was en bescherming verdiende. Deze wet vertaalde dat in het recht van de staat zich voortaan in bepaalde gevallen te mengen in de relatie ouder-kind. De Burgerlijke kinderwet van 1904 riep ook de Voogdijraden van de Nederlandse Antillen in het leven.¹⁸⁷ Het Bureau van de Voogdijraad op Curaçao werd op 1 december

¹⁸² Deze bepalingen betreffen onder andere het vrije verkeer met de verdachte (gelijk de raadsman) en de (parallele) kennisneming van processtukken, oproep tot bijwoning ter terechtzitting, aanwending van rechtsmiddelen en dagvaardingen, mededelingen enz. zoals gedaan aan de verdachte.

¹⁸³ Deze civiele kinderwet werd hier vastgesteld bij P.B. 1904, no. 4 en heette hier voluit: "Verordening tot wijziging en aanvulling van de bepalingen in het Burgerlijk Wetboek omtrent de vaderlijke macht en de voogdij en daarmee samenhangende artikelen, alsmede van een daarmee verband houdend voorschrift in het Wetboek van Burgerlijke Regtsvordering". De bepalingen traden op 1 december 1905 inwerking (*P.B.* 1905, no. 41).

¹⁸⁴ Artikel I van deze wet bepaalde dat overal waar in algemene verordeningen de uitdrukking 'de vaderlijke magt' voorkwam, daaronder [voortaan, AMS] 'de ouderlijke magt' verstaan werd. (*P.B.* 1904, no. 4).

¹⁸⁵ Vergelijk het BWKC, zoals vastgesteld bij Koninklijk Besluit van 4 september 1868 (*P.B.* 1868, no. 16, inwtr. 1 mei 1869). Hierin stond steeds "de vader, en bij gebreke van dien de moeder".

¹⁸⁶ In artikel VII werd bepaald dat tussen de tweede en de derde afdeling een nieuwe afdeling werd toegevoegd, die 'Tweede Afdeling A' werd genummerd en "Van de ontheffing en de ontzetting van de ouderlijke magt" ging heten. (*P.B.* 1904, no. 4).

¹⁸⁷ *P.B.* 1904, no. 4.

1905 opgericht.¹⁸⁸ In november van dat jaar werden de uitvoeringsbesluiten over de werkwijze van de Voogdijraden vastgesteld.¹⁸⁹

Illustratief in dit verband is ook lid 1 van artikel 351 BWKC, zoals dat na dezelfde wetwijziging kwam te luiden. Dit artikellid bepaalde dat wanneer degene die de ouderlijke macht uitoefende 'gewichtige redenen van misnoegen' had over het gedrag van zijn kind, hij de kantonrechter kon verzoeken om dat kind voor bepaalde tijd in 'verzekerde bewaring' te stellen. De staat kon dus op verzoek van de ouder via de rechter de opvoeding ondersteunen. De ouder(s) die de ouderlijke macht uitoefenden mochten de door de kantonrechter vast gestelde tijd van vastzetting verkorten. Om diezelfde termijn te verlengen moest de procedure echter weer via de kantonrechter gaan.¹⁹⁰ Wat opvalt aan deze regeling, is dat de wet daarbij bepaalde, dat het kind niet in verzekerde bewaring geplaatst kon worden dan nadat het zelf verhoord was en nadat de andere ouder, voor zover die ook de ouderlijke macht had, behoorlijk was opgeroepen.¹⁹¹

Bij de wetwijziging van 1905 werd voorts de meerderjarigheidsgrens opnieuw bepaald. Deze lag sinds 1869 bij 23 jaar¹⁹² en werd voortaan bij 21 jaar gelegd.¹⁹³ Het bereiken van de meerderjarigheid betekende echter niet dat iemand voortaan alle beslissingen in zijn leven zelfstandig kon nemen. Weliswaar viel iemand die meerderjarig was niet langer onder de ouderlijke macht¹⁹⁴, maar voor het sluiten van een huwelijk was zo lang de persoon nog geen 30 jaar oud was, toestemming nodig van zijn beide ouders.¹⁹⁵

In 1922 werd een regeling voor ondertoezichtstelling (afgekort: Ots) van minderjarigen geïntroduceerd.¹⁹⁶ Het criterium voor toepassing van deze maatregel werd gevonden in het zodanig opgroeien van een kind dat het (kind)

¹⁸⁸ De bureaus op Sint Maarten en op Bonaire werden echter pas veel later opgericht, respectievelijk in september 1969 en in februari 1978; de bureaus op Saba en Sint Eustatius pas in 1994. (Camelia-Römer (2006), p. 444).

¹⁸⁹ P.B. 1905, no. 42.

¹⁹⁰ Artikel 353 BWKC, zoals gewijzigd na P.B. 1904, no. 4.

¹⁹¹ Artikel 351 lid 1 BWKC, zoals gewijzigd na P.B. 1904, no. 4.

¹⁹² Artikel 379 BWKC, zoals vastgesteld bij Koninklijk Besluit van 4 september 1868 (P.B. 1868, no. 16, inwtr. 1 mei 1869).

¹⁹³ Artikel 379 BWKC, zoals gewijzigd bij P.B. 1904, no. 4.

¹⁹⁴ Artikel 348 BWKC, zoals gewijzigd bij P.B. 1904, no. 4.

¹⁹⁵ Artikel 91 BWKC, zoals gewijzigd bij P.B. 1904, no. 4.

¹⁹⁶ Verordening van den 11den November 1922, houdende de invoering van de ondertoezichtstelling van minderjarigen (P.B. 1923, no. 6), inwtr. ingevolge P.B. 1924, no. 19. De introductie van de Ots was in hetzelfde jaar als in Nederland.

met zedelijke of lichamelijke ondergang werd bedreigd. Het instituut 'kinderrechter' dat in Nederland gelijktijdig met de Ots werd ingevoerd, werd echter niet overgenomen. De Gaay Fortman schreef in 1938 dat gevallen van ontzetting uit de ouderlijke macht of voogdij, sinds enkele jaren in Curaçao voorkwamen, maar dat gezinsvoogdij er onbekend was.¹⁹⁷ Anno 1952 liet ook Jessurun Cardozo zich kritisch uit over het civiele kinderrecht in de Nederlandse Antillen. Hij stelde dat de Nederlandse Antillen de burgerrechtelijke ondertoezichtstelling en het instituut van de gezinsvoogdij, slechts op papier kenden, terwijl het in Nederland ook in de praktijk van betekenis was. Hij meende dat de Ots-regeling een doodgeboren kindje was doordat het land het instituut 'kinderrechter' niet tevens had overgenomen.¹⁹⁸ In 1918 veranderde het (kinder)strafrecht in de kolonie Curaçao.¹⁹⁹ De strafrechtelijke bepalingen betreffende kinderen kwamen toen overeen met die uit het Nederlandse Wetboek van Strafrecht van 1886 (voor de wijziging van de kindernetwet van 1905).²⁰⁰ Nieuw ten opzichte van de vroegere wetstekst van 1868 was de introductie van een benedengrens. Voor een feit begaan op het moment dat het kind de leeftijd van 10 jaar nog niet had bereikt, kon het kind niet meer strafrechtelijk aansprakelijk gesteld worden. Aan het Hof van Justitie als burgerlijke rechter was overigens een complementaire bevoegdheid toegekend voor sommige delicten. Het Hof kon in die gevallen de plaatsing in een gesticht of bij bijzondere personen gelasten.²⁰¹ Deze regel leek theoretisch goed doordacht, maar De Gaay Fortman wees al in 1915 op praktische moeilijkheden. Behalve dat hij zich niet veel voorstelde van de plaatsing bij particulieren, waren er (net als in 1869) nog steeds geen openbare opvoedingsge-

¹⁹⁷ De Gaay Fortman (1938), p. 765.

¹⁹⁸ Jessurun Cardozo (1952), p. 24.

¹⁹⁹ Het Koninklijk Besluit van 4 oktober 1913 (no. 61) werd afgekondigd, houdende de vaststelling van een Wetboek van Strafrecht voor de kolonie Curaçao (*P.B.* 1913, no. 67), maar trad in werking m.i.v. 1 april 1918 (*P.B.* 1918, no. 6).

²⁰⁰ Conform het Nederlandse Wetboek van Strafrecht van 1886.

²⁰¹ Voor zover een kind, ouder dan tien en jonger dan 16 jaar al wel het oordeel des onderscheids bereikt had, kon een dergelijk bevel tot plaatsing in een gesticht of bij een bijzondere persoon na het hebben ondergaan van de opgelegde straf, gegeven worden. De Gaay Fortman hierover: "*Dit is gedaan om de jeugdige veroordeelden, na het ondergaan van hunne straf, niet noodzakelijk weer in eene dikwijls ongunstige omgeving te doen terugkeren.*" (De Gaay Fortman (1915), p. 153).

stichten in de kolonie, maar alleen enkele particuliere Rooms-Katholieke weeshuizen.²⁰²

Een grote doorbraak voor de rechtspositie van het kind in het strafrecht kwam met de verordening van 3 maart 1923.²⁰³ Deze wet introduceerde eigen sancties en andere bepalingen met betrekking tot de strafrechtspleging voor "jeugdige personen". Deze wet was geënt op de Nederlandse kinderstrafwet van 1905. Op diezelfde dag in maart 1923 kwam ook de 'Verordening houdende beginselen en voorschriften omtrent maatregelen ten opzichte van jeugdige personen' tot stand. In deze verordening werd van alles geregeld voor en over koloniale opvoedingsgestichten.²⁰⁴ Deze wet was naar het voorbeeld van de Nederlandse Kinderbeginselenwet ingevoerd.²⁰⁵ De opvoedingsgestichten waren er toen echter nog niet.²⁰⁶

De afschaffing van de kinderarbeid, destijds gedefinieerd als arbeid verricht door kinderen jonger dan 13 jaar, volgde hier (ruim) vijftig jaar later dan in Nederland in 1939.²⁰⁷ In die dertiger jaren werd reeds vanuit de olie-industrie aangedrongen op invoering van de leerplicht. Het achterliggend belang was dat alle leerlingen zeven klassen zouden doorlopen. Als reden waarom de leerplicht maar niet werd ingevoerd werd gewezen op de implicaties voor

²⁰² De Gaay Fortman (1915), p. 154. Hij plaatst dit gegeven in een historisch, verzuilde context. *"Doch niet vergeten mag, dat de lagere bevolking bijna geheel Rooms is, althans op de benedenwindsche eilanden, en dat van de andere gezindheden – Protestanten en Joden – bijna geen jeugdige delinquenten voorgebracht worden. En daarom is men er met het oog op de groote kosten ook van teruggekomen, om de oprichting van openbare opvoedingsgestichten hier voor te schrijven."* In zijn noot bij dit fragment merkt De Gaay Fortman op: *"Dit is altijd nog beter dan de bepaling van het tegenwoordige strafwetboek (artikel 37 Sr), dat de plaatsing in een verbeterhuis kan worden bevolen, terwijl dit niet bestaat."*

²⁰³ P.B. 1923, no. 36.

²⁰⁴ P.B. 1923, no. 37.

²⁰⁵ Die Nederlandse Kinderbeginselenwet werd ingetrokken bij de invoering van de Wet op de jeugdhulpverlening op 1 januari 1990 (ingevolge artikel 88 Wjvh). (De Jonge/Van der Linden (2007) p. 60.)

²⁰⁶ Over de geschiedenis van het jeugdstrafrecht in de Nederlandse Antillen, zie hoofdstuk 3.

²⁰⁷ Verordening van den 11den November 1922, houdende invoering van de ondertoezichtstelling van minderjarigen (P.B. 1923, no. 6). Verordening van den 3den Maart 1923, houdende wijziging in de bepalingen betreffende het straffen en de strafrechtspleging ten aanzien van jeugdige personen (P.B. 1923, no 36). Landsverordening van den 6den December 1939, houdende bepalingen tot verbod van arbeid van kinderen beneden den leeftijd van 13 jaar (P.B. 1939, no 138).

schoolbesturen, ouders en de schatkist.²⁰⁸ In 1952 werd de wettelijke definiëring van kinderarbeid aangepast; de leeftijdsgrens werd met één jaar verhoogd naar 14 jaar.²⁰⁹ In 1953 wees ook Mulock Houwer op het belang van een leerplichtwet. Zijn argument hiervoor was van preventieve aard; de verwaarlozing van de jeugd zou zo tegengegaan kunnen worden.²¹⁰ Het duurde tot 1991 voor de Nederlandse Antillen een wet maakten over een leerplicht voor kinderen in de leeftijd van 6 jaar tot (aanvankelijk) 16 jaar.²¹¹ Het is jammer dat aanvankelijk na de invoering van de Leerplichtlandsverordening nauwelijks prioriteit werd gegeven aan de handhaving daarvan, al is dat inmiddels verbeterd.²¹² In aansluiting op de leerplichtwetgeving van 1991 kwam er ook wetgeving over minimumlonen voor jeugdigen in de leeftijd van 16 tot 21 jaar tot stand. Deze trad op 1 september 1993 in werking. Zij kunnen wettelijk aanspraak maken op een door de wetgever vastgesteld percentage van het minimumloon, dat ingevolge de Landsverordening minimumlonen geldt voor personen vanaf 21 jaar.²¹³ In het jaar 2000 ten slotte werd de grens voor het verrichten van kinderarbeid gelegd bij 15 jaar.²¹⁴

Over de kinderbescherming in de periode vóór 1947 is door Jansen geschreven, dat er nagenoeg geen kinderbeschermingsmaatregelen werden opgelegd.²¹⁵ Hoewel het inmiddels juridisch mogelijk was een ondertoezichtstelling uit te spreken, waren er geen gezinsvoogden om de maatregel te effectueren.²¹⁶

²⁰⁸ Hart (1992), p. 63.

²⁰⁹ Zie *P.B.* 1952, no. 93 (Arbeidsregeling 1952).

²¹⁰ Mulock Houwer (1953), p. 84. Over het schoolverzuim anno 1953, zei hij, dat hoewel het beeld van schoolverzuim in de Nederlandse Antillen, voor een land zonder schoolplichtwet gunstig mocht heten, vaststond dat de afglijdende jeugd onder de spijbelaars terug te vinden was. (Mulock Houwer, a.w., p. 3.)

²¹¹ Zie voor de Leerplichtverordening (*P.B.* 1991, no. 85), nadien laatstelijk gewijzigd in 2007 toen de leerplicht werd verlengd voor kinderen tot 18 jaar (*P.B.* 2007, no. 43).

²¹² De Procureur-Generaal van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie kaartte dit probleem nog aan in zijn rede ter gelegenheid van de installatie van nieuwe rechters en officieren van justitie op 24 september 2004. Inmiddels wordt er sinds enkele jaren beter toezicht gehouden door een zogenaamde leerplichtbrigade.

²¹³ Landsbesluit ter uitvoering van artikel 8 lid 2 van de Landsverordening Minimumlonen (*P.B.* 1993, no. 72), waarin de minimumlonen voor de jeugd zijn bepaald.

²¹⁴ Zie *P.B.* 2000, no. 67 (Arbeidsregeling 2000).

²¹⁵ Jansen (1990), p. 10.

²¹⁶ De Gaay Fortman schreef ook in 1938 al dat Curaçao geen gezinsvoogdij kende. (De Gaay Fortman (1938), p. 765.)

De toenmalige voogdijraad, functioneerde in de praktijk zuiver in administratieve zin; het hield zich slechts bezig met regelingen over alimentatiebetalingen.²¹⁷ De Gaay Fortman schreef in 1938, dat het lang had geduurd voor de alimentatiebepalingen voor vaders ten opzichte van hun natuurlijke kinderen in de praktijk werden toegepast in Curaçao en Suriname, maar dat de Voogdijraden hier in de jaren dertig wel meer werk van waren gaan maken.²¹⁸

Na het einde van de Tweede Wereldoorlog kreeg de kinderbescherming nieuwe impulsen. Zo werd in 1947 de Stichting voor Reclassering en kinderbescherming Curaçao opgericht. Voor wat betreft haar doelstellingen werd een voorbeeld genomen aan de reclassering in Nederland en de Stichtingen Pro Juventute.²¹⁹ In de motivering van de combinatie van die doelstellingen strekkend tot reclasserings- en kinderbeschermingswerk werd expliciet naar Nederland verwezen, waar die combinatie ook bestond. Daarbij werd gesteld dat ook voor de kinderrechtspraak rapporten nodig zijn tot voorlichting van de rechter en toezicht in geval van een voorwaardelijke veroordeling. Bij de kinderbeschermingstaak werd voorts niet zo zeer gedacht aan reclasseren, maar aan de bestrijding van de criminaliteit via preventie. Van het grote geloof in een deugdelijke opvoeding getuigt voorts de stelling uit de Statuten van de Stichting voor Reclassering en kinderbescherming, dat kinderbescherming voor een groot deel bestaat uit kinderopvoeding.²²⁰ De tweeledige taakstelling, die in de naam van die Stichting terugkwam, werd door Mulock Houwer in 1953 voor wat de kinderbescherming betrof een fiasco genoemd.²²¹

²¹⁷ Over de ontwikkeling van de Stichting Kinderbescherming Curaçao vanaf 1947 tot 1989 zie nader: Jansen (1990).

²¹⁸ De Gaay Fortman (1938), p. 765.

²¹⁹ De doelstellingen van de Stichting voor Reclassering en kinderbescherming luiden bij oprichting:

" a. Het behartigen van het zedelijke en geestelijk belang van door den rechter tot gevangenisstraf al of niet voorwaardelijk veroordeelden of door eenige door den Rechter op te leggen straf bedreigden, zoowel voor, tijdens als na afloop van hun straf;
b. het treffen van maatregelen ten behoeve van minderjarigen, die met zedelijke en/of lichamelijke ondergang worden bedreigd; ongeacht tot welke bevolkingsgroep de sub a. en b. bedoelde personen mochten behooren." (Jansen (1990), p. 11, onder verwijzing naar 'Statuten, artikel 3 pl. 1947'.)

²²⁰ Jansen (1990), p. 14, onder verwijzing naar 'Statuten, p. 10 en 11'.

²²¹ Mulock Houwer was in 1952 belast met een onderzoeksopdracht van (toen nog Nederlandse) overheidswege tot voorlichting en advies over de pedagogische kant van het jeugdvraagstuk in de Nederlandse Antillen. In het bijzonder werd hem de vraag gesteld in hoeverre het in de jeugtopvoedingsgestichten verrichtte werk beantwoordde aan de meer moderne inzichten. Zie Mulock Houwer (1953).

In 1960 begon de Stichting Reclassering Curaçao een zelfstandig leven en werd de justitiële hulpverlening voor jongeren tot 16 jaar een taak van de Voogdijraad.²²²

Hoewel de Verordening van de 3den Maart 1923 houdende beginselen en voorschriften omtrent maatregelen ten opzichte van jeugdige personen,²²³ waarover meer in Hoofdstuk 4, reeds in de oorspronkelijke tekst in artikel 1 stelde dat 'naarmate de behoefte' er 'koloniale opvoedingsgestichten' (zouden) worden opgericht, duurde dat enkele decennia. In 1949 werd bij Landsverordening bepaald dat op Curaçao een Gouvernementsopvoedingsgesticht (hierna: GOG) zou worden opgericht voor gestichtsverpleging (van onder meer ter beschikking van de Regeringsraad gestelden). Voor het GOG werd in 1950 het eerste huishoudelijk reglement vastgesteld.²²⁴ Het GOG had aanvankelijk een capaciteit van dertig plaatsen en was slechts bestemd voor jongens.²²⁵ Reeds in 1953 waren er plaatsingsproblemen schreef Mulock Houwer. Deze werden veroorzaakt door enerzijds het algehele aanbod, en anderzijds door het toewijzingsschema, dat de plaatsen verdeelde over de eilanden.²²⁶

²²² Anno 1990 deed de Stichting Kinderbescherming nog slechts het niet-justitiële kinderbeschermingswerk, waarbij de nadruk was komen liggen op het begeleiden van gezinnen in (opvoedings)nood. Zie Jansen (1990).

²²³ *P.B.* 1923, no. 37, inwtr. m.i.v. 1 januari 1925 (*P.B.* 1924, no. 36).

²²⁴ *P.B.* 1950, no. 35. Dit Reglement werd vervolgens vervallen verklaard toen bij *P.B.* 1962, no. 70 een nieuw Huishoudelijk Reglement werd vastgesteld. Dit Reglement dat thans nog geldend recht is, wordt echter vanwege het archaïsch karakter niet meer gebruikt door de leiding van het instituut, die een eigen -meer op het kinderrechtenverdrag georiënteerde, maar helaas niet geformaliseerde - set huishoudelijke regels hanteert. (Interview met de interim-directeur van het GOG, mw. C. Pinedo, november 2006).

²²⁵ De andere gestichten waren: Scherpenheuvel, een school- en vakgesticht voor (honderdvijfendertig) voogdikinderen, alias jongens; Brakkeput, deels pensionaat voor jongens van buiten het eiland en deels bestemd voor lichte kinderbeschermingsgevallen van het mannelijk geslacht, voor wie er een afdeling met niet-schoolse vakopleiding was; en tenslotte het enige gesticht voor meisjes: Santa Rosa. Dit gesticht nam echter geen al te moeilijke of zedelijk ontspoorde kinderen op. (Mulock Houwer (1953), p. 21, 22.)

²²⁶ De gestichtsbevolking bestond toen voor 30% uit normaal begaafden, 40% uit zwakbegaafden en voor 30% uit debielen, terwijl zich bij velen daarnaast ook een vorm van neurose of psychopatie voordeed. (Mulock Houwer (1953), p. 26.)

Het 'mondige' kind: uitgangspunt voor strafvordering

Van ingrijpende betekenis voor de rechtspositie van het kind, waren de wijzigingen die in 1997 voortvloeiden uit het nieuwe Wetboek van Strafvordering. Deze wetswijzigingen waren (wederom) geïnspireerd op Nederlands voorbeeld en zo kwam er in het Zevende Boek, dat "enige rechtsplegingen van bijzondere aard" heet, een speciale titel (II), gewijd aan "strafvordering in zaken betreffende jeugdige personen". De memorie van toelichting vermeldt uitdrukkelijk dat dit strafprocesrecht voor jeugdigen zo veel mogelijk is ingericht naar de voorstellen van de Nederlandse Commissie Anneveldt -die in 1979 in Nederland werd ingesteld ter advisering over herziening van het (materiële en formele) kinderstrafrecht- en verwijst ter toelichting ook uitdrukkelijk naar het rapport van deze Commissie.²²⁷ Het voornaamste uitgangspunt voor het jeugdstrafprocesrecht was volgens dit rapport, dat het reguliere strafprocesrecht in beginsel ook voor jeugdigen zou moeten gelden. In de memorie van toelichting bij het nieuwe Wetboek van Strafvordering van de Nederlandse Antillen van 1997 wordt gesteld, dat die opvatting breekt met de traditionele (vroegere) zienswijze van het kinderstrafrecht, die inhield dat de jeugdige een aantal rechtswaarborgen zou kunnen missen, "*omdat kennelijk verwacht werd dat het zich niet zou verweren tegen de hulp die het immers in zijn eigen belang werd geboden.*"²²⁸ Voorts benadrukt de wetgever dat de nieuwe regeling beoogt aan te sluiten bij de manier waarop de jeugdige zichzelf tegenwoordig ziet (vooral als rechtssubject en niet meer primair als rechtsobject). De conclusie die hieraan wordt verbonden met betrekking tot de rol van de overheid, is dat die de jeugdige verdachte, juist met het oog op zijn eigen belang steeds naar gelang zijn toegenomen mate van mondigheid, moet benaderen en hem moet bevestigen in zijn ontwikkeling naar volwassenheid.²²⁹ De aparte strafprocessuele regels voor jeugdigen betreffen daarom vooral de rol van de ouders en voogd, de voorlichtingstaak van de voogdijraad, de openbaarheid van de zitting en de toevoegingsregeling. Daarnaast introduceerde de eerste bepaling van titel II van het Zevende Boek, artikel 477 NASv, de leeftijd van 12 jaar als benedengrens voor vervolgbaarheid.²³⁰ Ten slotte

²²⁷ Schalken/Mul (1999), p. 106, 107. Zie nader Rapport Commissie-Anneveldt (1982).

²²⁸ Schalken/Mul (1999), p. 107.

²²⁹ Schalken/Mul (1999), p. 107.

²³⁰ Die benedengrens was in Nederland al eerder in de wet overgenomen, nadat de Commissie Overwater met dat voorstel kwam. (Rapport Commissie-Anneveldt (1982), p. 17 en De Jonge/Van der Linden, (2007), p. 63).

werd ook bij deze herziening van het Wetboek van Strafvordering wederom gekozen het instituut van kinderrecht niet over te nemen uit het Nederlandse systeem.²³¹

De bepalingen van het jeugdstraiprocesrecht van 1997 zijn dus geïnspireerd op een toegenomen mondigheid van het kind.²³² Illustratief voor wat met deze notie van mondigheid bedoeld wordt, is een essay over de ontwikkeling van dit begrip van Weijers. Hij beschrijft dat in de jaren zeventig in Nederland een omslag heeft plaats gevonden in het gebruik van deze notie.²³³ In het rapport van 1982 van de Commissie Anneveldt²³⁴ ziet Weijers slechts een herbevestiging van die omslag.²³⁵ Weijers beschrijft dat mondigheid aanvankelijk als doel in de opvoeding werd gezien; niet alleen door Montaigne, Locke, Rousseau en Kant, maar ook in de twintigste eeuw door Langeveld en Adorno. Hij signaleert echter dat in de tweede helft van de jaren zeventig mondigheid als gegeven werd opgevat.²³⁶ Hij legt vervolgens uit dat vanuit de moderne opvoedingstraditie – die er vanuit gaat dat kinderen tot mondigheid, intellectuele en morele zelfsturing moeten worden opgevoed – een contradictie ontstaat ten opzichte van de nieuwe betekenis van mondigheid. De redenering houdt in dat wanneer mondigheid als gegeven wordt opgevat, het kind geen opvoeding meer nodig heeft, omdat de doelstelling van mondigheid al is bereikt.²³⁷ De omslag in de benadering van kinderen als zijnde mondig is gepaard gegaan met de ontdekking van het kind als consument. Weijers zegt dat als we kinderen willen blijven opvoeden tot personen die in staat zijn tot intellectuele en morele zelfsturing, dat dan de opvoeding niet zonder meer kan meegaan in de exploratie van het mondige kind als consument, maar daaraan een duidelijk tegenwicht moet bieden. Hij ziet daarbij voor de overheid een ondersteunende rol. Het belang van die rol omschrijft hij als volgt: *“Een verlicht paternalisme van de kant van de overheid kan bijdragen aan de opvoeding tot mondigheid in de eenentwintigste eeuw.”*²³⁸

²³¹ De memorie van toelichting merkt dit slechts terloops op. Kennelijk ter verklaring, staat er tussen haakjes bij vermeld, dat alle rechtspraak in eerste aanleg enkelvoudig is. Schalken/Mul (1999), p. 107.

²³² Schalken/Mul (1999), p. 107.

²³³ Weijers (2005).

²³⁴ Rapport Commissie-Anneveldt (1982).

²³⁵ Weijers (2005), p. 72.

²³⁶ Weijers (2005), p. 66 e.v.

²³⁷ Weijers (2005), p. 71, 72.

²³⁸ Weijers (2005), p. 76.

2.4.3 De 21e eeuw: een nieuwe positie van het kind in de jeugdwetgeving

Een nieuw Burgerlijk Wetboek

Van het feit dat veel jeugdwetgeving pas tegen de milleniumwisseling tot stand kwam en een 'nieuw (mondiger) kindbeeld' uitdrukte, getuigen de wijzigingen in het civiele recht door de invoering van de verschillende boeken van het nieuwe Burgerlijk Wetboek vanaf het jaar 2000. Bij de invoering van dit wetboek werd bijvoorbeeld de meerderjarigheidsgrens, die sinds 1904 was vastgesteld op 21 jaar,²³⁹ verlaagd naar 18 jaar, zoals in 1987 in Nederland was gebeurd. Doorslaggevende argumenten waren het feit dat jeugdigen in toenemende mate zelfstandig deelnemen aan het economisch leven en het internationale rechtsverkeer. Hierbij werd vooral op de praktische voordelen van (facilitering van) het intensieve personenverkeer met Nederland gewezen.²⁴⁰

Andere illustratieve wijzigingen door de invoering van het nieuwe Burgerlijk Wetboek betreffen de terminologische en inhoudelijke veranderingen in Titel 14 van Boek 1 betreffende het ouderlijk gezag, voorheen ouderlijke macht geheten. De oude bepalingen onderstreepten de juridische dominantie van de man en plaatsten het kind in een relatief 'onmondige' positie; er moest gehoorzaamd worden. Zo drukten de oude artikelen van het BWNA onder meer de plicht van het kind uit tot 'eerbied en onzag' voor de ouders en het idee 'vaders wil is wet'. Ook stelde de wet dat het bewind gevoerd moest worden als 'goed huisvader' en het ouderlijk vruchtgenot betrof tevens de inkomsten van een inwonend werkend kind. De nieuwe bepalingen beogen volgens de memorie van toelichting een nadere – meer eigentijdse – invulling te geven aan de inhoud en omvang van het gezag. Wederzijds respect tussen de leden van het gezin in het algemeen en de ouders (samen, gelijkelijk) en kind in het bijzonder worden nu centraal gesteld.²⁴¹ Ten aanzien van inwonende kinderen bestaat bijvoorbeeld nog steeds een verplichting tot het bijdragen in de kosten van de huishouding naar draagkracht. In tegenstelling tot voorheen geldt die verplichting nu slechts voor inkomen uit arbeid dat anders dan incidenteel is.

²³⁹ Artikel VIII van *P.B.* 1904, no. 4 bepaalde dat het eerste lid van artikel 379 als volgt gelezen moest worden: "*Minderjarigen zijn de zoodanigen die den vollen ouderdom van een en twintig jaren hebben bereikt, en niet vroeger in den echt zijn verbonden.*"

²⁴⁰ MvT Boek 1 onder 20 (ad f), p. 7 (algemeen deel).

²⁴¹ Murray (2005), p. 106 e.v. Vergelijk bijvoorbeeld de artikelen 338, 339, 341, 344 BWNA (oud) en 1:245, 247, 253l BW (nieuw).

Helemaal nieuw is voorts de op artikel 8 EVRM geïnspireerde titel 15, getiteld "omgang, informatie en raadpleging". Hierin is geregeld dat kinderen vanaf 12 jaar gehoord moeten worden bij een procedure tot vaststelling van een omgangsregeling met de niet met het gezag belaste ouder, dan wel een persoon met wie het kind in een nauwe persoonlijke betrekking staat. In deze wetsartikelen staat wederom het kind als rechtssubject centraal. Behalve dat meerdere malen 'het belang van het kind' als uitdrukkelijk criterium is opgenomen in de wet, zoals in de artikelen 1:377a-377c en 1:377f BW, zijn eveneens rechtspositionele consequenties verbonden aan de speciale kindstatus in deze. Zo kan de rechter ambtshalve een omgangs-, informatie- of consultatieregeling vaststellen of wijzigen, indien hem op informele wijze signalen bereiken dat de minderjarige ((in beginsel) van 12 jaar en ouder) dat wenst.

Daarnaast zijn ook in Boek 7 betreffende de overeenkomst tot geneeskundige behandeling bijzondere regels opgenomen voor de rechtspositie van minderjarigen. Zelfs het kind dat jonger is dan 12 jaar moet door de hulpverlener ingelicht worden over een voorgenomen onderzoek en behandeling alsmede over de ontwikkelingen daaromtrent en zijn gezondheidstoestand. Dat moet echter gebeuren op een zodanige wijze als past bij zijn bevattingvermogen (artikel 7:448 BWNA). Voor (minderjarige) patiënten vanaf 12 jaar geldt als vertrekpunt ten aanzien van de behandelingsovereenkomst dat zij zelf toestemming moeten geven. Daarnaast is echter de toestemming van de met gezag belaste ouder(s) of voogd nodig. Bijzonder hierbij is het feit dat indien de verrichting kennelijk nodig is om ernstig nadeel voor het kind te voorkomen, de verrichting zelfs zonder die toestemming kan worden verricht, mits de patiënt deze, ook na weigering van de toestemming, weloverwogen blijft wensen. Deze bepaling kan gezien worden als lakmoesproef voor het belang van (de stem van) het kind.

Een sociale vormingsplicht

Ten slotte kan de 'sociale vormingsplicht'-wetgeving van 2005 hier niet onvermeld blijven. Deze wetgeving beoogt kwetsbare jongeren tussen 16 en 25 jaar een (her)nieuwe kans te bieden en tegelijkertijd het toenemen van het aantal kwetsbare jongeren tegen te gaan.²⁴² De achtergrond van deze landsverordening ligt in het Urgentieakkoord van mei 2004. Hierin bepaalde de landsregering dat de armoede via een integrale aanpak zou moeten worden

²⁴² Landsverordening Sociale vormingsplicht, *Staten van de Nederlandse Antillen* 2004-2005, no. 3, MvT p. 5.

bestreden en dat het invoeren van een 'sociale vormingsplicht' daarvan deel moest uitmaken.²⁴³ In de memorie van toelichting bij deze landsverordening wordt een aantal kenmerken van de structurele jeugdproblematiek in de Nederlandse Antillen omschreven. Allereerst wordt gewezen op het grote percentage zittenblijvers (14%). Op de tweede plaats komt het feit aan de orde dat slechts 40% van de jeugd het voortgezet onderwijs met een diploma verlaat. Daarnaast wordt een slecht voedingspatroon als factor genoemd en wordt gewezen op het feit dat opvoeding en persoonlijkheidsvorming thuis veelal onvoldoende plaats hebben gevonden, mede vanwege afwezigheid van de ouder(s) door werk. Ten slotte wordt gewezen op de cijfers van jongeren die geen vormende dagbesteding hebben in de vorm van scholing of werk.²⁴⁴ Hierdoor marginaliseren steeds meer jongeren in sociaal, economisch en maatschappelijk opzicht.²⁴⁵

De sociale vormingsplicht is daarom in het leven geroepen voor alle in de Nederlandse Antillen ingezetenen tussen de 16 en 25 jaar.²⁴⁶ Iedere jongere wordt daartoe binnen een maand nadat hij 16 jaar is geworden opgeroepen.²⁴⁷ Alleen als een jongere lichamelijk of geestelijk onbekwaam is om ooit aan de verplichting van deze landsverordening te voldoen, of de jongere over een diploma voortgezet onderwijs vanaf het v.s.b.o.-niveau beschikt, kan hij door de minister van onderwijs en jeugdzaken vrijgesteld worden van de sociale vormingsplicht.²⁴⁸ De minister kan ontheffing verlenen aan degenen die een opleiding voortgezet onderwijs vanaf v.s.b.o.-niveau volgen, de werkelijke dienst vervullen, of voor wegens lichamelijke of geestelijke onbekwaamheid of persoonlijke omstandigheden tijdelijk niet in staat zijn aan de in deze landsverordening gestelde verplichtingen te voldoen.²⁴⁹

De sociale vormingsplicht behelst voor de individuele jongere een op zijn individuele situatie afgestemd modulair opgebouwd kantraject van 6 tot

²⁴³ Landsverordening Sociale vormingsplicht, *Staten van de Nederlandse Antillen* 2004-2005, no. 2, p. 1. (P.B. 2005, no. 72, inwtr. P.B. 2006, no. 26).

²⁴⁴ Landsverordening Sociale vormingsplicht, *Staten van de Nederlandse Antillen* 2004-2005, no. 3, MvT p. 1.

²⁴⁵ Landsverordening Sociale vormingsplicht, *Staten van de Nederlandse Antillen* 2004-2005, no. 2, p. 1.

²⁴⁶ Vergelijk de in deze wetgeving gehanteerde definitie van 'jongere' in artikel 1 Lv. Sociale vormingsplicht.

²⁴⁷ Artikel 2 Lv. Sociale vormingsplicht.

²⁴⁸ Artikel 4 Lv. Sociale vormingsplicht.

²⁴⁹ Artikel 5 Lv. Sociale vormingsplicht.

24 maanden.²⁵⁰ De onderscheiden modules van het kanstraject zijn gericht op het behalen van een beroepskwalificatie op tenminste niveau I, persoonlijke ontplooiing en het vergroten van algemene, sociale en beroepsvaardigheden. Daarnaast wordt ook een basis talenpakket en computervaardigheden aangeboden.²⁵¹

Volgens de wetgever moeten de kanstrajecten er zo in slagen de zeer kansarme jongeren te (re-)activeren en toe te leiden naar opleiding en werk, om in de (nabije) toekomst verzekerd te zijn van eigen potentieel om onze samenleving duurzaam te ontwikkelen.²⁵² Rekening houdend met individuele verschillen blijkend uit een educatieve intake²⁵³, zijn er daarom vier kanstrajecten gecreëerd. Speciaal voor (retour)migranten is er een kanstraject ingericht als inburgeringstraject in de Antilliaanse samenleving.²⁵⁴

Dit initiatief moet gelet op de jeugdproblematiek in de Antillen worden toegejuicht. De concrete invulling van de kanstrajecten is een weerspiegeling van de hogere eisen die aan jongeren worden gesteld in vergelijking met bijvoorbeeld een eeuw geleden. Het project lijkt een reëel handvat te bieden aan jongeren die anders al te makkelijk kunnen afglijden naar criminaliteit en is hiermee van generaal-preventieve betekenis. De ondersteuning die de overheid op deze wijze biedt aan de samenleving in zijn geheel, zou kunnen bijdragen aan de opvoeding tot mondigheid zoals in de eenentwintigste eeuw van jongeren verwacht wordt.²⁵⁵ Uit het onderdeel 'residentiële voorzieningen' van het projectplan Sociale vormingsplicht blijkt voorts dat het de bedoeling is in een latere fase van de uitvoering van het project ook gedetineerde vormingsplichtigen de sociale vormingsplichttrajecten te laten volgen.²⁵⁶

2.5 Conclusies

In dit hoofdstuk is eerst op (de totstandkoming van) het IVRK ingegaan vanwege het grote belang van dit verdrag voor de Nederlands-Antilliaanse

²⁵⁰ Artikel 10 Lv. Sociale vormingsplicht.

²⁵¹ Artikel 10 lid 2 Lv. Sociale vormingsplicht.

²⁵² Landsverordening Sociale vormingsplicht, *Staten van de Nederlandse Antillen 2004-2005*, no. 3, MvT p. 7.

²⁵³ Artikel 3 Lv. Sociale vormingsplicht.

²⁵⁴ Landsverordening Sociale vormingsplicht, *Staten van de Nederlandse Antillen 2004-2005*, no. 3, MvT p. 8, 9.

²⁵⁵ Vergelijk Weijers (2005), p. 76.

²⁵⁶ Projectdossier DJJO (2006).

jeugdcontext. De internationale aandacht voor het kind werd in de twintigste eeuw aanvankelijk vertaald in internationale (intentie)verklaringen waarbij het kind gezien werd als voorwerp van zorg en speciale bescherming. In de jaren zestig en zeventig kwam er een kentering in deze optiek en ontstond er debat over 'de rechten van het kind'. Dit debat, dat vanaf 1978 ging over een verdragstekst resulteerde in 1989 in het IVRK. Dit verdrag werkt sinds de inwerkingtreding in de Nederlandse Antillen in 1998 door in ons rechtssysteem, al moet per bepaling nagegaan worden of burgers het zelfstandig kunnen inroepen voor de rechter. De voor de uitleg van het verdrag relevante VN-Richtlijnen van Beijing, Havana en Riyadh hebben zelf geen normatieve rechtskracht.

Het holistisch opgezette IVRK richt zich op de bescherming en bevordering van de rechtsbescherming van de jeugdige in elk opzicht. De ontwikkeling van de persoonlijkheid van het kind en de menselijke waardigheid van het kind staan centraal. Het verdrag geldt voor allen jonger dan 18 jaar en vergt onder meer apart jeugdstrafrecht van de nationale wetgever.

De verlichting leidde in Europa tot een omslag in de zienswijze van kinderen. Ze werden niet langer als minivolwassenen (beladen met de erfzonde) beschouwd, maar als onschuldig en bescherming behoevend.

Uit de schets van de ontwikkeling van het kindbeeld in de Nederlandse Antillen blijkt, dat het kindbeeld in twee eeuwen tijd ook hier langzaamaan deze meer westerse invulling kreeg; doch niet in alle bevolkingslagen. Dit hangt samen met de naar sociale klasse te onderscheiden meest voorkomende gezinstypen. Enerzijds komt in de lagere sociaal-economische klasse het matrifocale eenoudergezin het meest voor. Anderzijds is in de midden- en hogere sociaal-economische klassen het westerse gezinstype het meest voorkomend. Het veranderde verwesterde kindbeeld kreeg ook hier vanaf de twintigste eeuw in de wetgeving zijn beslag.

Anders dan in Europa werden veel inheemse kinderen hier in de negentiende eeuw, niet alleen als minivolwassenen gezien, maar werden zij nog sterker als 'objecten' gezien, omdat zij slaaf waren. Na de afschaffing van de slavernij was er grote armoede en moesten kinderen veelal werken voor het gezinsinkomen. Toch nam eind negentiende eeuw de schoolparticipatie toe en brak voor meer kinderen een -naar moderne westerse opvatting- maatschappelijk kindertijdsbestek aan. De onderwijsparticipatie kreeg echter pas echt nieuwe impulsen na de komst van de oliemaatschappijen in de twintigste eeuw.

De confessionele achtergrond van het (ontstaan) van het onderwijs heeft ongetwijfeld grote invloed gehad op de seksspecifieke opvoeding en de in die opvoeding centraal gestelde discipline, binnen uiterst hiërarchische verhoudingen; het ideale kind moest vooral geen vragen stellen (noch thuis, noch op school).

De onderwijsproblematiek, die hieruit zou voortvloeien, is in verband gebracht met het huidige probleem dat veel jongeren een onvoldoende ontwikkeld besef van eigen verantwoordelijkheid hebben. Van Hulst wijst erop, dat na 1969 een nieuwe, uit rebellie geboren, grondhouding is ontstaan onder de (jeugd van de) volksklasse, die zich slecht verdraagt met straffe disciplineren. Volgens hem heeft dit geleid tot een geweldsspiraal. Het kind uit de Antilliaanse volksklasse is vanuit die optiek niet zo zeer 'mondig' geworden, als wel opstandig en moeilijk behandelbaar. Gelet hierop is het frappant, dat de strafwetgever bij de herziening van het strafprocesrecht in 1997 juist het 'nieuwe (mondiger) kindbeeld' als uitgangspunt koos voor de bepalingen voor jeugdigen in het Wetboek van Strafvordering.

De wisselwerking tussen het recht en zijn context met betrekking tot de jeugd komt naar voren in de beschrijving van de ontwikkeling van het jeugdrecht in de vorige paragraaf. Ook in de nationale wetgeving is de verandering in het kindbeeld van de dominante bevolkingsgroepen (de midden- en hogere sociaal-economische klasse) op de Nederlandse Antillen in de twintigste eeuw terug te zien. Met name rond de laatste eeuwwisseling, met de invoering van het nieuwe Burgerlijk Wetboek, kregen kinderen in de Nederlandse Antillen een andere rechtspositie. Het kenmerkende daarvan is dat het kind veel eerder een stem of zelfs zeggenschap heeft in zaken hem betreffend, maar bijvoorbeeld ook langer naar school moet gaan. Dit sluit aan op de doelstellingen van het IVRK.

Het kindbeeld in het IVRK is getypeerd als noordwesters en sluit aan bij de beschrijving van de ontwikkelingen en zienswijze van het kind in Nederland. De vraag is besproken in hoeverre het noordwesterse kindbeeld van het IVRK problematisch is voor de (voormalige) Nederlandse Antillen. Op basis van de laatste wetgevingsproducten zou gesteld kunnen worden dat ook in de Nederlandse Antillen het kindbeeld dat aan het IVRK ten grondslag ligt, voorgestaan wordt. In zoverre kan voor de Nederlandse Antillen gesteld worden, dat er geen probleem is met het in het IVRK gepropageerde kindbeeld; hetgeen door sommigen als kritiek op het verdrag naar voren is gebracht.

Toch is met deze invalshoek niet alles gezegd. Het (noordwesterse) kindbeeld waarvan de Nederlands-Antilliaanse wetgever uitging, komt niet overeen met het kindbeeld dat in de lagere sociale klasse dominant is. Dit levert een praktische complicatie op. Wat van kinderen uit de lagere sociale klasse thuis verwacht wordt (qua houding en omgangsvaardigheden) sluit niet aan op wat de maatschappij van hen verwacht. Met name het nemen van verantwoordelijkheid is voor veel kinderen (daarom) erg moeilijk. Römer en Van Hulst hebben dit vanuit de historische ontwikkeling verklaard.

De invoering van de wetgeving inzake de sociale vormingsplicht is ten slotte een generaal-preventief overheidsinitiatief dat zou kunnen bijdragen aan een oplossing voor dit probleem. De vele jeugdige drop-outs krijgen hierdoor handvatten aangeboden om beter hun (maatschappelijke en sociale) verantwoordelijkheden te dragen.

Hoofdstuk 3 De ontwikkeling van de Antilliaanse jeugdsancties

3.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk is onder meer geconcludeerd, dat het veranderde kindbeeld in de Nederlandse Antillen met name in de twintigste eeuw zijn beslag kreeg in de wetgeving; er kwam steeds meer wetgeving voor jeugdigen en het karakter daarvan veranderde. In dit hoofdstuk wordt die brede focus teruggebracht tot het materiële jeugdstrafrecht en staat de ontwikkeling van het (oude) Antilliaanse jeugdsanctiestelsel centraal.

Een onderzoek naar de mogelijkheden jeugdigen te straffen en maatregelen op te leggen is nodig om de plaats die de vrijheidsbeneming in dit stelsel inneemt, te kunnen doorgronden. Voorts is gekozen voor een historische invalshoek, omdat de historische ontwikkeling voor een optimaal begrip van de wetgeving van groot belang is. De historische lijn van dit hoofdstuk, die ook in de paragraaf-indeling wordt aangehouden, start in 1869. In dat jaar trad de nieuwe "eigen" wetgeving voor de kolonie Curaçao in werking.²⁵⁷ Het jaar 1918 markeert voorts het moment waarop het Wetboek van Strafrecht in werking trad. Het wetboek heette toen: Wetboek van Strafrecht voor de kolonie Curaçao. In het jaar 1925 werd de kinderwetgeving in dat wetboek ingevoerd.²⁵⁸ Uiteraard worden in dit hoofdstuk ook de latere kleine strafrechtswijzigingen in de Nederlandse Antillen met effecten voor de jeugdsancties na 1925 besproken. In de Landsverordeningen die wijzigingen brachten in de tekst van het wetboek werd na 1939 gesproken over "Landsverordeningen tot wijziging (of: aanvulling) van het Wetboek van Strafrecht voor Curaçao".²⁵⁹ Sinds 9 januari 1958 heette dit wetboek officieel: "Wetboek van Strafrecht van

²⁵⁷ Geografisch gezien omvatte 'de kolonie Curaçao' de eilandengroep die 'de Nederlandse Antillen' zou gaan heten, bestaande uit de eilanden: Aruba, Curaçao, Bonaire, Sint Maarten (voor zover behorend tot het Koninkrijk), Sint Eustatius en Saba.

²⁵⁸ Deze jeugdstrafrechtbepalingen bleven tot de invoering van een geheel nieuw Curaçaos Wetboek van Strafrecht eind 2011 van kracht.

²⁵⁹ Indien gekeken wordt naar de Landsverordeningen die wijzigingen brachten in de tekst van dit wetboek dan valt op dat na 1939 gesproken wordt over *Landsverordeningen tot wijziging (of: aanvulling) van het Wetboek van Strafrecht voor Curaçao*. (Vergelijk *P.B.* 1939, no. 20 en *P.B.* 1942, no. 237).

de Nederlandse Antillen".²⁶⁰ In het hierna volgende is deze benaming van het wetboek gebruikt en afgekort als: NASr.

Behalve de wetswijzigingen op nationaal niveau wordt in dit hoofdstuk over de ontwikkeling van de Antilliaanse jeugdsancties ook stilgestaan bij het IVRK. Dit verdrag gold sinds 1998 in de Nederlandse Antillen en geldt sinds 2010 in de nieuwe Caribische landen van het Koninkrijk. Van dit verdrag worden slechts de voornaamste voor het jeugdsanctiestelsel geldende uitgangspunten kort uiteen gezet evenals de voorbehouden die voor de Nederlandse Antillen (en de rechtsopvolgers van dit land) bij dit verdrag zijn gemaakt.

3.2 1869: overname van de in Nederland geldende Code Pénal

3.2.1 Concordantie: Franse invloed op de West-Indische wetgeving

Het in 1865 ingevoerde Reglement op het beleid der Regering in de kolonie Curaçao bepaalde in artikel 138 dat onder meer 'het strafregt en de strafverordering' zoveel mogelijk overeenkomstig de in Nederland bestaande wetten, door koloniale verordeningen geregeld zouden worden.²⁶¹ Artikel 189 van dat Regeringsreglement bepaalde dat deze onderwerpen voor de eerste maal bij Koninklijk Besluit geregeld zouden worden. Het Koninklijk Besluit dat de nieuwe wetgeving voor de kolonie Curaçao vaststelde kwam op 4 september 1868 tot stand.²⁶² Dit Koninklijk Besluit noemde van de onderscheiden

²⁶⁰ Landsverordening van de 9de januari 1958, houdende bepalingen met betrekking tot de benaming van wetboeken, in de Nederlandse Antillen geldende (P.B. 1958, no. 2). Terzijde: Een enkele keer heeft de wetgever het wetboek daarvoor aangeduid als Wetboek van Strafrecht voor de Nederlandse Antillen (in artikel 139 van de Regeling Ambtenarenrechtspraak (P.B. 1951, no. 134).

²⁶¹ De redactie van dit artikel gaf de koloniale verhoudingen onomwonden weer; de wetgeving diende steeds eenzijdig aangepast te worden aan die van het moederland. De strekking van het 'concordantie-beginsel' was duidelijk; er was een eenzijdige plicht. Artikel 39 Statuut, dat sinds 1954 over het concordantiebeginsel gaat, houdt nog steeds een verplichting in voor de autonome koninkrijkslanden, echter een wederkerige. Bij ingrijpende wijzigingen is overleg echter noodzakelijk (artikel 39 lid 2 Statuut). Lewin vat kernachtig samen, dat in de praktijk aan concordantie niet altijd even veel gewicht is toegekend. (Lewin (2009), p. 26, 27.)

²⁶² P.B. 1868, no. 16. Artikel 1 somde op waaruit de nieuwe wetgeving bestond:

"- *het Reglement op de inrigting en de samenstelling der Regterlijke Magt in de kolonie Curaçao;*

wetboeken slechts de titels, de benamingen waaronder zij bekend zouden zijn; de wetboeken zelf, althans de artikelen waaruit zij zouden bestaan, werden er niet in opgenomen.²⁶³ De inwerkingtreding van de nieuwe Wetgeving in de kolonie Curaçao 'met middernacht tusschen den 30 April en den 1 Mei 1869'²⁶⁴ vormde een keerpunt, omdat het de afschaffing inhield van het wettelijk gezag van het Oud-Hollandse en van het Romeinse recht.²⁶⁵ Over het Wetboek van Strafrecht dat in 1869 hier te lande werd ingevoerd, kan gezegd worden dat het overeenkwam met de Code Pénal, zoals die in Nederland in 1813 was gehandhaafd en sindsdien was gewijzigd en aangevuld.²⁶⁶ Van het strafstelsel dat met de Code Pénal in Nederland was ingevoerd, was in de tweede helft van de negentiende eeuw weinig meer over.

3.2.2 De straffen van 1869 (algemeen)

Het Wetboek van Strafrecht voor de kolonie Curaçao van 1869 (hierna: NASr1869²⁶⁷) kende voor volwassenen twee soorten hoofdstraffen, te weten: 'crimineele' en 'correctionele' straffen. De 'crimineele' straffen waren

-
- *de Bepalingen op den overgang van de vroegere tot de nieuwe wetgeving in de kolonie Curaçao;*
 - *de algemeene Bepalingen der Wetgeving voor de kolonie Curaçao;*
 - *het Burgerlijk Wetboek voor de kolonie Curaçao;*
 - *het Wetboek van Koophandel voor de kolonie Curaçao;*
 - *het Wetboek van Burgerlijke Regtsvordering voor de kolonie Curaçao;*
 - *het Wetboek van Strafrecht voor de kolonie Curaçao;*
 - *het Wetboek van Strafvordering voor de kolonie Curaçao;*
 - *het reglement op het Notarisambt in de kolonie Curaçao"*

²⁶³ Daarvoor moest gekeken worden naar de vellen 1-59 van de nieuwe Wetgeving die bij het K.B. behoorden.

²⁶⁴ Artikel 2 P.B. 1868, no. 16.

²⁶⁵ Artikel 3 P.B. 1868, no. 16.

²⁶⁶ De la Try Ellis noemt het jaar 1838. (De la Try Ellis (1981), p. 181.) Uit werk van Bosch volgt echter dat dit jaartal verkeerd is en het bedoelde jaar 1813 zal zijn: "*Het Franse stelsel was door het soeverein besluit van 11 december 1813 aan de vaderlandse denkbeelden op het gebied der strafbejegening aangepast en herhaaldelijk gewijzigd.*" Bij voornoemd besluit van 1813 (*Stb.* 1813, no. 10) werd de jury afgeschaft, het strafstelsel herzien en kwamen er meer mogelijkheden bij de strafoplegging rekening te houden met strafverzachtende omstandigheden. (Bosch (1965), p. 35, 116.)

²⁶⁷ De afkorting NASr is gekozen, omdat de eilandengroep die voor 1954 'de kolonie Curaçao' heette, bestaande uit de eilanden: Aruba, Curaçao, Bonaire, Sint Maarten (voor zover behorend tot het Koninkrijk), Sint Eustatius en Saba, daarna 'de Nederlandse Antillen' zou gaan heten tot het uiteenvallen van dat land in 2010.

bestemd voor 'misdaden'.²⁶⁸ Er waren vijf 'crimineele' straffen, te weten: de doodstraf,²⁶⁹ dwangarbeid van 5 tot 20 jaar, dwangarbeid van 5 tot 15 jaar, dwangarbeid van 5 tot 10 jaar en verbanning. Met uitzondering van de verbanning waren het allemaal lijfstraffen. Alle 'crimineele' straffen waren (tevens) als ontierend bedoeld.²⁷⁰

De 'correctionele' straffen, bestemd voor de wanbedrijven, waren gevangenisstraf van meer dan 6 maanden en geldboete van meer dan 300 gulden.²⁷¹ Voor overtredingen waren er twee sanctiemogelijkheden: gevangenisstraf van 6 maanden of minder, of geldboete van 300 gulden of minder.²⁷²

Naast hoofdstraffen kende dit Wetboek van Strafrecht bijkomende straffen. Deze waren geregeld in twee artikelen. Artikel 7 NASr1869 kende twee bijkomende straffen: de ontzetting van bepaalde rechten en bevoegdheden en de verbeurdverklaring. De ontzetting van bepaalde rechten en bevoegdheden kon, behoudens bijzondere regels over haar duur, uitgesproken worden voor de tijd van 5 tot 10 jaar. De volgende zaken konden verbeurd verklaard worden: het voorwerp van misdrijf, wat uit het misdrijf is "voortgesproten" en de middelen en de werktuigen welke gediend hebben voor het plegen van het strafbare feit, voor zover de veroordeelde de eigenaar was van die zaken. Deze straffen konden echter alleen uitgesproken worden in de gevallen waarvoor dit bepaald was (aanhef artikel 7 NASr1869).

De vernietiging of onbruikbaarmaking van werktuigen of andere voorwerpen, die vervaardigd, geschikt gemaakt of gediend hebben tot het plegen van het strafbare feit, kon evenwel altijd in het vonnis gelast worden. Die beslissing stond los van de overige inhoud van de einduitspraak; het kon zelfs bij vrijspraak en was niet gekoppeld aan de vraag of de rechter bijkomende straffen oplegde (artikel 8 NASr1869). Deze regeling kan als voorloper worden gezien van de latere maatregel onttrekking aan het verkeer (artikel

²⁶⁸ Vergelijk artikel 1 lid 1 en artikel 4 NASr1869.

²⁶⁹ Illustratief voor de grote invloed van het Christelijk geloof op de organisatie van het dagelijks leven in de Antilliaanse maatschappij in die tijd, is artikel 10 NASr1869. Dit artikel bepaalde dat de doodstraf niet ten uitvoer gelegd mocht worden op Zondag of Christelijke feestdagen.

²⁷⁰ In artikel 4 lid 2 NASr1869 werden de doodstraf en de verschillende categorieën dwangarbeid aangemerkt als lijf- en ontierende straffen. De verbanning werd in hetzelfde artikellid enkel ontierend genoemd.

²⁷¹ Vergelijk artikel 1 lid 2 en artikel 5 NASr1869.

²⁷² Artikel 6 NASr1869.

38b en verder NASr). Overigens kende het Wetboek van Strafrecht van 1869 verder geen maatregelen.

3.2.3 De straffen voor kinderen (tot 16 jaar)

Voor kinderen in de leeftijd tot en met 15 jaar, -er was geen ondergrens!- waren in de zesde titel van het eerste boek van het Wetboek van Strafrecht van 1869 twee speciale bepalingen opgenomen. De benaming van deze zesde titel van het eerste boek was: 'van ontoerekenbaarheid, verschoonende en verzachtende omstandigheden'. De bepalingen die specifiek over kinderen jonger dan 16 jaar gingen, waren opgenomen in de artikelen 37 en 38.

De eerste vraag die in het kader van de sanctionering gesteld moest worden bij een kinderstrafzaak volgens het Wetboek van Strafrecht van 1869, was of 'de beschuldigde of beklaagde' met of zonder 'oordeel des onderscheids' had gehandeld (artikel 37 NASr1869). Dit criterium was echter op zich zelf onbepaald en het werd aan de rechter overgelaten nader invulling te geven. In de praktijk bleef het begrip onduidelijk, waardoor misbruik van het systeem op de loer lag. Bosch wijst erop dat de toepassing van het kinderstrafrechtstelsel van de Code Pénal in Nederland leidde tot onbevredigende uitspraken, waarbij kinderen tot zware vrijheidsstraffen werden veroordeeld.²⁷³ Een aantal van die zaken zorgde voor grote beroering in de samenleving in de jaren zestig en zeventig van de negentiende eeuw.²⁷⁴

De wetgever achtte de gedragingen van het kind dat zonder oordeel des onderscheids had gehandeld niet ontoerekenbaar, zoals in het geval van artikel 35 NASr1869. Dat artikel ging over de beschuldigde of beklaagde die

²⁷³ Bosch (2008,) p. 157. Over de onbepaaldheid van het criterium 'oordeel des onderscheids' in de praktijk, zie ook het bericht van 9 april 1870 uit Den Haag (W 1970, nr. 3198, p. 5). Hierin wordt de zogenaamde Goese zaak uit 1868 besproken, waarbij twee meisjes van 9 en 5 jaar tot zeveneneenhalf jaar gevangenisstraf werden veroordeeld. De schrijver stelt dat we niet weten wat de rechtbank onder oordeel des onderscheids verstaat, noch waaruit het blijkt, omdat het vonnis dat niet zegt. Naar zijn mening zou het niet mogelijk zijn, "*al zeggen honderd gemotiveerde en ongemotiveerde vonnissen met of zonder wettige bewijsmiddelen het tegendeel*", oordeels des onderscheids aan te nemen, zoals de wet het vordert, bij een kind van 9, laat staan van 5 jaar. Voor dat standpunt was echter, vanwege de vaagheid van het criterium, in de wet geen aanknopingspunt te vinden; niet in Nederland en hier evenmin.

²⁷⁴ Zie W 1861, nr. 2314, p. 4 en W 1870 nr. 3192, p. 6; nr. 3195, p. 4; nr. 3196, p. 6; nr. 3197, p. 3; nr. 3198 p. 5; nr. 3208, p. 5; nr. 3211, p. 3.

tijdens het plegen van het feit in staat van krankzinnigheid verkeerde of door overmacht werd gedwongen. In die gevallen was er geen misdrijf, zo stelde de wetgever. Artikel 36 NASr1869 dat sprak over 'verschoonende' en verzachtende omstandigheden, is de opmaat naar de artikelen 37 tot en met 41 NASr1869. Dit artikel 36, luidde: *"Geen misdrijf kan verschoond, noch de straf verminderd worden, dan in de gevallen en omstandigheden, waarin het feit verschoonbaar wordt verklaard, of de toepassing eener minder gestrengere straf wordt toegelaten."*

Als het kind, -jonger dan 16 jaar, - zonder oordeels des onderscheids had gehandeld werd het volgens artikel 37 NASr1869 vrijgesproken. Daarmee was de kous echter niet altijd af. Weliswaar kon het zijn dat het kind na die vrijspraak aan zijn ouders of naaste bloedverwanten werd teruggegeven, maar het was ook mogelijk dat het kind geplaatst werd in een verbeterhuis om daar te worden opgevoed. In het vonnis moest de duur van de plaatsing bepaald zijn, maar die mocht in elk geval niet voortduren na de vervulling van het twintigste levensjaar.²⁷⁵

Wanneer het kind echter mèt oordeel des onderscheids had gehandeld, kon aan hem straf worden opgelegd. Het feit dat het een kind betrof werd gezien als verzachtende omstandigheid. De straffen, die het kind konden worden opgelegd, waren als die voor volwassenen, maar met beperkingen. De eerste beperking was dat aan kinderen geen 'crimineele' straffen (doodstraf, dwangarbeid en verbanning) mochten worden opgelegd. De overige uitgangspunten die gehanteerd moesten worden bij de bestraffing van kinderen (met correctionele straffen) werden in artikel 38 NASr1869 genoemd.

Wanneer in het algemeen (voor volwassenen) de doodstraf of dwangarbeid van 5 tot maximaal 20 jaar was bedreigd, mocht het kind worden veroordeeld tot gevangenisstraf van 10 tot maximaal 20 jaar. Wanneer normaliter dwangarbeid van 5 tot maximaal 15 jaar of van 5 tot maximaal 10 jaar was bedreigd, dan moest het kind veroordeeld worden tot gevangenisstraf van minimaal een derde en maximaal de helft daarvan.

In geval van verbanning als reguliere strafdreiging kon het kind veroordeeld worden tot gevangenisstraf van 1 tot 5 jaar. Als de reguliere strafdreiging bestond uit gevangenisstraf of geldboete (voor wanbedrijven of overtredingen), kon de rechter deze straffen opleggen, mits verminderd in

²⁷⁵ Artikel 37 NASr1869.

duur, respectievelijk hoogte; zij moesten bepaald worden beneden de helft van het reguliere maximum.

De zesde titel van het eerste boek van dit wetboek kende ook nog een algemene hardheidsbepaling, op basis waarvan de rechter straffen kon matigen. Dit artikel 41 NASr1869 noemde de volgende gronden daarvoor: de jonge jaren van de beschuldigde, dwang, bevel, billijke vrees, verleiding, bekrompenheid van verstand, de geringheid of het vrijwillig herstel van het nadeel door de misdaad toegebracht of andere verzachtende omstandigheden. Op deze gronden konden de straffen, voor zover de toepasselijkheid van dit artikel niet uitdrukkelijk was uitgesloten, gematigd worden. Artikel 41 NASr1869 was ook voor jeugdigen van betekenis; zowel voor kinderen jonger dan 16, die met oordeel des onderscheids hadden gehandeld, als kinderen ouder dan 16 jaar.²⁷⁶

Artikel 41 NASr1869 bood de volgende mogelijkheden tot strafvermindering: in geval de reguliere strafdreiging bestond uit dwangarbeid van de zwaarste categorie (5 tot maximaal 20 jaar) kon gevangenisstraf van minimaal 1 jaar worden opgelegd. Bestond de reguliere strafdreiging uit dwangarbeid van 5 tot maximaal 15 jaar, dan kon een gevangenisstraf van minstens 6 maanden worden opgelegd en in geval van de lichtste dreiging met dwangarbeid of verbanning kon volstaan worden met gevangenisstraf van 3 maanden.

Kortom, als het kind met oordeel des onderscheids had gehandeld ging het naar de gevangenis; ook als het een zeer jong kind betrof. Dat dit in Nederland, eind negentiende eeuw ook daadwerkelijk gebeurde, blijkt uit berichten in het Weekblad van het Recht uit 1861 en 1870. Beroemd is de Goese zaak van 1868²⁷⁷ waarin twee zusjes, Geertje van 5 jaar en Maria Bek van 9 jaar veroordeeld werden tot gevangenisstraf van 7,5 jaar wegens *'het gezamenlijk en in gemeen overleg zich arglistig toeëigenen en ontvreemden'* van geld, kleding en andere goederen uit een woning op drie verschillende dagen. Hoewel deze zaak toen al breed bekritiseerd werd, getuige de diverse berich-

²⁷⁶ Uit de wetstekst van de artikelen 37 en 38 NASr1869 blijkt niets van een (uitdrukkelijke) uitsluiting van de toepassing van artikel 41 NASr1869 bij kinderen al of niet jonger dan 16 jaar. Zie voorts ter vergelijking over de vergelijkbare bepaling uit de Code Pénal in Nederland: Van Deinse (1860), p. 138, 481- 482 en Leonards (1995), p. 37: *"Na 1854 kon echter vanwege de jeugdige leeftijd van een beklaagde van verzachtende omstandig-heden sprake zijn, hetgeen tot strafvermindering kon leiden."*

²⁷⁷ Zie W 1870 nr. 3192 p.6, nr. 3195, p. 4, nr. 3196, p. 6, nr. 3197, p. 3, nr. 3198 p. 5, nr. 3208, p.5, nr. 3211, p.3, maar ook: De Vries/Van Tricht (1905), p. 82 (Verslag der Commissie van Rapporteurs van de Eerste Kamer der Staten-Generaal).

ten in Weekblad van het recht in 1870²⁷⁸, kan zij niet als enig incident beschouwd worden. Enkele jaren eerder, in 1861 verscheen in Weekblad van het Recht een tekenend fragment uit een circulaire van Michel Godefroi, de toenmalige Nederlandse Minister van Justitie, aan de procureurs-generaal bij de provinciale gerechtshoven.²⁷⁹ In deze circulaire uit de minister zijn zorg over de strafgedingen tegen kinderen van zeer jeugdige leeftijd en de tegen hen uitgesproken veroordelingen tot (gevangenis)straf en verzoekt hij geen strafvervolgning tegen hen²⁸⁰ in te stellen *'ten ware het openbaar belang dit gebiedt'*.²⁸¹ Vervolging in het openbaar belang bij deze kinderen, vond Godefroi behalve weinig aannemelijk, ook zeer onraadzaam vanwege hun zedelijk en lichamelijk nog weinig ontwikkelde toestand. Veroordeling tot gevangenisstraf van zeer jeugdige kinderen, vond hij zeer onwenselijk en voor een tenuitvoerlegging *'in redelijkheid naauwelijks vatbaar'*. Dergelijke veroordelingen moesten volgens hem in de regel via gratie buiten werking gesteld worden en dat zou niet bevorderlijk zijn voor de eerbied van de burgers voor de justitie.²⁸²

3.3 1918: een nieuw Wetboek van Strafrecht, maar geen nieuw kinderstrafrecht

Vanwege het feit dat artikel 138 Regeringsreglement concordantie voorschreef voor onder meer het strafrecht en de strafvordering, -er moest door de kolonie aansluiting gezocht worden bij de wetgeving van het moederland-, werd in 1883 een Commissie ingesteld door de Gouverneur van Curaçao om na te gaan welke veranderingen in verband met de aanstaande inwerkingtreding van het nieuwe Wetboek van Strafrecht in Nederland in het bestaande Strafwetboek van Curaçao werden vereist.²⁸³ In Nederland bestond sinds 1881

²⁷⁸ W 1870 nr. 3192, p. 6, nr. 3195, p. 4, nr. 3196, p. 6, nr. 3197, p. 3, nr. 3198 p. 5, nr. 3208, p. 5, nr. 3211, p. 3.

²⁷⁹ W 1861, nr. 2314, p. 4.

²⁸⁰ Hij meldt vol verontwaardiging dat hem gevallen bekend zijn dat zelfs 6- en 7-jarigen veroordeeld worden. (W 1861, nr. 2314, p. 4.)

²⁸¹ W 1861, nr. 2314, p. 4.

²⁸² W 1861, nr. 2314, p. 4.

²⁸³ De la Try Ellis (1981), p. 181-182.

een ontwerp voor een nieuw Wetboek van Strafrecht.²⁸⁴ Dit ontwerp trad daar uiteindelijk in 1886 in werking.²⁸⁵ Om niet openbaar gemaakte redenen is toen in de kolonie Curaçao niet tot invoering van het nieuwe Nederlandse strafwetboek overgegaan. Een andere (later benoemde en anders samengestelde) commissie leverde de uiteindelijke tekst van het nieuwe Wetboek van Strafrecht voor de kolonie Curaçao dat bij Koninklijk Besluit van 4 oktober 1913 werd vastgesteld.²⁸⁶ Dit wetboek trad echter pas vijf jaar later in werking in 1918.²⁸⁷ In het vervolg zal dit wetboek aangeduid worden met de afkorting: NASr1918, waar het op de wettekst over jeugdigen ten tijde van de invoering van dit wetboek betrekking heeft. Voor het overige wordt het jaartal achter de afkorting NASr weggelaten.²⁸⁸

Inmiddels waren in Nederland de drie grote kindervetten in 1905 ingevoerd. Het drieluik bestond uit een civielrechtelijke kindervet (wet van 12 februari 1901 (S. 62)) opgenomen in het Burgerlijk Wetboek), een strafrechtelijke (wet van 12 februari 1901 (S. 63)) houdende wijziging in de bepaling betreffende de straffen en de strafrechtspleging ten aanzien van jeugdige personen en een Kinderbeginselenwet (wet 12 februari 1901 (S. 64)). Van deze Nederlandse kindervetten, werd alleen de burgerrechtelijke kort daarop in de Nederlandse Antillen ingevoerd (P.B. 1904, no. 4). Uit de Publicatiebladen van het nieuwe Wetboek van Strafrecht voor de kolonie Curaçao van 1918 - nummer 67 van 1913 (houdende de wetstekst) en nummer 6 van 1918 (houdende de inwerkingtreding van de wetstekst) - blijkt echter dat die andere Nederlandse kindervetten niet waren meegenomen bij de herziening van het strafrecht. De Gaay Fortman, toenmalig lid van het Hof van Justitie in de

²⁸⁴ Zie over de totstandkoming van dit Wetboek van sStrafrecht Bosch (1965).

²⁸⁵ Dit nieuwe Wetboek van Strafrecht betekende de afschaffing van de Code Pénal voor Nederland.

²⁸⁶ P.B. 1913, no. 67.

²⁸⁷ P.B. 1918, no. 6.

²⁸⁸ Ofschoon het wetboek werd ingevoerd ten tijde van 'de kolonie Curaçao', bleef het in het latere land de Nederlandse Antillen gelden tot aan de ontmanteling van dat land in 2010. Daarna bleef het van kracht in de nieuwe landen Curaçao en Sint Maarten tot de invoering van het geheel herziene Wetboek van Strafrecht, dat voor wat de jeugdsancties betreft in hoofdstuk 6 aan de orde komt. In Aruba, dat in 1986 status aparte verkreeg binnen het Koninkrijk, vormde de tekst van dit wetboek eveneens het startpunt van het strafrecht in het nieuwe land destijds. Ook in dit land bleef het in essentie de basis van het strafrecht dat daar gold tot de invoering van het geheel herziene –aan dat van de landen Curaçao en Sint Maarten (vrijwel) identieke- nieuwe Wetboek van Strafrecht.

kolonie Curaçao, schreef hierover dat *"de centenkwestie"* wel het doorslaggevend argument zou zijn geweest: *"Waarschijnlijk heeft men eene tuchtschool evenals een rijkswerkinrichting te kostbaar geacht."*²⁸⁹ Deze inrichtingen hoorden bij de nieuwe Nederlandse jeugdstrafrechtspleging. De Gaay Fortman verwachtte een 'zeer heilzame werking' van een tuchtschool en betreurde het ten zeerste dat deze wetgeving toen niet was overgenomen. Hij vermoedde dat in de financiële beperkingen ook de verklaring gezocht moest worden voor artikel 23 NASr1918.²⁹⁰ Dat artikel bepaalde dat gevangenisstraf en hechtenis hier in hetzelfde gesticht konden worden ondergaan, mits in afzonderlijke afdelingen.

De strafwetstekst van 1913 regelde het jeugdstrafrecht in de kolonie Curaçao dus zoals in Nederland voor de invoering van de kindervetten in 1905, naar het systeem van het Nederlandse Wetboek van Strafrecht van 1886, afgezien van een enkele uitzondering.²⁹¹ Toch veranderde het kindersanctierecht van de kolonie Curaçao ten opzichte van de regeling in het NASr1869. Doordat er geen aparte kindersancties werden ingevoerd, hadden de wijzigingen in het algemene sanctierecht effecten op het 'kinder'sanctierecht. Daarom volgt nu een uiteenzetting van wat er zoal in het reguliere sanctierecht veranderde.

3.3.1 Het sanctiestelsel van 1918

Allereerst werd de classificatie van strafbare feiten in 'misdaden', 'wanbedrijven' en 'overtredingen' veranderd. De term 'misdrijf' was niet langer synoniem voor 'strafbaar feit', maar kreeg een eigen betekenis binnen de nieuwe tweedeling binnen de strafbare feiten. Sinds 1918 kent het Wetboek van strafrecht voor Curaçao en de andere eilanden slechts 'misdrijven' en 'overtredingen'. De strafmaten die in het oude systeem verbonden waren aan de

²⁸⁹ De Gaay Fortman (1915), p. 151-152.

²⁹⁰ De Gaay Fortman (1915), p. 152-153.

²⁹¹ De Gaay Fortman noemt één verruiming ten opzichte van dat Nederlandse wetboek van 1886. Hier was het wel mogelijk bij klachtdelicten, de plaatsing in een gesticht of bij bijzondere personen te bevelen van kinderen tot 16 jaar. In Nederland was dat voor klachtdelicten niet mogelijk. Het motief daarvoor was dat de plaatsing 'niet afhankelijk zij van den wil van bijzondere personen'. De reden dat het hier wel kon was dat dit motief in de Nederlandse Antillen niet zou gelden vanwege de andere aanleg en aard van de lagere bevolking waaruit de meeste 'boefjes' voort kwamen. (De Gaay Fortman (1915), p. 153.)

indeling van soorten straffen (crimineel versus correctioneel) verdwenen in hun geheel; er kwamen algemene per strafsoort bepaalde minima en maxima en per delict bepaalde (speciale) maxima.

Artikel 9 NASr1918 noemde sub a vier hoofdstraffen en sub b drie bijkomende straffen. De straffen van dwangarbeid en verbanning werden uit het wetboek geschrapt. De vier hoofdstraffen die het wetboek in 1918 noemde, waren de doodstraf, de gevangenisstraf, de hechtenis en de geldboete. De doodstraf was de enige voormalige 'crimineele' straf die overbleef uit het NASr1869. De gevangenisstraf was van oorsprong een correctionele straf. De categorieën, die elk een minimum en maximum kenden, zoals die de regeling van de gevangenisstraf eerder kenmerkten, werden afgeschaft. Voortaan gold voor tijdelijke gevangenisstraf een algemeen minimum van 1 dag en een algemeen maximum van 15 jaar (artikel 11 lid 2 NASr1918). De absolute maximumduur van een tijdelijke gevangenisstraf werd bepaald op 20 jaar. Dit maximum gold wanneer de rechter de keuze had (gehad) tussen levenslange en tijdelijke gevangenisstraf, of in gevallen waarin vanwege strafverhoging ter zake samenloop van misdrijven, recidive van misdrijf of enkele met name genoemde bijzondere gevallen²⁹², de duur van 15 jaar werd overschreden (artikel 11 lid 3 NASr1918). Dat dit het absolute maximum was onderstreepte lid 4 dat (ten overvloede) bepaalde dat 'in geen geval' de tijd van 20 jaar 'te boven' kon worden gegaan.

Van de drie bijkomende straffen was alleen de 'openbaarmaking van de rechterlijke uitspraak' nieuw. De ontzetting van bepaalde rechten en de verbeurdverklaring van bepaalde voorwerpen waren uit het NASr1869 overgenomen.²⁹³ Van de bijkomende straffen kon bij kinderen slechts de verbeurdverklaring van bepaalde voorwerpen worden opgelegd. Deze bepaling was nieuw; het wetboek van 1869 bepaalde daarover niets.

3.3.2 De straffen voor kinderen (10 tot 16 jaar)

Artikel 40 en 41 NASr1918 regelden het "kinder"strafrecht. De leden van de Nederlandse staatscommissie die het (Nederlandse) Wetboek van Strafrecht van 1886 hadden voorbereid, zagen niets in het handhaven van het stelsel van

²⁹² Het artikel noemde: 'het bepaalde bij de artikelen 46, 317 en 416'.

²⁹³ De straffen zoals in 1913 bepaald stonden nog steeds, - bijna 100 jaar later-, in artikel 9 van het NASr.

de Code Pénal, dat geen minimumleeftijdsgrens kende.²⁹⁴ Er werd dus een minimumleeftijdsgrens voor strafvervolging opgenomen in het Wetboek van Strafrecht. Deze werd bepaald op 10 jaar.²⁹⁵ Kinderen jonger dan 10 jaar konden niet strafrechtelijk aansprakelijk worden gesteld en gestraft. Deze regeling werd hier overgenomen. Kinderen jonger dan 10 jaar konden ook hier conform artikel 40 lid 2 NASr1918 niet voor de strafrechter vervolgd worden. Het Hof van Justitie, in zijn hoedanigheid van burgerlijke rechter, kon de jeugdige slechts aan zijn ouders teruggeven of zijn dwangopvoeding bevelen.²⁹⁶ Voorwaarde hiervoor was dat het een misdrijf betrof of een overtreding in artikel 451 NASr1918 omschreven. Het Hof van Justitie kon te allen tijde het ontslag gelasten uit de dwangopvoeding.²⁹⁷

Over de benedengrens van 10 jaar, schrijft Bosch dat deze in Nederland mede was opgenomen in (het ontwerp van) het Wetboek van Strafrecht van 1886, onder invloed van de eerder besproken geruchtmakende jeugdzaken. Hij zegt dat de keuze voor een benedengrens bij 10 jaar wat arbitrair was.²⁹⁸ In Duitsland gold een benedengrens van 12 jaar. Bij de totstandkoming van het wetboek van de Noord-Duitse Bond -dat als voorbeeld diende-²⁹⁹ was echter geadviseerd de grens bij 10 jaar te bepalen. Om mogelijke oppositie het gras voor de voeten weg te maaien werd gekozen voor een (zo laag mogelijke) grens net onder de 12 jaar.³⁰⁰ Als bovengrens van de strafrechtelijke 'kinder'tijd bleef de leeftijd van 16 jaar gelden.

Het nieuwe stelsel regelde dat bij elk kind in de leeftijd van 10 tot 16 jaar, dat voor de rechter verscheen, nagegaan moest worden of het met oordeel des onderscheids gehandeld had.³⁰¹ Alleen wanneer het kind in deze

²⁹⁴ Bosch (1965), p. 139.

²⁹⁵ Zie artikel 40 lid 1 NASr1918 (*P.B.* 1913, no. 67).

²⁹⁶ De achterliggende gedachte bij deze regel, dat de burgerlijke rechter die dwangopvoeding moest uitspreken, was dat zelfs de schijn van een strafproces voorkomen werd. (Bosch (1965), p. 139).

²⁹⁷ Artikel 40 lid 3 NASr1918.

²⁹⁸ Bosch (2008), p. 157.

²⁹⁹ Bosch (1965), p. 139: "*De voorzitter wijst op de gunstige resultaten daarmee [een benedengrens, AMS] in verschillende Duitse staten verkregen.*"

³⁰⁰ Bosch (2008), p. 157; Bosch (1965), p. 139.

³⁰¹ De Wal had tijdens de totstandkoming van de Nederlandse wet in plaats van het criterium 'oordeel des onderscheids' een andere oplossing voorgesteld. Hij vond dat kinderen van 10 jaar en ouder, wanneer hun onrijpe verstandelijke vermogens hun wilsvrijheid uitsloten, dienden te vallen onder de niet-toerekeningsvatbaren wegens

leeftijdscategorie mèt oordeel des onderscheids gehandeld had, kon de strafrechter (milder dan bij volwassenen) straffen. Wie zonder oordeel des onderscheids had gehandeld kon niet gestraft worden. Kinderen vanaf 16 jaar werden strafrechtelijk als meerderjarig aangemerkt. Het was ook denkbaar geweest dat de wetgever de strafuitsluitingsgrond, inhoudende dat onvoldoende ontwikkeling van de verstandelijke vermogens van een kind zijn wilsvrijheid uitsluit, niet apart had geregeld. Hij had die strafuitsluitingsgrond kunnen koppelen aan de algemene bepaling voor niet-toerekeningsvatbaarheid vanwege storing of gebrekkige ontwikkeling der verstandelijke vermogens.³⁰² De Wal, lid van de Staatscommissie die het Nederlandse Wetboek van Strafrecht van 1886 voorbereidde, was voorstander van dit idee, kinderen bij wie die omstandigheid zich voordeed, te laten vallen onder voornoemde genusbepaling. Doordat de andere leden van de staatscommissie vonden dat die koppeling niet gemaakt moest worden, maar dat het apart geregeld moest worden, bleef het oordeel des onderscheids voor kinderen in de leeftijdscategorie 10 tot 16 jaar het bepalende criterium.³⁰³

Indien het kind mèt oordeel des onderscheids had gehandeld, werd het maximum van de hoofdstraffen op het feit gesteld met een derde verminderd (artikel 41 lid 3 NASr1918). Evenals onder het NASr1869 was het niet toegestaan de doodstraf op kinderen toe te passen. Daar kwam nu bij dat ook levenslange gevangenisstraf niet mocht worden opgelegd aan kinderen. Als een misdrijf dat met de doodstraf of levenslange gevangenisstraf was bedreigd, door een kind was gepleegd met oordeel des onderscheids, kon aan het kind gevangenisstraf van maximaal 15 jaar worden opgelegd (artikel 41 lid 4 NASr1918); het algemene maximum voor tijdelijke gevangenisstraf.

Naast gevangenisstraf en doodstraf kende het Wetboek van Strafrecht van 1918 als hoofdstraffen: hechtenis en geldboete. Bij kinderen in de leeftijd van 10 tot 16 jaar, die met oordeel des onderscheids hadden gehandeld, kon de rechter ook voor deze straffen kiezen. Artikel 41 lid 3 NASr1918 bepaalde tot slot ten aanzien van alle hoofdstraffen op het feit gesteld, dat zij

storing of gebrekkige ontwikkeling der verstandelijke vermogens. De andere leden van die voorbereidingscommissie vonden echter dat de onvoldoende ontwikkeling niet gekoppeld mocht worden aan de ziekelijke storing van de verstandelijke vermogens van die kinderen. (Bosch (1965), p. 140.)

³⁰² Zie artikel 37 NSr 1886 en artikel 39 NASr1918.

³⁰³ Bosch (1965), p. 140.

aan kinderen konden worden opgelegd, mits met een derde verminderd. De hechtenisstraf die normaliter ten minste 1 dag en ten hoogste 1 jaar kon bedragen, kon dus een maximumduur van 8 maanden hebben voor deze kinderen.³⁰⁴

Voor zover het kind zonder oordeel des onderscheids had gehandeld, werd in artikel 41 lid 2 NASr1918 voorzien in de mogelijkheid dat het Hof van Justitie, in zijn hoedanigheid van burgerlijke rechter dwangopvoeding door plaatsing in een gesticht of bij bijzondere personen gelastte. Deze maatregel kon echter slechts worden toegepast als het begane feit een misdrijf betrof waarop gevangenisstraf was gesteld of een overtreding genoemd in artikel 451 NASr1918. Dit artikel stelde bedelarij, landloperij en souteneurschap strafbaar.

Indien wèl met oordeel des onderscheids was gehandeld, kon een bevel tot plaatsing in een gesticht of bij een bijzondere persoon ná het hebben ondergaan van de opgelegde straf, gegeven worden.³⁰⁵ Dat gebeurde dan uit het oogpunt van speciale preventie.³⁰⁶ Door de invoering van de minimumleeftijdsgrens van 10 jaar werd de mogelijkheid tot plaatsing in een verbeterhuis, die volgens het wetboek van 1869 reeds bestond, beperkt. De term 'verbeterhuis' werd vervangen door 'gesticht' en daarnaast werd de mogelijkheid gecreëerd om 'bij bijzondere personen' te worden geplaatst. Dit laatste was niet zonder noodzaak. Het praktische probleem was dat er in de kolonie geen openbare opvoedingsgestichten bestonden. Er waren slechts particuliere Rooms-Katholieke weeshuizen.³⁰⁷ De Gaay Fortman vroeg zich af of deze wel *"tot schade hunner eigenlijke pupillen"* bereid zouden zijn misdadige kinderen op te nemen. Hoewel gespeculeerd werd over het oprichten van andere gestichten (meer tuchtscholen) van die zijde, was hij bezorgd. Hij schreef: *"In ieder geval bestaat de kans, dat straks in het geheel geen of alleen eenzijdige geschikte stichtingen bestaan."*³⁰⁸ Voor het geval dat scenario zich voor zou

³⁰⁴ Artikel 41 lid 3 jo artikel 21 lid 1 NASr1918.

³⁰⁵ Artikel 41 lid 2 NASr1918.

³⁰⁶ De Gaay Fortman (1915), p. 153: *"Dit is gedaan om de jeugdige veroordeelden, na het ondergaan van hunne straf, niet noodzakelijk weer in eene dikwijls ongunstige omgeving te doen terugkeren."*

³⁰⁷ De Gaay Fortman: *"Dit is altijd nog beter dan de bepaling van het tegenwoordige strafwetboek (artikel 37 Sr), dat de plaatsing in een verbeterhuis kan worden bevolen, terwijl dit niet bestaat."* (De Gaay Fortman (1915), p. 154, voetnoot 1.)

³⁰⁸ De Gaay Fortman (1915), p. 154.

doen, was dat ten dele aan een gebrek aan particulier initiatief te wijten.³⁰⁹ Hij stelde zich ook overigens niet veel voor van de plaatsing bij particulieren. Hij betwijfelde of de geschikte mensen met een dergelijke dwangopvoeding belast zouden willen worden. Dàt zou op zich al een probleem kunnen zijn, maar meer nog lag het gevaar op de loer, - daar wees hij op -, dat vanwege het facultatieve karakter van deze bepalingen, een nuttige maatregel dan achterwege zou blijven.³¹⁰

3.3.3 Het gevangenisstrafregime

Over het gevangenisstrafregime werd in het Wetboek van Strafrecht van 1869 niets bepaald.³¹¹ Nu legde de wetgever in het Wetboek van Strafrecht zelf het een en ander vast (en niet in een beginselenwet). Het eerste dat over de detentie-executie werd geregeld was dat de gevangenisstraf in de regel niet in afzondering werd doorgebracht (artikel 12 lid 1 NASr1918).³¹² De rechter kon wel bepalen dat de gevangenisstraf in afzondering werd ondergaan, maar alleen als hij daartoe in de omstandigheden 'des misdrijs' of in de 'geaardheid van den schuldigverklaarde' bijzondere aanleiding vond. Die afzondering mocht in geen geval langer dan één jaar duren (artikel 12 lid 1 NASr1918). De Gouverneur kon echter ten alle tijde op verzoek van de veroordeelde bepalen

³⁰⁹ Hij plaatste daarbij echter de volgende relativerende kanttekening, die de door gezindte bepaalde context treffend weergeeft: *"Doch niet vergeten mag, dat de lagere bevolking bijna geheel Roomsch is, althans op de benedenwindsche eilanden, en dat van de andere gezindheden –Protestanten en Joden – bijna geen jeugdige delinquenten voorgebracht worden. En daarom is men er met het oog op de groote kosten ook van teruggekomen, om de oprichting van openbare opvoedingsgestichten hier voor te schrijven."* Anderzijds was hij van mening dat een eenzijdig geschikte (rooms-katholieke) stichting altijd nog beter was, dan dat er helemaal geen mogelijkheden waren. (De Gaay Fortman (1915), p. 154.)

³¹⁰ De Gaay Fortman (1915), p. 154.

³¹¹ Artikel 23 NASr1869 bepaalde dat *"al wat betreft de strafinrichtingen voor dwangarbeid, den dwangarbeid aan openbare werken, de inrichting en het inwendig bestuur der gevangnissen, de tucht der veroordeelden, en de bestemming van de opbrengst van hunnen arbeid,"* geregeld zou worden bij besluit van de Gouverneur.

³¹² Bosch beschrijft dat men in de negentiende eeuw in Nederland zeer geporteerd raakte voor het cellulaire stelsel. In Nederland was in die tijd gemeenschappelijke opsluiting regel; in 1851 werd een begin gemaakt met de invoering van het cellulaire stelsel, dat in 1886 regel werd. Een van de grote bezwaren tegen gemeenschappelijke opsluiting was de slechte beïnvloeding door medegevangenen. (Bosch (1965), p. 36- 37, 118.)

dat hij zijn (verdere) straftijd geheel of gedeeltelijk in afzondering door mocht brengen (artikel 12 lid 2 NASr1918). De bevoegdheid van de Gouverneur droeg het karakter van het verlenen van een gunst en was niet in duur beperkt. Afzonderlijke opsluiting mocht echter niet bij iedereen worden toegepast. Artikel 13 bepaalde onder 1, dat wie ten tijde van hun veroordeling nog geen 14 jaar was, niet afzonderlijk opgesloten mocht worden. Ook zij die daar geneeskundig ongeschikt voor bleken te zijn, mochten niet in afzondering geplaatst worden en bejaarden (gevangenen ouder dan 60 jaar) evenmin, tenzij op eigen verzoek (artikel 13 sub 2 en 3 NASr1918).

Gevangenen die hun gevangenisstraf in gemeenschap ondergingen werden verdeeld in klassen (artikel 16 NASr1918). De rechter kon overigens ook de toepassing van strafverzwaringen opleggen. In dat verband kon hij bepalen dat iemand aan openbare werken te werk gesteld werd (artikel 14 lid 1 NASr1918). In het geval de op te leggen gevangenisstraf vijf jaar of meer zou bedragen kon zelfs bepaald worden door de rechter dat dat moest gebeuren met boeien (artikel 14 lid 2 NASr1918). Wie het volgens de rechter echt verbruid had, kon bij zijn veroordeling tot gevangenisstraf de strafverzwaringen de voorwaarde opgelegd krijgen, dat hij de eerste (twee) dag(en) op water en brood, maïsmeel of rijst werd gezet (artikel 15 lid 1 NASr1918). Alleen als de veroordeelde daarvoor na medisch onderzoek ongeschikt bleek, mocht die verzwaring niet toegepast worden door het gestichtsbestuur (artikel 15 lid 2 NASr1918). De Gaay Fortman schreef over deze voedingsbeperking dat, omdat men daarin een strafverzwaring wilde zien, de facultatieve oplegging ervan aan de rechter was overgelaten. Zelf was hij echter van mening dat dit meer een interne aangelegenheid was, die aan de Commissie van administratie over de gevangenen overgelaten had moeten worden, vooral in verband met het bepaalde in het tweede lid van artikel 15 NASr1918.³¹³

Aangezien in 1918 geen aparte regels over detentie van jeugdigen bestonden, moet ervan uitgegaan worden dat de hiervoor beschreven regels ook op hen werden toegepast.

3.4 1925: introductie van jeugdsancties

De memorie van toelichting bij de invoering van de verordening houdende wijziging in de bepalingen betreffende het straffen en de strafrechtspleging

³¹³ De Gaay Fortman (1915), p. 152.

ten aanzien van jeugdige personen³¹⁴ verschaft inzicht in de motieven voor invoering van de Nederlands-Antilliaanse kinderwetgeving in 1925. Deze wetgeving kwam in 1923 tot stand, maar trad per 1 januari 1925 in werking.³¹⁵ Volgens de memorie van toelichting was de directe aanleiding dat na invoering van de kindervetten in Nederland, zich ook hier de overtuiging had gevestigd dat 'strafgevangenis en huis van bewaring' niet de meest geschikte plaatsen waren om jeugdige overtreeders onder te brengen.³¹⁶ De omstandigheid dat de jeugdige om daar te worden geplaatst met oordeel des onderscheids gehandeld moest hebben deed daaraan volgens de wetgever niet af; er moest met andere middelen 'tegen de tot misdadigheid neigende' en met de strafrechter in aanraking komende jeugd worden opgetreden.³¹⁷ Afgezien van door de staatsinrichting ingegeven veranderingen in de tekst, week het ontwerp slechts in enkele opzichten af van de Nederlandse wet van 12 februari 1901 (S. 1901, no. 63).³¹⁸ De Nederlandse wet was, - conform het concordantiegebod, - als voorbeeld gebruikt. Schalkwijk stelde dat de invoering van de Nederlandse kinderwetgeving in Suriname en Curaçao "*nuchterweg*" het gevolg was van het strikt navolgen van het concordantiegebod.³¹⁹ Dit oud-lid van het Hof van Justitie in Curaçao betoogde in 1930, dat de kinderwetgeving in de koloniën niet, zoals in het moederland, het gevolg was van "*een noodkreet uit het hart der besten van ons in het belang van het verwaarloosde kind*".³²⁰ Hij vervolgde, dat daartoe ook geen aanleiding bestond; de maatschappij was een vrij primitieve, waarin mishandeling en grove verwaarlozing van kinderen een zeldzaamheid waren. Dit zou komen door "*de groote goedhartigheid en godsvrucht*".³²¹

³¹⁴ *Koloniale Raad* 1920 – 1921, no. 27.

³¹⁵ *P.B.* 1923, no. 36 (tekst van de artikelen) en *P.B.* 1924, no. 36 (over de inwerking-treding).

³¹⁶ *Koloniale Raad* 1920 – 1921, no. 27, MvT p. 1. De Nederlandse kinderstrafwetgeving ging uit van het denkbeeld dat geen kind, onder welke voorwaarde dan ook, in de gevangenis of in het huis van bewaring behoorde. (De Vries/Van Tricht (1905), p. 77.)

³¹⁷ *Koloniale Raad* 1920 – 1921, no. 27, MvT p. 1.

³¹⁸ *Koloniale Raad* 1920 – 1921, no. 27, MvT p. 1.

³¹⁹ Schalkwijk (1930), p. 53.

³²⁰ Schalkwijk (1930), p. 53.

³²¹ Schalkwijk (1930), p. 53.

3.4.1 Veranderingen ten opzichte van 1918

Bij de kinderwetgeving die hier in 1925 in werking trad werd afstand gedaan van het principe van matiging van de reguliere straffen, die aan kinderen, die met oordeel des onderscheids hadden gehandeld, konden worden opgelegd. Niet langer konden aan hen de reguliere hoofdstraffen (weliswaar beperkt tot twee derde van het maximum) opgelegd worden. Op 1 januari 1925 werden voor alle minderjarigen jonger dan 18 jaar (ten tijde van de uitspraak in eerste aanleg) nieuwe soorten straffen en maatregelen ingevoerd. Deze nieuwe jeugdsancties waren de berisping, de geldboete en de terbeschikkingstelling van de regering (al of niet in combinatie met gevangenisstraf).

Een andere verandering was het elimineren van het criterium 'oordeel des onderscheids' uit de wetgeving.³²² De reden voor de afschaffing in Nederland van dit criterium, bij invoering van de strafrechtelijke kinderwet van 1 februari 1901 in 1905, was dat het als 'verwerpelijk' werd beschouwd. Ten eerste omdat het op zich zelf onvoldoende was; naast onderscheidingsvermogen was ook zelfbepaling nodig, vermeldde de memorie van toelichting. Ten tweede werd in de memorie van toelichting gesteld dat 'oordeel des onderscheids' een dogmatisch begrip was, dat te weinig zeggend en te algemeen was voor praktische toepassing.³²³ Voortaan gingen voor sanctionering van kinderen leeftijds-gebonden uitgangspunten gelden.

Ook de minimumleeftijd van 10 jaar verdween. Opnieuw moesten zeer jeugdige kinderen die strafbare feiten begingen voor de strafrechter gebracht kunnen worden.³²⁴ Minister Cort van der Linden verdedigde dit standpunt bij de totstandkoming van de wet door erop te wijzen, dat in extreme gevallen zeer jeugdige kinderen, die met het oog op de veiligheid van de maatschappij onmogelijk thuis kunnen blijven wonen onder de hoede van het Staatsgezag genomen moeten worden en in andere gevallen aan dwangopvoeding in opvoedingsgestichten onderworpen kunnen worden.³²⁵ Hij vond het geen

³²² Voor deze beslissing bestond vanuit Nederlands wetenschappelijke kring ruim draagvlak. Zo schrijft Van Sloun (in zijn bespreking van de wetenschappelijke ideeën over het kinderstrafrecht aan het einde van de negentiende eeuw in Nederland) dat Van Hamel, Engelen, Rethaan Macaré en Levy, allen voor de afschaffing van dit criterium waren. (Van Sloun (1988), p. 62-66.)

³²³ De Vries/Van Tricht (1905), p. 68, 84.

³²⁴ De MvT bij de Curaçaose kinderwetgeving besteedt hier geen (specifieke) aandacht aan.

³²⁵ Cort van der Linden, de Minister van Justitie, zei in reactie op de vraag of het te rechtvaardigen was, zeer jeugdige kinderen voor de strafrechter te brengen:

probleem de rechter wederom alle vrijheid te geven hierover te beslissen. Ook onder het systeem vóór deze kinderplichtwet (dat ook in de kolonie Curaçao gold na 1918) was het tenslotte mogelijk voor de rechter om kinderen jonger dan 10 jaar, dwangopvoeding op te leggen, was de redenering.³²⁶ Cort van der Linden vervolgde zijn betoog dat ook wanneer de schuld van het kind vaststond voor de rechter, hij ervoor kon kiezen het kind -mits jonger dan 16 jaar- ter beschikking te laten van zijn ouders of voogden. Dit werd ook hier mogelijk. In het geheel andere sanctiestelsel (ten opzichte van dat onder de Code Pénal) zag Cort van der Linden kortom voldoende waarborg voor het laten vallen van de minimumleeftijdsgrens.³²⁷ Voor de hopeloze gevallen werd dwangopvoeding beschouwd als het enige middel tot verbetering. Cort van der Linden, zei: *"de behoefte aan dwangopvoeding [is] zelfs voor zeer jonge kinderen helaas door de ervaring onvermijdbaar gebleken"*.³²⁸ Het idee, dat opvoeding het kind zou verbeteren, kleurde de hele kinderplichtwetgeving die uit Nederland was overgewaaid; de pedagogische invalshoek van (her)opvoeding als middel tot verbetering van het 'misdadige kind' ter voorkoming van criminaliteit stond voorop.³²⁹ Dit betekende echter niet dat het de bedoeling was, dat de kinderplichtwetgeving uitsluitend gekarakteriseerd zou worden als bestaand uit een pakket opvoedingsmaatregelen.³³⁰ In Nederland werden in 1901 drie belangrijke sociale wetten ingevoerd, de Ongevallenwet, de Woningwet en de Leerplichtwet. De kinderplichtwetten werden beschouwd als onderdeel van deze sociale wetgeving.³³¹

"Ik antwoord dat het vaak wenschelijk zal zijn – niet dat ze gestraft worden, maar dat zij aan dwangopvoeding worden onderworpen". De Vries/Van Tricht (1905), p. 65, 77.

³²⁶ Aan de omstandigheid dat de rechter dat dan deed in zijn hoedanigheid van burgerlijk rechter, besteedde hij geen aandacht.

³²⁷ De Vries/Van Tricht (1905), p. 66, 83-84.

³²⁸ De Vries/Van Tricht (1905), p. 77, 84.

³²⁹ De MvT stelde dat de kinderplicht een tuchtmiddel en tegelijk een opvoedmiddel moest zijn. Het voornaamste doel van straf werd omschreven als 'een psychische werking op het gemoed van den delinquent'. Het voornaamste doel van de kinderplichtwetgeving was vermindering van straf. De MvT omschreef ook wanneer dat bereikt was: *"indien hij [de wetgever] er in slaagt het bewustzijn bij het individu te wekken, dat zijn wil behoort te harmonieëren met de rechtsorde, en dat de overheid in staat is zijns ondanks die rechtsorde te handhaven."* De Vries/Van Tricht (1905), p. 62-63.

³³⁰ De Vries/Van Tricht (1905), p. 6.

³³¹ Boendermaker/Uit Beijerse (2008), p. 26.

3.4.2 De sanctiemogelijkheden

Het sanctiesysteem van 1925 kende maatregelen en straffen voor kinderen. Minister Cort van der Linden, die het systeem verdedigde, meende, dat in het geval de objectief criminele daad het gevolg was van gebrekkig inzicht of onrijpheid van zedelijk besef, opvoeding aangewezen zou zijn en niet straf.³³² De Savornin Lohman bekritiseerde dit gemengde systeem. Hij vond dat het systeem te veel op twee gedachten hinkte. Volgens hem moest een dader hetzij als kind beschouwd worden en dan naar een opvoedingsgesticht, hetzij wanneer het als mens te beschouwen was, gestraft worden. De behandeling moest in elk geval in beide scenario's verschillend zijn, want anders was het systeem gedoemd te mislukken. De oorzaak daarvan zou zijn dat de strafrechtelijke beginselen te veel verschillen van de pedagogische beginselen.³³³

Het tweede lid van artikel 9 NASr, het algemene sanctieartikel, bepaalde sinds de invoering in 1925, dat aan (alle) kinderen in principe slechts een geldboete of een berisping als hoofdstraf kon worden opgelegd. Dat gebeurde volgens de principes die in artikel 41septies NASr waren verwoord. Artikel 9 lid 2 NASr voorzag echter tevens in twee uitzonderingen op deze hoofdregel. De eerste uitzondering betrof de toepassing van Tbr met (daarna) gevangenisstraf, terwijl de tweede uitzondering zag op de mogelijke toepassing van een volwassenensanctie bij 16- en 17-jarigen. Hierop wordt later ingegaan.

De basisregels van het strafsysteem voor jeugdige personen waren af te leiden uit artikel 41septies in samenhang met de artikelen 40 en 41 NASr. De tekst van artikel 41septies NASr begon zowel in lid 1 als 2, waarin de principes voor toepassing van de berisping en geldboete werden genoemd, met de volgende passage: 'bij niet-toepassing van artikel 40 of artikel 41, wordt de persoon schuldig aan een feit,..., gestraft,...'. Dit betekent dat de mogelijkheden in deze artikelen altijd als eerste geëvalueerd moesten worden. Het sanctiestelsel van 1925 zag er als volgt uit.

Regel 1: Jonger dan 16 jaar; teruggave aan de ouders?

In geval van vervolging van een minderjarige persoon die jonger dan 16 jaar was toen hij het feit pleegde, kon de rechter de schuldige zonder toepassing

³³² De Vries/Van Tricht (1905), p. 7.

³³³ De Vries/Van Tricht (1905), p. 52.

van straf³³⁴ aan de ouders of voogd teruggeven. De mogelijkheid af te zien van verdere staatsinterventie door sanctionering stond in artikel 40 NASr. Deze mogelijkheid werd evenals de equivalente bepaling uit de (eerdere) Nederlandse kinderstrafwet als maatregel beschouwd.³³⁵ De bepaling lijkt destijds opgenomen te zijn in de kinderstrafwetgeving ter compensatie van het schrappen van de minimumleeftijdsgrens en het oordeel des onderscheids-criterium zoals dat nog in het wetboek van 1918 stond.³³⁶ Het bepalen van de bovenste leeftijdsgrens bleek in Nederland bij de totstandkoming van de kinderwetgeving een moeilijk punt. In de oude Nederlandse regeling (vergelijk NASr1918) lag de grens voor toepassing van kindersancties bij 16 jaar. Minister Cort van der Linden wilde de grens echter bij 18 jaar leggen. Het werd een compromis. De toepassing van teruggave aan de ouders werd – na aanvaarding van het amendement van Lucasse en Loeff- beperkt tot degenen die jonger dan 16 jaar waren.³³⁷

Het was een unieke bepaling, omdat het de reguliere straftoemettings-regels ter zijde schoof en betekende dat aan het kind van staatswege geen sanctie werd opgelegd. Uit de Nederlandse memorie van toelichting blijkt dat die wetgever uitdrukkelijk stil had gestaan bij de gezagsdriehoek, bestaande uit ouder, kind en overheid. Primair lag (en ligt) de verantwoordelijkheid voor het kind bij de ouders of voogden. Zij zijn degenen die het kind moeten leiden en zo nodig ook moeten straffen. Het hoog houden van dit gezag was een staatsbelang, zo stelde de minister.³³⁸

In dat verband is het vermeldenswaardig, dat de vraag of er voorwaarden gesteld moesten kunnen worden aan teruggave aan de ouders, in Nederland een punt van discussie is geweest. Uit de memorie van toelichting blijkt, dat de voorwaarden waaraan werd gedacht betrekking gehad moesten hebben op het gevolg dat de ouders of voogden van het kind al of niet nog zouden verbinden aan de wetsovertreding, nadat het kind aan hen was

³³⁴ Artikel 36a NASr bepaalt, in uitzondering op deze regel, dat in geval op een strafrechtelijk minderjarige, die zich schuldig heeft gemaakt aan in- of uitvoer van goederen in strijd met de belastingverordening, artikel 40 NASr wordt toegepast, op vordering van de met vervolging belaste ambtenaar de verbeurdverklaring van de aangehaalde goederen niettemin kan worden uitgesproken.

³³⁵ De Bie (1930), p. 588; Jessurun Cardozo (1952), p. 25; Bol (1991), p. 33.

³³⁶ Vergelijk artikel 40 lid 1 en 41 NASr1918.

³³⁷ De Vries/Van Tricht (1905), p. 8, 9.

³³⁸ De Vries/Van Tricht (1905), p. 89.

teruggegeven.³³⁹ Uiteindelijk werd ervoor gekozen de teruggave aan ouders of voogden niet aan voorwaarden te koppelen. Als reden werd genoemd, dat bepaalde rechterlijke voorwaarden afbreuk zouden doen aan het gezag van de ouders of voogden en hun verantwoordelijkheidsgevoel zou verzwakken. Dit, terwijl de ouders en voogden toch al zelf de overtuiging zouden hebben, dat zonder ernstige maatregelen van hun kant recidive niet voorkomen zou worden en de rechter in zo'n geval niet weer met teruggave van het kind aan de ouders of voogden zou volstaan.³⁴⁰

Het (beoogde) nut van de teruggave aan de ouders was dat de behandeling van de strafzaak door de rechter op het kind een afschrikkend effect zou hebben. Daarnaast moest het ook een waarschuwing voor de ouders zijn om (nog) meer rechtstreeks toezicht op hun kind te houden.³⁴¹ De wet stond teruggave aan de ouders zonder straf niet alleen in het geval van een overtreding toe, maar ook in het geval van een misdrijf. De memorie van toelichting noemde met name twee situaties waarin het kind aan 'zijn natuurlijke beschermers' kon worden overgelaten. Ten eerste wanneer het feit van dien aard was dat onder de gegeven omstandigheden de ouders in huis of de onderwijzer op school in staat zou zijn het kind eerbied te leren voor de wet. De tweede situatie waarin teruggave aan de ouders kon volgen, was wanneer er reden was aan te nemen dat de ouders passende maatregelen zouden treffen voor het in het algemeen op goede voet regelen van de opvoeding van het kind.³⁴²

Regel 2: toepassing kinderstraf: berisping of geldboete

De kinderstraffen die hier werden overgenomen uit de Nederlandse kindervetten waren de berisping en de geldboete. Het doel van laatstgenoemde straf spreekt voor zich; ter vergelding moet geld betaald worden aan de staat.

³³⁹ De MvT vermeldt als voorbeelden van mogelijke voorwaarden, de verplichting van ouders tot het toepassen van tuchtmiddelen, onder controle van schoolautoriteiten of andere dienaren van het openbaar gezag, danwel tot verschaffing van verbeterd onderwijs of verbeterde opleiding, bijvoorbeeld door verplichte plaatsing in een gezin of in een bijzonder gesticht. (De Vries/Van Tricht (1905), p. 100.)

³⁴⁰ De Vries/Van Tricht (1905), p. 100, 101.

³⁴¹ De Vries/Van Tricht (1905), p. 90.

³⁴² De Vries/Van Tricht (1905), p. 89.

DE ONTWIKKELING VAN DE ANTILLIAANSE JEUGDSANCTIES

Voor jeugdigen werd het maximum van de geldboete op negentig gulden bepaald.³⁴³

De berisping werd opgenomen in het Nederlandse (en Antilliaanse) wetboek naar Duits en Italiaans voorbeeld.³⁴⁴ De essentie van de berisping is een vermanende toespraak tot de veroordeelde, in verband met het gepleegde feit (artikel 31bis NASr). De gedachte was dat als het berispen met tact en de vereiste waardigheid gebeurde, het diepe indruk op de jeugdige zou kunnen maken. Dat dat echter in lang niet alle gevallen even succesvol zou blijken, ontging ook de regering niet. Enerzijds realiseerde zij zich dat niet elk kind ontvankelijk zou zijn voor deze straf.³⁴⁵ Anderzijds zag zij ook onder ogen dat de berisping bij voorkeur kort na het plegen van het delict moest worden uitgevoerd.³⁴⁶ Aanvankelijk had de Nederlandse regering zelfs de wettelijke eis willen stellen dat er slechts gekozen mocht worden voor een berisping indien de verdachte bekend had. Bij de parlementaire behandeling werd die voorwaarde weggestemd. In de volksvertegenwoordiging werd de straf onpraktisch genoemd en tot 'ijdel vertoon' bestempeld.³⁴⁷ Een ander dogmatisch probleem met de berisping was, dat de straf ten uitvoer gelegd werd voordat het vonnis onherroepelijk was geworden. Hierdoor kon een verdachte die in hoger beroep werd vrijgesproken, achteraf gezien ten onrechte berispt zijn. Rummelink concludeerde, dat de Nederlandse wetgever kennelijk aannam dat dat een uitzonderingssituatie zou zijn en dit, mede gelet op de insignificantie van deze sanctie, op de koop toe nam.³⁴⁸

De uitgangspunten aan de hand waarvan moest worden bepaald welke van de twee hoofdstraffen de aangewezen straf was, werden genoemd in artikel 41septies NASr.

³⁴³ Artikel 27 lid 1 NASr. Dit artikel is sinds de invoering van het kinderstrafrecht conform *P.B.* 1923, no. 36 niet meer gewijzigd voor wat betreft het maximumbedrag van de geldboete.

³⁴⁴ De Vries/Van Tricht (1905), p. 13, 94.

³⁴⁵ De Vries/Van Tricht (1905), p. 95: "Evenwel, zij veronderstelt een nog niet verstokt en nog ontvankelijk gemoed..."

³⁴⁶ Er is daarom discussie geweest over de vraag of hoger beroep uitgesloten moest worden. De Minister van Justitie vond daartoe echter geen vrijheid. (De Vries/Van Tricht (1905), p. 13, 14.)

³⁴⁷ De Vries/Van Tricht (1905), p. 13.

³⁴⁸ Rummelink (1974), p. 207.

Gelet op de inhoud van de berisping is het niet verwonderlijk dat deze straf was bestemd voor veroordeelden terzake van overtredingen. Bij veroordelingen vanwege misdrijven bestond de optie voor berisping te kiezen alleen bij de jongste kinderen (jonger dan 14 jaar).³⁴⁹ Slechts indien sprake was van recidive, was dat anders.

In dat geval kon ook aan 12- en 13-jarigen een geldboete worden opgelegd. Het criterium recidive was in dit geval nader beperkt. Op het moment van het plegen van de overtreding moesten nog geen twee jaar verlopen zijn sinds een eerdere onherroepelijke veroordeling van deze jeugdige voor enig strafbaar feit.³⁵⁰ Hieruit blijkt dat de wetgever de geldboete als hoofdstraf van beduidend zwaarder gewicht achtte dan de berisping.

Bij veroordeling tot berisping kon de rechter een proeftijd bepalen en dus voorwaarden stellen. In lid 1 van artikel 41octies NASr was bepaald, dat de rechter een proeftijd kon bepalen met een minimale duur van één dag en een maximumduur van twee jaar. Tijdens die proeftijd werd het kind ter beschikking van het bestuur gesteld (artikel 41octies lid 2 NASr). Dit bevel werd slechts geëxecuteerd als het kind opnieuw onherroepelijk werd schuldig verklaard voor enig strafbaar feit (artikel 41octies lid 3 NASr). Was dat nieuwe feit echter een overtreding, dan kon de rechter echter zelfs nog de opschorting van de ten uitvoer legging van die Tbr bevelen.

Regel 3: Tbr?

De derde basisregel van het kindersanctierecht van 1925 was dat het kind geplaatst kon worden in een gesticht in het kader van dwangopvoeding. Vanaf 1925 heette dit 'ter beschikking gesteld worden' van het Bestuur (zie artikel 41 NASr). Dit gebeurde in de regel zonder toepassing van straf.³⁵¹ Deze opvoedingsmaatregel³⁵² kon altijd terzake misdrijf worden opgelegd aan strafrechtelijk minderjarigen, zonder toepassing van enige straf (lid 1). Indien de strafrechtelijk minderjarige schuldig werd bevonden aan een overtreding

³⁴⁹ Artikel 41septies lid 1 NASr.

³⁵⁰ Artikel 41septies lid 3 NASr.

³⁵¹ Artikel 41 lid 1 ('behoudens het bepaalde bij artikel 4 ter, eerste lid') en lid 2 NASr.

³⁵² Zie hiertoe artikel 41bis lid 1 NASr, waarin behalve de duur tevens de plaatsen van tenuitvoerlegging zijn geregeld. Over de Tbr schreef Remmelink in 1974, dat zij bestemd was voor minderjarigen met dusdanige opvoedingstekorten, dat een min of meer langdurige (re-)educatie met uithuisplaatsing, pedagogisch geïndiceerd was. (Remmelink (1974), p. 209.)

omschreven in lid 2 van artikel 41 NASr, gold ten aanzien van 12- en 13-jarigen dat zij in principe niet ter beschikking van de regering kunnen worden gesteld. Slechts indien de overtreding was begaan nadat de strafrechtelijk minderjarige gedurende de laatste twee jaren twee keer onherroepelijk werd schuldig verklaard aan een van die overtredingen of aan een misdrijf, kon ook naar aanleiding van een overtreding Tbr opgelegd worden.

Ten aanzien van de schuldig bevonden strafrechtelijk minderjarige, die ten tijde van de uitspraak van het vonnis in eerste aanleg, al wel de leeftijd van 14 jaar maar nog niet die van 18 jaar had bereikt, gold voor de toepassing van de maatregel Tbr bij veroordeling wegens een overtreding (genoemd in artikel 41 lid 2 NASr) een enkelvoudige recidive-eis. De maatregel duurde in alle gevallen uiterlijk tot het eenentwintigste levensjaar van de jeugdige (artikel 41bis NASr).

Uitzondering 1 op de drie regels: Tbr met gevangenisstraf

Als een jeugdige schuldig was bevonden aan een misdrijf waarop als maximum een gevangenisstraf van drie jaar of meer is gesteld, kon de maatregel terbeschikkingstelling van de Regering worden opgelegd in combinatie met een gevangenisstraf.³⁵³ De op te leggen gevangenisstraf was voor jeugdigen in duur beperkt. Wanneer op het misdrijf waarvoor de jeugdige werd veroordeeld een tijdelijke gevangenisstraf stond, kon ten hoogste de helft van het maximum op het misdrijf gesteld, worden opgelegd. Echter, als normaal gesproken levenslange gevangenisstraf mogelijk was als straf voor het gepleegde misdrijf (bij volwassenen), dan kon aan de jeugdige ten hoogste 10 jaren worden opgelegd naast Tbr.³⁵⁴

Uitzondering 2 op de drie regels: Volwassenensancties bij 16- en 17-jarigen

De tweede uitzondering betrof de toepassing van de reguliere sanctiebepalingen geldend voor personen vanaf 18 jaar, bij jeugdigen van 16 jaar en ouder conform artikel 41septies lid 5 NASr. Via deze bepaling was het echter sinds 1925 niet alleen mogelijk langere tijdelijke gevangenisstraf op te leggen, maar behoorde zelfs het opleggen van levenslange gevangenisstraf tot de mogelijkheden.

³⁵³ Artikel 41ter lid 1 NASr.

³⁵⁴ Artikel 41ter lid 1 NASr (conform *P.B.* 1923, no. 36).

Bijkomende straffen

Volledigheidshalve worden ook de bijkomende straffen genoemd uit de oude wet. Het vierde lid van artikel 41septies NASr sloot uit, dat een ten tijde van de einduitspraak in eerste aanleg minderjarige, ontzet kan worden van bepaalde rechten. Evenmin mocht in zo'n geval openbaarmaking van de rechterlijke uitspraak worden opgelegd. De enige bijkomende straf die bij kinderen kon worden opgelegd was derhalve de verbeurdverklaring van bepaalde voorwerpen.

3.4.3 Tbr, geen tuchtschool

De dwangopvoeding die via terbeschikkingstelling aan het bestuur (later de regering) kon worden opgelegd, was uitdrukkelijk niet bedoeld als straf. De Nederlandse minister verzette zich daar bij de invoering tegen, omdat hij vond dat de oorzaak waaruit het delict was ontstaan het onderscheidend criterium moest zijn tussen straf en opvoeding en niet de ernst van het delict.³⁵⁵ In de Nederlandse kinderwet bestond daarom nog een derde hoofdstraf: de tuchtschoolstraf. Deze straf was opgenomen als zwaarste straf en de inrichting van gestichten voor de ten uitvoer legging van tuchtschoolstraf bestemd en de behandeling van de veroordeelden moesten dan ook aan andere en strengere eisen voldoen dan die in een Rijksopvoedingsgesticht.³⁵⁶

De Antilliaanse memorie van toelichting sloot eveneens elk misverstand uit over de doelstelling van de Tbr. De plaatsing in een opvoedingsgesticht als gevolg van een rechterlijk bevel, werd als een maatregel van dwangopvoeding beschouwd en niet als straf.³⁵⁷ In verband met het grote verschil in inwoneraantal tussen Nederland en de Nederlandse Antillen, waren enkele afwijkingen ten opzichte van de Nederlandse wet geboden door de omstandigheden, vermeldde de Antilliaanse memorie van toelichting. Een van die verschillen betrof het niet overnemen van de tuchtschoolstraf.³⁵⁸ Het voorstel hiertoe was als volgt verwoord: *"In verband hiermede wordt voorgesteld de*

³⁵⁵ De Vries/Van Tricht (1905), p. 15.

³⁵⁶ De Vries/Van Tricht (1905), p. 97.

³⁵⁷ *Koloniale Raad 1920-1921* no. 27, MvT p. 1.

³⁵⁸ Het is echter de vraag in hoeverre de Tbr-praktijk niet toch aansluiting heeft gezocht bij bepaalde aspecten van het tuchtschoolconcept. De inleiding van het gedenkboek *"50 jaar G.O.G. 1949-1999"* vermeldt, dat het thema van dat boek is: *"Van tuchtschool naar orthopedagogisch behandelings-instituut."* (Gedenkboek G.O.G.(1999), p. 5).

*rechter niet de plaatsing in eene tuchtschool te laten uitspreken, doch wel de Tbr te laten bevelen, als wanneer de minderjarige schuldige hetzij in een koloniaal opvoedingsgesticht geplaatst, hetzij aan eene vereeniging, stichting of instelling, als in het ontwerp nader aangeduid, toevertrouwd wordt.*³⁵⁹

In de Nederlandse Antillen is (ook later) nooit meer een aparte tuchtschoolstraf ingevoerd. Doordat de tuchtschoolstraf echter niet werd overgenomen in de Antillen, werd bepaald dat bij de veroordelingen tot geldboete, verbeurdverklaring en berisping, de Tbr als vervangende voorziening van bestuurswege aangewezen was en niet de in Nederland daarvoor aangewezen tuchtschoolstraf.³⁶⁰ De Tbr zelf kon niet voorwaardelijk opgelegd worden tot 1954. Wél was het mogelijk dat een Tbr voorwaardelijk eindigde. Artikel 41bis NASr kondigde in het tweede lid aan dat bij besluit van de Gouverneur bepalingen zouden worden vastgesteld over de executie van de Tbr en over het voorwaardelijk of onvoorwaardelijk eindigen van de voorziening in de opvoeding.

In Nederland was het na de wetswijziging van het jeugdstrafrecht van 1965, alleen mogelijk Tbr aan jeugdigen op te leggen in geval van misdrijf.³⁶¹ Deze wetswijziging bracht ook een regel van periodieke toetsing door de rechter van de Tbr, na twee jaar met zich mee. De bedoeling hiervan was, dat de rechter kon onderzoeken of de Tbr al of niet beëindigd kon worden, omdat de Tbr op zich, zoals ook in de Nederlandse Antillen, voor onbepaalde tijd doorliep, althans uiterlijk tot de jeugdige 21 jaar (de toenmalige meerderjarigheidsgrens) werd.³⁶² In de Nederlandse Antillen volgden echter geen wetswijzigingen van gelijke strekking.

3.4.4 Tbr met gevangenisstraf

De vrijheidsbeneming van de jeugdige kon door toepassing van artikel 41ter NASr toch erg lang duren. De wetgever bepaalde weliswaar dat de gevangenisstraf pas ten uitvoer gelegd kon worden, nadat de Tbr onherroepelijk was beëindigd, maar dat gebeurde in de regel pas wanneer de jeugdige 21 jaar werd. Het is op zijn minst opvallend te noemen dat de wetgever hier de gevangenisstraf introduceerde,- je zou haast zeggen 'bij wijze van bijkomende

³⁵⁹ *Koloniale Raad* 1920-1921 no.27, MvT p. 1 en artikel 41bis NASr.

³⁶⁰ *Koloniale Raad* 1920-1921 no.27, MvT p. 1 en artikel 27 en 41octies NASr.

³⁶¹ Remmelink (1974), p. 209.

³⁶² Remmelink (1974), p. 210.

straf',- terwijl artikel 9 lid 2 NASr de gevangenisstraf voor kinderen helemaal niet noemde.³⁶³ Dit is uit wetssystematisch oogpunt minstens vreemd te noemen. Bij introductie van deze mogelijkheid in de Nederlandse kinderwetgeving was hier al oog voor. In de memorie van toelichting noemde de wetgever 'theoretisch gewichtige bezwaren' tegen de cumulatie van straf en dwangopvoeding en benadrukte hij dat niet à priori beslist mocht worden dat de dwangopvoeding niet zou helpen. De straf mocht niet opgelegd worden aan de jeugdige om te ondergaan nadat de dwangopvoeding voltooid was; zo ver mocht niet vooruit gelopen worden op de zaken.³⁶⁴ In de memorie van toelichting wordt vervolgens verder uitgewijd over deze bezwaren. De wetgever wees erop dat op zuiver theoretische gronden het moeilijk te verdedigen zou zijn, een kind straf te doen ondergaan als het eenmaal volwassen was, voor een feit dat het had gepleegd onder geheel andere omstandigheden en in een andere gemoedsstemming.³⁶⁵

Deze bezwaren waren echter niet doorslaggevend voor de regering. De introductie van deze combinatiemogelijkheid Tbr en gevangenisstraf werd dan ook beargumenteerd met praktische gronden; het was praktisch noodzakelijk de schuldige aan een zeer ernstig misdrijf niet vrij te moeten laten in geval zou blijken dat de opvoeding in het kader van de Tbr heeft gefaald. De veiligheid van de maatschappij moest hier prevaleren.³⁶⁶ Bij wijze van compromis werd uiteindelijk gekozen voor een soort voorwaardelijke straf. Het voorwaardelijk karakter werd aan de executie gebonden en niet langer aan de veroordeling zelf zoals aanvankelijk de bedoeling was.³⁶⁷ Na afloop van de Tbr kon er alsnog voor gekozen worden af te zien van executie van de gevangenisstraf, terwijl tijdens de Tbr van de dreiging van executie van de gevangenisstraf een preventieve werking uit kon gaan.³⁶⁸

De kritiek en het alternatief van Troelstra

Dat aan het veiligheidsbelang ook tegemoet gekomen had kunnen worden door de duur van de opvoeding te verlengen tot na het eenentwintigste jaar,

³⁶³ Troelstra: "..., min of meer bij wijze van aanvulling van de dwangopvoeding, ..." (De Vries/Van Tricht (1905), p. 255.)

³⁶⁴ De Vries/Van Tricht (1905), p. 99, 257.

³⁶⁵ De Vries/Van Tricht (1905), p. 99.

³⁶⁶ De Vries/Van Tricht (1905), p. 99, 256, 257.

³⁶⁷ De Vries/Van Tricht (1905), p. 248, 249.

³⁶⁸ De Vries/Van Tricht (1905), p. 99, 100.

was door Troelstra³⁶⁹ als discussiepunt opgeworpen. Hij stelde voor in de wet te regelen dat personen jonger dan 21 slechts voorwaardelijk uit een opvoedingsgesticht zouden worden ontslagen. De bedoeling was dat als dan bleek dat de opvoeding niet voltooid was, de persoon dan toch weer in het gesticht opgenomen kon worden.³⁷⁰ Een nadere uitwerking voor de maximale duur van zo'n verlenging opperde Troelstra echter niet. Hoewel de minister zei wel iets te voelen voor een mogelijkheid tot verlenging van de opvoeding na het eenentwintigste jaar, zag hij af van een dergelijk systeem; de opvoeding moest niet uitgestrekt worden tot na de meerderjarigheid. Daarmee zou anders een nieuw beginsel van zeer vergaande strekking in de wetgeving gebracht worden. De minister redeneerde dat de consequentie ertoe zou leiden de Tbr tot alle volwassenen uit te strekken en dat wilde hij niet.³⁷¹

De regeling, waartegen Troelstra ageerde, met de strekking iemand eerst dwangopvoeding en daarna ook nog gevangenisstraf op te leggen, werd echter niet gewijzigd. Troelstra had ter onderbouwing van zijn voorstel de volgende argumenten aangedragen. Ten eerste vond hij het in strijd met het rechtsbewustzijn dat dubbel werd gestraft.³⁷² Verder maakte hij zich druk over de morele indruk van een executie van gevangenisstraf bij de jeugdige, omdat die executie lang na het gepleegde feit plaats zou vinden. Hij vreesde dat de jeugdige de strafexecutie zou koppelen aan een later feit van geringe aard, dat de jeugdige bijvoorbeeld beging tijdens zijn proeftijd. Dat latere feit zou echter alleen de aanleiding tot de executie vormen, maar niet de titel. Hij stelde dat die morele indruk in elk geval niet een verbetering van de gemoedstoestand van de getroffene zou zijn, noch een grotere genegenheid voor de maatschappelijke orde, wanneer de jeugdige ontslagene opnieuw vrijgelaten wordt.³⁷³ Ten slotte achtte hij de executiewijze van de gevangenisstraf op zichzelf contraproductief. In het geval dat de dwangopvoeding eventuele goede gevolgen zou hebben gehad, zouden deze in de waagschaal gelegd worden, mede omdat de gevangenisstraf altijd vrij lang zou zijn, stelde Troelstra. Hij vond het dan ook onbegrijpelijk dat de minister gevangenisstraf min of meer bij wijze van aanvulling op de dwangopvoeding wilde toepassen, wanneer die

³⁶⁹ Troelstra was toentertijd lid van de Nederlandse Tweede Kamer.

³⁷⁰ De Vries/Van Tricht (1905), p. 255.

³⁷¹ De Vries/Van Tricht (1905), p. 257, 258.

³⁷² De Vries/Van Tricht (1905), p. 253, 259.

³⁷³ De Vries/Van Tricht (1905), p. 254.

laatste onvoldoende effect had gesorteerd.³⁷⁴ Dit stak te meer daar de regering had gesteld met dit wetsontwerp de jeugdige personen te willen verbeteren en gebleken was dat gevangenisstraf het slechtste middel was tot dat doel.³⁷⁵

3.4.5 Toepassing van volwassenensancties op 16- en 17-jarigen

De mogelijkheid volwassenensancties toe te passen op 16- en 17-jarigen kwam via artikel 41septies lid 5 in de Antilliaanse strafwet, naar het voorbeeld van artikel 39septies NSr (oud). Deze bepaling was via een amendement van de Tweede Kamerleden Willinge en Asch van Wijck in de Nederlandse kinderstrafwet gekomen.³⁷⁶ Het amendement was voorgesteld bij wijze van compromis in de discussie of de bovengrens bij 16 jaar danwel bij 18 jaar moest komen te liggen.³⁷⁷ Deze discussie was in Nederland gevoerd omdat het wetssysteem zoals voorgesteld zou impliceren dat de rechter bij schuldig verklaring van alle kinderen jonger dan 18 jaar weinig opties had. Ten eerste kon het kind ter beschikking van de regering gesteld worden en dan zou dwangopvoeding volgen. Ten tweede kon de rechter eigenlijke straf opleggen, bestaande in hetzij een berisping, hetzij een geldboete (tot maximaal 90 gulden), danwel plaatsing in een tuchtschool. Tegen het feit dat dit gold voor alle kinderen onder de 18 jaar rezen ernstige bezwaren, omdat aan deze kinderen dus geen vrijheidsstraf kon worden opgelegd. Om aan die bezwaren tegemoet te komen, werd dit amendement voorgesteld.³⁷⁸ De bedoeling was tweërlei. Enerzijds wilden de indieners de verplichting alle kinderen als (strafrechtelijk) minderjarig te behandelen beperken tot de 16-jarige leeftijd. Anderzijds wilden zij de bevoegdheid van de rechter voor uitzonderingen behouden, waardoor 16- en 17-jarigen, "*die volkomen gelijk staan met volwassenen, en zoo zijn er*"³⁷⁹ toch als volwassenen te bestraffen. Volgens de indieners van het amendement was dat nodig, omdat niet *alle* 16- en 17-jarigen

³⁷⁴ De Vries/Van Tricht (1905), p. 254, 255.

³⁷⁵ De Vries/Van Tricht (1905), p. 258.

³⁷⁶ De Vries/Van Tricht (1905), p. 296.

³⁷⁷ De Vries/Van Tricht (1905), p. 269-271.

³⁷⁸ Aanvankelijk waren er drie opties geweest, maar na het aangenomen amendement van Lucasse-Loeff, was de teruggave aan de ouders, zonder straf beperkt tot de kinderen jonger dan of van 16 jaar oud. (De Vries/Van Tricht (1905), p. 270)

³⁷⁹ Citaat afkomstig van Willinge bij de Beraadslagingen in de Tweede Kamer over artikel 39septies NSr (oud) op 8 Juni 1900. (De Vries/Van Tricht (1905), p. 286.)

veilig naar een opvoedingsgesticht of tuchtschool gestuurd konden worden.
³⁸⁰

Weliswaar, zo zei Willinge, heeft het stellen van leeftijdsgrenzen altijd iets willekeurigs, maar we kunnen niet zonder en daarom moet de wet ruimte bieden om bij het sanctioneren rekening te houden met die individuele verschillen. De leeftijdsgrens moest daarom zo bepaald worden, dat zij aansloot bij de ervaring van het maatschappelijk leven en in het bijzonder die in de rechtszaal. Hij wees erop dat het bereiken van de leeftijd van 16 jaar, ook door de wetgever (in het civiele recht) veelal gezien werd als de grens naar een nieuwe levensfase.³⁸¹ Hij illustreerde dit argument met de volgende voorbeelden. Ten eerste: onder de toenmalige strafwetgeving gold dat het onderzoek naar oordeel des ondersheids was uitgesloten voor wie de leeftijd van 16 jaar bereikt had. Voorts noemde hij, aanhakend bij het civiele recht, dat een vrouw vanaf haar zestiende kon trouwen. Als derde voorbeeld noemde hij dat iemand van 16 jaar onder ede een getuigenverklaring kan afleggen en ten vierde noemde hij dat ook in de Arbeidswet de 16-jarige leeftijd als onderscheidende leeftijd werd gebruikt. Ten slotte wees hij erop dat juist één dag eerder het amendement Lucasse-Loeff was aangenomen, dat de mogelijkheid kinderen zonder straf terug te geven aan de ouders, beperkte tot degenen die nog geen 16 jaar oud waren.³⁸²

Het amendement werd uiteindelijk aangenomen met 44 tegen 23 stemmen, ondanks het feit dat de Minister van Justitie zich tot het laatst toe bleef verweren tegen dit amendement. De minister onderbouwde zijn verweer met het argument dat het volkomen overbodig was nog directe gevangenisstraf op jeugdigen toe te passen; immers voor de lichte gevallen was er de tuchtschool en voor de ernstige gevallen de dwangopvoeding in Rijksopvoedingsgestichten. Met betrekking tot de jeugdigen in de Nederlandse Antillen was deze argumentatie te relativiseren, nu de tuchtschoolstraf hier niet werd overgenomen. De Antilliaanse wetgever daarentegen herhaalde in de memorie van toelichting juist de volgende argumentatie.³⁸³ Van de korte gevangenisstraf was bekend, dat die niet werkte (bij volwassenen). Voor volwassenen

³⁸⁰ De Vries/Van Tricht (1905), p. 271, 272.

³⁸¹ De Vries/Van Tricht (1905), p. 271.

³⁸² De Vries/Van Tricht (1905), p. 270-271.

³⁸³ *Koloniale Raad* 1920-1921, no. 7 p. 1.

was er echter geen alternatief.³⁸⁴ Cort van der Linden stelde voorts, dat dit argument niet opging voor kinderen en dus wilde hij dat geen enkel kind jonger dan 18 jaar kennismaakte met de gevangenis.³⁸⁵ Ten aanzien van de hechtenisstraf benadrukte hij dat deze straf 'uiterst verderfelijk' was voor jeugdigen, omdat jeugdigen bij de hechtenisstraf in gemeenschap werden geplaatst. Dit deed hem suggereren aan de afgevaardigden, voor het geval zij in de mogelijkheid gevangenisstraf op te leggen, uitkomst zouden blijven zien, tenminste hechtenisstraf onmogelijk te maken voor 16- en 17-jarigen.³⁸⁶ Tegen de korte gevangenisstraf bracht hij in dat deze straf niet afschrikwekkend werkte, omdat de meeste jongens van 16 tot 18 jaar daar in een betere materiële positie kwamen dan thuis. Cort van der Linden stelde dat een tijd lang in een Rijksopvoedingsgesticht daarom veel afschrikwekkender was dan een betrekkelijk korte gevangenisstraf. Hij voegde daaraan toe dat bij verblijf in een Rijksopvoedingsgesticht de veiligheid van de maatschappij even goed gewaarborgd was als bij verblijf in een gevangenis. Ten slotte wees hij erop dat door de plaatsing in een Rijksopvoedingsgesticht aan de jeugdige de mogelijkheid van verbetering werd geboden waarvoor jeugdigen in die leeftijd vatbaar zijn, terwijl slechts het strikt noodzakelijke leed werd opgelegd.³⁸⁷

3.5 Wetswijzigingen na 1925 met effect op de jeugdsancties

In de Nederlandse Antillen werden na de invoering van de kinderwetgeving van 1925 slechts enkele wijzigingen in de materiële strafrechtbepalingen aangebracht, die effect hadden op de sanctionering van jeugdigen. Deze wetswijzigingen worden nu besproken.

3.5.1 (Strafrechtelijke) Ots

De eerste structurele verandering in het strafrecht voor kinderen na 1925 betreft de toevoeging van de maatregel ondertoezichtstelling aan het sanctiepakket voor jeugdigen. De ondertoezichtstelling (voortaan: Ots) werd aanvankelijk (slechts) in het civiele recht van de Nederlandse Antillen geïntroduceerd

³⁸⁴ Cort van der Linden, zei over de korte gevangenisstraf: "Ze werken slecht, niet verbeterend en niet afschrikkend." (De Vries/Van Tricht (1905), p. 291.)

³⁸⁵ De Vries/Van Tricht (1905), p. 292.

³⁸⁶ De Vries/Van Tricht (1905), p. 280.

³⁸⁷ Hierbij wees hij op ervaringen uit Frankrijk. (De Vries/Van Tricht (1905), p. 280, 281.)

in 1923.³⁸⁸ Over de (aanvankelijk) geringe praktische betekenis ervan klaagde Jessurun Cardozo zich in 1952. Hij stelde, dat in de Nederlandse Antillen de civielrechtelijke Ots niet voorkwam. De introductie ervan was volgens hem een doodgeboren kind, omdat hier het instituut Kinderrechter ontbrak.³⁸⁹ Daarnaast klaagde hij zich over het ontbreken van een mogelijkheid voor de strafrechter Ots op te leggen.³⁹⁰

Deze civiele maatregel werd in 1954³⁹¹ toegevoegd aan het pakket van maatregelen dat door de strafrechter kon worden opgelegd, door de introductie van artikel 41decies NASr. Vanwege het feit dat de Ots een jeugdbeschermingsmaatregel is, golden ook wanneer de strafrechter tot de toepassing daarvan besliste, de civielrechtelijke bepalingen in beginsel onverkort. Artikel 41decies bepaalde (conform de laatst geldende tekst) in het derde lid uitdrukkelijk dat de artikelen 255, tweede en derde lid, 256, 258-265 en 326 van Boek 1 BW en de artikelen 798-813 in verbinding met de artikelen 429a-429t Rv hierbij van toepassing waren.

De invoering van artikel 41decies creëerde zoals gezegd de mogelijkheid, dat iemand (ook) na een strafprocedure Ots kon krijgen. Die Ots kon (sinds 1954) alleen bevolen worden indien de jeugdige een misdrijf had gepleegd of een van de overtredingen bedoeld in de artikelen 451 en 452 NASr (bedelarij, landloperij of souteneurschap). De strafrechter kon de Ots echter alleen – voor bepaalde tijd- uitspreken, indien het gehouden onderzoek daartoe aanleiding gaf op de in artikel 367 van het Burgerlijk Wetboek omschreven grond. Toentertijd was de grond voor toepassing van Ots, dat sprake was van een kind, dat *'uit welke oorzaak ook, zoodanig opgroeit, dat het met zedelijken of lichamelijken ondergang bedreigd wordt.'*³⁹² Bij de invoering van het nieuwe Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek kwam artikel 1:254 BW in de plaats van artikel 367 BWNA (oud).³⁹³ Ook de formulering van de grond voor

³⁸⁸ De Verordening, houdende invoering van de ondertoezichtstelling van minderjarigen (P.B. 1923, no. 6) betrof een wijziging van het Burgerlijk Wetboek, inwerking-treding in P.B. 1924, no. 19.

³⁸⁹ Jessurun Cardozo (1952), p. 24, 25.

³⁹⁰ Jessurun Cardozo (1952), p. 24, 25.

³⁹¹ Zie artikel 1 onderdeel XIX van de Landsverordening van de 19e mei 1954 tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht voor Curaçao (P.B. 1913, no. 67) in P.B. 1954, no. 50. De eerste twee leden van artikel 41decies NASr zijn daarna nog gewijzigd bij P.B. 1968, no. 132 en bij P.B. 2001, no. 24.

³⁹² Artikel 367 BWNA.

³⁹³ P.B. 2001, no. 24.

Ots werd bij de invoering van het nieuwe BW naar de tijd aangepast. Lid 1 van artikel 1:254 BW noemt nu als grond, dat *'een kind zodanig opgroeit, dat zijn zedelijke of geestelijke belangen of zijn gezondheid ernstig worden bedreigd, en andere middelen ter afwendig van deze bedreiging hebben gefaald of, naar is te voorzien, zullen falen'*.³⁹⁴ In artikel 1:254 BW is nu dus tevens een tweede voorwaarde voor toepassing van Ots opgenomen, die uitdrukkelijk Ots als uiterste middel van jeugdbescherming aanwijst.

Indien de uitspraak houdende Ots onherroepelijk was geworden, moest het Openbaar Ministerie daarvan zo spoedig mogelijk mededeling doen aan de rechter in eerste aanleg, die ex artikel 429c Rv bevoegd is. Dit is de rechter van de woonplaats of de plaats van werkelijk verblijf van de jeugdige. Deze burgerlijke rechter wees dan vervolgens zo spoedig mogelijk een gezinsvoogd (bedoeld in artikel 1:255 BW) aan. Dit gebeurde volgens de wet *'zo mogelijk'* na overleg met degene die het ouderlijk gezag of de voogdij over het kind uitoefent.³⁹⁵ Lid 2 van artikel 41decies NASr bepaalde dat onmiddellijk hierna, de ouder of voogd van het kind onverwijld bij exploit kennisgeving ontving van de aanwijzing van de gezinsvoogd, behoudens beroep op de rechter in het gerecht in eerste aanleg. In de kennisgeving werd volgens lid 2 van artikel 41decies NASr aan de ouder of voogd meegedeeld dat hij zich bij de opvoeding van het kind naar de aanwijzingen van de gezinsvoogd moest gedragen. Deze mededeling was gelijk aan hetgeen in artikel 1:260 lid 1 BW is verwoord.

De Ots betekent normaliter niet dat de jeugdige buiten zijn gezin wordt geplaatst. Tenzij de ouders daartoe zonder bezwaar van de gezinsvoogd overgaan, gebeurt het plaatsen van een kind buiten het gezin (in het kader van de Ots) alleen krachtens de artikelen 1:262 en 1:263 BW.³⁹⁶ De rechter kan op basis van artikel 1:262 BW te allen tijde bevelen dat het onder toezicht geplaatste kind tot onderzoek van zijn geestelijke en lichamelijke gesteldheid in een door hem aangewezen observatiehuis wordt opgenomen. De periode van opnemng is maximaal drie maanden, maar kan eenmalig verlengd worden voor ten hoogste drie maanden, mits het belang van het kind dit gebiedend

³⁹⁴ Boek 1 is vastgesteld bij Landsverordening van 27 december 2000 (P.B. 2000, no. 178), inwtr. m.i.v. 15 januari 2001. Zie over artikel 1:254 BW ook: Murray (2006), p. 120.

³⁹⁵ Artikel 41decies lid 2 NASr.

³⁹⁶ Artikel 1:260 lid 4 BW.

noodzakelijk maakt.³⁹⁷ Artikel 1:263 BW noemt het tweede geval waarin Ots gepaard kan gaan met plaatsing buitenshuis. In dit artikel bepaalt de wetgever in lid 1 dat als het in het belang van de verzorging en opvoeding noodzakelijk is, de rechter het kind kan doen opnemen in een door hem aan te wijzen inrichting of elders dan in een inrichting. Bij het kiezen van de plaats waar de rechter het kind onder toezicht stelt, moet de (burgerlijke) rechter letten op de wensen van hen die het gezag uitoefenen en op de godsdienstige gezindheid en levensovertuiging van het kind en van het gezin waartoe het kind behoort (ex artikel 1:263 lid 2 BW). De wet verplicht de rechter ook de duur van de opneming te bepalen.

Sinds 1970 is het opleggen van Ots slechts mogelijk voor bepaalde tijd. Deze regeling gold (via artikel 41decies lid 3 NASr) ook voor de strafrechter. Ots kan door de rechter (telkens) voor maximaal 1 jaar opgelegd worden.³⁹⁸ Net als de duur van de Ots zelf kan de duur van de opneming buitenshuis eveneens op een termijn van maximaal 1 jaar worden bepaald. Ook hierbij is verlenging telkens mogelijk voor een termijn van ten hoogste 1 jaar, terwijl die termijn verkort kan worden.³⁹⁹ De duur van de Ots wordt geacht aan te vangen op de dag waarop de gezinsvoogd wordt aangewezen.⁴⁰⁰ De Ots eindigt door meerderjarigheid van het kind; normaliter is dat dus op de achttiende verjaardag van het kind. Gedurende de looptijd kan de Ots echter altijd beëindigd worden door de rechter in eerste aanleg.⁴⁰¹

3.5.2 Wijzigingen in de regeling van Tbr

Een voorwaardelijke modaliteit

Behalve dat Ots voortaan door de strafrechter kon worden opgelegd, werd het in 1954 ook mogelijk iemand een voorwaardelijke Tbr op te leggen. De introductie van artikel 41bis a NASr betekende dat de rechter voortaan al bij de berechting kon beslissen de Tbr niet ten uitvoer te leggen, tenzij aan een van de voorwaarden niet werd voldaan. In een aantal gevallen genoemd in artikel

³⁹⁷ Artikel 1:262 BW

³⁹⁸ Zie artikel 41decies lid 1 NASr na wijziging ex *P.B.* 2001, no. 24. Artikel 41decies lid 1 volgt hier het artikel dat de civiele grondslag biedt (artikel 1:258 BW).

³⁹⁹ Artikel 1:263 lid 3 BW.

⁴⁰⁰ Zie over de 'straf'procedure artikel 41decies lid 3 NASr. In de civiele procedure benoemt de rechter (nog steeds) bij de toewijzing van het verzoek tot Ots tevens een gezinsvoogd (artikel 1:255 lid 1 BW).

⁴⁰¹ Artikel 1:258 lid 2 BW.

41bis a lid 1 NASr, was het echter toch mogelijk dat de rechter na een dergelijk vonnis alsnog executie van de Tbr zou bevelen. Het eerste geval was wanneer de ter beschikking gestelde zich voor het einde van een bij het bevel bepaalde proeftijd schuldig maakte aan een strafbaar feit. Een tweede aanleiding deed zich voor wanneer de veroordeelde een bijzondere voorwaarde niet naleefde tijdens de proeftijd. Ten slotte noemde de wet als derde reden voor Tbr-executie bij een voorwaardelijke veroordeling, dat tijdens de proeftijd bleek dat de veroordeelde onvoorwaardelijke opvoeding vanwege de regering nodig had. Vóór de introductie van artikel 41bis a NASr was de Gouverneur de instantie die besliste over eventuele non-executie of opschorting daarvan.

Een aanzet tot meer rechtsbescherming

De regeling voor Tbr kon zoals besproken in de vorige paragrafen worden toegepast op allen die jonger dan 18 jaar waren, mits voldaan was aan de bijkomende leeftijdspecifieke vereisten. Dit betekende dat de Tbr in sommige gevallen wel negen jaar kon duren. Stel dat iemand naar aanleiding van een gepleegde diefstal op zijn twaalfde, ter beschikking van de regering werd gesteld, dan kon die Tbr tot zijn eenentwintigste levensjaar duren ex artikel 41bis lid 2 NASr 1925. Ofschoon de jeugdige te allen tijde kon worden ontslagen uit de Tbr door de Gouverneur (lees: Minister van Justitie), vond de Antilliaanse regering deze regeling begin jaren zestig kennelijk niet (langer) ideaal.

In 1962 kwam daarom wetgeving tot stand die de duur van de Tbr in sommige gevallen aanzienlijk zou bekorten. Deze Landsverordening van 6 februari 1962 tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht van de Nederlandse Antillen, werd gepubliceerd in P.B. 1962, no. 21. De wet bracht wijzigingen aan in artikel 41a NASr en voegde daarna drie nieuwe artikelen 41aa, 41ab en 41ac toe aan het NASr. Deze wetgeving trad echter nooit in werking. Als momentopname in een ontwikkeling naar een betere rechtspositie van de wegens een veroordeling gedetineerde jeugdige, is dit wetgevingsproduct echter wel illustratief. Daarom wordt hier toch op ingegaan.

De wetstekst van de landsverordening van 6 februari 1962 sprak over 'artikel 41a'. Gelet op de inhoud van de wijziging kan het niet anders dan dat daarmee het in P.B. 1923, no. 36 als 'artikel 41bis' aangeduide artikel is bedoeld. Waarschijnlijk heeft de wetgever toen hij deze wet voorbereide, de door De Gaay Fortman bewerkte uitgave van het Wetboek van Strafrecht

gebruikt als wetstekst. In 1962 was een tweede door De Gaay Fortman bewerkte druk van het Wetboek van Strafrecht van de Nederlandse Antillen⁴⁰², zoals dat in 1918 in werking was getreden en sindsdien ettelijke malen was gewijzigd (op onderdelen) verschenen. Bij het bewerken van die uitgave van het wetboek heeft de Gaay Fortman naar eigen zeggen: *“eenvormigheid gebracht in de wijze, waarop later ingevoegde artikelen genummerd zijn”*.⁴⁰³ De artikelen over het jeugdstrafrecht ontdeed hij in zijn uitgave van het wetboek van het Latijnse rangtelwoord, dat hij verving door een alfabetische toevoeging. In zijn uitgave heette ‘artikel 41bis’ derhalve ‘artikel 41a’ en zo voorts.⁴⁰⁴

De maximale duur van de Tbr, zo schreef artikel 41bis lid 1 NASr voor (sinds 1925), was tot de jeugdige 21 jaar oud werd. Een tussentijdse toets naar de voortdurende noodzaak van het verder executeren van de Tbr bestond niet.⁴⁰⁵ De landsverordening van 6 februari 1962 kende een nieuwe systematiek. Weliswaar zou de Tbr ook na de invoering van de nieuwe regels niet langer mogen duren dan tot de eenentwintigste verjaardag van de jeugdige, maar voortaan zou de Tbr, behoudens vroegere beëindiging van regeringswege, voor de tijd van 1 jaar en 6 maanden gelden.⁴⁰⁶ Die termijn zou in principe beginnen te lopen op het moment waarop de uitspraak onherroepelijk is geworden.⁴⁰⁷ Tijdens de verzekerde bewaring (het tegenwoordige voorarrest) zou die termijn niet lopen, maar als er een verlenging was gevorderd, bleef de jeugdige ter beschikking van de regering, totdat op de verlenging was beslist.⁴⁰⁸ Artikel 41aa NASr opende de mogelijkheid voor het Openbaar Ministerie zo’n verlenging van de Tbr te vorderen bij het gerecht dat de Tbr had bevolen.⁴⁰⁹ Het verzoek daartoe moest 1 à 2 maanden voor het verstrijken van de termijn waarvoor de Tbr was bevolen, zijn ingediend. Opmerkelijk is dat die verlenging uitsluitend eenmalig voor de duur van maximaal 1 jaar zou kunnen

⁴⁰² De Gaay Fortman (1962). In deze tweede druk waren alle wetswijzigingen tot en met die van *P.B.* 1960, no. 221 verwerkt. De eerste door de Gaay Fortman bewerkte druk van het Wetboek van Strafrecht betrof de editie van 1936, toen nog getiteld: *Wetboek van strafrecht voor de kolonie Curaçao*, uitgegeven in Den Haag door de Algemeene Landsdrukkerij.

⁴⁰³ De Gaay Fortman (1962), p. 3.

⁴⁰⁴ De Gaay Fortman (1962), p. 3.

⁴⁰⁵ Zie ook de vorige paragraaf.

⁴⁰⁶ Zie artikel 41a lid 2 NASr conform artikel 1 I van *P.B.* 1962, no. 21.

⁴⁰⁷ Zie artikel 41a lid 3 NASr conform artikel 1 I van *P.B.* 1962, no. 21.

⁴⁰⁸ Zie artikel 41a lid 4 en 5 NASr conform artikel 1 I van *P.B.* 1962, no. 21.

⁴⁰⁹ Zie artikel 41aa NASr (conform artikel 1 II van *P.B.* 1962, no. 21).

worden bevolen.⁴¹⁰ De conclusie dat slechts eenmalig kon worden verlengd volgt uit de redactie van artikel 41aa NASr. Het eerste lid van dit artikel stelt dat verlenging kan worden gevorderd van de termijn gedurende welke een persoon overeenkomstig de bepaling van artikel 41a NASr ter beschikking van de Regering is.⁴¹¹ Deze Tbr-termijn betreft de oorspronkelijke duur waarop de Tbr is bepaald door de veroordelende rechter.

Tot een oordeel over de vordering tot verlenging van de Tbr kon de rechter echter niet zomaar komen. De wetgever bepaalde dat bij de vordering tot verlenging een verklaring van een geneeskundige⁴¹² over de wenselijkheid van de verlenging moest worden overgelegd, alsmede een afschrift van de aantekeningen over de geestelijke en lichamelijke gezondheid van de jeugdige.⁴¹³ Het nieuw in te voeren artikel 41ab NASr bevatte voorschriften voor het onderzoek dat de rechter moest instellen in het kader van de vordering tot verlenging. Zo mogelijk moest hij de ter beschikking gestelde zelf horen. Hij kon hem daartoe (herhaaldelijk) laten oproepen en desnoods met de sterke arm laten halen. Daarnaast zou de rechter nader bewijs via getuigen of andere middelen kunnen gelasten volgens artikel 41ab NASr. De verhoren van getuigen alsook de (opgeroepen) deskundigen (onder ede) zouden, al of niet in tegenwoordigheid van het Openbaar Ministerie en de advocaat van de ter beschikking gestelde, in raadkamer moeten plaatsvinden.⁴¹⁴ Van die verhoren zelf moest voorts proces-verbaal opgemaakt worden.⁴¹⁵

Met het oog op de voortvarendheid bepaalde artikel 41ac NASr dat de rechter binnen twee maanden na het indienen van de vordering tot verlenging van de Tbr moest beslissen op die verlenging, na het horen van het Openbaar Ministerie.⁴¹⁶ De wetgever voorzag daarbij in bescherming van de privacy van de jeugdige; de beschikking mocht niet in het openbaar uitgesproken worden. De beschikking was echter niet aan enig beroep onderworpen.

⁴¹⁰ Zie artikel 41aa lid 1 NASr (conform artikel 1 II van *P.B.* 1962, no. 21).

⁴¹¹ Zie artikel 41aa lid 1 NASr (conform artikel 1 II van *P.B.* 1962, no. 21).

⁴¹² Deze verklaring moest bij voorkeur van de behandelende gestichts- of gezins-verpleegkundige afkomstig zijn, bepaalde artikel 41ab NASr (conform artikel 1 II van *P.B.* 1962, no. 21).

⁴¹³ Zie artikel 41aa lid 2 NASr (conform artikel 1 II van *P.B.* 1962, no. 21).

⁴¹⁴ Artikel 41ab leden 2 tot en met 7 NASr (conform artikel 1 II van *P.B.* 1962, no. 21).

⁴¹⁵ Artikel 41ab lid 6 NASr (conform artikel 1 II van *P.B.* 1962, no. 21).

⁴¹⁶ Artikel 41ac lid 1 NASr (conform artikel 1 II van *P.B.* 1962, no. 21).

Geconcludeerd kan worden dat deze wet getuigde van een sterke aanzet tot verbetering van de rechtspositie van het kind dat ter beschikking van de regering was gesteld. Anderzijds is duidelijk dat het kind in deze wet nog als rechtsobject werd benaderd. Gelet op de verwachte implicaties van invoering van deze wetgeving, is het desalniettemin ten zeerste te betreuren, dat deze aanzet tot verandering in de startblokken bleef steken.

3.5.3 Een minimumleeftijdsgrens en herijking van (minimum- en maximum)straffen

Sinds de inwerkingtreding van het Wetboek van Strafvordering van 1997⁴¹⁷ (voortaan: NASv) geldt voor jeugdigen in de Nederlandse Antillen, dat zij niet strafrechtelijk vervolgbaar zijn voor feiten gepleegd voor zij de leeftijd van 12 jaar hebben bereikt (artikel 477 NASv). Bij hantering van de leeftijdsgrens om te bepalen welk strafprocesrecht toegepast moet worden bij de jeugdige, is de leeftijd ten tijde van de aanvang van de vervolging bepalend. Als voorafgaand aan een eventuele dagvaarding, voorlopige hechtenis wordt toegepast of een gerechtelijk vooronderzoek wordt ingesteld in een jeugdstrafzaak, terwijl de jeugdige tussen de 12 en 18 jaar is, zal het jeugdstrafprocesrecht in zijn zaak van toepassing zijn. Nu deze studie zich concentreert op de plaats van detentie binnen het jeugdsanctiestelsel, wordt niet nader ingegaan op moeilijkheden die zich ten aanzien van het jeugdstrafprocesrecht kunnen voordoen. Sinds de invoering van de minimumleeftijdsgrens voor vervolging bestaat (de facto) ook weer een ondergrens voor het materiële jeugdstrafrecht. Jeugdigen kunnen daardoor ook pas vanaf hun twaalfde een sanctie opgelegd krijgen door de strafrechter.

Ten slotte hoort in het kader van de wetswijzigingen na 1925 met effect op de jeugdsancties nog gewezen te worden op de wetswijziging van 2000,⁴¹⁸ die de toegestane sanctieduur voor volwassenen opschroefde (zowel qua minimum als qua maximum) voor de ernstigste delicten. Die wijzigingen zijn ook voor jeugdigen van belang, omdat gevangenisstraf ingevolge artikel 41ter NASr na Tbr-executie kan worden toegepast of via artikel 41septies lid 5 NASr als

⁴¹⁷ Het wetboek van strafvordering werd gepubliceerd in *P.B.* 1996, no. 164. De Invoeringslandsverordening is gepubliceerd in *P.B.* 1997, no. 237. De inwerking treding was per 1 oktober 1997 (*P.B.* 1997, 251).

⁴¹⁸ *P.B.* 2000, no. 28.

zelfstandige sanctie. De duur van de gevangenisstraf die naast Tbr kan worden opgelegd in geval van een misdrijf waarop de doodstraf of levenslange gevangenisstraf staat, was in 1925 bepaald op ten hoogste 10 jaar. Bij de herijking van de bij ernstige misdrijven op te leggen maximum- en minimumstraffen (P.B. 2000, no. 28), werd ook de maximumduur van de gevangenisstraf die aan jeugdigen kon worden opgelegd via artikel 41ter NASr aangepast. Sinds deze wetswijziging was die duur bepaald op maximaal 15 jaar na Tbr(-executie). Voorts waren ook de overige wijzigingen die uit deze Landsverordening inzake de bij ernstige misdrijven op te leggen maximum- en minimumstraffen voortvloeiden voor het volwassenenstrafrecht in de beide genoemde gevallen van betekenis voor jeugdigen. Wie de leeftijd van 16 of 17 jaar had bereikt, kon via artikel 41septies lid 5 NASr volwassenensancties opgelegd krijgen. Op die manier kon hij ook te maken krijgen met de in 2000 ingevoerde minimumstraffen en de bij de ernstige delicten verhoogde maximumstraffen.⁴¹⁹

3.5.4 Tot slot: nieuw Jeugdstrafrecht

In 2003 werd door de Antilliaanse Minister van Justitie een Commissie herziening Wetboek van Strafrecht ingesteld bij Landsbesluit van 14 januari. Deze Commissie was, onder voorzitterschap van de president van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van de Nederlandse Antillen en Aruba, voor het eerst sinds de inwerkingtreding van het Wetboek van Strafrecht in 1918, bezig geweest met een integrale herziening van het Wetboek van Strafrecht. Dit resulteerde in een wetsvoorstel dat oorspronkelijk bij de Staten van de Nederlandse Antillen werd ingediend. Het werd echter niet meer aangenomen voor de staatkundige ontbinding van de Nederlandse Antillen. In het wetsvoorstel werd het jeugdstrafrecht geheel anders opgezet, met nieuwe sancties en combinatiemogelijkheden, maar ook alternatieve afdoeningsmogelijkheden. In 2011 werd de nieuwe wet aangenomen door de Staten van Curaçao en op 15 november 2011 trad het in werking.⁴²⁰ Het nieuwe jeugdsanctiestelsel zal in Hoofdstuk 6 besproken en geëvalueerd worden.

⁴¹⁹ Voor meer over deze Landsverordening op de minimum- en maximumstraffen, zie Sijmonsma (2000), p. 362-363 en Van Zutphen (2000), p. 398-400.

⁴²⁰ Voor de tekst, zie P.B. 2011, no. 48. De inwerkingtreding van dit wetboek is geregeld in P.B. 2011, no. 49.

3.6 *Het IVRK*

Het Koninkrijk der Nederlanden regelde op 17 december 1997 de medegelding van het IVRK voor de Nederlandse Antillen.⁴²¹ Voor het jeugdstrafrecht zijn zoals eerder opgemerkt de artikelen 37 en 40 het belangrijkste. Artikel 37 IVRK gaat vooral over de behandeling en bestraffing van kinderen en geeft daar kaders voor in de verschillende artikelleden a tot en met d. Het artikel biedt voor alle kinderen die gedetineerd zijn waarborgen; dus ook aan bijvoorbeeld civielrechtelijk uit huis geplaatste kinderen met een Ots. Daardoor heeft het een ruimer bereik -een enkele zinsnede daargelaten (tweede zin sub a en sub b)- dan bijvoorbeeld artikel 40, dat slechts het jeugdstrafrecht betreft. Anderzijds betreft artikel 40 veel meer facetten van het jeugdstrafrecht dan slechts de bestraffing of detentie. Hierna worden daarom de waarborgen die aan deze beide artikelen ontleend kunnen worden uiteen gezet, voor zover relevant voor de inrichting van het sanctiestelsel en de plaats van detentie daarbinnen, alsmede voor de invulling van detentie.

3.6.1 **Uitgangspunten van artikel 40 IVRK**

Het eerste lid van artikel 40 van het IVRK richt zich tot de verdragsstaten en formuleert de uitgangspunten voor de wijze waarop jeugdigen die met justitie in aanraking komen, behandeld moeten worden. Die manier mag geen afbreuk doen aan het gevoel van waardigheid en eigenwaarde van het kind. Daarbij dient de eerbied van het kind voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden van anderen vergroot te worden. Voorts moet rekening gehouden worden met de leeftijd van het kind en met de wenselijkheid van het bevorderen van de reïntegratie van het kind en de aanvaarding door het kind van een opbouwende rol in de samenleving. Deze uitgangspunten zijn behalve tijdens het strafproces, ook van waarde als toetssteen bij de executie van sancties en de vrijheidsbeneming in het bijzonder.

In het verlengde van lid 1 worden in het tweede lid van artikel 40 IVRK een aantal strafprocessuele rechten van het kind geformuleerd, die hier verder buiten beschouwing zullen blijven. Daarnaast roept het derde artikellid de verdragsstaten op aan te sturen op de totstandkoming van speciale wetten, procedures, autoriteiten en instellingen voor kinderen, die met justitie in aanraking komen. Eerder is erop gewezen dat de Nederlandse Antillen geen

⁴²¹ *Trb.* 1998, no. 62.

'kinderrechter' kenden. De wet kent evenmin een aparte jeugdofficier van justitie. In de praktijk kent het Openbaar Ministerie echter wél een officier die met de portefeuille 'jeugdigen' is belast. Zij treedt echter niet in alle jeugdzaken zelf op.

In het bijzonder noemt lid 3 van artikel 40 (sub a) dat landen een minimumleeftijd voor toepasselijkheid van het strafrecht moeten bepalen. In de Nederlandse Antillen lag die grens zoals eerder genoemd bij 12 jaar sinds 1997. Daarnaast wordt (sub b) voorgeschreven, dat voor zover passend en wenselijk, alternatieven voor gerechtelijke procedures bij jeugdige strafrechtsovertreders moeten worden gecreëerd, maar dat daarbij de rechten van de mens en de wettelijke garanties volledig eerbiedigd moeten worden. In hoofdstuk 1 werd er echter al op gewezen dat in de Nederlandse Antillen weinig gedaan wordt aan diversie.

Ten slotte wordt in het laatste lid van artikel 40 IVRK bepaald, dat er alternatieven moeten zijn voor institutionele zorg om te verzekeren dat de handelwijze van de staat kinderen niet schaadt in hun welzijn en in de juiste verhouding staat tot hun omstandigheden en het strafbare feit.

3.6.2 Waarborgen van artikel 37 IVRK

In artikel 37 worden diverse aspecten van de vrijheidsbeneming van jeugdigen onderscheiden. Allereerst is in dit artikel het verbod op marteling, wrede behandeling of bestraffing opgenomen (sub a). Daarnaast wordt in hetzelfde artikellid het opleggen van de doodstraf of onvoorwaardelijke, levenslange gevangenisstraf, zonder de mogelijkheid van vrijlating, verboden. Op de derde plaats wordt willekeurige vrijheidsberoving verboden en wordt bepaald dat detentie slechts op basis van een wettelijke grondslag kan (artikel 37 sub b IVRK). Dit artikellid bepaalt daarnaast echter ook nog dat vrijheidsbeneming van kinderen de uiterste maatregel is en voor zo kort mogelijke duur dient te worden toegepast. Met betrekking tot de rechtspositie van gedetineerde kinderen wordt sub c bepaald, dat zij niet alleen recht hebben op een menselijke behandeling, maar dat deze ook op de leeftijd afgestemd moet zijn. Onderdeel c bepaalt voorts dat plaatsing van jeugdige gedetineerden gescheiden van volwassenen moet plaatsvinden en dat jeugdigen, behalve in uitzonderlijke situaties, recht hebben op het onderhouden van contact met familie via correspondentie en bezoek. Het laatste onderdeel (d) ten slotte, gaat in op de mogelijkheden voor effectuering van deze rechtspositie. Het bepaalt voor gedetineerde kinderen expliciet dat zij recht hebben op onverwijld juridische

en andere passende bijstand en dat zij de rechtmatigheid van hun vrijheidsberoving moeten kunnen betwisten voor een rechter of andere onafhankelijke, onpartijdige autoriteit. Op zo'n beroep hoort voorts een onverwijlde beslissing te volgen.

3.6.3 Voorbehouden bij het IVRK voor de Nederlandse Antillen

Sinds de inwerkingtreding van het verdrag op 16 januari 1998 moet bij het beoordelen van de verdragsconformiteit in de Nederlandse Antillen gelet worden op de voorbehouden, die het Koninkrijk ten behoeve van de Nederlandse Antillen maakte bij de artikelen 26, 37 en 40 IVRK.⁴²² Het voorbehoud bij artikel 26 beoogt onafhankelijke aanspraken van kinderen op sociale zekerheden, waaronder verzekeringen, uit te sluiten. Het voorbehoud bij artikel 40 doorbreekt de vertegenwoordigingsplicht bij jeugdstrafzaken van gering belang⁴²³ en het recht op een appèlvoorziening.

Voor het Antilliaanse jeugdsanctierecht is het voorbehoud bij artikel 37 sub c IVRK van belang. Dit stelt dat het bepaalde in artikel 37 sub c IVRK aan twee praktijken niet in de weg zal staan.⁴²⁴ Enerzijds noemt het voorbehoud, dat volwassenenstrafrecht wordt toegepast bij kinderen vanaf 16 jaar, voor zover voldaan is aan bepaalde wettelijke criteria. Anderzijds bepaalt het voorbehoud dat een kind wiens vrijheid is ontnomen, niet altijd gescheiden van volwassenen zal worden geplaatst; als het aantal te detineren kinderen op een bepaald moment onverwachts groot is, kan het (tijdelijk) samen plaatsen met volwassenen onvermijdbaar zijn.

Alvorens in hoofdstuk 5 vanuit enkele knelpunten tot evaluatie van het besproken Antilliaanse jeugdsanctiestelsel over te gaan als opmaat naar

⁴²² Trb. 1998, no. 62.

⁴²³ Originele Engelse tekst van het voorbehoud bij artikel 40 IVRK dienaangaande luidt: "involving minor offences".

⁴²⁴ Originele Engelse tekst: "Article 37: The Kingdom of the Netherlands accepts the provisions of article 37 (c) of the Convention with the reservation that these provisions shall not prevent:

- the application of adult penal law to children of sixteen years and older, provided that certain criteria laid down by law have been met;
- that a child which has been detained will not always be accommodated separately from adults; if the number of children that has to be detained at a certain time is unexpectedly large, (temporary) accommodations together with adults may be unavoidable." (Trb. 1998, 62).

hoofdstuk 6, zal eerst in hoofdstuk 4 de (nog niet gewijzigde) nationale penitentiaire regelgeving die op jeugdigen van toepassing is, de jure danwel de facto, besproken en getoetst worden.

3.7 Conclusies

In dit hoofdstuk is de ontwikkeling van het Antilliaanse jeugdsanctiestelsel beschreven vanaf 1869. Dat kinderen ook in het strafrecht niet gelijk gesteld moeten zijn aan volwassenen, is een notie die in de kiem al in de strafwetgeving van 1869 was terug te vinden. Weliswaar bestonden er toen nog geen aparte sancties voor hen, maar de wet bepaalde wel reeds dat strafrechtelijk aansprakelijke kinderen naar soort of duur lichtere straffen kregen voor gelijke delicten als volwassenen. Voor alle kinderen tot 16 jaar gold toen dat zij alleen straf konden krijgen als zij met 'oordeel des onderscheids' hadden gehandeld.

Toen in 1918 een nieuw Wetboek van Strafrecht, naar Nederlands model van 1886, werd ingevoerd in de Nederlandse Antillen werd een minimumleeftijdsgrens van 10 jaar geïntroduceerd. Voortaan moest slechts bij kinderen in de leeftijd van 10 tot 16 jaar nagegaan worden of zij met 'oordeel des onderscheids' hadden gehandeld. Doordat het sanctiestelsel voor volwassenen wijzigde, veranderden ook de sancties die aan kinderen opgelegd konden worden. Men bleef echter vasthouden aan dezelfde sanctiesoorten als voor volwassenen waarbij kinderen een lichtere versie kregen.

In 1925 werd een eigen jeugdsanctiestelsel ingevoerd in het Wetboek van Strafrecht naar het model van de Nederlandse kindervetten van 1905. Dit systeem bood een beperkt aantal mogelijkheden tot sanctionering van jeugdigen tot 18 jaar. Die mogelijkheden waren in de (voormalige) Nederlandse Antillen echter beperkter dan zij destijds in Nederland waren, doordat hier niet tevens de tuchtschoolstraf werd overgenomen. Dit jeugdsanctiestelsel kende daardoor geen vrijheidsbenemende jeugdstraf, maar slechts de straffen berisping en geldboete en daarnaast de vrijheidsbenemende maatregel Tbr. Deze maatregel liep in principe door tot de jeugdige 21 jaar oud was.

Toch is het mogelijk via de combinatie met Tbr, dat een jeugdige in de Nederlandse Antillen volgens het jeugdstrafrecht tot gevangenisstraf (voor volwassenen) veroordeeld wordt. De gevangenisstraf kan volgens deze regeling pas ten uitvoer gelegd worden na Tbr. Deze combinatiemogelijkheid is in de wetgeving gekomen, vanuit de gedachte dat in bepaalde gevallen de Tbr-periode te kort zou zijn. Aanvankelijk was het idee van de (Nederlandse)

wetsvoorstellen dat de gevangenisstraf voorwaardelijk opgelegd zou worden. Later bij de parlementaire behandeling is het geworden zoals in de wet staat: de gevangenisstraf wordt onvoorwaardelijk opgelegd, maar kan (voorwaardelijk) opgeschort worden.

Een andere mogelijkheid via welke jeugdigen tot reguliere gevangenisstraf veroordeeld kunnen worden, wordt geboden door de mogelijkheid tot toepassing van volwassenensancties bij 16- en 17-jarige daders. Deze regeling is via een amendement in de Nederlandse kindwet gekomen. Dit amendement vormde een compromis ten aanzien van het bepalen van de bovengrens van strafrechtelijke minderjarigheid. De bedoeling ervan was tweërlei. Enerzijds kon zo de verplichting kinderen als (strafrechtelijk) minderjarig te behandelen, beperkt worden tot de 16-jarige leeftijd, anderzijds werd de mogelijkheid gecreëerd dat de rechter 16- en 17-jarigen toch als volwassenen kon berechten. Dat was volgens de indieners van het amendement nodig, omdat niet alle 16- en 17-jarigen veilig naar een opvoedingsgesticht of tuchtschool gestuurd zouden kunnen worden. In de Nederlandse Antillen is de mogelijkheid volwassenensancties toe te passen behalve door leeftijd nimmer aan nadere criteria verbonden.

Van de wetswijzigingen die na 1925 effect sorteerden op het jeugdstrafrecht, is de invoering van de mogelijkheid tot strafrechtelijke oplegging van Ots in 1954 significant; de scheidslijn tussen civiele en strafrechtelijke interventies werd daarmee versoepeld. De wetgeving van 1962, die voorzag in een regeling tot tussentijdse toetsing door de rechter van de voortdurende noodzaak tot Tbr, trad nooit in werking. Dit was een gemiste kans voor verbetering van de rechtsbescherming van de gedetineerde jeugdige. Voorts is gewezen op de sinds 1997 in het Nederlands-Antilliaanse Wetboek van Strafvordering opgenomen minimumleeftijdsgrens van 12 jaar (ten tijde van het plegen van het delict) ingevolge artikel 477 NASv. Hierdoor bestaat ook voor het materiële sanctierecht per saldo weer een ondergrens. Daarnaast is ingegaan op de implicaties voor het jeugdstrafrecht van de invoering van de Landsverordening op de minimum- en maximumstraffen in 2000.

Het hoofdstuk is afgesloten met een korte weergave van de twee voor detentie van jeugdigen meest cruciale artikelen van het IVRK en de voorbehouden daarbij. Dit zijn de voornaamste kaders voor evaluatie in hoofdstuk 4 van de (nog niet herziene) penitentiaire wetgeving die bij detentie van jeugdigen werd en wordt gehanteerd en voor evaluatie van het (oude) Antilliaanse jeugdsanctiestelsel in hoofdstuk 5 als opmaat naar hoofdstuk 6.

Hoofdstuk 4 Executie van vrijheidsbeneming van jeugdigen

4.1 Inleiding

Het Antilliaanse jeugdsanctiestelsel van 1925, zoals nadien gewijzigd (en aangevuld), maakte vrijheidsbeneming van jeugdigen slechts mogelijk indien de jeugdige ter beschikking van de regering was gesteld, of gevangenisstraf opgelegd kreeg, danwel in het kader van een door de (straf)rechter uitgesproken Ots uit huis was geplaatst. De oplegging (en executie) van gevangenisstraf was beperkt tot twee gevallen. Ten eerste kon gevangenisstraf worden opgelegd via het jeugdstrafrecht in combinatie met de Tbr. Ten tweede kon de straf zelfstandig worden opgelegd via toepassing van volwassenensancties, mits de dader 16 of 17 jaar oud was ten tijde van het plegen van het delict. Deze detentie van oudere kinderen (en jongvolwassenen) in het kader van gevangenisstraf (net als volwassen daders) was dus wettelijk 'toegestaan'.

In hoofdstuk 3 is voorts gewezen op het bestaan van een tweedelig voorbehoud bij artikel 37 sub c IVRK. Het eerste deel van dit voorbehoud hield verband met de oplegging van volwassenensancties aan deze 'oudere' jeugdigen. Voor dit hoofdstuk is met name het tweede deel van het voorbehoud bij artikel 37 sub c IVRK van belang, dat betrekking heeft op gescheiden detentie van kinderen en volwassenen, zoals wordt gevergd door artikel 37 sub c IVRK en bepaling 11 sub a Havana Rules.⁴²⁵ Het voorbehoud dat het Koninkrijk daaromtrent destijds bij artikel 37 sub c IVRK maakte ten behoeve van de Nederlandse Antillen, biedt echter een opening waarvan het land veelvuldig gebruik maakte. Dit voorbehoud is na het uiteenvallen van de Nederlandse Antillen behouden gebleven in het nieuwe land Curaçao.

Van 'de jeugdige' werd eerder gezegd, dat hij volop in ontwikkeling is (in de breedste zin des woords). Dit betekent ook dat voor de gedetineerde

⁴²⁵ De originele Engelse tekst van beide onderdelen van het voorbehoud luidt: "*Article 37: The Kingdom of the Netherlands accepts the provisions of article 37 (c) of the Convention with the reservation that these provisions shall not prevent:*

- *the application of adult penal law to children of sixteen years and older, provided that certain criteria laid down by law have been met;*
- *that a child which has been detained will not always be accommodated separately from adults; if the number of children that has to be detained at a certain time is unexpectedly large, (temporary) accommodations together with adults may be unavoidable."* (Trb. 1998, 62).

jeugdige andere regels horen te gelden dan voor volwassen gedetineerden. De eerste leidende vraag van dit hoofdstuk is derhalve: In hoeverre is de nationale penitentiaire wetgeving in overeenstemming met internationale normen voor jeugdigen die gedetineerd worden? De vervolgvraag, die minimaal even belangrijk is, luidt: (Hoe) wordt de speciale bescherming, waarop de jeugdige vanwege zijn speciale status recht heeft, hem in de praktijk geboden? Ten aanzien van een aantal geselecteerde onderwerpen worden deze vragen onderzocht. Achtereenvolgens zal ingegaan worden op de mogelijkheden voor gedifferentieerde plaatsing binnen de inrichtingen, de accommodatie en welzijnsnormen, waaronder de medische zorg en hygiëne begrepen, de dagelijkse mogelijkheden voor de ontwikkeling en ontplooiing via onderwijs, sport en andere activiteiten, toezicht, beklag, disciplinaire sancties en toepassing van geweld(smiddelen).

Het hoofdstuk beoogt echter uitdrukkelijk niet een uitputtende reflectie te bieden op deze facetten van het penitentiaire kader voor gedetineerde jeugdigen vanuit internationaal perspectief.⁴²⁶ Inmiddels is een zeer ruim internationaalrechtelijk arsenaal aan met name aanbevelingen en richtlijnen ter uitvoering van verdragsverplichtingen afkomstig van de Verenigde Naties en van de Raad van Europa voorhanden. Bij de opzet van dit hoofdstuk is er voor gekozen de nationale regelgeving te toetsen aan de normen voortvloeiend uit de artikelen 37 en 40 IVRK en de nadere uitwerking daarvan in de VN Kinderrichtlijnen. Van die drie bij het IVRK horende VN-Richtlijnen, bekend als: "Havana Rules", "Beijing Rules"⁴²⁷ en "Riyadh Guidelines"⁴²⁸, zal voorts met name ingegaan worden op de Havana Rules. Dit instrument betreft specifiek de rechtspositie van gedetineerde jeugdigen (alle kinderen jonger dan 18 jaar).⁴²⁹ Evenals de andere twee richtlijnen behorend bij het IVRK, zijn de

⁴²⁶ Voor een meer uitputtende beschrijving van de internationale kaders voor vrijheidsbeneming van jeugdigen: Liefwaard (2008). Zie over het internationale recht inzake behandeling van (volwassen) gedetineerden bijvoorbeeld Rodley (2002).

⁴²⁷ De volledige naam van de Beijing Rules is: "*United Nations Standard minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice*" (UN Doc. A/40/53 (1985)). De Beijing Rules bestonden reeds voor het IVRK tot stand kwam en diverse bepalingen uit dit instrument kregen later hun beslag in dat verdrag.

⁴²⁸ De volledige naam van de Riyadh Guidelines is: "*United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency*" (UN Doc. A/45/112 (1990)).

⁴²⁹ UN Doc. A/45/113 (1990).

Havana Rules, zoals reeds in hoofdstuk 2 betoogd, aan te merken als 'soft law'.⁴³⁰

De Havana Rules sluiten onder meer aan op de 'United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners', aangenomen in 1955 en nadien gewijzigd. Deze laatste richtlijn had echter niet het beheer van jeugdinrichtingen als primaire doelstelling en de speciale rechten van kinderen zijn daarin dus ook niet uitgewerkt.⁴³¹ Een ander verschil tussen die richtlijn en de zogenaamde Havana Rules, is dat de Havana Rules niet slechts zien op detentie in justitiële jeugdinrichtingen, maar ook op vrijheidsbeneming in het kader van jeugdbescherming en –zorg.⁴³² Bepaling 27.1 van de Beijing Rules verklaart de United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners van toepassing voor zover relevant voor de behandeling van jeugdige daders (en verdachten) in inrichtingen.

Aangezien buitenlandse betrekkingen een Koninkrijksaangelegenheid zijn, neemt de Nederlandse (Rijks)minister van buitenlandse zaken mede namens de Caribische landen deel aan de Raad van Ministers van de Raad van Europa. De diverse Europese instrumenten van dit orgaan afkomstig hebben derhalve eveneens betekenis voor Curaçao. Toch zal op de meeste bij bespreking van het internationale kader per onderwerp niet ingegaan worden; zij zijn van later datum dan het IVRK en de drie VN-richtlijnen en gelden voor een kleiner territorium dan de genoemde instrumenten van de Verenigde Naties.⁴³³ Voor het onderwerp van dit hoofdstuk is uit Europees perspectief met name de set aanbevelingen aan de lidstaten van 2008 interessant: 'Recommendation CM/Rec (2008) 11 of the Committee of Ministers to member states on the

⁴³⁰ Vergelijk paragraaf 2.2.2.

⁴³¹ Vergelijk bepaling 5 (1) UN Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners.

⁴³² Zie bepaling 11 sub b Havana Rules, waarin "deprivation of liberty" wordt gedefinieerd als: *"any form of detention or imprisonment or the placement of a person in a public or private custodial setting, from which this person is not permitted to leave at will, by order of any judicial, administrative or other public authority."*

⁴³³ De preambule van de in 2010 aangenomen "Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice", geeft een illustratief overzicht gegeven van de tot dat moment internationaalrechtelijke relevante instrumenten betreffende kinder(straf)recht. Bepaling III.1 van de "Guidelines on child-friendly justice" verwoordt voorts expliciet dat de richtlijnen voortbouwen op de bestaande principes vervat in de in de preambule genoemde instrumenten en in de jurisprudentie van het Europese Hof voor de rechten van de mens. Deze Guidelines zijn met de bijbehorende memorie van toelichting te vinden via: www.coe.int/childjustice.

European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures'.⁴³⁴ Waar dit instrument een aanvulling biedt op hetgeen in de Havana Rules wordt bepaald, zal daarop gewezen worden.

Bij de bespreking van de nationale wetgeving wordt per thema een tweedeling gemaakt. Enerzijds worden de regels die gelden voor het Gouvèrnementsopvoedingsgesticht (voortaan: GOG)⁴³⁵, waarin jeugdigen met Tbr en Ots worden geplaatst, besproken. Anderzijds wordt eveneens ingegaan op de regels die van toepassing zijn op de reguliere gevangenis, omdat onomstotelijk vaststaat dat minderjarigen in de reguliere gevangenis gedetineerd worden in Curaçao.⁴³⁶ Die reguliere gevangenis heette wettelijk tot het najaar van 2010: Strafgevangenis Koraal Specht.⁴³⁷ Vanaf rond de eeuwwisseling werd de inrichting echter 'Bon Futuro' of 'Bon Futuro gevangenis' genoemd. Per 9 oktober 2010 is de naam van de strafgevangenis echter officieel bij wet veranderd in: 'Sentro di Detenshon i Korekshon di Kòrsou'.⁴³⁸ In de tekst van dit hoofdstuk wordt de nieuwe naam afgekort tot SDKK.

Deze strafgevangenis voor volwassenen waarin jeugdigen terecht komen, kampt echter met "*ernstige (veiligheid)problemen*" en bevond zich anno 2010 in een "*door alle partijen geconstateerde crisissituatie*", zo blijkt uit het rapport getiteld: 'Het geïntensiveerde plan van aanpak Bon Futuro Gevangenis (Curaçao)' van augustus 2010 (voortaan: Rapport Bon Futuro 2010).⁴³⁹ Dit is het plan van aanpak van Curaçao ter uitvoering van het besluit van 21 juni 2010 van de Politieke stuurgroep staatkundige verandering om "*het bestaande verbeterplan van de gevangenis (Bon Futuro) als plan van aanpak onder het*

⁴³⁴ CM/Rec 2008 (11), te vinden via:

< www.coe.int/t/dghl/standardsetting/prisons/Recommendations_en.asp > .

⁴³⁵ Bij Landsverordening van de 2de april 1949, houdende bepaling van de plaats van vestiging van een op te richten Gouvèrnements-opvoedingsgesticht, als bedoeld in artikel van de Verordening van de 3de maart 1923, houdende beginselen en voorschriften omtrent maatregelen ten opzichte van jeugdige personen (P.B. 1923, no. 37), (P.B. 1949, no. 40, inwtr. m.i.v. 8 april 1949) werd in artikel 1 bepaald dat er een GOG op het eiland Curaçao werd opgericht.

⁴³⁶ Zie bijvoorbeeld: Rapport Bon Futuro (2010), p. 23.

⁴³⁷ Artikel 2 lid 1 sub a Aanwijzingsbeschikking gestichten 1999 (P.B. 1999, no. 118).

⁴³⁸ Dit gebeurde bij de wet, gepubliceerd in P.B. 2010, no. 95 met de titel: "Ministeriële beschikking van de 1ste oktober 2010 met algemene werking tot wijziging van de Aanwijzingsbeschikking Gestichten 1999." Deze wet voegde een nieuw artikel 1a in de Aanwijzingsbeschikking Gestichten 1999.

⁴³⁹ Rapport Bon Futuro (2010), p. 11.

regime van de Algemene Maatregel van Rijksbestuur te brengen", zo staat op het titelblad vermeld. In het rapport worden voor de strategische aanpak van de situatie drie fases en ambities onderscheiden.⁴⁴⁰ Uit de formulering daarvan blijkt evident dat Bon Futuro anno 2010 (nog) niet voldeed aan de internationale wet- en regelgeving (voor volwassenen!), onder welke de voor gedetineerde volwassenen geldende normen zoals het Europees Comité inzake de voorkoming van folteringen en onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing van de Raad van Europa (afgekort: CPT), die toetst.

Het CPT is ingesteld op grond van het Europees Verdrag ter voorkoming van foltering en onmenselijke of vernederende behandelingen en bestraffingen, waar het Koninkrijk sinds 1 februari 1989 partij van is.⁴⁴¹ Het CPT heeft als taak door het afleggen van bezoeken de humaniteit te bewaken van de behandeling van personen die van hun vrijheid zijn beroofd. Van dergelijke bezoeken wordt verslag gelegd, waarbij het CPT aanbevelingen en voorstellen tot verbetering kan doen.⁴⁴² Het comité bracht haar eerste bezoek aan de Nederlandse Antillen in 1994; er volgde een rapport met veel kritiek op de toestand in met name de Curaçaose gevangenis. Dit rapport werd -wellicht vanwege de ernstige kritiek- pas in 1996 gepubliceerd (vergezeld van het nationale commentaar).⁴⁴³ Hierop volgden (controle)bezoeken aan de Antilliaanse gevangnissen in 1997, 1999, 2002 en laatstelijk in 2007.⁴⁴⁴ Naar

⁴⁴⁰ Deze ambities luid(d)en als volgt:

- voor fase 1: "Tussen nu en 1 januari 2011 realisatie van een veilige inrichting voor personeel en gedetineerden waarbij ere en minimale kwaliteit van bestaan en verblijf wordt geboden aan gedetineerden."
- voor fase 2: "Tussen nu en 2 jaar de Bon Futuro op minstens het basale niveau laten voldoen aan de internationale wet- en regelgeving ondermeer neergelegd in de normen van het CPT" en
- voor fase 3: "Bestendigen en doorontwikkelen van de veranderingen opdat de Bon Futuro kan blijven voldoen aan de internationale wet- en regelgeving ondermeer neergelegd in de normen van het CPT en om te kunnen werken aan de re-integratie van gedetineerden tijdens detentie."

Rapport Bon Futuro (2010), p. 11.)

⁴⁴¹ Zie *Trb.* 1988, 19 (tekst) en *Trb.* 1988, 152 (goedkeuring, bekrachtiging en inwerkingtreding).

⁴⁴² Zie voor een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland: De Lange (2008).

⁴⁴³ CPT/Inf (96)1, te vinden via: <www.cpt.coe.int/en/states/nld.htm> Via deze link zijn alle rapporten van het CPT over bezoeken aan het Koninkrijk te vinden en de officiële reacties daarop van overheidszijde.

⁴⁴⁴ Zie de rapporten CPT/Inf (98) 17, CPT/Inf (2000) 09, CPT/Inf (2002) 30 en CPT/Inf (2008) 02.

aanleiding van de bevindingen tijdens het laatste bezoek van het CPT aan de Nederlandse Antillen (en Aruba), verzocht de Rijksministerraad op 18 januari 2008 de Gouverneur van de Nederlandse Antillen (en de Gouverneur van Aruba) halfjaarlijks te rapporteren over de implementatie en uitvoering van de te nemen maatregelen. Sedertdien zijn drie (voortgangs)rapportages verschenen van de hand van De Lange en Vegter. Deze rapporten dragen elk de naam: "Rapport betreffende de implementatie en uitvoering van de te nemen verbeteringen na bezoek CPT aan de Nederlandse Antillen en Aruba in juni 2007". Het rapport van september 2008, betrof een nulmeting verricht in augustus van dat jaar en zal voortaan 'Implementatierapport CPT 2008' genoemd worden. De daaropvolgende rapporten zullen aangeduid worden als 'Voortgangsrapportage CPT 2009' en 'Voortgangsrapportage CPT 2010'.

Ofschoon ook de detentiesituatie van jeugdigen onderwerp kan zijn van onderzoek door het CPT, is het GOG niet bezocht en beoordeeld tijdens het laatste bezoek van dit comité.⁴⁴⁵ In het eerste rapport van De Lange en Vegter besteedden zij wel aandacht aan het GOG, maar in de navolgende rapporten niet meer. In dit hoofdstuk wordt derhalve bij bespreking van de wettelijke regels en de executiewijze in met name SDKK in het bijzonder gelet op de na het laatste CPT-bezoek uitgebrachte (voortgangs)rapportages. Deze documenten illustreren dat de 'crisissituatie' waarover in het Rapport Bon Futuro 2010 wordt gesproken, niet uit de lucht kwam vallen.⁴⁴⁶

4.2 Algemene opmerkingen over de rechtspositionele kaders

De rechtspositie van de jeugdige die ter beschikking van de regering is gesteld of in een jeugdinrichting is geplaatst vanwege een Ots met uithuisplaatsing wordt op landsniveau primair bepaald door de Verordening van 3 maart 1923, houdende beginselen en voorschriften omtrent maatregelen ten opzichte van

⁴⁴⁵ Dit is wellicht te verklaren vanuit het feit dat het GOG strict genomen een (her)opvoedingsgesticht is en geen (gesloten) jeugdinrichting; desalniettemin valt het op dat het GOG niet bezocht is, daar ter gelegenheid van dezelfde bezoeksronde aan het Koninkrijk wel een bezoek werd gebracht aan enkele justitiële jeugdinrichtingen in Nederland.

⁴⁴⁶ De Voortgangsrapportage CPT 2010 van Vegter en De Lange kon nog niet meegenomen worden bij het opstellen van het Rapport Bon Futuro 2010, omdat het nog in voorbereiding was toen dat plan van aanpak voor SDKK werd geschreven.

jeugdige personen⁴⁴⁷, zoals nadien gewijzigd⁴⁴⁸, (voortaan: Vmjp.). Daarnaast geeft het Besluit van 10 mei 1924 nadere uitvoering aan het huidige artikel 27 van de Vmjp. Dit Besluit heet voortaan: Bmjp.⁴⁴⁹ Ten slotte is bij Ministeriële Beschikking van 1962 het Huishoudelijk Reglement van het GOG vastgesteld (voortaan: HhR).⁴⁵⁰

De rechtspositie van jeugdigen die gevangenisstraf ondergaan wordt bepaald door het reguliere detentierecht; er bestaat in dit verband geen aparte regelgeving voor hen. In dit verband was tot voor kort artikel 26 NASr het belangrijkste. Het bepaalde dat de indeling en het beheer van, het toezicht op en het regime in de gevangenissen en huizen van bewaring, de arbeid, de bestemming van de opbrengst van de arbeid, de geestelijke, culturele en sociale verzorging en de tucht, naar beginselen bij landsverordening te stellen, werd geregeld bij landsbesluit houdende algemene maatregelen. Deze landsverordening is de Landsverordening beginselen gevangeniswezen van 1996 (*P.B.* 1996, no. 73, voortaan: LvBG).⁴⁵¹ Deze wet vormt voor de rechtspositie van alle gedetineerden de basis.

⁴⁴⁷ *P.B.* 1923, no. 37, inwtr. m.i.v. 1 januari 1925 (*P.B.* 1924, no. 36).

⁴⁴⁸ Deze verordening is na invoering drie keer gewijzigd, te weten bij *P.B.* 1968, no. 77 (er kwam toen een nieuwe doorlopende tekst), bij *P.B.* 2001, no. 24 (deze wijzigingen hielden verband met de invoering van Boek 1 van het nieuwe BW) en bij *P.B.* 2004, no. 16 (in artikel 10 Vmjp werd toen vanwege de invoering van Boek 2 BW een passage aangepast).

⁴⁴⁹ Oorspronkelijk betrof het Besluit de nadere uitvoering van de artikelen 22 en 23 van de Vmjp(1923). Artikel 22 werd nadat het bij *P.B.* 1957, no. 49 opnieuw was vastgesteld voor deze Verordening, gewijzigd bij *P.B.* 1967, no. 178. In de in *P.B.* 1968, no. 77 opgenomen (vernieuwde doorlopende) tekst werd het oude artikel 22 vernummerd tot artikel 27. Het (oude) artikel 23 werd vervallen verklaard bij de wetswijziging van *P.B.* 1957, no. 49.

⁴⁵⁰ *P.B.* 1962, no. 70. Hiermee verviel het eerdere huishoudelijk reglement voor het Gouvernements Opvoedingsgesticht op het eiland Curaçao, van 11 maart 1950 (*P.B.* 1950, no. 35). (*P.B.* 1962, no. 70, II).

⁴⁵¹ De LvBG heet voluit: "Landsverordening van de 27ste juni 1996 tot vaststelling van beginselen van het gevangeniswezen". De LvBG heeft de "Verordening van den 6n oktober 1930, tot aanwijzing der gestichten, waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan en tot vaststelling der beginselen van het gevangeniswezen" (*P.B.* 1930, no. 73) vervangen. De Verordening van 6 oktober 1930 werd voorafgegaan door de "Verordening van den 11den Juli 1917, tot aanwijzing der gestichten, waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan en tot vaststelling der beginselen van het gevangeniswezen" (*P.B.* 1917, no. 38).

Deze wet is zoals eveneens bepaald werd in artikel 26 NASr, nader uitgewerkt in: de Gevangenismaatregel 1999 (voortaan: Gm)⁴⁵², de Aanwijzingsbeschikking gestichten 1999, (voortaan: AbG)⁴⁵³, het Huishoudelijk Reglement penitentiare inrichtingen 1999 (*P.B.* 1999, no. 119, voortaan: HhRpi), de Schorsingsbeschikking huis van bewaring Bonaire (*P.B.* 2000, no. 131), de Beschikking geweldsinstructie gevangeniswezen, voortaan: Bgg (*P.B.* 2001, no. 66) en de Beschikking elektronisch toezicht (*P.B.* 2005, no. 76). Ten slotte moet gewezen worden op het in 1998 gepubliceerde landsbesluit, houdende algemene maatregelen regelende de instelling van cursussen ten behoeve van de ontwikkeling van gedetineerden in het eilandgebied Curaçao (*P.B.* 1998, no. 136). Deze wetgeving is na 10 oktober 2010 op Curaçao blijven gelden.

Op 15 november 2011 trad echter een nieuw Wetboek van Strafrecht in werking voor Curaçao.⁴⁵⁴ De equivalente bepaling van artikel 26 NASr is nu artikel 1:15 CSr. Het eerste lid van artikel 1:15 CSr schrijft voor dat de tenuitvoerlegging van vrijheidsstraffen en vrijheidsbenemende maatregelen geschiedt overeenkomstig bij of krachtens landsverordening te stellen regels. Aangezien echter niet tevens een nieuw pakket aan uitvoeringswetgeving in de zin van artikel 1:15 CSr gereed lag, gelden vooralsnog de oude wetten dienaangaande. Het tweede lid van artikel 1:15 CSr benoemt wel een zestel onderwerpen waarover in elk geval regels 'bij of krachtens landsverordening' gesteld moeten worden.

Ofschoon het nu geldende detentierecht voor volwassenen (nog) eind twintigste eeuw is herzien, is het niet overzichtelijk geregeld. De verdeling van de onderwerpen, die in een landsverordening danwel bij besluit werden geregeld, lijkt enigszins willekeurig. Met de wijzigingen van de penitentiare wetgeving veranderde (formeel) in het jeugddetentierecht evenwel niets. In het Rapport Evaluatieonderzoek Rechtshandhaving van 2006,⁴⁵⁵ dat werd voorbereid door een commissie voorgezeten door Camelia-Römer, werdesignaleerd dat met betrekking tot het regime binnen het GOG was gebleken dat de praktijk niet volledig conform de letter van de wet was. Daarbij werd –kennelijk ten

⁴⁵² Voluit geheten: "Landsbesluit, houdende algemene maatregelen van 6de augustus 1999, houdende vaststelling van de Gevangenismaatregel 1999", (*P.B.* 1999, no. 117).

⁴⁵³ *P.B.* 1999, no. 118.

⁴⁵⁴ De tekst van de "Landsverordening van de 2de November 2011 houdende vaststelling van een nieuw Wetboek van Strafrecht" is gepubliceerd in *P.B.* 2011, no. 48.

⁴⁵⁵ Rapport Camelia-Römer (2006).

voordele- opgemerkt dat dat ook niet mogelijk was in verband met veranderde inzichten in de opvoeding;⁴⁵⁶ mogelijkwijze wordt hier mede bedoeld op de opvoedingsinzichten zoals deze voortvloeien uit het IVRK en de bijbehorende Richtlijnen. De Commissie Camelia-Römer nam in haar aanbevelingen met betrekking tot het GOG al op, dat de sterk verouderde wetgeving herzien diende te worden.⁴⁵⁷

In de navolgende paragrafen van dit hoofdstuk zal voorts blijken welke internationale normen implementatie behoeven in de Curaçaose wetgeving bij herziening daarvan. Bij deze bespreking zal steeds apart ingegaan worden op de twee voornaamste detentiescenario's: allereerst het geval dat de jeugdige in een opvoedingsinrichting zit (GOG) en daarnaast het geval dat de jeugdige in de gevangenis wordt geplaatst. De situatie waarbij verpleging plaatsvindt buiten gestichten (van uit huis geplaatste onder toezicht gestelden) zal buiten beschouwing worden gelaten,⁴⁵⁸ omdat deze studie als primaire focus detentie in een (open, danwel gesloten) inrichting heeft. Nader onderzoek naar uitbreiding van de jeugdzorgmogelijkheden is echter van groot belang, omdat gesloten detentie het uiterste middel dient te zijn voor zo kort mogelijke duur. Niet alleen vergen artikel 37 en 40 IVRK dat uitdrukkelijk van de verdragspartijen, maar het Kinderrechtencomité schreef in haar slotcommentaar van 2009 na haar laatste bezoek aan het koninkrijk, dat jeugdzorg nog te veel gericht was op plaatsing van kinderen in tehuizen.⁴⁵⁹ Daarnaast uitte dit comité in hetzelfde document kritiek op te lange wachtlijsten voor plaatsing, frequente overplaatsing en het ontbreken van een vaste sociaal-werker, die de constante zorg heeft voor het welzijn van het kind dat hulp nodig heeft.⁴⁶⁰

⁴⁵⁶ Rapport Camelia-Römer (2006), p. 441.

⁴⁵⁷ Rapport Camelia-Römer (2006), p. 443.

⁴⁵⁸ Het wettelijk kader voor verpleging buiten gestichten (in pleeggezinnen) is te vinden in het Bmjp (met name artikelen 31-36). De verantwoordelijkheid voor de opvoeding van de jeugdige blijft bij het uitbesteden van de jeugdige voor verzorging buiten een gesticht, bij de vereniging, stichting of instelling volgens artikel 31 Bmjp. Voor verpleging buiten gestichten gelden dezelfde welzijnsbevorderende uitgangspunten. Hierover moeten in de schriftelijke overeenkomst inzake de uitbesteding, bepalingen worden opgenomen (artikel 32 jo 33 Bmjp).

⁴⁵⁹ Oorspronkelijke Engelse tekst: 'residential institutions' (CRC/C/NLD/CO/3, paragraaf 41.)

⁴⁶⁰ CRC/C/NLD/CO/3, paragraaf 41.

4.2.1 De kaders voor verblijf in het GOG

Tbr kan in een opvoedingsinrichting geëxecuteerd worden, of in een rechtspersoonlijkheid bezittende particuliere instelling (vereniging, stichting of instelling van weldadigheid), voor zover de statuten, stichtingsbrieven of reglementen van die instelling duurzame verzorging van jeugdige personen in of buiten gestichten voorschrijven en de instelling in de Nederlandse Antillen is gevestigd.⁴⁶¹ Het Bmjp bestaat uit drie hoofdstukken. Hoofdstuk I heet: "Stelling ter beschikking van het Bestuur". Hoofdstuk II heet: "Maatregelen ten aanzien van minderjarigen, die niet ter beschikking van het Bestuur gesteld zijn" en betreft de Ots-ers. Hoofdstuk III ten slotte gaat over "Functiën van de Commissie van Administratie en wijze van uitoefening."

Het Bmjp besteedt steeds in aparte subparagrafen aandacht aan de verpleging in en buiten gestichten. De verpleging in gestichten staat model voor hoe verpleging buiten gestichten moet geschieden.⁴⁶² Het is echter de vraag of de in de verordening (Vmjp) gebruikte terminologie ("verpleegde") niet stigmatiserend werkt; alsof de kinderen/jeugdige personen ziek zouden zijn. Waarom kan in de wet niet een neutralere, opvoedkundige term zoals 'pupil' of 'jeugdige' gebruikt worden?⁴⁶³ Weliswaar is de term 'verpleegde' gangbaar voor volwassen tbs-ers in Nederland, maar de toepassing van Tbr of Ots is aan heel andere criteria gekoppeld.⁴⁶⁴ Juist de voor het GOG 'problematiese' jeugdigen met ernstige gedragsproblemen, die om die reden wellicht als 'verpleegden' aangemerkt zouden kunnen worden, verblijven wegens de handhavingproblemen niet in deze (open) inrichtingen.

4.2.2 De kaders voor detentie van jeugdigen in de reguliere gevangenis SDKK

In het gevangeniswezen worden volgens artikel 2 LvBG drie gestichten onderscheiden: gevangenissen, huizen van bewaring en landsinrichtingen voor ter beschikking gestelden.

⁴⁶¹ Artikel 10 Vmjp.

⁴⁶² Zie Bmjp.

⁴⁶³ In de Verordening maatregelen jeugdige personen wordt zowel de term 'verpleegde', als 'jeugdige persoon' gebruikt. In het Huishoudelijk Reglement wordt de term 'pupil' incidenteel gebruikt naast 'verpleegde' of 'jongen'. Zie bijvoorbeeld artikel 7 en 8.

⁴⁶⁴ Bij toepassing van TBS staat de bescherming van het individu tegen zichzelf, danwel zijn zijn omgeving centraal. Bij toepassing van Ots met uithuisplaatsing, moet het kind primair beschermd worden tegen zijn omgeving, terwijl bij Tbr de jeugdige heropgevoed moet worden.

In de AbG zijn als gevangenis (ex artikel 4 LvBG) aangewezen de Strafgevangenis Koraalspecht te Curaçao en de Strafgevangenis te Sint Maarten.⁴⁶⁵ Voorts zijn in lid 2 van artikel 2 AbG de huizen van bewaring (ex artikel 5 LvBG) en in lid 3 de landsinrichtingen voor ter beschikking gestelden aangewezen.⁴⁶⁶

Gevangenisstraf kan alleen ondergaan worden in een gevangenis. De wet bepaalt (andersom) uitdrukkelijk in artikel 4 lid 1 LvBG dat in de gevangnissen uitsluitend gevangenisstraf ten uitvoer wordt gelegd, behoudens het bepaalde in de artikelen 11 en 29 NASr en bijzondere gevallen in lid 2 van artikel 4 LvBG omschreven. De Lange en Vegter rapporteren echter in september 2008 dat niet alleen tot vrijheidsstraf veroordeelde jeugdigen hun straf in de gevangenis ondergaan. Ook jeugdigen (met de opvoedingsmaatregel Tbr) voor wie het (semi-)gesloten karakter van het GOG onvoldoende is, zitten in SDKK.⁴⁶⁷

4.3 Huidige voorzieningen: geen (gegarandeerde) scheiding

Artikel 37 sub c IVRK bepaalt dat volwassenen en jeugdigen gescheiden gedetineerd moeten worden. Een uitzondering hierop is volgens de verdragsbepaling slechts toegestaan als het omgekeerde in het belang van het kind beschouwd moet worden. Volgens artikel 3 IVRK dient het belang van het kind immers in alle zaken hem betreffende voorop te staan. In bepaling 29 van de Havana Rules wordt dit principe voor wat gescheiden detentie betreft nader uitgewerkt; in elke faciliteit voor detentie behoren jeugdigen gescheiden van volwassenen te verblijven, tenzij sprake is van een van twee uitzonderingssituaties. Ten eerste is een uitzondering mogelijk in het geval het gaat om leden van dezelfde familie. Op de tweede plaats mag afgeweken worden van voornoemde regel in het kader van een speciaal programma, waarvan de positieve uitwerking op jeugdigen bewezen is, voorzover het om zorgvuldig geselecteerde volwassenen gaat.⁴⁶⁸

⁴⁶⁵ Artikel 2 lid 1 Aanwijzingsbeschikking gestichten 1999.

⁴⁶⁶ Dit zijn: 'de daartoe bestemde afdeling van de Caprileskliniek te Curaçao' en 'de daartoe bestemde afdeling in de strafgevangenis Koraal Specht te Curaçao' (artikel 2 lid 3 AbG). Die laatste afdeling in SDKK is de Forensische Observatie en BegeleidingsAfdeling (afgekort: FOBA).

⁴⁶⁷ Zie Implementatierapportage CPT (2008), p. 30.

⁴⁶⁸ Zie ook regel 11.1 en 11.2 van de European Prison Rules (CM/ Rec (2006) 2). Regel 11.1 houdt in dat kinderen jonger dan 18 jaar niet in een gevangenis voor volwassenen

De regering van de Nederlandse Antillen voorzag destijds dat het land het in artikel 37 sub c van het verdrag bepaalde niet zou kunnen naleven. Het Koninkrijk maakte om die reden een (tweede) voorbehoud bij artikel 37 sub c IVRK ten behoeve van de Nederlandse Antillen, dat na de staatkundige hervormingen geldig bleef voor Curaçao. In dit voorbehoud wordt gesteld dat een gedetineerd kind niet altijd separaat van volwassenen geplaatst zal worden. Het voorbehoud specificeert de situatie waarin dat kan voorkomen nader. Wanneer het aantal te detineren kinderen op een bepaald moment onverwacht groot is kan (tijdelijke) plaatsing met volwassenen onvermijdelijk zijn.⁴⁶⁹ Dit voorbehoud kan strikt juridisch de executie van detentie van jeugdigen samen met volwassenen rechtvaardigen. De vraag is echter of de Curaçaose executiepraktijk voldoet aan de in het voorbehoud genoemde voorwaarden.

Nu Curaçao geen aparte gesloten inrichting voor jeugdigen kent (en de andere eilanden van de voormalige 'Nederlandse Antillen' evenmin), zijn de problemen met het niet-gescheiden van volwassenen detineren van jeugdigen van chronische aard; een situatie die niet via het voorbehoud te rechtvaardigen is. Wanneer de omvang van die problemen bepaald moet worden, dient rekening gehouden te worden met de (vaak gewelddadige) aard van de criminaliteit terzake waarvan de jeugdigen gedetineerd worden. Daarnaast vergen de persoonlijke omstandigheden (regelmatig is sprake van ernstige gedragsproblemen) plaatsing in een gesloten inrichting. Daarom zullen nu eerst de bestaande detentie-voorzieningen in Curaçao besproken worden, waarin zich jeugdigen bevinden.

horen, maar in een daarvoor bestemde voorziening. Regel 11.2 vult hierop aan – kennelijk rekening houdend met het belang van het kind- dat als kinderen bij uitzondering wel in een gevangenis voor volwassenen worden gedetineerd, er speciale regels voor hen moeten gelden, die op hun status en noden zijn afgestemd.

⁴⁶⁹ Originele Engelse tekst, van het voorbehoud bij artikel 37 sub c IVRK, voor zover hier relevant:

"Article 37: The Kingdom of the Netherlands accepts the provisions of article 37 (c) of the Convention with the reservation that these provisions shall not prevent:

-
- *that a child which has been detained will not always be accommodated separately from adults; if the number of children that has to be detained at a certain time is unexpectedly large, (temporary) accommodations together with adults may be unavoidable."* (Trb. 1998, 62).

4.3.1 Het GOG: een open opvoedingsgesticht voor jeugdigen met Tbr en Ots

Vanaf 1949 bestaat het door de Broeders van Dongen opgerichte Gouvernementsoepvoedingsgesticht (kortweg: GOG) op Curaçao. Het GOG is bestemd voor kinderen van de oorspronkelijke zes eilanden van de Nederlandse Antillen, die uit huis zijn geplaatst in het kader van een ondertoezichtstelling (Ots), danwel die ter beschikking van de regering zijn gesteld (Tbr). De instelling biedt verblijf aan maximaal 50 jongeren, die verblijven in paviljoens in naar sexe gescheiden groepen van oplopende leeftijd; er is een apart meisjespaviljoen op het terrein van het GOG. In 2007 waren 45 jongeren bij het GOG geplaatst.

De voornaamste taak van het GOG is de (her)opvoeding en begeleiding van jeugdigen met (ernstige) gedragsproblemen. Aanvankelijk ging het vooral om jeugdigen met een Tbr. Ondertussen bestaat het grootste deel van de jeugdigen die in het GOG verblijven uit ondertoezichtgestelden en zijn er veel minder jeugdigen, die ter beschikking van de regering zijn gesteld.⁴⁷⁰ Evenals de tehuizen op het eiland, kent het GOG een open regime.

Tot 2001 kende het GOG twaalf plaatsen in een gesloten afdeling. Eind twintigste eeuw bleek echter al dat het lang niet altijd mogelijk was jeugdige delinquenten in de gesloten afdeling van het GOG te plaatsen. Het GOG kampt al jaren met een kwalitatief en kwantitatief personeelstekort.⁴⁷¹ Tijdens de installatierede in 2004 van nieuwe leden van de Antilliaanse magistratuur haalde de Procureur-Generaal aan dat door het chronisch personeelstekort waarmee het GOG te kampen had, jonge criminelen in de leeftijd van 16 jaar in de strafgevangenis te Koraal Specht moesten worden geplaatst, zelfs toen de gesloten afdeling bij het GOG nog operationeel was.⁴⁷² Aan de mogelijkheid kinderen in de GOG-cellen te detineren kwam een einde op 8 juni 2001 door een ministerieel besluit. De redenen hiervoor waren de invoering van de 'Glenn Mills School'-methode in 2001, de ongeschiktheid van de afdeling voor het opsluiten van jeugdigen en de deplorabele staat (van onderhoud) van het gebouw.⁴⁷³ Formeel gezien kregen de problemen met de

⁴⁷⁰ Beleidskader PVC (2008) noemt een bezettingsverhouding van 80% Ots versus 20% Tbr in het jaar 2007.

⁴⁷¹ Zie Rapport Camelia-Römer (2006) en Beleidskader PVC (2008).

⁴⁷² Rede Procureur-Generaal van het Parket van de Nederlandse Antillen dd. 24 september 2004, uitgesproken ter gelegenheid van de installatie van nieuwe leden van de Antilliaanse magistratuur.

⁴⁷³ Rapport Camelia-Römer (2006), p. 432.

jeugddetentie toen een nieuwe dimensie, omdat sedertdien geen wettelijke mogelijkheden meer bestonden jeugdigen in een aparte jeugdfaciliteit te detineren. Het GOG is sinds 2001 voornamelijk geschikt als instituut voor (civiel of strafrechtelijk) onder toezicht gestelden. In 2008 bood het plaats aan 26 Ots-ers. Een derde van hen had Ots naar aanleiding van geweldplegingen gekregen via de strafrechter. Bij de anderen was de Ots wegens de slechte gezinssituatie (verwaarlozing) door de civiele rechter opgelegd.⁴⁷⁴ Prinsen en Vinkers schrijven dat er in 2008 in totaal 17 jongens met Tbr geplaatst waren in het GOG en Brasami (een instelling voor verslaafdenzorg, zie ook paragraaf 4.3.2).⁴⁷⁵

Voor te detineren jeugdigen die niet binnen het open regime haalbaar zijn, heeft het GOG geen oplossing. Zij vlucht(t)en weg uit het GOG. Dit probleem speelt zowel bij de Ots-ers als bij de jeugdigen met Tbr een rol. Bij het GOG zullen volgens Prinsen en Vinkers conform het Verbeterplan 24 gesloten plaatsen gecreëerd worden, maar deze zijn in eerste instantie bestemd voor de Ots-ers die gesloten plaatsing nodig hebben.⁴⁷⁶ Voor de jeugdigen met Tbr (die eveneens gesloten voorzieningen nodig hebben) zal die uitbreiding dus geen heil bieden.⁴⁷⁷ Het open regime in het GOG en de problematiek van de jeugdigen die op de instelling aangewezen zijn, vormen de voornaamste redenen waarom het GOG (in het algemeen) geschikter is voor Ots-ers dan voor jeugdigen met Tbr. Het zou daarom pragmatisch zijn het GOG – zoals dat nu qua materiële voorzieningen bestaat – voortaan hoofdzakelijk te bestemmen voor Ots-ers, die in een open regime passen. Dat zou als bijkomend voordeel hebben, dat (de schijn van) een eventuele benadeling van de rechtspositie van de Ots-ers door de plaatsing van Tbr-gestelden, voor zover die een strikter regime behoeven, wordt voorkomen; er kan dan een huisregeling voor het GOG komen met één (open) regime dat op de Ots-groep, (voor zover) die niet een volledig gesloten regime nodig heeft, is afgestemd. Plaatsing van jeugdigen met een strafrechtelijke titel, zou echter toegestaan kunnen worden, voor zover deze jeugdigen (bijvoorbeeld na verloop van tijd in het kader van detentiefasering) in zo'n regime te handhaven zijn.

⁴⁷⁴ Prinsen/Vinkers (2008), p. 34.

⁴⁷⁵ Prinsen/Vinkers (2008), p. 32.

⁴⁷⁶ Prinsen/Vinkers (2008), p. 52.

⁴⁷⁷ Tot begin 2012 was nog niet aangevangen met de uitvoering van die uitbreidingsplannen.

Hier moet gewezen worden op een in Nederland vanaf eind jaren negentig gevoerde discussie over samenplaatsing van Ots-ers en Pij-ers.⁴⁷⁸ Boendermaker en Uit Beijerse geven een beschrijving van het verloop van die 'samenplaatsing'-discussie tot 2008.⁴⁷⁹ Zij schrijven, onder verwijzing naar de aanbevelingen van het Kinderrechtencomité aan de Nederlandse regering van 2004, dat dit orgaan zich uitsprak tegen de samenplaatsing van jeugdige daders en kinderen met gedragsproblemen. In hetzelfde jaar werd in Nederland besloten de samenplaatsing te gaan beëindigen. Bij wijze van randvoorwaarde moest het zorgaanbod voor jeugdigen met ernstige gedragsproblemen geoptimaliseerd worden. Een deel van de capaciteit van de jeugdinrichtingen is daarop in Nederland overgedragen aan de (thans deels besloten) jeugdzorg en er is intensieve gezinsbehandeling opgezet.⁴⁸⁰ Later schreef Uit Beijerse dat de scheiding heeft geleid tot een verlies van gespecialiseerde afdelingen, leegstand in de justitiële inrichtingen en plaatstekort in de inrichtingen voor gesloten jeugdzorg;⁴⁸¹ dit wordt bevestigd in het slotcommentaar van het Kinderrechtencomité van 2009.⁴⁸²

Wellicht door het gebrek aan een (gesloten) justitiële jeugdinrichting, maar een dergelijke discussie heeft hier nooit gespeeld. Ook voor leegstand van een in de toekomst op te zetten (gesloten) justitiële jeugdinrichting hoeft niet gevreesd te worden. Mede gelet op de negatieve ervaringen in Nederland, lijkt het echter ook niet raadzaam hier te zijner tijd alsnog het uitgangspunt dat zorg-behoevende jeugdigen (pertinent) niet samengeplaatst mogen worden in een inrichting met strafrechtelijk geplaatsten, te hanteren. Om de rechten van het kind dat niet thuis kan verblijven (al of niet wegens een strafrechtelijke titel) te waarborgen, dient er een breed scala aan mogelijke jeugdzorg-interventies te bestaan. Daarop wordt gewezen in hetzelfde slotcommentaar van het Kinderrechtencomité in 2009.⁴⁸³ Die mogelijkheden zouden voor Ots-ers moeten variëren van ambulante zorg, pleegzorg, open tehuizen tot, als laatste (semi-)gesloten inrichting(en). Daarbij moet vooral de (gelet op de belangen van de desbetreffende jeugdige) benodigde behandeling aan de jeugdige (en zijn gezin!) worden geboden; dit wordt bijvoorbeeld in

⁴⁷⁸ Zie bijvoorbeeld Van den Blink/Konings (1998), p. 35.

⁴⁷⁹ Boendermaker/Uit Beijerse (2008), p. 92-102.

⁴⁸⁰ Boendermaker/Uit Beijerse (2008).

⁴⁸¹ Uit Beijerse (2010), p. 46.

⁴⁸² CRC/C/NLD/CO/3.

⁴⁸³ CRC/C/NLD/CO/3.

regels 12 en 14 van de Riyadh Guidelines onderstreept. In die bepalingen wordt gesteld dat in eerste instantie het gezin hulp aangeboden moet krijgen vanuit de gemeenschap en het bredere familieverband, wanneer het geen stabiele omgeving biedt. Pas als dat tevergeefs is geweest, kan gekeken worden naar een alternatieve plaatsing van het kind, via pleegzorg of adoptie.

Vanuit de ultimatum remedium-gedachte, waartoe in elk individueel geval een afweging gemaakt moet worden, indachtig de belangen van het kind, zou echter zo min mogelijk naar vrijheidsbeneming uitgeweken moeten worden. Jeugdzorg in gestichten dient conform regel 46 van de Riyadh Guidelines het laatste middel te zijn en de wet zou dan ook heldere criteria - langs de lijnen van de in deze bepaling onderscheiden vijf scenario's - moeten noemen waarin dat mogelijk kan zijn. Deze regels dienen betrokken te worden bij bevelen tot uithuisplaatsing in het kader van artikel 1:254 BW, danwel opgenomen te worden in de uitvoeringswetgeving. Voor zover een jeugdige in een gesticht dient te worden geplaatst op civiele gronden moet het veiligheidsregime zo weinig mogelijk restricties hebben.⁴⁸⁴ Een andere belangrijke norm is dat een institutie klein genoeg is om individuele zorg te faciliteren; een institutie dient in kleine leefgroepen te zijn opgezet.⁴⁸⁵

De gedachte van minimale interventie brengt dus met zich mee dat voor zover het belang van de individuele jeugdigen daarmee (wederom) het best gediend is en de maatschappelijke veiligheid het permiteert, zo min mogelijk Ots-ers in (semi-)gesloten jeugdinrichtingen geplaatst dienen te worden. Hoe de (behandelings)behoeften, met het oog op een doelmatige inrichting en organisatie van de jeugdzorg, er in Curaçao concreet uitzien, moet uit onderzoek naar de jeugdzorg(praktijk) volgen. In het Beleidskader Plan Veiligheid Curaçao wordt het tekortschieten van de hulpverlening in haar geïntegreerde hulpaanbod aan probleemjongeren als een van de drie belangrijkste problemen benoemd vanuit het thema 'preventie'.⁴⁸⁶ Voor dit Beleidskader PVC, dat opgezet is vanuit vijf veiligheidsprioriteiten (peilers genoemd) zijn per peiler diverse oplossingsrichtingen uit het veld bijeen gebracht. In Bijlage 3 C inzake de Veiligheidspeiler Resocialisatie worden ten aanzien van onderdeel II 'Resocialisatie en begeleiding risicojeugd' de volgende oplossingsrichtingen verwoord: meer aandacht voor preventieve jeugdzorg, reorganisatie jeugdzorg, meer aandacht voor ouders en gezinnen delinquente jeugd,

⁴⁸⁴ Vergelijk artikel 53.2 CM/Rec (2008)11.

⁴⁸⁵ Vergelijk artikel 53.4 CM/Rec (2008)11.

⁴⁸⁶ Beleidskader PVC (2008), p. 8.

meer maatwerk zorg voor GOG jeugd, intramurale zorg voor jeugd met zware psychiatrische problematiek en meer ketenoverschrijdende samenwerking ten aanzien van risicojeugd.⁴⁸⁷ De regering is dus doordrongen van het grote preventieve belang van een goed opgezette en functionerende jeugdzorg.⁴⁸⁸ Gelet op het onderwerp van deze studie is het cruciaal dat hiernaar gehandeld wordt en aldus een situatie waarin detentie van jeugdigen (gesloten jeugdzorg daaronder begrepen) echt het 'ultimum remedium' is, in Curaçao wordt bevorderd, in lijn met het IVRK en de bijbehorende Richtlijnen.⁴⁸⁹

4.3.2 Semi-gesloten GOG-plaatsen (voor voorarrest en Tbr) naast Brasami

De jeugdigen met Tbr, die in het GOG niet te handhaven waren, moesten dus vanaf 2001 naar Bon Futuro (nu: SDKK) bij gebrek aan alternatieven. Lange tijd werden die jongeren allemaal in de afdeling voor forensische observatie en begeleiding (voortaan: FOBA) geplaatst. Dit veranderde na de uitspraken in de zaak van de 14-jarige jongen C, eind 2006⁴⁹⁰ en begin 2007⁴⁹¹, waarbij het ontbreken van een gesloten jeugdinrichting, in casu voor de executie van voorlopige hechtenis, de rechter tot het oordeel leidde, dat: *"...de voorlopige hechtenis (...), ofschoon naar de wet (...) op juiste gronden verleend, ten aanzien van de plaats van detentie onrechtmatig is en derhalve ten spoedigste dient te worden beëindigd."*⁴⁹²

Naar aanleiding van deze zaak ontstond de nodige beroering, waarna het GOG een gesloten afdeling 'kreeg' aan de Rembrandtstraat.⁴⁹³ Deze gesloten afdeling valt onder de verantwoordelijkheid van het GOG en wordt

⁴⁸⁷ Beleidskader PVC (2008), p. 95-97. Elke genoemde oplossingsrichting is in het document gerangschikt op de respectievelijke paragraafnummers 2.1 tot en met 2.6. Bij elke paragraaf zijn er voorts enkele nadere algemene voorstellen geformuleerd. Deze vergen echter mede op basis van expertise uit de praktijk nadere concretisering.

⁴⁸⁸ Dit belang bleek ook uit de voorgeschiedenis van de jeugdige ouders uit de zogenaamde Gato-zaak, kort beschreven in Uit Beijerse (2010), p. 28, 29.

⁴⁸⁹ Vergelijk ook het Slotcommentaar van het Kinderrechtencomité van 27 maart 2009. (CRC/C/NLD/CO/3), te vinden via:

<www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/kinderrechten/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2009/02/19/slotcommentaar-van-het-comite-voor-de-rechten-van-het-kind-vijftigste-zitting.html> (pdf-document).

⁴⁹⁰ Beschikking rechter-commissaris 29 november 2006, parketnr 900.953/06, ongepubliceerd.

⁴⁹¹ Vonnis GEA-C 2 februari 2007, Rekest nr. 800.953/06, ongepubliceerd.

⁴⁹² Vonnis GEA-C 2 februari 2007, Rekest nr. 800.953/06, ongepubliceerd.

⁴⁹³ Zie over deze zaak Marchena-Slot/Reijntjes (2007).

ook door GOG-personeel gerund. De afdeling is in feite ingericht in een aparte vleugel van het gebouw waarin Brasami, het instituut voor verslaafdenzorg dat eraan grenst, is gehuisvest. Deze in 2007 in gebruik genomen gesloten afdeling, heeft zes cellen voor jeugdigen in voorarrest en daarnaast plaatsen voor jeugdige Tbr-veroordeelden.⁴⁹⁴ Prinsen en Vinkers schrijven in 2008 echter dat het onduidelijk is of er nu wel of niet een gesloten afdeling is bij het GOG en dat het lijkt te gaan om vier plaatsen van het GOG naast Brasami.⁴⁹⁵

Ook Brasami zelf heeft een jeugdafdeling. Hier zijn dertien bedden beschikbaar voor jeugdigen met Tbr of Ots. Evenals in het GOG zitten strafrechtelijk en civielrechtelijk geplaatsten hier dus niet gescheiden van elkaar, maar wel gescheiden van volwassenen. Jeugdigen kunnen hier echter slechts geplaatst worden als er behalve gedragsproblematiek ook sprake is van een (drugs)verslavingsproblematiek. Er wordt hier wel behandeling geboden, maar deelname is niet verplicht.⁴⁹⁶

4.3.3 'Sentro di Detenshon i Korekshon di Kòrsou': gevangenis voor volwassenen

Ondanks de nieuwe plaatsen in gesloten afdelingen, constateerden Prinsen en Vinkers dat anno 2008 ongeveer tweehonderd jeugdigen en adolescenten tussen 16 en 24 jaar gedetineerd waren in de Bon Futuro-gevangenis, die nu SDKK heet.⁴⁹⁷ Van deze groep van tweehonderd jongeren zou één jongere 15 jaar zijn en zouden ongeveer twaalf jeugdigen tussen de 16 en 18 jaar zijn. Gelet op het feit dat het hier gaat om leeftijden tijdens de detentie, kan het niet anders dan dat er meer personen in SDKK zitten wegens een jeugdfeit. Bij gebrek aan een gesloten jeugdinrichting worden jongeren van 16 tot 18 meestal op de FOBA geplaatst, waar wekelijks een forensisch psychiater en een psycholoog aanwezig is voor diagnostiek en behandeling. De FOBA is echter vanwege haar primaire doelstelling, die uit de naam van de afdeling reeds blijkt (forensische observatie en begeleidings-afdeling), niet vrij van volwassen-gedetineerden. De volwassenen die daar geplaatst zijn hebben voorts veelal (mogelijk) ernstige gedragsstoornissen. Prinsen en Vinkers

⁴⁹⁴ Rondleiding door mw. Raap, maatschappelijk werker GOG, 26 februari 2008.

⁴⁹⁵ Prinsen/Vinkers (2008), p. 34.

⁴⁹⁶ Rondleiding Michael Lagadeau en Lientje Bremer, respectievelijk opname-functionaris en verpleegkundige Stichting Opvanghuis Brasami, 21 februari 2008.

⁴⁹⁷ Prinsen/Vinkers (2008), p. 32.

wijdden het plaatsen van jeugdigen in SDKK aan het wegloopp probleem bij het GOG.⁴⁹⁸

Binnen de strafgevangenis SDKK is voorts sinds 1 november 2009 een afdeling geopend voor jong-volwassenen in de leeftijd 16 tot 24 jaar, de 'JOVO'. In 2010 was deze hele afdeling, die toen plaats bood aan 40 jongeren, bezet door sociaal-vormingsplichtige jongeren (van 16 tot 24 jaar)⁴⁹⁹ en niet door reguliere gedetineerden behorend tot die leeftijdscategorie. De achterliggende reden voor het onderbrengen van deze groep in de JOVO, is dat dit de logistiek naar scholings- en arbeidsplaatsen vergemakkelijkt.⁵⁰⁰ Doordat deze sociaal-vormingsplichtigen niet beschikken over een startkwalificatie, volgen zij (aanvankelijk) intern onderwijs. Doorgaans gaan zij na het behalen van die startkwalificatie aan het werk buiten SDKK. Een gecombineerde plaatsing op deze afdeling met jeugdigen of (inmiddels meerderjarige) personen met een vrijheidsbenemende jeugdsanctie ligt voor de hand bij die afdeling. De groep jeugdige gedetineerden in de leeftijd tot 16 jaar, die gelet op de wettelijke detentiekaders de grootste zorg vormt, valt echter buiten de doelgroep van de JOVO.

4.3.4 Tussenconclusie over voorzieningen

Het gebrek aan een aparte gesloten jeugdinrichting blijft dus zacht gezegd een probleem. Jeugdigen dienen gescheiden van volwassenen gedetineerd te kunnen worden; een gesloten (afdeling van een) inrichting is daarvoor noodzakelijk. Zo lang en voor zover jeugdigen samen met volwassenen gedetineerd worden, is in dat opzicht sprake van onrechtmatigheid van de vrijheidsbeneming gelet op artikel 37 sub c IVRK, zoals uitgewerkt in bepaling 29 Havana Rules. Ook het desbetreffende onderdeel uit het voorbehoud bij artikel 37 sub c IVRK doet hier niet aan af. De originele Engelse tekst hiervan luidt:

".... *The Kingdom of the Netherlands accepts the provisions of article 37 (c) of the Convention with the reservation that these provisions shall not prevent:*

⁴⁹⁸ Prinsen/Vinkers (2008), p. 32 en Implementatierapport CPT (2008).

⁴⁹⁹ Deze jongeren hebben geen strafbaar feit gepleegd. Ze weigeren echter te voldoen aan de plicht tot sociale vorming, die ingevolge de wet geldt voor jeugdigen in de leeftijd tot 24 jaar, die niet werken of een opleiding volgen. Zie over de Landsverordening sociale vormingsplicht ook paragraaf 2.4.3.

⁵⁰⁰ Gesprek dhr. Sasso, coördinator activiteiten Bon Futuro, 26 november 2010. Nadien is de capaciteit van de JOVO uitgebreid tot 60 plaatsen.

- that a child which has been detained will not always be accommodated separately from adults; if the number of children that has to be detained at a certain time is unexpectedly large, (temporary) accommodations together with adults may be unavoidable."⁵⁰¹

Dit voorbehoud veronderstelt dat er (aparte) gesloten inrichtingen voor jeugdigen zijn en omschrijft een uitzonderingssituatie. Nu voor de jeugdigen helemaal geen (aparte) gesloten inrichting bestaat, is er geen sprake van een mogelijke uitzonderingssituatie, die het voorbehoud zou kunnen excuseren. Omgeacht of er wel of niet 'een tijdelijke piek in het aantal te detineren kinderen' is, bestaan de veronderstelde (basis)voorzieningen niet. Hierdoor is de praktijk niet dat de voorzieningen *soms* niet toereikend zijn, maar dat zij permanent *ontoereikend* zijn. De nieuwe plaatsen, die bij Brasami en in het gebouw ernaast (behorend bij het GOG) zijn gecreëerd zijn slechts noodoplossingen; tenslotte blijven er (vooralsnog) onvoldoende plaatsen voor alle te detineren jeugdigen. Op basis van dit gegeven *sec* kan geconcludeerd worden, dat het risico dat onvoldoende rekening wordt gehouden met de belangen van te detineren kinderen onaanvaardbare groot is. Dit geldt vooral bij de jeugdigen die met een Tbr of gevangenisstraf in het voor volwassenen bestemde SDKK zitten. Daarnaast bestaat dat risico ook voor Ots-ers, die niet gehandhaafd kunnen worden in het open regime van het GOG en voor wie geen gesloten jeugdzorg-voorzieningen bestaan. Op basis van de huidige voorzieningen wordt minimaal één groep jeugdigen tekort gedaan.

4.4 Opzet, beheer en differentiatie van de inrichting

4.4.1 Het internationale kader

Betreffende het beheer van jeugdinrichtingen (hier in brede zin bedoeld gelet op de originele Engelse bewoordingen: 'juvenile facilities'), wordt in de bepalingen van de Havana Rules veel belang gehecht aan een deugdelijke administratie van de dossiers van de jeugdigen. De tekst van bepaling 19 onderstreept het belang van een vertrouwelijk persoonsdossier, waarin alle documentatie die te maken heeft met de vorm, inhoud of details inzake behandeling bijeen zijn gebracht; of het nu gaat om juridische, medische,

⁵⁰¹ Trb. 1998, 62.

disciplinaire of anderssoortige rapporten.⁵⁰² Over de in dit dossier bijeengebrachte informatie behoort ook de jeugdige zijn mening te kunnen geven; sterker nog, de jeugdige hoort deze informatie, voor zover die onjuist, ongegrond of oneerlijk is,⁵⁰³ te mogen corrigeren volgens procedures waarbij een derde het dossier op verzoek kan raadplegen. Na verloop van tijd na de invrijheidstelling van de jeugdige moet het dossier ook opgeschoond worden.

Voorts spreekt het vanzelf dat elke vrijheidsbeneming een geldige juridische grondslag dient te hebben. In lijn met artikel 5 EVRM en 37 sub b IVRK wordt dit ook verwoord in bepaling 20 van de Havana Rules. Bepaling 21 somt op welke informatie over de jeugdige allemaal bijgehouden zou moeten worden door de instelling en bepaling 22 vergt onverwijld in kennis stelling van de ouders, voogd of het meest-nabije familielid, inzake opname, (over)plaatsing en vrijlating van de jeugdige. Bij hun opname of toelating dienen jeugdigen zo snel mogelijk een kopie te ontvangen van de huisregels van de inrichting in een taal die zij begrijpen. Volgens dezelfde bepaling 24 dienen zij eveneens geïnformeerd te worden over het adres van de autoriteit tot wie zij zich kunnen wenden voor klacht en de adressen te ontvangen van rechtsbijstand-verlenende instanties. Bepaling 25 voegt hieraan toe dat de jeugdigen uitleg dienen te krijgen over de huisregels, zodat zij goed begrip krijgen van hun rechten en plichten tijdens de vrijheidsbeneming.

Inzake differentiatie wordt in bepaling 27 geadviseerd dat elke jeugdige vlak na opname geïnterviewd wordt en dat een psychologisch en sociaal rapport over hem wordt opgemaakt, waarin de factoren voor een op het individu afgestemd soort zorg en programmaniveau worden aangeduid. Dit rapport moet aan de directeur van de instelling gegeven worden opdat hij zorg kan dragen voor de beste plaatsing met het geschiktste programma en soort zorg voor het kind in de inrichting. In de laatste zin van bepaling 27 wordt voorts expliciet aangegeven, dat als speciale behandeling met het oog op resocialisatie nodig is en de verblijfsduur in de inrichting dit toelaat, een individueel behandelplan opgesteld moet worden.

Deze aanbevelingen liggen in het verlengde van het bepaalde in artikel 40 lid 1 IVRK, dat een kind-gerichte, individuele benadering voorstaat van

⁵⁰² Waar in het navolgende gesproken wordt over een genummerde 'bepaling' – zoals bijvoorbeeld 'bepaling 19', wordt tenzij anders vermeld, verwezen naar de desbetreffende bepaling uit de Havana Rules.

⁵⁰³ De Engelse tekst van bepaling 19 Havana Rules spreekt van: *'inaccurate, unfounded or unfair statements'*.

resocialisatie gericht op de ontwikkeling en ontplooiing van het kind. Bepaling 28 van de Havana Rules benadrukt dit nog meer. Vrijheidsbeneming van jeugdigen is alleen toelaatbaar onder voorwaarden die volledig rekening houden met de speciale noden op basis van leeftijd, persoon, type delict en geestelijke en fysieke gezondheid, terwijl veiligheid en bescherming tegen schadelijke invloeden wordt geboden. Het voornaamste criterium volgens bepaling 28 voor het scheiden van verschillende groepen gedetineerde jeugdigen dient te zijn: het bieden van het soort zorg, dat het best past bij de behoeften van betrokken individuen en de bescherming van hun lichamelijke, geestelijke en morele integriteit en hun welzijn. Voorts onderstreept bepaling 29 Havana Rules nogmaals de eis uit artikel 37 sub c IVRK: alle jeugdigen horen gescheiden van volwassenen gedetineerd te worden, tenzij hun eigen belang daar niet mee is gediend. De essentie waarom gescheiden detentie zo belangrijk is, blijkt uit bepaling 29 in verband met artikel 2.2 sub a Beijing Rules. In dat laatste artikel wordt de term *'juvenile'* gedefinieerd als: *"a child or young person who, under the respective legal systems, may be dealt with for an offence in a manner which is different from an adult."* Het gaat er dus juist om dat vrijheidsbeneming, wanneer die is toegesneden op jeugdigen, verschillend is van vrijheidsbeneming van volwassenen.

In algemene zin verwoordt artikel 5.1 Beijing Rules dat het jeugdrechtsysteem twee doelen heeft. Ten eerste moet het welzijn van de jeugdige benadrukt worden. Ten tweede moet elke reactie gericht op een jeugdige dader altijd in verhouding staan tot de omstandigheden van zowel de jeugdige dader als zijn daad. Dat is een duidelijk verschil in benadering vergeleken met het volwassenen(straf)recht, waarbij het vergeldingsperspectief en daarmee de daad veel nadrukkelijker de boventoon voert bij bepaling van de straf, alsmede de invulling daarvan; resocialisatie wordt weliswaar als doel genoemd van de gevangenisstraf, maar het welzijn van de gedetineerde niet. Artikel 17.1 sub d Beijing Rules verwoordt in dit kader expliciet, dat het welzijn ('well-being') van de jeugdige de leidende factor bij het beoordelen van zijn zaak dient te zijn. In onderdeel c van dit artikel wordt de visie verwoord dat de vrijheidsbeneming van jeugdigen gereserveerd moet zijn voor zware gevallen. Als criteria daarvoor worden genoemd: dat sprake is van een ernstig feit, waarbij geweld is gebruikt tegen een ander persoon of dat sprake is van recidive bij andere ernstige delicten, terwijl er in beide soorten gevallen geen andere geschikte reactie is.

In bepaling 30 van de Havana Rules wordt ten slotte het belang van open jeugdinrichtingen met geen of weinig beveiligingsmaatregelen bena-

drukt. De detentie dient immers zo min mogelijk inbreuk te maken op de rechten en vrijheden van het kind. In dit kader wordt in bepaling 30 ook gepleit voor kleine inrichtingen, opdat individuele behandeling plaats kan vinden en om het contact tussen de jeugdigen en hun families te bevorderen. Deze inrichtingen zouden volgens de Havana Rules geïntegreerd moeten zijn in de sociale, economische en culturele omgeving. Jeugdinrichtingen zouden dus niet ergens in een uitgestorven buitenwijk, ver van de bedrijvigheid moeten worden gepositioneerd.

4.4.2 Opzet, beheer en differentiatie in het GOG

Opvoedingsgestichten in de zin van de Vmjp zijn bestemd voor de opnemings van hen, wier plaatsing volgens het Wetboek van Strafrecht van de (voormalige) Nederlandse Antillen moet volgen (artikel 2 Vmjp). Volgens artikel 1 Vmjp worden opvoedingsgestichten opgericht naarmate de behoefte. Het aantal en de plaatsen van vestiging worden bij verordening bepaald. Vooralsnog is er in het territoir van de voormalige Nederlandse Antillen (Aruba inclusief) slechts één opvoedingsgesticht, te weten het Gouvernements Opvoedingsgesticht.⁵⁰⁴ Deze open jeugdinrichting gevestigd aan de Incastraat te Curaçao is gelet op bepaling 30 Havana Rules gunstig gelegen; er is een grote openbare middelbare school aan de overkant van de straat. Het beheer van een opvoedingsgesticht is opgedragen aan een directeur.⁵⁰⁵ Deze moet zich houden aan een instructie die door de Ministers van Justitie en van Cultuur en Opvoeding wordt vastgesteld,⁵⁰⁶ het zogenaamde Huishoudelijk Reglement van 1962.⁵⁰⁷ De directeur wordt in zijn taak bijgestaan door een adviescollege, dat drie tot zes leden telt. De leden worden voor een periode van zes jaar benoemd, maar zijn terstond herbenoembaar. De Gouverneur benoemt en ontslaat de directeur, de leden van het adviescollege en de beambten van de opvoedingsin-

⁵⁰⁴ Zie "Landsverordening van de 2de April 1949, houdende bepaling van de plaats van een op te richten Gouvernementsopvoedingsgesticht, als bedoeld in artikel 1 van de Verordening van de 3de Maart 1923, houdende beginselen en voorschriften omtrent maatregelen ten opzichte van jeugdige personen (*P.B.* 1923, no. 37)", *P.B.* 1949, no. 40.

⁵⁰⁵ In de verordeningstekst is steeds het seksealternatief (directrice) tussen haakjes erachter geplaatst.

⁵⁰⁶ Artikel 3 lid 1 Vmjp.

⁵⁰⁷ Ministeriële beschikking van de 24ste mei 1962 houdende vaststelling van het huishoudelijk reglement voor het Gouvernements Opvoeding Gesticht op het eiland Curaçao (*P.B.* 1962, no. 70).

richting.⁵⁰⁸ Het GOG kent al geruime tijd een interim-directeur; er is al die tijd een vacature voor een directeur.

Aangaande differentiatie wordt in de Vmjp een naar sexe gescheiden opname van de kinderen en jeugdige personen binnen een opvoedingsinrichting geregeld in artikel 21 Bmjp. Volgens dit artikel is het weliswaar gepermitteerd dat in hetzelfde gesticht verpleegden van verschillend geslacht worden opgenomen, maar dit kan uitsluitend in geheel van elkaar gescheiden afdelingen, tenzij het een gesticht betreft waarin uitsluitend kinderen jonger dan 10 jaar worden verpleegd.⁵⁰⁹ In het GOG worden daarentegen alleen kinderen vanaf 10 jaar opgenomen. De jongens- en meisjesafdelingen zijn derhalve van elkaar gescheiden. Het meisjespaviljoen is op een apart stuk van het terrein gelegen en is afgescheiden door een afrastering met een hek dat op slot gaat.

Voorts bepaalt het eerste lid van artikel 4 Vmjp, dat de kinderen en jeugdige personen zo veel mogelijk naar gelang van herkomst, leeftijd, verstandelijke en zedelijke ontwikkeling, geaardheid en gedrag worden gescheiden. Artikel 22 Bmjp bevestigt dat de jongere verpleegden zo veel mogelijk van de ouderen afgezonderd worden gehouden. Dit roept echter de vraag op waar de grens tussen 'jong' en 'ouder' ligt, maar wellicht is de wetgever bewust vaag gebleven op dit punt om de praktijk ruimte te bieden. In het GOG zijn de groepen qua leeftijd verticaal opgebouwd; binnen elke groep is er sprake van een oplopende leeftijd. Gelet op het bepaalde in de Havana Rules en met name bepaling 28, hoeft die groepsopbouw geen probleem te zijn, voor zover de behoeften van de jeugdigen maar voldoende gelijkenis vertonen en het welzijn van alle leden van de groep zo bevorderd kan worden.

In dit verband moet ook artikel 28 Vmjp genoemd worden. Dit artikel bepaalt dat jeugdigen die een vervangende voorziening in de opvoeding moeten ondergaan⁵¹⁰ zelfs in een bijzonder daarvoor ingerichte afdeling van

⁵⁰⁸ Artikel 3 Vmjp. Het personeel aan de gestichten verbonden moet overigens van goed zedelijk gedrag zijn (ex artikel 23 Bmjp).

⁵⁰⁹ Het moet daarbij kennelijk gaan om onder toezicht geplaatste kinderen, aangezien (sinds 1997) Tbr niet aan kinderen jonger dan 12 kan worden opgelegd, omdat op hen het jeugdstrafrecht nog niet van toepassing is.

⁵¹⁰ Artikel 28 Vmjp betreft jeugdige personen, die ingevolge artikel 27, 28, 36, 41octies, 41novies of 79bis NASr in een gesticht geplaatst moeten worden. Het gaat hierbij om jeugdigen die geen gevolg hebben gegeven aan een hun opgelegde geldboete, een bevel tot uitlevering van een verbeurdverklaard voorwerp of die tijdens hun proeftijd

het gesticht moeten worden geplaatst. Slechts indien dit niet mogelijk is, mag als regel gelden dat deze jeugdigen zo veel mogelijk van de anderen afgezonderd worden gehouden.⁵¹¹ Een dergelijke bepaling lijkt alleen zinvol, voor zover personen met een vervangende voorziening in de opvoeding een ander programma aangeboden krijgen, danwel een andere behandeling vergen, bijvoorbeeld omdat hun verblijf van kortere duur is.

In de Vmjp is voorts bepaald dat de verpleegden in klassen ingedeeld kunnen worden. Het Huishoudelijk Reglement (voortaan: HhR⁵¹²) onderscheidt dan ook vier klassen. Uit het Evaluatieonderzoek Rechtshandhaving van 2006 blijkt evenwel dat de indeling in klassen ten tijde van dat onderzoek al niet meer plaatsvond.⁵¹³ Dit werd bevestigd ter gelegenheid van nadien aan het GOG gebrachte bezoeken.⁵¹⁴

In artikel 37 Bmjp wordt voorts de basisregel geformuleerd voor het administratief beheer van de dossiers van de in het GOG verblijvende jeugdigen. De vereniging, stichting of instelling is verplicht van iedere minderjarige die haar is toevertrouwd alle aantekeningen te houden die van belang zijn voor de kennis van zijn persoonlijkheid. Artikel 37 Bmjp bepaalt expliciet dat daarbij een uitvoerige en zo nauwkeurig mogelijke beschrijving van zijn afkomst en verleden en zijn lichamelijke en geestelijke toestand behoren. Deze bepaling ligt in lijn met hetgeen in de Havana Rules in bepaling 19 wordt aanbevolen, al zijn de bewoordingen minder gedetailleerd ten aanzien van de soorten te verzamelen informatie. In het GOG is het regime voor alle categorieën jeugdigen in hoofdzaak gelijk.⁵¹⁵

Ofschoon voor iedere jeugdige met Tbr bij binnenkomst werd nagegaan wat hij nodig had qua behandeling, ging het GOG in het algemeen uit van een traject van drie jaar, waarbij qua frequentie van de contacten buiten in elk geval stapsgewijs uitvoering werd gegeven aan de resocialisatie-doelstelling. Het eerste jaar kon de jeugdige slechts onder begeleiding het GOG uit. Het

(bij de straf berisping) een strafbaar feit plegen, waarvoor ze onherroepelijk veroordeeld worden.

⁵¹¹ Artikel 28 Vmjp.

⁵¹² Ministeriële beschikking van de 24ste mei 1962 houdende vaststelling van het huishoudelijk reglement voor het Gouvernements Opvoeding Gesticht op het eiland Curaçao (*P.B.* 1962, no. 70).

⁵¹³ Rapport Camelia-Römer (2006), p. 428.

⁵¹⁴ Rondleiding door mw. Raap, maatschappelijk werkster in het GOG, op 26 februari 2008.

⁵¹⁵ Voorgangsrapportage CPT (2008), p. 30.

tweede jaar werd weekendverlof geïntroduceerd en het derde jaar kon de jeugdige in beginsel met proefverlof. Hoewel de wet voorzag in een doorlopende titel voor Tbr tot de jeugdige 21 jaar werd, hield de officier van justitie belast met de portefeuille 'jeugd' periodiek de vinger aan de pols. Na twee jaar organiseerde zij een soort 'zitting' met de jeugdige en vertegenwoordigers van het GOG om met hen de voortgang en ontwikkeling van de jeugdige te evalueren. Tussentijds ontving zij echter twee tot drie keer per jaar rapporten over de jeugdigen om de tenuitvoerlegging van de Tbr te monitoren.⁵¹⁶

Wat naar aanleiding van de vergelijking tussen de nationale kaders en de Havana Rules en artikel 12 IVRK in negatieve zin opvalt, is het volgende. In de tekst van artikel 37 Bmjp ontbreekt het recht van de jeugdige de gegevens in zijn dossier in te zien en daarover zijn mening te geven evenals het recht zich daarover ergens te beklagen, voor zover hij zich niet met die informatie kan verenigen. De 'zitting' die de officier van justitie houdt voor jeugdigen met Tbr, biedt uiteraard een mogelijkheid voor de jeugdige zich te uiten over zaken de uitvoering van de Tbr betreffend. De officiersfunctie staat er echter aan in de weg de rol van (onafhankelijke) beklaginstantie als bedoeld in de Havana Rules (met name bepaling 77) te vervullen. Voor jeugdigen met Ots is de situatie echter schrijnender; voor hen bestaat helemaal geen (beklag)voorziening. Het Kinderrechtencomité viel bij haar laatste bezoek over het ontbreken van een mensenrechtenorganisatie of een ombudsman voor kinderen in de Nederlandse Antillen; zij zouden behalve het onderzoeken van individuele klachten de algemene implementatie van het IVRK moeten monitoren en het verdrag verdere bekendheid dienen te geven.⁵¹⁷

4.4.3 Opzet, beheer en differentiatie in SDKK

De LvBG geeft in artikel 3 algemene uitgangspunten ten aanzien van de gestichten. Lid 1 van artikel 3 LvBG bepaalt dat de Minister van Justitie de gestichten (en dus onder meer de gevangenen) aanwijst. De minister is tevens belast met het opperbeheer van de gestichten en hij stelt daarom voor elk gesticht of elke afdeling daarvan een huishoudelijk reglement vast.⁵¹⁸ Elk

⁵¹⁶ Gesprek met mw. L. Vicente, officier van justitie met de jeugdportefeuille te Curaçao, op 12 februari 2008.

⁵¹⁷ CRC/C/NLD/CO/3, paragrafen 16 en 17.

⁵¹⁸ Artikel 13 LvBG. Het HhRpi is dat huishoudelijk reglement.

gesticht kent vervolgens een (lokatie-)directeur⁵¹⁹ die verantwoordelijk is voor het beheer en de regelmatige gang van zaken in het gesticht.⁵²⁰ Op elk eiland moet door de Minister van Justitie ten minste een gesticht(-safdeling) worden aangewezen met een bestemming als huis van bewaring.⁵²¹ Voor de opneming van vrouwelijke gedetineerden moeten afzonderlijke (afdelingen van) gestichten worden aangewezen volgens artikel 3 lid 3 LvBG.

In het SDKK-complex is er voor de mannen een apart huis van bewaring en is er een aparte vrouwenafdeling. Op de vrouwenafdeling verblijven echter niet slechts vrouwen die reeds veroordeeld zijn, maar ook degenen die in voorarrest zitten. Voor zover veroordeelde meisjes of verdachte meisjes niet in het GOG handhaafbaar zijn, worden zij dus tussen volwassen vrouwen geplaatst in SDKK, zoals de jongens tussen de volwassen mannen. Eerder werd al toegelicht waarom de samenplaatsing met volwassenen op gespannen voet staat met de internationale waarborgen, ondanks het voorbehoud bij artikel 37 sub c IVRK. Een problematische dimensie die daar voor in SDKK gedetineerde meisjes bijkomt, is dat op de vrouwenafdeling voorlopig gehechten samen zitten met veroordeelden. Dit is eveneens in strijd met diverse internationaalrechtelijke richtlijnen.⁵²²

De LvBG wijdt Hoofdstuk III aan de 'differentiatie der gevangenen'. De eerste bepaling van dit hoofdstuk schrijft aan de Minister van Justitie voor een of meerdere gevangenen aan te wijzen, waarvan afdelingen in het bijzonder bestemd zijn voor de opneming van mannelijke tot gevangenisstraf veroordeelden jonger dan 21 jaar.⁵²³ Daarnaast moeten er binnen één of meer gevangenen afdelingen aangewezen worden door de minister voor plaat-

⁵¹⁹ Deze directeur (artikel 2 lid 1 Gm) moet onderscheiden worden van de 'Directeur Gevangeniswezen', die volgens het tweede lid van artikel 2 Gm zou kunnen worden aangesteld over de verschillende gestichten tezamen en die (dan) belast is met de coördinatie van het beheer van die gestichten en de overige hem bij LvBG opgedragen taken.

⁵²⁰ Artikel 3 jo 14 LvBG.

⁵²¹ Artikel 3 lid 2 LvBG.

⁵²² Zie artikel 13.4 Beijing Rules, bepaling 17 Havana Rules en artikel 85 lid 2 VN Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners.

⁵²³ Artikel 7 LvBG. In artikel 20 lid 2 LvBG is hetzelfde uitgangspunt verwoord, maar zwakker. Deze bepaling luidt: "*Mannelijke gedetineerden beneden de eenentwintig jaren worden bij voorkeur afgezonderd van de volwassen gedetineerden.*" Naast dat deze formulering zwakker is dan die van artikel 7, springt ook de passage 'afgezonderd van de volwassen gedetineerden' in het oog. Het lijkt erop dat hier de wijzigingen van het nieuw ingevoerde BW betreffende de meerderjarigheidsgrens niet zijn meegenomen.

sing van mannen (vanaf 21 jaar), die tot gevangenisstraf veroordeeld zijn, van wie de werkelijke straftijd niet meer, of juist wel méér dan acht maanden bedraagt.⁵²⁴ Daarnaast geeft de LvBG nog twee instructies tot differentiatie. Ten eerste moeten aparte afdelingen aangewezen worden voor mannelijke tot gevangenisstraf veroordeelden die meer dan de helft van hun onvoorwaardelijke straf (van drie jaar of langer) hebben doorgebracht in een andere afdeling van een gevangenis of huis van bewaring.⁵²⁵ Ten tweede moet de minister afdelingen in het bijzonder bestemmen tot het opnemen van gedetineerden (uit alle categorieën) die tijdelijk een regime met intensieve persoonlijke begeleiding behoeven. De Gevangenismaatregel bepaalt voorts dat plaatsing in een gesticht gebeurt na overleg met de directeur op last van het Openbaar Ministerie, terwijl overplaatsing, tenzij bij of krachtens LvBG anders is bepaald, op last van de Minister van Justitie gebeurt, na overleg met het Openbaar Ministerie en de betrokken directeur.⁵²⁶ De directeur en een door hem aangewezen gestichtsmedewerker mogen, met het oog op een zo verantwoord mogelijk oordeel over de plaatsing, het persoonsdossier van de gedetineerde inzien.⁵²⁷

De minister kan in de huishoudelijke reglementen van de gestichten bepalen, dat de bevolking door de directeur in groepen wordt ingedeeld, terwijl het regime in de groepen verschillend kan zijn.⁵²⁸ Artikel 21 LvBG maakt het echter mogelijk dat –ook al zijn er verschillende regimes in verschillende groepen- individuele voorrechten toegestaan worden. De executie van de vrijheidsbeneming in een gesticht kan zowel in (algehele of beperkte) gemeenschap worden ondergaan, alsook in afzondering.⁵²⁹ In de regel vindt de tenuitvoerlegging echter in gemeenschap plaats.⁵³⁰ De directeur kan een gedetineerde echter op zijn verzoek of ambtshalve toestaan in afzondering geplaatst te worden.⁵³¹ Het HhRpi bepaalt in artikel 6 lid 2 dat dit kan op grond van veiligheid, orde of goede gang van zaken in het gesticht.

Een algemeen voorschrift ten aanzien van een te voeren regime is neergelegd in artikel 17 LvBG: de tenuitvoerlegging van de vrijheidsstraf moet,

⁵²⁴ Artikelen 8, 9 LvBG.

⁵²⁵ Artikel 10 LvBG.

⁵²⁶ Artikel 4 Gm.

⁵²⁷ Artikel 4 lid 5 Gm.

⁵²⁸ Artikel 19 LvBG.

⁵²⁹ Artikel 22 LvBG.

⁵³⁰ Artikel 6 HhR.

⁵³¹ Artikel 23 LvBG.

met handhaving van het karakter daarvan, mede dienstbaar worden gemaakt aan de voorbereiding van de terugkeer van de gedetineerden in de maatschappij.⁵³² In het verlengde van dat resocialisatieprincipe ligt de regel dat gedetineerden in de gestichten, onder handhaving van het karakter van de gevangenisstraf of maatregel, tegemoet getreden moeten worden op een wijze die de menselijke waardigheid respecteert. De directeur is daarvoor verantwoordelijk.⁵³³ Uit onderzoek blijkt echter dat in de praktijk bedroevend weinig met al deze wettelijke voorschriften gebeurt. In het Rapport Bon Futuro (2010) wordt (mede naar aanleiding van een workshopsessie de dato 13 juni 2010), gesteld dat in SDKK van een passend regime geen sprake is. Aan deze constatering in het rapport is zelfs expliciet toegevoegd: *"...; kort- en langgestraften; jeugd en volwassenen; preventief gehechten en afgestraften; al deze regimes zijn door elkaar heen geplaatst op een en hetzelfde huisblok."*⁵³⁴

Daar komt nog bij dat uit de drie rapportages inzake de voortgang van implementatie van aanbevelingen gedaan door het CPT voor verbetering van de detentiesituatie blijkt dat de relatie tussen de gedetineerden en het inrichtingspersoneel ronduit problematisch is (gebleven).⁵³⁵ In het Rapport Bon Futuro (2010) wordt zelfs gezegd, dat van inhoudelijke bejegening van de gedetineerdenpopulatie niet gesproken kan worden, met uitzondering van de FOBA (de Forensische Observatie en Behandelingsafdeling) en de vrouwenafdeling.⁵³⁶ Dit bevreemdt niet, waar het de FOBA betreft. Dit is de kleinste mannenafdeling binnen SDKK, die in vergelijking met andere afdelingen zelfs zeer klein is. Er is (naar verhouding) veel personeel aanwezig, dat ook daadwerkelijk contact heeft met de gedetineerden van de afdeling, wat ongetwijfeld bijdraagt aan een ontspannen sfeer. De Voortgangsrapportage CPT 2010 noemt in tegenstelling tot het Rapport Bon Futuro 2010 niet de FOBA, noch de vrouwenafdeling, maar juist de afdeling voor jongvolwassenen (JOVO) als positieve uitzondering. Ten tijde van het bezoek in het kader van de voortgangsrapportage verbleven in Blok 3 (dat toen net als JOVO in gebruik was

⁵³² Artikel 3 lid 2 Gm herhaalt dat het uitgangspunt tijdens de detentie mede op resocialisatie gericht moet zijn.

⁵³³ Artikel 3 lid 1 Gm.

⁵³⁴ Rapport Bon Futuro (2010).

⁵³⁵ Zie Implementatierapport CPT (2008), p. 32; Voortgangsrapportage CPT (2009), p. 30 en Voortgangsrapportage CPT (2010), p. 38.

⁵³⁶ Rapport Bon Futuro (2010), p. 23.

genomen) 45 jongens in de leeftijd van 18 tot 23 jaar; de sfeer werd als 'relatief ontspannen' omschreven.⁵³⁷

De JOVO en de FOBA zijn tevens de enige afdelingen in het SDKK met eenpersoonscellen. Dit staat in schril contrast met de andere mannenafdelingen. Deze afdelingen zijn groot (naar Amerikaans voorbeeld) opgezet en kennen overwegend vierpersoonscellen en soms twee- of zespersoonscellen, die gelegen zijn rondom een binnenplaats. Het personeel op zo'n afdeling (nog geen handvol personen) moet waken over zo'n grote afdeling met soms meer dan zeventig man. Dat gebeurt vanuit een soort kooi, die buiten het leefgedeelte in een hoek van een afdelingsblok is gesitueerd. Er heerst op die afdelingen een soort 'wet van de jungle', zoals Uit Beijerse het verwoordde.⁵³⁸ Bovendien is er chronisch personeelstekort. Het is dan ook een zware en moeilijke taak voor het personeel een (ook voor hen) veilig en prettig detentieklimaat te creëren op die afdelingen, getuige diverse geweldsincidenten (tussen inrichtingspersoneel en gedetineerden en van gedetineerden onderling) in de loop der jaren.⁵³⁹ De onveiligheid wordt als dusdanig ervaren, dat in de Voortgangsrapportage CPT 2009 wordt verhaald over twaalf gedetineerden die om veiligheidsredenen in het politiecellencomplex Blok 1 verblijven.⁵⁴⁰

Deze bevindingen zijn voor het CPT, dat normen geënt op volwassenen hanteert, aanleiding te constateren dat de gevangenis in ernstige mate in gebreke blijft. Dit impliceert dat die tekortkomingen vanuit het jeugddetentieperspectief exponentieel groter zijn.

4.5 Accommodatie, welzijn, medische zorg en contacten met de buitenwereld

4.5.1 Het internationale kader

In de Havana Rules wordt in bepaling 31 allereerst onderstreept dat de inrichtingen (originele Engelse bewoording: 'facilities') en –voorzieningen dienen te voldoen aan alle eisen uit het oogpunt van gezondheid en menselijke waardigheid. Er moet dus een gezond leefklimaat zijn, dat het welzijn bevordert. In bepaling 32 wordt ten aanzien van de gebouwen en fysieke omgeving gesteld dat zij moeten passen bij de resocialisatie-doelstelling van de behandeling in

⁵³⁷ Voortgangsrapportage CPT (2010), p. 25.

⁵³⁸ Uit Beijerse (2010), p. 40.

⁵³⁹ Van Rijn (1996), p. 1117 en 1126; Kelk (1999); Munnike (1999); De Jonge (2008).

⁵⁴⁰ Voortgangsrapportage CPT (2009), p. 23.

de inrichting. Dit betekent, zo blijkt uit het vervolg van de bepaling, dat tegemoet gekomen moet worden aan de privacybehoeften van de jeugdige, zintuiglijke prikkels, mogelijkheden voor contacten met leeftijdsgenoten, deelname aan sport, lichamelijke oefening en vrijetijdsbesteding. Voorts moeten het ontwerp en gebouw van de jeugdinrichting het risico op brandgevaar tot een minimum beperken, dienen er goede brandalarmen te zijn, en evacuatie routes en -protocollen, die ook geoefend worden. De slaapaccommodatie in een jeugdinrichting kan volgens bepaling 33 bestaan uit individuele slaapkamers, of kleine slaapzalen, gelet op plaatselijke standaarden. De Europese aanbevelingen aan de lidstaten van 2008 gaan echter verder. In artikel 63.2 van die aanbevelingen wordt gesteld dat een individuele slaapkamer het uitgangspunt is, tenzij een gezamenlijke slaapaccommodatie de voorkeur verdient. Een gezamenlijke ruimte mag voorts alleen gedeeld worden door jeugdigen die daarvoor geschikt zijn en met elkaar overweg kunnen. Voorts wordt in voornoemde bepaling expliciet het recht van de jeugdige verwoord om tevoren gehoord te worden over een en ander en zijn wensen kenbaar te maken over met wie hij een slaapruijnte zou willen delen.⁵⁴¹ Met het oog op de veiligheid dient er voorts tijdens de nachtelijke uren supervisie te zijn van alle slaapvertrekken en natuurlijk moet elke jeugdige voldoende en schoon beddengoed tot zijn beschikking hebben en moeten er voldoende en schone sanitaire voorzieningen zijn in de inrichting (bepaling 33 en 34 Havana Rules). De inrichting moet kortom gezond, schoon en veilig zijn. Van een andere orde is het belang dat in bepaling 35 wordt onderstreept voor jeugdigen om persoonlijke goederen in hun bezit te hebben, al of niet in bewaring. Dit wordt gezien als basisonderdeel van het recht op een persoonlijke levenssfeer en als essentieel voor het psychologisch welzijn van de jeugdige.⁵⁴² In dit licht dient ook bepaling 36 te worden gezien, waarin wordt verwoord dat de jeugdige zo veel mogelijk het recht moet hebben zijn eigen kleren te dragen; de inrichting dient ervoor te zorgen dat elke jeugdige op het klimaat afgestemde, deugdelijke kleding heeft. Ten slotte noemt bepaling 37 nog dat elke jeugdige te allen tijde schoon drinkwater moet krijgen en behoorlijk (gezond) en voldoende te eten krijgen.

⁵⁴¹ CM/ Rec (2008) 11, artikel 63.2.

⁵⁴² Van in bewaring gegeven persoonlijke objecten, moet een inventaris opgemaakt worden, te tekenen door de jeugdige. In het geval van medicijnen, dient de gestichtsarts (originele tekst in bepaling 35 Havana Rules: 'medical officer') hierover te oordelen.

Voorts is ook goede medische zorg nodig voor het welzijn van de jeugdige. In de Havana Rules is paragraaf H gewijd aan dit onderwerp. Het belang van de medische zorg wordt in de bepalingen hieromtrent (49 tot en met 55) benaderd vanuit het resocialisatie-belang; gezondheidsproblemen (van fysieke of geestelijke aard) zouden het integratieproces kunnen belemmeren (bepaling 51) en goede medische zorg (zo veel mogelijk) vanuit de reguliere instanties zou voorts het zelfrespect bevorderen (bepaling 49). De term 'medische zorg' dient dan ook ruim uitgelegd te worden. Volgens bepaling 49 valt hieronder zowel preventieve als curatieve zorg, inclusief tandheelkundige, oogheelkundige en geestelijke (psychologische) zorg, alsmede farmaceutische producten en speciale, medisch geïndiceerde diëten. Bij opname in een jeugdinstelling dient de jeugdige dan ook medisch onderzocht te worden (bepaling 50), enerzijds met het oog op het vastleggen van eventueel bewijs van mishandeling, anderzijds om eventuele medische condities te identificeren. Bepaling 51 onderstreept de noodzaak van onmiddellijke toegang tot geschikte medische voorzieningen (instanties en middelen). In het licht van de beroepscode van de arts wordt voorts in bepaling 52 bepaald, dat de arts die reden heeft te vrezen voor benadeling van de gezondheid van een jeugdige door voortzetting van detentie, een hongerstaking of een andere detentiegerelateerde reden, dit onmiddellijk moet melden. Die melding moet niet alleen bij de directeur van de inrichting plaatsvinden, maar ook bij de onafhankelijke autoriteit die het welzijn van de jeugdige moet bewaken.

De medische zorg hoort zich in gevallen van jeugdigen met geestesziekten zelfs uit te strekken tot na ontslag uit de inrichting. Bepaling 53 noemt in dit kader expliciet als uitgangspunt dat een jeugdige, die lijdt aan een geestesziekte (originele Engelse tekst: 'mental illness') behandeld moet worden in een daarin gespecialiseerde faciliteit onder onafhankelijk medisch management. Als zo'n jeugdige vervolgens ontslagen wordt uit de inrichting, dient door die inrichting, in gevallen waarin dat noodzakelijk is, de continuering van de geestelijke gezondheidszorg verzekerd te zijn door (gelegde) contacten met andere instellingen. Het belang van goede samenwerking tussen de ketenpartners wordt hier onderstreept. Bepaling 53 lijkt op de algemene voorziening in artikel 83 van de VN Standaard Minimumrichtlijnen voor de behandeling van gedetineerden. Bepaling 53 spreekt van een zorgverplichting voor psychiatrische patiënten, die niet ophoudt bij de poort van de justitiële inrichting, wanneer die patiënt wordt vrijgelaten of ontslagen uit de inrichting. Deze norm is dus niet specifiek voor jeugdigen.

Het belang van het voorkomen van middelengebruik in jeugdinrichtingen en de toepassing van rehabilitatieprogramma's door gekwalificeerd personeel wordt in bepaling 54 apart beschreven. Ook hierbij moet op de omstandigheden van de betrokken jeugdige gelet worden; voor drugs- of alcoholverslaafde jeugdigen dienen er professionele ontwenningstellingen en –mogelijkheden te zijn. In het algemeen mogen medicijnen slechts op medische indicatie, en indien mogelijk met toestemming van de betrokken jeugdige worden toegediend door medisch getraind personeel (bepaling 55 Havana Rules).

Een ander (bij jeugdigen extra belangrijk) aspect van de welzijnswaarborgen en het recht op een eerlijke en menselijke behandeling, is het recht van de gedetineerde jeugdige om contact met de buitenwereld te onderhouden. De bepalingen van de Havana Rules voorzien niet alleen in de aanbeveling dat in geval van ziekte, ongeval of zelfs de dood van de jeugdige of een van zijn naaste familieleden, de andere partij zo snel mogelijk dient te worden geïnformeerd (bepalingen 56 tot en met 58). Er zijn ook algemenere bepalingen over contact met de buitenwereld opgenomen in de Havana Rules. Ten eerste zou er alles aan gedaan moeten worden om adequate communicatie met de buitenwereld (familie, vrienden of anderen) te verzekeren (bepaling 59). Voorts dient elke jeugdige de inrichting te mogen verlaten om de familie te bezoeken, maar ook voor sportieve of onderwijs-doeleinden. Als frequentie voor het krijgen van bezoek wordt in bepaling 60 gesproken over in principe een keer per week, althans minimaal eens per maand; tijdens die bezoeken moet sprake zijn van eerbiediging van de behoefte aan privacy van de jeugdige en moet hij ongehinderd kunnen communiceren met zijn familie en zijn raadsman. Voorts dient schriftelijke of telefonische communicatie met een persoon naar keuze minimaal twee keer per week te worden toegestaan en heeft de jeugdige recht op het ontvangen van correspondentie (bepaling 61). Ten slotte dienen jeugdigen in de gelegenheid te worden gesteld zich te informeren over de actualiteiten, via kranten, tijdschriften, radio, televisie en films, en door de bezoeken van vertegenwoordigers van een organisatie waar de jeugdige interesse in heeft (bepaling 62).

4.5.2 Accommodatie, welzijn, medische zorg en contacten met de buitenwereld in het GOG

Geheel in lijn met de hiervoor geschetste internationale kaders, bepaalt artikel 15 Bmjp uitdrukkelijk dat de gestichten gezond gelegen en ingericht moeten zijn en voldoende ruimte bevatten voor het aantal daarin te huisvesten

personen. Voor het (oorspronkelijke) GOG geldt dat daaraan zonder meer wordt voldaan, voor wat betreft de in gebruik zijnde paviljoens. In 2008 bleken gebouwen waaraan achterstallig onderhoud moe(s)t worden verricht, niet in gebruik te zijn. Dit betekent natuurlijk wel capaciteitsverlies. De bepalingen die het welzijn van het verblijf in het GOG moeten bevorderen zijn geplaatst in §2 Bmjp. Hierin staan de voorwaarden en de bepalingen inzake het toezicht op de naleving daarvan. Over de hygiëne is bepaald dat nauwgezet gezorgd moet worden voor reinheid. Ook is expliciet geregeld dat de verpleegden voldoende gezond voedsel moeten krijgen en behoorlijke kleding en ligging en dat aan iedereen een eigen bed verstrekt moet worden.⁵⁴³ Het GOG voldoet qua ligging aan de wettelijke eisen. De paviljoens van het gesticht zijn op een zeer ruim terrein gevestigd en voor elke jeugdige is er een eigen bed in een eigen kamer (in het meisjespaviljoen), danwel op een slaapzaal (in de paviljoens voor jongens). Het gesticht maakte een redelijk schone, opgeruimde indruk volgens De Lange en Vegter.⁵⁴⁴ Daarnaast is duidelijk dat het om een (half-)open inrichting voor jeugdigen gaat. De jongeren dragen hun eigen kleren (en krijgen een paar keer per jaar nieuwe kleren). Ze krijgen zakgeld en hebben de beschikking over (enkele) persoonlijke goederen. Bij de locatie Rembrandtstraat is echter geen sprake van een ruim erf. Wel hebben de jeugdigen, voor zover zij niet in het gesloten deel in voorarrest zitten, ruime kamers tot hun beschikking met een eigen douche en wc. In het GOG aan de Incastraat worden sanitaire voorzieningen per paviljoen gedeeld.⁵⁴⁵

Een volgend facet van de welzijnsbevorderende bepalingen in de wetgeving betreft de regeling van artikel 18 Bmjp over lichaamsbeweging. Dit artikel schrijft voor dat de verpleegden dagelijks, wanneer het weer het toelaat, bewegen in de open lucht en regelmatig lichaams oefeningen doen. In het GOG bestaat dagelijks gedurende één uur gelegenheid tot sporten. Tijdens een rondleiding in 2008 viel te constateren dat verschillende groepen jeugdigen buiten bezig waren te spelen danwel te sporten. Er bestaan ook mogelijkheden om buiten het GOG-terrein te sporten.⁵⁴⁶

⁵⁴³ Artikelen 16, 17 Bmjp.

⁵⁴⁴ Voortgangsrapportage CPT (2008), p. 30.

⁵⁴⁵ Rondleiding door mw. Raap, maatschappelijk werkster in het GOG, 26 februari 2008.

⁵⁴⁶ Rondleiding door mw. Raap, maatschappelijk werkster in het GOG, 26 februari 2008.

In de Havana Rules wordt het begrip 'medische zorg' ruim uitgelegd; ook het psychologisch welzijn valt eronder. In verband met de normbewaking wordt in het GOG (locatie Incastraat) één keer per week vergaderd door de jongeren en het personeel. Ook wordt op die locatie drie maal per week per groep een uur over het gedrag van de groepsleden gesproken; hierbij confronteren de jeugdigen elkaar met hun gedrag onder begeleiding van de groepsleider van het paviljoen. Daarnaast worden gedragsscores bijgehouden; het gedrag kan positief, neutraal, danwel negatief beoordeeld worden. Het bijhouden van gedragsscores gebeurt ook in het open gedeelte van de afdeling aan de Rembrandtstraat. Is die score negatief dan krijgt de jeugdige corvee, moet op zijn kamer verblijven of eerder naar bed, danwel krijgt hij zijn zakgeld een week later. Het onthouden van verlof wordt niet meer als sanctie toegepast, vanwege het belang dat door de instelling wordt gehecht aan contact met de ouders.⁵⁴⁷

Het ontvangen van bezoek is in het HhR geregeld. Aan ouders, naaste familieleden en/of voogden kan het bezoeken van de verpleegden worden toegestaan, zegt artikel 15 HhR. Dezelfde bepaling clauseert dit echter door toevoeging van de zinsnede 'een en ander met inachtneming van het advies van de psychiater.' Deze passage is (inmiddels) opmerkelijk, daar het GOG geen psychiater in dienst heeft. Het voorschrift is echter ongetwijfeld geschreven om jeugdigen met ernstige gedragsproblemen in bescherming te kunnen nemen tegen hetzij zichzelf, danwel tegen bezoekers die het welzijn van de jeugdige negatief zouden kunnen beïnvloeden. Uiteindelijk beslist in elk geval de dagelijkse leiding van het GOG over het aantal bezoeken voor iedere verpleegde (artikel 16 HhR). Ingevolge artikel 17 lid 3 HhR kan, door of namens de Minister van Cultuur en Opvoeding, zelfs de toegang tot het GOG aan bepaalde familieleden en/of relaties worden ontzegd. Een duidelijke minimumnorm voor het ontvangen van bezoek is nu niet verwoord in de wet. Het zou aanbeveling verdienen dat wel te regelen bij een herziening van de wetgeving.

De (sociale) ontwikkeling van het kind wordt aldus conform de taakstelling centraal gesteld in het GOG. Daarentegen zijn de behandelingsmogelijkheden in het GOG beperkt.⁵⁴⁸ Er is een psycholoog in dienst op basis van een voltijdsaanstelling. De taken van die psycholoog zijn echter zowel van

⁵⁴⁷ Uit Beijerse (2010), p. 38.

⁵⁴⁸ Prinsen en Vinkers zijn van oordeel dat het GOG te weinig behandeling biedt. (Prinsen/Vinkers (2008), p. 37.)

beleidsmatige aard, als gericht op individuele hulpverlening.⁵⁴⁹ Voor jeugdigen met ernstige(re) gedragsproblemen dient bij een psychiater van de Caprileskliniek aangeklopt te worden voor hulp. Anno 2008 waren er, zo rapporteren Vegter en De Lange, 21 mensen werkzaam voor het GOG, die tot het pedagogisch personeel behoorden, van wie er vier HBO genoten hebben en de rest merendeels MBO. Dit moet worden afgezet tegen een formatie van veertig medewerkers, inclusief ondersteunend personeel. In hun voortgangsrapport van september 2008 wordt gesteld dat het moeilijk is geschikt personeel voor het GOG te vinden.

Voorts is ter bevordering van de gezondheid regelmatig geneeskundig toezicht op de verpleegden voorgeschreven in artikel 20 Bmjp, alsook dat zij de vereiste genees- en heelkundige behandeling moeten krijgen. Reguliere medische hulp was, in elk geval anno 2008, slechts buiten het GOG beschikbaar.⁵⁵⁰ Jeugdigen die met verslavingsproblematiek kampen worden niet in het GOG geplaatst. Zij gaan naar het gesloten afkickcentrum Stichting Opvanghuis Brasami. Daar is een jeugdafdeling voor jeugdigen van 12 tot 18 jaar. Daar zijn huisartsen, de psycholoog komt bijna dagelijks en eens per week komt er een kinderpsychiater speciaal voor de jeugdigen.⁵⁵¹

4.5.3 Accommodatie, welzijn, medische zorg en contacten met de buitenwereld in SDKK

Voor gedetineerden dient er geschikte accommodatie te zijn. Dit betekent dat de ruimten in de gevangenis en de voorzieningen en apparatuur voldoen aan de eisen die daaraan redelijkerwijze mogen worden gesteld qua gezondheidskunde en techniek. De eindverantwoordelijkheid hiervoor ligt conform artikel 14 Gm bij de Minister van Justitie. Binnen het gesticht draagt de directeur die verantwoordelijkheid. De directeur moet er ook voor zorgen, dat de gedetineerde over voldoende middelen voor zijn persoonlijke verzorging beschikt. De gestichtsarts staat hem hierin bij en is bevoegd hieromtrent aanwijzingen te geven, bepaalt artikel 15 Gm. Uit (oude) CPT-rapporten blijkt dat de hygiënesituatie in SDKK lange tijd een punt van aanhoudende zorg is (ge-

⁵⁴⁹ Implementatierapport CPT (2008).

⁵⁵⁰ Implementatierapport CPT (2008), p. 30.

⁵⁵¹ Uit Beijerse (2010), p. 38.

weest).⁵⁵² Met name na het laatste CPT-bezoek is echter geleidelijk aan vooruitgang geboekt. Er is in elk geval in 2008 een hygiënecommissie ingesteld, die inspectiewerkzaamheden verricht. In de laatste twee voortgangsrapportages van Vegter en De Lange werd gesteld dat de hygiënische situatie 'redelijk op orde' was. De onderhoud- en verbouwplannen van de strafcellen waren toen echter nog niet gerealiseerd.⁵⁵³ Dat laatste is problematisch, omdat het CPT in het rapport na het bezoek in 2007 bijvoorbeeld de concrete aanbeveling deed een scheiding tussen de toiletten en douches bij de strafcellen aan te brengen, ter verbetering van de hygiëne.⁵⁵⁴ Het uitblijven hiervan is een groot probleem. In augustus 2010 werd in het Rapport Bon Futuro nog gesteld dat *"...circa 90% van het aanwezige sanitair op cel niet naar behoren functioneert."*⁵⁵⁵

Een ander punt waarop drie jaar na het laatste CPT-bezoek nog geen vooruitgang was geboekt, houdt verband met de algemene veiligheid in SDKK en betreft de aanleg van een bel-systeem in elke cel. Het CPT drong hier tijdens het laatste bezoek uitdrukkelijk op aan.⁵⁵⁶ De noodzaak hiervan wordt onderstreept door de constatering in het verbeterplan voor de gevangenis van 2010, waarin wordt gesproken over veel trappen, die te gevaarlijk zijn om te beklimmen, een volstrekt onveilige (danwel op veel plaatsen defecte) elektrische installatie en een brandgevaarlijke situatie.⁵⁵⁷

Volgens artikel 16 Gm bepaalt de directeur of het dragen van eigen kleding door de gedetineerden wordt toegestaan of verboden. In de SDKK dragen gedetineerden verplicht voorgeschreven (khaki-kleurige) op het klimaat afgestemde kleding, zoals vereist is in de wet.⁵⁵⁸ Deze praktijk biedt

⁵⁵² In het CPT-rapport van 1996 waarin het CPT oordeelde dat sprake was van onmenselijke en vernederende behandeling, werd dit in paragraaf 165 als volgt uitgedrukt: *"Koraal Specht Prison displayed a pernicious combination of overcrowding, a regime which offered very few activities and a poor level of cleanliness and hygiene. These three problems were compounded by the generally run-down state of the establishment."* (CPT/Inf (1996) 01).

⁵⁵³ Voortgangsrapportage CPT (2009), p. 23; Voortgangsrapportage CPT (2010), p. 38.

⁵⁵⁴ CPT/Inf (2008) 02, paragraaf 49.

⁵⁵⁵ Rapport Bon Futuro (2010), p. 23.

⁵⁵⁶ CPT/Inf (2008) 02, paragraaf 48. In de Voortgangsrapportage CPT (2010) wordt gemeld dat het aanbrengen van het bel/intercomsysteem in uitvoering is genomen. (Voortgangsrapportage CPT (2010), p. 26, 27).

⁵⁵⁷ Rapport Bon Futuro (2010), p. 16.

⁵⁵⁸ Artikel 16 lid 3 Gm schrijft voor dat de directeur hierover advies vraagt van de gestichtsarts.

jeugdigen beduidend minder ruimte voor hun persoonlijke expressie, dan hen in het GOG zou worden toegestaan.

Erger is het voor jeugdigen, die in SDKK gedetineerd zijn, dat zij, tenzij zij in de FOBA geplaatst zijn, gedetineerd worden in meermanscellen. Zij hebben het grootste deel van de dag weinig fysieke (bewegings)ruimte, die zij met minimaal een andere persoon moeten delen en dus weinig privacy. De fysieke omgeving in SDKK is in geen enkel opzicht afgestemd op de doelen die bij detentie van jeugdigen voorop moeten staan conform internationale standaarden. De fysieke opzet van de grote carrévormige afdelingen,⁵⁵⁹ waarbij de veiligheid een grote zorg is, past bijvoorbeeld niet bij het vereiste dat jeugd-inrichtingen of –afdelingen klein genoeg moeten zijn om individuele behandeling mogelijk te maken, zoals bepaling 30 Havana Rules voorschrijft en ook in de Europese aanbevelingen van 2008 wordt onderschreven in artikel 53.4. Voor inspraak van de gedetineerde terzake van de plaatsing in een meermanscel is niets geregeld.

Uiteraard is ook voldoende kwalitatieve voeding belangrijk voor het welzijn van de gedetineerden. Aan het gesticht hoort daarom een voedingsdeskundige verbonden te zijn, die de directeur hierin bijstaat en bevoegd is aanwijzingen hieromtrent te geven aan degenen die de voeding voorbereiden.⁵⁶⁰ Voor zover redelijkerwijs mogelijk wordt rekening gehouden met verzoeken om bijzondere voeding op grond van levensovertuiging van gedetineerden. Ook kan de gestichtsarts om gezondheidsredenen dieetvoeding voorschrijven voor bepaalde gedetineerden. De directeur is verantwoordelijk voor een en ander.⁵⁶¹ De gevangenis heeft een eigen keuken, waarin elke dag het eten voor de hele gevangenispopulatie wordt bereid. Bij het laatste CPT-bezoek was er echter kritiek op de voedingswaarde en variëteit van het eten dat aan de gedetineerden van Bon Futuro werd aangeboden. Daarnaast moest de maaltijddistributie beter gespreid worden gedurende de dag.⁵⁶² Helaas was dat meer dan tien jaar geleden reeds een punt van kritiek van het CPT.⁵⁶³

⁵⁵⁹ De reguliere mannenafdelingen hebben een capaciteit van soms wel zeventig. In elk geval was de bezetting ten tijde van de bezoeken van De Lange en Vegter in deze afdelingen vijftig tot zestig man. (De Lange (2009); De Lange (2010), p. 22.)

⁵⁶⁰ Artikel 17 Gm.

⁵⁶¹ Artikel 18 Gm.

⁵⁶² CPT/Inf (2008) 02, paragraaf 50.

⁵⁶³ Van Rijn (1996), p. 1120.

Een ander deel van de aanbevelingen uit de Havana Rules inzake het welzijn van de jeugdige gedetineerden is terug te vinden in de wettelijke regels over geestelijke en sociale zorg. Het behoort volgens de wet tot de taak van de directeur te bevorderen dat de gedetineerden godsdienstoefeningen en bezinningsbijeenkomsten kunnen bijwonen en hen te helpen bij het zoeken naar een oplossing van de maatschappelijke moeilijkheden die met hun detentie of de omstandigheden die daartoe hebben geleid te maken hebben.⁵⁶⁴ In artikel 13 lid 1 Gm is daarom bepaald dat bij een gesticht een of meer geestelijke raadsleden en maatschappelijke hulpverleners werkzaam zijn. De gedetineerde heeft volgens het tweede lid van dit artikel het recht hen -tijdens de vastgestelde spreek- of inloopuren- te bezoeken en individuele gesprekken met hen te voeren, maar mag die individuele gesprekken ook voeren met andere geestelijke raadsleden en maatschappelijke hulpverleners van buiten het gesticht, die door de directeur zijn toegelaten.⁵⁶⁵ Hiervoor worden mogelijkheden geboden. De gevangenis heeft een eigen kapel en er zijn regelmatig kerkdiensten. In het Rapport Bon Futuro 2010 wordt echter aangegeven dat de huisvesting van zowel de geestelijke verzorging, als de afdeling maatschappelijke zorg niet voldoet aan de minimale eisen en dat de hulpverleningskwaliteit hiervan te lijden heeft.⁵⁶⁶

De kern van het welzijn van gedetineerden ligt echter primair bij de medische zorg. In dit kader blijkt uit de voortgangsrapportages van Vegter en De Lange na het laatste CPT-bezoek, dat dit aspect binnen SDKK verbetering behoeft. De medische dienst dient beter bemand en gestructureerd te worden; er zijn steeds vacatures, die (steeds) voor langere tijd onvervuld zijn (voor een apotheker, psychiater, psycholoog).⁵⁶⁷ Het CPT deed na het bezoek in 2007 de aanbeveling uit te zien naar de diensten van een tandarts voor in elk geval een halve werkweek en minimaal een arts op basis van voltijd, terwijl in de toekomst eigenlijk gestreefd moet worden naar twee artsen op voltijd-basis.⁵⁶⁸ Een ander probleem dat hiermee verband houdt is dat ten tijde van het CPT-bezoek in 2007 de medische screening (van nieuwe gedetineerden) niet binnen 24 uur na binnenkomst plaatsvond; de achterstanden die daaraan ten grond-

⁵⁶⁴ Artikel 31 en 33 LvBG.

⁵⁶⁵ Artikel 32 lid 2 LvBG jo 13 lid 2, 3 Gm.

⁵⁶⁶ Rapport Bon Futuro (2010), p. 23.

⁵⁶⁷ Vergelijk het Implementatierapport CPT (2008), met dat van mei 2009 en die van mei 2010 (met name ook Voortgangsrapportage CPT (2010), p. 27, 28).

⁵⁶⁸ CPT/Inf (2008) 02, paragraaf 50.

slag lagen bleken in bij het voorgangsbezoek het jaar erop in 2008 echter verholpen.⁵⁶⁹

4.6 Dagprogramma: onderwijs, arbeid en ontplooiing

4.6.1 Het internationale kader

Bepaling 12 van de Havana Rules verwoordt in het algemeen dat vrijheidsbeneming van jeugdigen alleen zou mogen geschieden onder omstandigheden en onder voorwaarden die het respect van de mensenrechten van jeugdigen verzekeren.⁵⁷⁰ De detentietijd zou volgens het tweede lid van deze bepaling dan ook voor jeugdigen een zinnige dagbesteding moeten garanderen. Dat zou moeten via activiteiten en programma's die erop gericht zijn hun gezondheid en zelfrespect, verantwoordelijkheidsgevoel en houdingen en vaardigheden gericht op het ontwikkelen van hun potentieel als leden van de samenleving te bevorderen en ondersteunen. Op de terugkeer naar de vrije samenleving moet steeds geanticipeerd worden; de jeugdige moet daarom zo veel mogelijk voorbereid worden op zijn rol na vrijlating als verantwoordelijke burger. Resocialisatie is daarmee het voornaamste doel tijdens de detentie van jeugdigen.

Ten aanzien van leerplichtigen wordt in bepaling 38 Havana Rules, in het verlengde van artikel 28 IVRK, gesteld dat zij het recht hebben op onderwijs passend bij hun behoeften en mogelijkheden, ontworpen om hen op hun terugkeer in de maatschappij voor te bereiden. Voor zover mogelijk dient dat onderwijs buiten de inrichting aangeboden te worden in gemeenschapsscholen, opdat de jeugdige zijn opleiding na zijn detentie zonder problemen kan voortzetten. Bepaling 38 onderstreept dat ongeletterden of jeugdigen met cognitieve of leerstoornissen recht hebben op speciaal onderwijs. Jeugdigen die niet langer leerplichtig zijn, maar hun opleiding wensen voort te zetten, dienen daartoe in de gelegenheid te worden gesteld en aangemoedigd te worden; al het mogelijke dient ondernomen te worden om hun toegang tot geschikte onderwijsprogramma's te bieden (bepaling 39). Elke jeugdige heeft het recht onderwijs te ontvangen voor een beroep, dat hem op toekomstig werk voorbereidt (bepaling 42). Diploma's of certificaten behaald door gedetineerde jeugdigen mogen dan ook op generlei wijze een indicatie

⁵⁶⁹ CPT/Inf (2008) 02, paragraaf 57 en Implementatierapport CPT (2008), p. 23.

⁵⁷⁰ De definitie van het begrip 'jeugdige' is in de Havana Rules in bepaling 11 omschreven als elke persoon jonger dan 18 jaar.

bevatten inzake de detentie (bepaling 40). Voorts dient elke detentie-inrichting toegang tot een goed-uitgeruste bibliotheek te bieden en dient het optimale gebruik van die mogelijkheid gestimuleerd en gefaciliteerd te worden (bepaling 41 Havana Rules).

Rekening houdend met een goede beroepskeuze en de eisen van de inrichting, zouden jeugdigen het type werk wat zij willen doen, moeten kunnen kiezen, ingevolge bepaling 43 Havana Rules. Bepaling 44 onderstreept dat de voor minderjarigen geldende arbeidswetgeving onverkort geldt voor gedetineerde jeugdigen. Voorzover mogelijk moeten jeugdigen in de gelegenheid worden gesteld betaald werk te verrichten, in de gemeenschap, in aanvulling op het aangeboden beroepsonderwijs, om de kansen op passend werk na vrijlating te vergroten. Voorts stelt bepaling 45 dat de organisatie en werkmethoden binnen de inrichting ook zo veel mogelijk dienen te lijken op vergelijkbaar werk buiten de inrichting. Een jeugdige die werk verricht, heeft recht op passende vergoeding. De belangen van de jeugdige en hun beroepsonderwijs mogen niet ondergeschikt worden gemaakt aan een winst oogmerk van een derde of de jeugdinrichting. De inrichting moet het verdiende geld beheren. Een deel daarvan moet gespaard worden voor wanneer de jeugdige de inrichting verlaat en een ander deel kan tijdens zijn detentie gebruikt worden, ingevolge bepaling 46 Havana Rules.

Naast recht op onderwijs en een noodzaak tot het faciliteren van arbeid, moet de jeugdige ook voldoende recreatiemogelijkheden en fysieke training in de buitenlucht geboden worden. De inrichting dient jeugdigen ook in staat te stellen tot deelname aan lessen van lichamelijke opvoeding (bepaling 47 Havana Rules). De Europese aanbevelingen van 2008 over jeugdstraffen en maatregelen geven als concrete norm dat een jeugdige tenminste twee uur per dag in de gelegenheid moet worden gesteld tot sporten, waarvan tenminste een uur in de buitenlucht, als het weer dat toestaat;⁵⁷¹ in Curaçao dus vrijwel altijd. Daarnaast wordt in bepaling 47 eveneens aanbevolen dat elke jeugdige dagelijks tijd heeft voor andere vormen van ontspanning, zoals het ontwikkelen van kunstvormen en handenarbeid.

Ten slotte wordt met betrekking tot het recht van de jeugdige op vrijheid van levensovertuiging in bepaling 48 gesteld dat de hem de gelegenheid moet worden geboden zijn levensovertuiging te belijden, eventueel te houden diensten bij te wonen, danwel op zijn verzoek bezoek van een voorganger te

⁵⁷¹ CM/Rec (2008) 11, artikel 81.

ontvangen. De jeugdige heeft evenwel eveneens de vrije keuze om niet mee te doen aan godsdienstonderwijs of andere godsdienst-gerelateerde activiteiten.

Het geheel beschouwend dient de jeugdige zijn dag te vullen met educatieve en op zijn verdere ontplooiing gerichte (sportieve, creatieve en anderszins ontspannende) activiteiten. Ook hiervoor bevatten de Europese aanbevelingen van de Raad van Ministers nog enkele concretere normen dan de Havana Rules; artikel 80.1 bepaalt dat jeugdigen dagelijks zo veel mogelijk tijd buiten hun slaapaccommodatie moeten doorbrengen als nodig is voor een toereikend niveau van sociale interactie. Hieraan is toegevoegd dat dit bij voorkeur minstens acht uur per dag is.⁵⁷² Die norm wordt ook genoemd in het CPT-rapport van 2008.⁵⁷³

4.6.2 Dagprogramma in het GOG

De jeugdigen in het GOG wordt conform de wet gelegenheid gegeven aan godsdienstoefeningen deel te nemen en godsdienstonderwijs te ontvangen. Het is tekenend voor de tijd waarin zij tot stand kwam, dat in de wet de godsdienstige vorming⁵⁷⁴ is geregeld vóór de bepalingen over het schoolonderwijs. Artikel 6 Vmjp bepaalt dat de verpleegden gewoon lager onderwijs ontvangen en vakonderricht en handenarbeid verrichten. Een nadere uitwerking is te vinden in de artikelen 25-30 Bmjp. Daarin is bepaald dat de verpleegden ten minste 'tot den vollen leeftijd van dertien jaar' het gewone schoolonderwijs moeten volgen.⁵⁷⁵ Zij die dit onderwijs niet meer volgen moeten echter ten minste 'tot den vollen leeftijd van zestien jaar' deelnemen aan herhalingsonderwijs. Deze bepaling is kennelijk geschreven om te bevorderen dat vroegtijdige schoolverlaters toch nog de mogelijkheden hebben een schooldiploma te behalen. De wetgeving zou ten aanzien van die leeftijdsgrens aangepast dienen te worden nu (inmiddels) de leerplicht op Curaçao geldt tot 18 jaar en ook artikel 28 IVRK bepaalt dat elk kind recht op onderwijs heeft.

Ter verzekering van het recht van de jeugdige op onderwijs wordt in het derde lid van artikel 25 Bmjp bepaald, dat indien de gelegenheid tot het bijwonen van het onderwijs, vermeld in de eerste twee leden, ontbreekt, aan

⁵⁷² CM/Rec (2008) 11, artikel 80.1.

⁵⁷³ CPT/Inf (2008) 02, paragraaf 52.

⁵⁷⁴ Zie artikel 5 Vmjp. Artikel 25 HhR bepaalt dat met de kenbaar gemaakte wensen van de ouders of voogden omtrent geestelijke verzorging van verpleegden zo veel mogelijk rekening wordt gehouden.

⁵⁷⁵ Artikel 25 lid 1 Bmjp.

de verpleegden daarmee gelijk te stellen onderwijs moet worden verstrekt, overeenkomstig een aan de Gouverneur over te leggen leerplan. Wie echter ongeschikt is voor het gewone schoolonderwijs of herhalingsonderwijs moet afzonderlijk onderwijs krijgen.⁵⁷⁶ Het vakonderricht is bestemd voor verpleegden, zodra zij de daarvoor vereiste leeftijd hebben bereikt. Dit vakonderwijs moet doelmatig zijn. In principe wordt vakonderwijs in het gesticht gegeven. Anderzijds is het mogelijk dat anderssoortig vakonderwijs, dat niet in het gesticht wordt aangeboden, indien daartoe gelegenheid bestaat, buiten het gesticht wordt gevolgd.⁵⁷⁷ De mogelijkheid wordt zelfs geopend in artikel 29 lid 2 dat verpleegden bij patroons in de leer gaan, mits dat bij schriftelijke overeenkomst geregeld wordt.

Ten slotte is artikel 30 Bmjp, dat de keuze van een vak betreft, een interessante bepaling. Het artikel schrijft voor dat bij de keuze van een vak in elk geval zo veel mogelijk rekening gehouden moet worden met 'den aanleg en neiging van de verpleegden, alsmede, indien zulks met hun belangen is overeen te brengen, met het daaromtrent door ouders of voogden kenbaar gemaakt verlangen'. Dit artikel is met name interessant vanwege de visie die eruit spreekt op de verhoudingen in de zogenaamde pedagogische driehoek, van overheid-ouders-kind. Het artikel stelt duidelijk het belang van het kind (de verpleegde) voorop, door de aanleg en neiging van hem als eerste overweging te noemen. De mening van de ouders of voogden is, gelet op de formulering van het artikel, van secundair belang. Bij herziening van dit artikel zou overwogen kunnen worden, uitdrukkelijk te bepalen, dat met de verpleegde zelf overlegd wordt over de keuze voor een vak, hetgeen verder gaat dan 'horen'. De huidige redactie van artikel 30 Bmjp laat in het midden of wat 'de aanleg en neiging van de verpleegde' is, overeenstemt met zijn eigen oordeel, of dat het slechts het oordeel is van anderen aan wier zorg hij is toevertrouwd.

Uit de wet volgt dat de scholingsmogelijkheden in het opvoedingsgesticht zelf volgens de wet beperkt mogen zijn, mits er alternatieve mogelijkheden bestaan voor de jeugdige om deel te nemen aan voor hem geschikt onderwijs buiten de inrichting. De jongeren in het GOG gaan in elk geval de facto voor zover zij ZMOK-basisonderwijs volgen intern naar school (locatie Incastraat), de anderen moeten naar reguliere scholen buiten het complex. De nadruk ligt dus op het volgen van extern onderwijs. Dat levert in de praktijk wel eens problemen op; jeugdigen uit het GOG zijn niet allemaal even makke-

⁵⁷⁶ Artikel 26 Bmjp.

⁵⁷⁷ Artikel 28, 29 Bmjp.

lijk op school te handhaven, maar soms is de schoolleiding ook op voorhand bang voor de extra verantwoordelijkheid. Dat laatste draagt dan niet bij aan de realisering van de rechten van zo'n kind, dat niet thuis woont.

Voorts is ten aanzien van arbeid bepaald dat verpleegden daarvoor (uiteraard) een (matige) geldelijke beloning toegekend krijgen.⁵⁷⁸

4.6.3 Dagprogramma in de gevangenis

De wet schetst een mooi kader voor het aanbieden van arbeid en onderwijs tijdens detentie. De directeur heeft de zorg voor de beschikbaarheid van arbeid voor de gedetineerden ingevolge artikel 24 LvBG. Alleen wanneer de aard van de detentie zich daartegen verzet, hoeft aan de gedetineerde geen arbeid aangeboden te worden (volgens het eerste lid van dit artikel). Gedetineerden die tot een vrijheidsstraf zijn veroordeeld zijn verplicht de hen opgedragen arbeid te verrichten, terwijl onveroordeelden niet die verplichting hebben volgens de wet.⁵⁷⁹ Alleen als zij hebben verklaard aan de arbeid te willen deelnemen, worden onveroordeelden op gelijke voet als de reeds veroordeelden in de gelegenheid gesteld tot het verrichten van arbeid.⁵⁸⁰ Naar de letter van de wet kan zowel voor rekening van de overheid als van particulieren arbeid worden verricht.⁵⁸¹ De arbeid wordt in principe binnen het gesticht verricht en bestaat bij voorkeur uit het verrichten van huisdienst en het vervaardigen van voorwerpen voor de overheidsdienst en objecten van algemeen nut.⁵⁸² Voor het verrichten van arbeid buiten het gesticht is toestemming van de minister nodig (artikel 20 lid 3 Gm). Ongeacht waar, moet de arbeid naar behoren verricht worden.⁵⁸³ Artikel 30 LvBG stelt het verrichten van arbeid in het teken van de resocialisatie-doelstelling van de detentie door te bepalen, dat de arbeid zo veel mogelijk mede dienstbaar gemaakt zal worden aan het onderhouden, vergroten of verwerven van vakbekwaamheid. Zowel de LvBg, de Gm als het HhRpi besteden ruim aandacht aan het arbeids-

⁵⁷⁸ Artikel 7 Vmjp.

⁵⁷⁹ Artikel 24 lid 2 en 3 LvBG.

⁵⁸⁰ Artikel 24 lid 3 LvBG.

⁵⁸¹ Artikel 20 lid 1 Gm.

⁵⁸² Artikel 20 lid 2 Gm en 25 LvBG.

⁵⁸³ Artikel 21 lid 1 Gm.

loon.⁵⁸⁴ Het HhRpi gaat daarnaast in paragraaf 6 ingevolge artikel 29 LvBG nader in op de arbeidstijden en de arbeidsduur.⁵⁸⁵

In artikel 34 LvBG staat dat de gedetineerden van de in het gesticht aanwezige mogelijkheden tot onderwijs, vorming en recreatie gebruik moeten kunnen maken. Artikel 35 LvBG stelt dat aan gedetineerden, voor wie dat wenselijk wordt geacht, zo veel mogelijk aanvullend schoolonderwijs wordt gegeven. De vraag is dan wie de wenselijkheid bepaalt, nu niet expliciet wordt aangegeven dat het de gedetineerde zelf is. Het is jammer dat over concrete mogelijkheden voor het volgen van (vak)onderwijs of cursussen niets wordt geregeld in de wet. Alleen ten aanzien van godsdienstonderwijs is in artikel 32 lid 1 LvBG bepaald dat de gedetineerden in de gelegenheid moeten worden gesteld om dat te ontvangen.

Al deze regelgeving staat echter in schril contrast met de werkelijkheid, gegeven het feit dat er structureel te weinig werk, onderwijsmogelijkheden en gestructureerde bezigheden tot verdere ontplooiing zijn in SDKK. De Lange en Vegter schrijven in 2008, dat 'al met al' voor ongeveer een derde van de totale populatie van SDKK een beperkte vorm van een dagprogramma wordt aangeboden.⁵⁸⁶ Bij de berekening van dat aantal is echter meegerekend dat de sportzalen heropend zijn en dat op beperkte schaal computeronderwijs en cursussen voor analfabeten worden aangeboden.⁵⁸⁷ In de daarop volgende rapportages van 2009 en 2010 leek de hoop op verdere verbetering vervlogen. Vegter en de Lange rapporteerden toen dat het bieden van een dagprogramma met zinvolle dagbesteding "voor een belangrijk deel stil is komen te liggen" (2009), respectievelijk "nog steeds onmogelijk is" (2010).⁵⁸⁸

Van alle facetten van de detentie-executie heeft dit facet de meest directe relatie met het vorm geven van de resocialisatie-doelstellingen van detentie. Zoals uit het voorgaande voortvloeit, wordt op dit punt decennialang systematisch ernstig tekort geschoten gelet op zowel de wetgeving als de

⁵⁸⁴ Zie artikel 26- 28 LvBG, artikel 21 lid 2 en 3, 22 Gm en artikel 18, 19 HhRpi.

⁵⁸⁵ Zie de artikelen 16-19 HhRpi.

⁵⁸⁶ Implementatierapportage CPT (2008), p. 21.

⁵⁸⁷ Implementatierapportage CPT (2008), p. 21. In de samenvatting van het rapport wordt het overigens iets anders verwoord; op pagina 32 concluderen de auteurs met betrekking tot wat sinds het CPT bezoek in juni 2007 wel gerealiseerd is: "*In Bon Futuro is er voor 150 gedetineerden (1/3 van totale populatie) een begin gemaakt met zinvolle activiteiten.*" Separaat daarvan noemen ze: "*In Bon Futuro is de sportzaal heropend.*".

⁵⁸⁸ Voortgangsrapportage CPT (2009), p. 30 en Voortgangsrapportage CPT (2010), p. 38.

feitelijke positie van de gedetineerde. Dit is daarom alleen al voor volwassenen een onacceptabele situatie; kale (sec vergeldende) detentie mag niet. Het CPT merkte in het rapport naar aanleiding van het bezoek in 2007 in paragraaf 52 op: *"Certainly the inability of the prison service to provide purposeful activities, linked to an individualised treatment plan, is to a large extent related to chronically low staffing levels. However, some minimal programme should nevertheless be possible, as it is not acceptable to leave prisoners to their own devices for months at a time."* en: *"The aim should be to ensure that all prisoners (including those on remand) spend a reasonable part of the day (i.e. 8 hours or more) outside their cells engaged in purposeful activities of a varied nature: work, preferably with vocational value; education; sport; recreation/association."*⁵⁸⁹

Deze situatie is echter nog ernstiger, waar dit de in SDKK - door praktische nood - geplaatste jeugdigen betreft. De benadering van de jeugdige gedetineerden dient steeds op de ontwikkeling van de dader gericht te zijn. Daarop wees het CPT de regering vele malen eerder expliciet.⁵⁹⁰ De resocialisatiedoelstellingen, die bij hen dus nog meer voorop horen te staan, bestaan echter niet slechts ten bate van het belang van die jeugdigen, maar ook ten behoeve van het belang van de maatschappij op langere termijn. Deze wettelijke doelstellingen worden in SDKK echter met voeten getreden.

4.7 Disciplinaire sancties, geweld, toezicht en beklag

4.7.1 Het internationale kader

De Havana Rules schetsen een duidelijke visie op het gebruik maken van fysiek-beperkende middelen (zoals handboeien, etc.) en het gebruik van geweld. Het aanwenden van dergelijke middelen en geweld is in principe verboden (bepaling 63). Dit kan alleen in uitzonderlijke gevallen, volgens bepaling 64, als alle andere controlemethoden uitgeput en mislukt zijn en

⁵⁸⁹ CPT/Inf 2008 (02), p. 132.

⁵⁹⁰ Zo staat in paragraaf 99 van het rapport naar aanleiding van het bezoek in 1994: *"In this respect, it wishes to stress that young persons in custody should be provided with a full programme of educational, recreational and other purposeful activities. Physical education should constitute a significant element of that regime. Moreover, the staff assigned to units accommodating juveniles should be carefully selected and, more specifically, be persons capable of guiding and motivating young people."* (CPT/Inf (1996) 01, par. 99).

slechts voor zover dit uitdrukkelijk wordt toegestaan en door de wet en regelgeving is gespecificeerd. Artikel 94.1 van de Europese aanbevelingen inzake toepassing van sancties op jeugdigen, onderstreept het ultimatum remedium-karakter van disciplinaire procedures. De tweede zin voegt daaraan uitdrukkelijk toe dat herstelrechtelijke conflictoplossing en educatieve interactie met als insteek normbevestiging prioriteit verdienen boven formele disciplinaire hoorzittingen en straffen.⁵⁹¹ Aan bepaling 64 Havana Rules ligt de norm ten grondslag dat het gebruik van deze middelen restrictief dient te zijn en voor de kortst mogelijke duur en dan slechts uit veiligheidsoverwegingen aangaande de gedetineerde zelf, zijn medegedetineerden of inrichtingsgoederen. Het gebruik maken van en het dragen van wapens door het personeel dient echter volgens artikel 65 Havana Rules verboden te zijn in elke inrichting waarin jeugdigen van hun vrijheid zijn beroofd. Ook in de Europese aanbevelingen inzake de toepassing van sancties op jeugdigen wordt het dragen van wapens als ongeoorloofd aangemerkt, tenzij sprake is van operationele noodsituatie die dit vergt (artikel 92). In de tweede zin van dat artikel wordt met betrekking tot jeugdzorg en behandelinrichtingen bepaald dat het dragen en gebruik maken van vuurwapens verboden is.⁵⁹²

Ook aangaande toepassing van specifieke disciplinaire maatregelen zijn in de Havana Rules normen verwoord in sectie L. Bepaling 66 stelt dat disciplinaire maatregelen slechts het veiligheidsbelang en de ordehandhaving binnen de inrichting mogen dienen. Voorts moet volgens bepaling 66 ook bij disciplinaire sancties gelet worden op de menselijke waardigheid van de jeugdige en het voornaamste doel van detentie: het bevorderen van het rechtvaardigheidsgevoel en zelf-respect en respect voor de rechten van anderen. Bepaling 67 sluit aan bij de norm van artikel 3 EVRM. Dit artikel beoogt alle maatregelen die een wrede, onmenselijke of vernederende behandeling impliceren, te verbieden. In bepaling 67 wordt uitdrukkelijk bepaald dat daaronder tevens worden begrepen: lijfstraffen, plaatsing in een donkere cel, eenzame opsluiting of een andere vorm van straf, die de lichamelijke of geestelijke gezondheid van de jeugdige zou kunnen benadelen. Het verminderen van het dieet of het beperken of ontzeggen van contact met familieleden is niet toegestaan, net zo min als de toepassing van groepssancties. Ten slotte wordt in bepaling 67 Havana Rules gesteld dat het verrichten

⁵⁹¹ CM/Rec (2008) 11.

⁵⁹² Artikel 92 spreekt in de tweede zin over 'welfare and mental health institutions'. (CM/Rec (2008) 11).

van arbeid niet als disciplinaire sanctie opgelegd mag worden en dat een jeugdige slechts een keer gesanctioneerd kan worden per disciplinaire overtreding.

Bepaling 68 wijst voorts op de eis dat de normen over, welk gedrag als een disciplinaire overtreding is aan te merken, in wetgeving zijn neergelegd. Dit voorschrift dient in verband met de norm van bepaling 66 beschouwd te worden. Ter vergelijking wordt in artikel 94.2 van de Europese aanbevelingen inzake jeugdigen onderworpen aan sancties bepaald dat slechts gedrag dat waarschijnlijk een dreiging vormt voor de goede orde of veiligheid aangemerkt mag worden als disciplinaire overtreding. Het belang van een duidelijke, zo concreet mogelijke, wettelijke regeling kan niet overschat worden. Daarnaast dient volgens bepaling 68 het type en de duur van de toe te passen disciplinaire sancties, wie bevoegd is tot oplegging en welke autoriteit bevoegd is te oordelen over beklag over de toepassing, in de wet te worden geregeld. Elke toepassing van een disciplinaire sanctie moet in overeenstemming zijn met de wettelijke bepalingen hieromtrent (bepaling 70); hier moeten dossiers van worden aangelegd en deze moeten bewaard worden. Bij de omschrijving in de wet van de gevallen waarin ingrijpen mogelijk moet zijn en waarin dat ingrijpen kan bestaan, moet een duidelijk onderscheid gemaakt worden tussen ordemaatregelen en disciplinaire sancties aangezien zij verschillende doelen dienen.⁵⁹³ Het CPT ziet dat als volgt: *"An order measure is imposed in the interest of the institution and its residents and staff, and thus aims at protection and prevention, while a disciplinary sanction is intended to correct the juvenile's behaviour, and thus has a pedagogical objective."*⁵⁹⁴ In de Havana Rules wordt voorts gesteld dat wanneer sprake is van wangedrag, daarover zo spoedig mogelijk gerapporteerd moet worden bij de bevoegde autoriteit, die daarop binnen een redelijke termijn moet oordelen, na een grondig onderzoek van de zaak (bepaling 69). Ten slotte is bepaald dat jeugdigen zelf, niet anders dan onder supervisie van speciale sociale, educatieve of sportactiviteiten of in het kader van bepaalde programma's, verantwoordelijkheid mogen hebben voor

⁵⁹³ Zie in CM/Rec (2008) 11, Chapter III, E13 over 'Good order', waarbij E13.3 'use of force, physical restraint and weapons' betreft en E13.5 over 'Discipline and punishment' gaat.

⁵⁹⁴ Zie paragraaf 86 van het CPT-rapport van 2008 betreffende het Europese Koninkrijksdeel (CPT/Inf (2008) 2). Het CPT lichtte dit onderscheid toe nadat ze kritiek uitte naar aanleiding van een bezoek aan de Nederlandse Justitiële Jeugdinrichting De Hartelborgt in Spijkenisse waarin de praktijk geen duidelijk verschil gemaakt werd tussen ordemaatregelen en disciplinaire sancties.

disciplinaire functies (bepaling 71). Het CPT benadrukt dat er geen enkele ordemaatregel of disciplinaire sanctie mag worden toegepast, waar de (bij wet vastgelegde) huisregels van de inrichting niet in voorzien. Bij het bezoek in 2008 aan De Hartelborgt in Nederland, viel het CPT over de niet bij wet geregelde 'time out'-maatregel, die (daarom) de nodige waarborgen ontbeerde; de toepassing van deze maatregel, waarbij de jeugdige om 'af te koelen' naar zijn kamer werd gestuurd, bleek in de praktijk voorts flink te variëren naar aanleiding en duur. Het CPT achtte daarom regulering van die maatregel geboden.⁵⁹⁵ Inmiddels is dit in de Nederlandse Beginselenwet Justitiële Jeugdinrichtingen (BJJ) geregeld.⁵⁹⁶

Ten aanzien van de onderwerpen inspectie en klag, stellen de Havana Rules voorop dat (onaangekondigde) periodieke inspecties uitgevoerd moeten worden door onafhankelijke gekwalificeerde inspecteurs, die niet aan de jeugdinrichting verbonden zijn (bepaling 72). Zij dienen toegang te hebben tot alle medewerkers van de inrichting, de jeugdigen en alle documentatie. Aan de inspecties dienen tevens gekwalificeerde artsen deel te nemen, die verbonden zijn aan een instantie, die los van de jeugdinrichting opereert (zoals de Curaçaose Geneeskundige en Gezondheidsdienst) om te controleren of de praktijk overeenstemt met de regels over materiële voorzieningen, hygiëne, voeding, beweging en medische diensten en andere aspecten van het leven in een inrichting, die de gezondheid beïnvloeden (bepaling 73). Elke jeugdige heeft het recht in vertrouwen met een inspecteur te praten. Voorts moet de inspecteur na de inspectie verzocht worden om verslag uit te brengen over de bevindingen. Hierbij dient de naleving van de wet- en regelgeving te worden onderzocht en dienen aanbevelingen in dat kader te worden gedaan. Mocht de inspectie resulteren in indicaties van schending van wettelijke waarborgen terzake van de rechten van jeugdigen of het beheer van een jeugddetentie-inrichting, dan moet dat voor nader onderzoek en vervolging aan de bevoegde autoriteiten worden doorgegeven (bepaling 74). Elke jeugdige hoort verzoeken of klachten kenbaar te kunnen maken aan de inrichtingsdirecteur (bepaling 75) en heeft het recht dat te doen bij het centraal bestuur, het gerecht of andere autoriteiten via geëigende kanalen (bepaling 76). In bepaling 77 wordt geadviseerd een ombudsman te vestigen om klachten van gedetineerde jeugdigen te ontvangen en onderzoeken en om hen assistentie te bieden. De jeugdige die zijn klacht wil doen heeft overigens het recht daarbij

⁵⁹⁵ CPT/Inf (2008) 2, paragraaf 88 (over het Europese Koninkrijksdeel).

⁵⁹⁶ Zie artikel 24 BJJ.

hulp te verzoeken aan familieleden, raadslieden of anderen. Daarbij wordt in bepaling 78 erop aangedrongen dat ongeletterden van hulp worden voorzien als zij van de diensten van publieke of private organisaties gebruik willen maken met het oog op rechtshulp of om hun klachten in ontvangst te nemen.

4.7.2 Toezicht, beklag, disciplinaire sancties en geweld in het GOG

De Bmjp bepaalt over toezicht dat de betrokken vereniging, stichting of instelling jaarlijks verslag moet doen over het afgelopen kalenderjaar over alle aan haar toevertrouwde minderjarigen, aan de Gouverneur (vóór 1 maart).⁵⁹⁷ Over buitengewone voorvallen de minderjarige betreffende moet het bestuur onverwijld de Gouverneur in kennis stellen en wanneer een minderjarige zich onttrekt aan het over hem gestelde gezag moet het bestuur daarvan ook de procureur-generaal in kennis stellen. Ten slotte bepaalt artikel 40 Bmjp dat, indien daarom wordt verzocht, het bestuur aan de Gouverneur alle verlangde inlichtingen over de minderjarige verstrekt.

In de artikelen 41 tot en met 45 Bmjp wordt het toezicht bij verpleging in gestichten geregeld. Op basis van een verklaring van een vereniging, stichting of instelling, dat zij zich zal houden aan de wettelijke voorwaarden over Tbr, zoals in de Bmjp verwoord, kan de Gouverneur onderzoek doen instellen. Door hem aangewezen ambtenaren dienen te allen tijde toegelaten te worden in de gestichten. De Gouverneur kan dan oordelen dat een gesticht wel of niet voldoet aan de gestelde eisen. Hij informeert de vereniging, stichting of instelling daarover. Aan het oordeel dat een gesticht voldoet aan de eisen kan een voorbehoud inzake te treffen verbeteringen worden verbonden. De wettelijke basis voor disciplinair optreden in de opvoedingsgestichten wordt gevormd door artikel 8 Vmjp. Dit artikel noemt in lid 1 sub 1-4 vier soorten disciplinaire straffen en hier blijkt onmiddellijk hoe gedateerd deze wetgeving is. De lichtste disciplinaire straf is 'onthouding van het schrijven of ontvangen van brieven, van bezoek of van andere voorrechten'. De tweede disciplinaire straf is 'verstrekking van water en brood in plaats van het gewone voedsel'. Voorts noemt de wet 'opsluiting in een cachot' als derde disciplinaire straf en ten slotte 'gewone sluiting in de boeien'. Aan alle disciplinaire straffen - met uitzondering van die inhoudende de onthouding van voorrechten - is een maximale duur gekoppeld in de overige leden van artikel 8 Vmjp. Verder geldt ten aanzien van de zwaardere disciplinaire straffen in de wet genoemd ('op

⁵⁹⁷ Artikel 38 Bmjp.

water en brood', 'opsluiting in een cachot' en 'gewone sluiting in de boeien') dat deze alleen mogen worden opgelegd in overleg met het bestuur van het GOG onder nadere goedkeuring door of namens de Minister van Cultuur en Opvoeding (artikel 8 Vmjp jo 22 HhR).

De toegestane toepassingsduur van de disciplinaire straffen wordt geregeld in de leden 3, 4 en 5 van artikel 8 Vmjp. Deze varieert naar gelang de leeftijd van de verpleegde; er zijn drie leeftijdscategorieën (jonger dan 14 jaar, 14 tot 18 jaar en 18 jaar en ouder). Gewone sluiting in de boeien is wettelijk verboden voor verpleegden jonger dan 14 jaar (lid 5). De wetgever heeft voorts in het tweede lid van artikel 8 Vmjp bepaald dat meerdere disciplinaire straffen gelijktijdig kunnen worden opgelegd. Bij ernstige gevallen is dit echter niet de limiet.

De wet biedt nog een mogelijkheid tot ingrijpen, wanneer jeugdige personen met Tbr in een inrichting zich schuldig maken aan zodanige herhaalde en ernstige inbreuken op de orde en tucht, de regelen van zindelijkheid, arbeidzaamheid en gezondheid, dat slechts door hun verwijdering ernstig nadeel aan de opvoeding van andere verpleegden in dezelfde inrichting kan worden voorkomen (artikel 19 Vmjp). In zo'n geval kan een jeugdige naar een huis van bewaring worden overgebracht en daar tijdelijk op kosten van het land worden verpleegd. Voor een dergelijk ingrijpen is echter een bevel nodig van de rechter die de Tbr heeft bevolen. Deze geeft het bevel echter niet dan op vordering van het Openbaar Ministerie en na verhoor van de jeugdige in kwestie (artikel 19 lid 2 Vmjp). De rechter bepaalt in zijn uitspraak tevens de duur van het verblijf in het huis van bewaring. De wet permitteert een duur van maximaal twee maanden, maar deze kan telkens verlengd worden met weer twee maanden; aan het aantal verlengingen is dus geen limiet gesteld. Aan zo'n verlengingsbevel moet volgens het derde lid van artikel 19 Vmjp echter wel een vordering van het Openbaar Ministerie ten grondslag liggen en tevens moet de betrokken jeugdige steeds vooraf verhoord worden.

Wanneer deze disciplinaire sancties getoetst worden aan de internationale normen, blijkt het volgende. De opsluiting in een cachot is een voor jeugdigen volstrekt ontoelaatbare disciplinaire sanctie waar het eenzame opsluiting in een donkere cel betreft.⁵⁹⁸ De norm van artikel 91.4 van de Europese aanbevelingen van 2008 staat isolatie in een 'calming down cell' slechts toe als tijdelijke vrijheidsbeperkende maatregel, die slechts bij wijze van uitzondering gebruikt

⁵⁹⁸ Artikelen 95.2 en 95.3 CM/Rec (2008) 11.

mag worden en slechts voor enkele uren, maar nooit langer dan één etmaal. Ter verdere waarborg dient een arts over de toepassing geïnformeerd te worden en onmiddellijke toegang tot de betrokken jeugdige te krijgen.⁵⁹⁹ Belangrijk in dit verband is voorts artikel 95.4 van de Europese aanbevelingen van 2008, dat bepaalt dat ook wanneer iemand in afzondering wordt geplaatst in het kader van disciplineren hij enkele rechten heeft; de jeugdige moet voldoende menselijk contact hebben, toegang tot leesmateriaal en voor zover het weer het toelaat minimaal 1 uur buiten mogen sporten (per dag).

Ook de tweede in artikel 8 Vmjp genoemde sanctie, 'op water en brood' is niet meer van deze tijd. Niet alleen houdt het een 'vermindering van het dieet' in, zoals bepaling 67 Havana Rules als ontoelaatbaar omschrijft, maar ook het CPT beoordeelde dit -in de jaren negentig nog in SDKK toegepaste- disciplinaire regime in haar rapport van 1996 reeds als onaanvaardbaar voor (nota bene:) volwassenen.⁶⁰⁰

Het gebruik van handboeien is volgens artikel 91.1 van de Europese aanbevelingen van 2008 slechts toegestaan wanneer minder ingrijpende vormen van geweld gefaald hebben. Ze mogen ook gebruikt worden als voorzorg tegen gewelddadig gedrag of vlucht tijdens een overbrenging. Dat mag echter geen vaste regel zijn bij overbrenging en als handboeien al worden gebruikt moeten zij in elk geval afgedaan worden, wanneer de jeugdige voor een rechter of bestuurlijke autoriteit verschijnt, tenzij die anders beslist.⁶⁰¹

Ten aanzien van de lichtste disciplinaire sanctie 'de onthouding van voorrechten', moet bepaling 67 Havana Rules in herinnering gebracht worden. Het beperken van contact met familieleden (waaronder zowel correspondentie, telefoonverkeer als bezoek valt) is volgens deze bepaling niet toegestaan. Daarnaast is onduidelijk wat onder 'andere voorrechten' in artikel 8 lid 1 sub 1 Vmjp moet worden verstaan.

Ten slotte is ook de mogelijkheid van overbrenging naar het Huis van bewaring voorzien in artikel 19 Vmjp niet in lijn met internationale normen. De eerste reden is dat het huis van bewaring behorend tot het SDKK, waarnaar de wet verwijst, niet bestemd is voor jeugdigen, maar voor volwassenen en er ook

⁵⁹⁹ CM/Rec (2008) 11.

⁶⁰⁰ Van Rijn (1996), p. 1121.

⁶⁰¹ CM/Rec (2008) 11, artikel 91.1 en CPT-rapport 2008 paragraaf 90 betreffende het Europese Koninkrijksdeel.

daar zeker geen apart regime voor hen bestaat, noch wordt gehanteerd.⁶⁰² Daar komt in algemene zin bij dat de beperkingen naar duur genoemd in artikel 19 Vmjp (maximaal 2 maanden, doch telkens met weer 2 maanden te verlengen door de rechter) onvoldoende waarborg bieden voor een overplaatsing van 'zo kort mogelijke duur'. Het is voorts de vraag of deze bepaling als disciplinaire maatregel aangemerkt moet worden, omdat in de Europese aanbevelingen van 2008 uitdrukkelijk wordt bepaald wanneer overplaatsing naar een andere inrichting toegestaan is en dat dat niet mag bij wijze van disciplinaire maatregel.⁶⁰³ Het criterium voor overbrenging genoemd in lid 1 van artikel 19 Vmjp – er is sprake van zodanige herhaalde en ernstige inbreuken op de orde en tucht, de regelen van zindelijkheid, arbeidzaamheid en gezondheid, dat slechts door hun verwijdering ernstig nadeel aan de opvoeding van andere verpleegden in dezelfde inrichting kan worden voorkomen – lijkt echter wel in die richting te wijzen.

Ook bij evaluatie van dit aspect in de regelgeving valt op dat er met betrekking tot de toepassing van disciplinaire straffen geen beklagmogelijkheden zijn opgenomen in de wet. Dit is een zware omissie en dient bij herziening van de wetgeving zeker geregeld te worden in lijn met de eerder beschreven internationale kaders. Deze stellen juist voorop dat aan de jeugdige mogelijkheden worden geboden zich te beklagen bij daartoe aangewezen bevoegde autoriteiten. In dit kader dient gewezen te worden op de evaluatiebijeenkomsten die de jeugdofficier van justitie twee keer per jaar hield met de jeugdigen in het GOG. De jeugdige kreeg zo toch een kans te praten over zaken die te maken hadden met zijn verblijf in het GOG en die hem bezig hielden.⁶⁰⁴

Het moge echter duidelijk zijn, dat de bepalingen over disciplinaire straffen en beklag met spoed herzien dienen te worden in de wetgeving. Geen van de in de huidige wet genoemde disciplinaire maatregelen voldoet aan de internationale kaders van de Havana Rules, de Europese aanbevelingen van 2008 en de normen, die het CPT hanteert.

⁶⁰² Zie over plaatsing van jeugdigen in voorarrest in Curaçao: Uit Beijerse (2010), p. 33-36.

⁶⁰³ Artikel 97 verbiedt dit. Overige bepalingen aangaande overplaatsing zijn te vinden in de artikelen 96, 98-99.3 (CM/Rec (2008) 11).

⁶⁰⁴ Zie ook Schaduwrapport CRC (2008).

4.7.3 Toezicht, beklag, disciplinaire sancties en geweld in SDKK

Het opperbeheer van de gestichten (waaronder de gevangenis SDKK) berust bij de minister van Justitie (artikel 13 jo 1 sub a LvBG). Hij is degene die het personeel van de gestichten benoemt, schorst en ontslaat (artikel 15 LvBG). Het beheer van elk gesticht berust echter bij de directeur (artikel 14 LvBG). Voorts kent ieder gesticht een Commissie van Toezicht (voortaan: CvT), waarvan de leden door de minister worden benoemd en ontslagen (artikel 16 LvBG).⁶⁰⁵

Het tweede lid van artikel 16 LvBG somt de vier taken van de CvT op. De eerstgenoemde taak is het toezicht houden op de wijze van tenuitvoerlegging van de vrijheidsbeneming in het gesticht of de afdelingen daarvan. De tweede deeltaak van de CvT is het kennisnemen van de grieven van de gedetineerden. Hiervoor wijst de CvT uit haar midden leden aan die, gezamenlijk of afzonderlijk, als Beklagcommissie zullen optreden volgens de artikelen 40 jo 35 lid 2 Gm. De derde deeltaak is het zorgdragen voor de afhandeling van klaagschriften, ingevolge het bepaalde in Hoofdstuk XII (getiteld: "Beklag") van de LvBG. Waarover een gedetineerde zich kan beklagen is limitatief geregeld in artikel 40 LvBG. De in de onderdelen a-c van het eerste lid van dit artikel genoemde onderwerpen zijn beperkt tot gevallen waarin een beslissing op de gedetineerde is toegepast strekkend tot: plaatsing in afzondering, oplegging van een disciplinaire straf of weigering van een verzoek van de gedetineerde in afzondering te worden geplaatst.⁶⁰⁶ Dit strookt niet met bepaling 73 Havana Rules, waarin het uitgangspunt verwoord is, dat de jeugdige zou moeten kunnen klagen over praktisch elk aspect van het leven in detentie dat zijn lichamelijke en geestelijke gezondheid kan beïnvloeden. De procedures voor toezicht, de kennisneming van grieven en klachtenbehandeling zijn behalve in de artikelen 40 tot en met 44 LvBG, geregeld in §14 van de Gevangenismaatregel 1999 (voortaan: Gm). Het beklag moet schriftelijk plaatsvinden en in beginsel binnen drie dagen na de dag waarop de gedetineerde kennis kreeg van de beslissing waarover hij zich wil beklagen (artikel 41 LvBG).⁶⁰⁷ Het beklag moet dan binnen twee weken beoordeeld worden (artikel

⁶⁰⁵ De samenstelling van de CvT is nader geregeld in artikel 35 Gm.

⁶⁰⁶ Hiermee kan slechts de plaatsing in een regime van afzondering bedoeld zijn, daar noch in de LvBG, noch de Gm wordt gerept over een (orde)maatregel van die strekking.

⁶⁰⁷ Als het beklag te laat is geldt het criterium 'zo spoedig mogelijk als redelijkerwijs van hem kon worden verlangd'.

44 lid 1 LvBG). Het horen van de gedetineerde en of de directeur over het beklag is niet verplicht en gebeurt (in beginsel) slechts als zij daar om vragen binnen zeven dagen na ontvangst van het beklag (artikel 43 Gm). Zolang het beklag aanhangig is kan de uitvoering van de beslissing waarover geklaagd wordt, op verzoek van de klager, na het horen van de directeur (geheel of gedeeltelijk) geschorst worden door de Beklagcommissie (artikel 44 LvBG). De uitspraak van de Beklagcommissie kan inhouden: een (geheel of gedeeltelijk) niet-ontvankelijkverklaring, ongegrond-, danwel gegrondverklaring (artikel 44 lid 2 LvBG).⁶⁰⁸

De CvT moet ten slotte aan de minister, directeur of het hoofd van een gesticht, al dan niet uit eigen beweging, advies of inlichtingen geven over het gehouden toezicht op de executie van de vrijheidsbeneming in het gesticht of de afdelingen daarvan. De CvT stelt zich door persoonlijk contact met de gedetineerden regelmatig op de hoogte van wat onder hen leeft. Bij toerbeurt treedt een van de leden van de CvT op als maandcommissaris volgens artikel 16 lid 3 LvBG jo 39 Gm.

Evenals diverse andere onderwerpen is ordehandhaving via (disciplinaire) maatregelen in SDKK als een lappendeken in de wetgeving geregeld. Dit zou bij een herziening anders moeten vooral omdat in elke wet de onderwerpen net weer anders worden genoemd en verschillend worden geclusterd. De inzichtelijkheid heeft daaronder ernstig te lijden.

In het kader van 'tucht' wordt de gedetineerde ertoe verplicht 'de aanwijzingen van de directeur in het belang van de veiligheid, orde of goede gang van zaken in het gesticht, danwel anderszins in het belang van de dienst gegeven' stipt op te volgen, zo bepaalt artikel 27 lid 1 Gm. Wanneer de gedetineerde feiten begaat, die onverenigbaar zijn met de goede orde en tucht, kan de directeur of zijn plaatsvervanger, disciplinaire straffen opleggen. In de Gevangenismaatregel staat in artikel 28, in omgekeerde bewoordingen, dat de gedetineerde zich moet onthouden van gedragingen, die onverenigbaar zijn met de veiligheid, orde, goede gang van zaken en tucht. Voorts wordt in het tweede lid van dat artikel een opsomming gegeven van elf typen (meer of minder concrete) gedragingen die in elk geval als zodanig worden beschouwd. Maatregelen inzake veiligheid, orde en strafvordering zijn geregeld in artikelen

⁶⁰⁸ Het derde en vierde lid van artikel 44 LvBG gaan voorts dieper in op de gevallen waarin het beklag gegrond verklaard kan worden en wat de Beklagcommissie dan kan doen.

29 tot en met 33 Gm. Belangrijk is dat de directeur, indien zich in het gesticht ernstige ongeregeldheden voordoen of dreigen voor te doen, 'carte blanche' krijgt om alle maatregelen te treffen, die redelijkerwijs noodzakelijk zijn (naar zijn mening) voor het herstel of de handhaving van de veiligheid, orde of goede gang van zaken in het gesticht (artikel 32 lid 1 Gm). Hij hoeft hierover conform het tweede lid van artikel 32 Gm slechts achteraf, ofschoon 'onverwijld', de minister te informeren.

Artikel 36 LvBg noemt in lid 1 de vier disciplinaire straffen, die dan kunnen worden opgelegd. In lid 2 worden de nadere condities voor toepassing vermeld. De eerste straf is opsluiting in de strafcel. Deze straf kan voor maximaal twee weken opgelegd worden. De tweede straf is onthouding van bezoek, van het schrijven of ontvangen van brieven of beperking van andere rechten en gunsten. Deze straf kan volgens de wet voor ten hoogste vier weken worden opgelegd. Zowel de opsluiting in de strafcel als het onthouden van bezoek zijn echter voor jeugdigen volstrekt ontoelaatbare vormen van disciplineren.⁶⁰⁹ Ook hier concretiseert de wet 'andere rechten en gunsten' niet, terwijl dat wel geboden is. De derde straf is geldboete en kan maximaal het zakgeld van de gedetineerde over twee weken bedragen. De vierde straf is een berisping. Voordat een disciplinaire straf wordt opgelegd moet de overtreder zijn gehoord (artikel 37 lid 1 LvBG). Daarnaast bestaat de wettelijke verplichting de gestrafte binnen vierentwintig uur na de strafoplegging een schriftelijke met redenen omklede mededeling uit te reiken, waarin de mogelijkheid van beklag bij de Commissie van Toezicht (CvT), de wijze waarop en de termijn waarbinnen dat zou moeten, worden genoemd (artikel 37 lid 2 LvBG). Voor de gedetineerden in SDKK is er dus wel een beklagmogelijkheid, terwijl die mogelijkheid ontbreekt in de wetgeving voor jeugdigen in het GOG. Op dit punt voldoet de LvBG beter dan de Vmjp aan de internationale normen.⁶¹⁰ Gelet op wat eerder in deze paragraaf werd vastgesteld is echter ook duidelijk dat het disciplinaire kader voor het SDKK, voor zover hier op hoofdlijnen besproken, niet in het minst voor jeugdigen is toegepast.

⁶⁰⁹ De passage hieromtrent uit bepaling 67 Havana Rules luidt: "*All disciplinary measures constituting cruel, inhuman or degrading treatment shall be strictly prohibited, including corporal punishment, placement in a dark cell, closed or solitary confinement or any other punishment that may compromise the physical or mental health of the juvenile concerned. The reduction of diet and the restriction or denial of contact with family members should be prohibited for any purpose.*"

⁶¹⁰ Dit is te verklaren uit de momenten van totstandkoming (en nadere wijziging) van deze wetten.

Geweld(smiddelen)

Voor het aanwenden van geweld en geweldsmiddelen door personeel van het Gevangeniswezen zijn de kaders te vinden in de Beschikking geweldsinstructie Gevangeniswezen (voortaan: Bgg).⁶¹¹ De Bgg schrijft voor dat het personeel van het Gevangeniswezen Nederlandse Antillen dat belast is met bewakings- of toezichthoudende taken in de rechtmatige uitoefening van zijn ambt uitsluitend overeenkomstig de Bgg lichaamsgeweld mag aanwenden of gebruik mag maken van geweldsmiddelen tegen personen of goederen.⁶¹² Van lichaamsgeweld of geweldsmiddelen mag -in alle nader omschreven gevallen- alleen gebruik worden gemaakt tegen personen of goederen als dat mede gelet op de aan het gebruik van geweld verbonden gevaren, proportioneel is en subsidiair (artikel 3 Bgg). Treedt het gevangenispersoneel onder leiding van een ter plaatse aanwezige meerdere op, dan mag slechts van lichamelijk geweld of geweldsmiddelen gebruik gemaakt worden als die meerdere daartoe een uitdrukkelijke last heeft gegeven of als een beroep op noodweer gedaan kan worden (artikel 4 Bgg). In de rechtmatige uitoefening van zijn ambt mag het gevangenispersoneel beschikken over zowel de wapenstok als over (traangas verspreidende) spuitbussen (artikel 6 Bgg). Voorts worden in artikel 7 Bgg de situaties limitatief omschreven waarin het gebruikmaken van die wapens is toegestaan en is bepaald dat 'tenzij de omstandigheden zulks niet toelaten,' het gevangenispersoneel onmiddellijk voordat het van het wapen gebruik gaat maken een luide waarschuwing moet geven dienaangaande (artikel 8 Bgg).

Wapenstokken of spuitbussen mogen behalve in geval van een noodweersituatie worden gebruikt, om agressief gedrag of verzet van een gedetineerde of bezoeker van het gesticht te beteugelen, maar ook bij dreigende agressie of verzet van de gedetineerde ter preventie (artikel 7 sub a-c Bgg). Voorts mag het, als ten aanzien van die persoon redelijkerwijs aangenomen mag worden dat hij vuur- of steekgevaarlijk is (artikel 7 sub d Bgg) en als het gaat om een gedetineerde die een poging tot uitbraak doet of die zich aan het toezicht of de begeleiding probeert te onttrekken. Ook degene die daarbij hulp biedt en geen gevolg geeft aan de sommatie van het gevangenispersoneel deze handeling te staken, kan de wapenstok of spuitbus tegen zich aangewend zien worden (artikel 7 sub e). Ten slotte kan dit type wapens ook gebruikt worden wanneer een opdracht van het gevangenispersoneel in het kader van handha-

⁶¹¹ P.B. 2001, no. 66.

⁶¹² Artikel 2 jo artikel 1 Bgg.

ving of het herstellen van orde en veiligheid in het gesticht na sommatie niet terstond wordt opgevolgd voor die persoon (artikel 7 sub f Bgg).

Naast wapenstokken en spuitbussen, kan gebruik gemaakt worden van handboeien, bewakingshonden en zelfs (niet-automatische) vuurwapens. Alleen de lokatie-directeur kan handboeien, bewakingshonden en vuurwapens ter beschikking stellen aan het daarvoor in aanmerking komende gevangenis-personeel.⁶¹³ Hij kan dat slechts doen in het belang van de veiligheid en orde van het gesticht dan wel tijdens het transport of de begeleiding.⁶¹⁴ De regels voor toepassing van handboeien zijn te vinden in artikel 9 lid 2 (sub a-e) Bgg. Toepassing kan onverminderd de eisen van proportionaliteit en subsidiariteit in de in het tweede lid nader omschreven gevallen. Ten eerste om agressief gedrag of verzet te beteugelen van hetzij de gedetineerde of een bezoeker. Ten tweede tegen een gedetineerde die vervoerd wordt of begeleid, die zich agressief gedraagt of dat heeft gedaan, of zich verzet (heeft) of van wie dat redelijkerwijs kan worden verwacht. Voorts kunnen handboeien gebruikt worden tegen een vluchtgevaarlijke gedetineerde die verdacht wordt van een feit waarvoor voorlopige hechtenis is toegestaan, of tegen iemand die een poging tot uitbraak onderneemt of zich aan het toezicht of de begeleiding tracht te onttrekken en aan een sommatie die handeling te staken niet terstond gehoor geeft. Ten slotte kan iemand handboeien om krijgen wanneer hij een opdracht van het gevangenispersoneel in het kader van handhaving of het herstellen van orde en veiligheid in het gesticht na sommatie niet terstond opvolgt.

Voorts is het gebruik van niet-automatische vuurwapens toegestaan, mits met inachtneming van de voorwaarden geregeld in artikelen 10 en 11 Bgg. Indien met een door de dienst verstrekt vuurwapen is geschoten, zelfs al was het bij wijze van waarschuwing, of anderszins geweld is aangewend of een geweldsmiddel is gebruikt, moet hiervan onverwijld melding worden gemaakt bij de locatie-directeur of een door hem aangewezen medewerker van het gesticht (artikel 14 Bgg).

Als voor het overige op de gevangenis 'SDKK' niet zoveel aan te merken was geweest, was alleen het onderwerp (toepassing van) geweld(s)-

⁶¹³ Artikel 9 en 10 Bgg. De lokatie-directeur is volgens artikel 1 sub b Bgg: de directeur die belast is met de dagelijkse leiding over de Strafgevangenis of het Huis van Bewaring dan wel bij zijn afwezigheid degene die hem vervangt.

⁶¹⁴ De gevallen waarin een bewakingshond kan worden ingezet is limitatief opgesomd in artikel 12 Bgg. De inzet moet vooraf aangekondigd te worden ex artikel 13 Bgg.

middelen al een heel moeilijk punt gebleken. Ten eerste vanwege het feit dat regel 65 van de Havana Rules bepaalt dat het dragen en dus ook het gebruik van wapens door personeel verboden zou moeten zijn in elke inrichting waarin jeugdigen verblijven in het kader van vrijheidsbeneming. Ten tweede blijkt dit onderwerp moeilijk, omdat tot nu toe in elk rapport van het CPT (over de Nederlandse Antillen) geweldsincidenten in SDKK aangemerkt zijn als probleem; het betreft hier zowel incidenten tussen gedetineerden en inrichtingswerkers, als incidenten tussen gedetineerden onderling. In dit verband wordt in de voortgangsrapporten na het laatste CPT-bezoek apart aandacht geschonken aan het bestaan, de opzet en de inzet van het zogenaamde Riot-team (de oproerpolitie binnen SDKK).⁶¹⁵ De Lange zegt over het Riot-team dat het bij incidenten of ordeverstoring wordt ingezet om de orde 'met harde hand' te herstellen op de afdelingen. Hij wijst erop dat tijdens het tweede bezoek aan SDKK in het kader van de voortgangsrapportage, de afstand tussen gedetineerden en personeel als gevolg van gewelddadige incidenten,⁶¹⁶ alleen maar groter was geworden.⁶¹⁷ Is het gebrek aan personeel in de gevangenis op zichzelf al een probleem dat de veiligheid noch een positieve bejegening van gedetineerden bevordert, de incidenten die zich voordeden illustreren dit al te zeer; zij zullen menigeen ervan (hebben) weerhouden op een baan in de gevangenis te solliciteren.

Mochten in de zeer nabije toekomst deze problemen in SDKK opgelost zijn, dan nog zullen tussen de (nieuwe) te hanteren wettelijke kaders voor ordehandhaving via disciplinaire maatregelen en het aanwenden van geweld(smiddelen) bij jeugdigen, danwel bij volwassenen grote verschillen dienen te bestaan. De bestaande wettelijke regeling voor volwassenen, die in SDKK onverkort voor alle gedetineerden het uitgangspunt is, onderstreept nu dat ook wat dit aspect betreft, jeugdigen niet in de strafgevangenis SDKK horen.

⁶¹⁵ Zie Implementatierapport CPT (2008); Voortgangsrapportage CPT (2009) en Voortgangsrapport CPT (2010).

⁶¹⁶ Deze incidenten varieerden tussen het bezoek in 2008 en 2009 van De Lange en Vegter in het kader van de rapportage betreffende de implementatie en uitvoering van de aanbevelingen van het CPT, van (groeps)ontsnappingsen, gijzeling van personeelsleden door gewapende gedetineerden tot het doodsteken van medegedetineerden.

⁶¹⁷ De Lange (2009); De Lange (2010), p. 22.

4.8 Conclusies

In dit hoofdstuk stonden twee vragen centraal. De eerste luidde: In hoeverre is de nationale penitentiaire wetgeving in overeenstemming met internationale normeringskaders voor jeugdigen die gedetineerd worden? De vervolgvraag luidde: (Hoe) wordt de speciale bescherming, waarop de jeugdige vanwege zijn speciale status recht heeft, hem in de praktijk geboden? Ter beantwoording is een aantal geselecteerde onderwerpen onderzocht.

De wetgeving over Tbr- en Ots-excutie in een gesticht is met name getoetst aan de hand van de normen vervat in: de artikelen 37 en 40 IVRK, de Havana Rules en de Beijing Rules van de Verenigde Naties alsmede de Europese aanbevelingen van de Raad van Ministers van de Raad van Europa van 2008 betreffende jeugdigen, die onderworpen worden aan straffen en maatregelen. Laatstgenoemde drie instrumenten zijn weliswaar als 'soft law' te kwalificeren en niet direct bindend, maar dat ontnemt hen niet hun betekenis.

De regelgeving die op het regime in het GOG van toepassing is brengt het heropvoedingskarakter van de Tbr tot uitdrukking evenals het opvoedende en beschermende karakter van de Ots waarbij overgegaan is tot uithuisplaatsing. De wetgeving die van toepassing is op de tenuitvoerlegging van deze maatregelen in het GOG is echter flink gedateerd en in hoofdlijnen ongewijzigd gebleven: De Vmjp is sinds de inwerkingtreding in 1924 nagenoeg ongewijzigd gebleven. Het Bmjp werd voor het laatst gewijzigd in 1957 en de derde wet inzake de tenuitvoerlegging van jeugdmaatregelen in het GOG, het HhR, werd bij Ministeriële Beschikking van 1962 vastgesteld.

Deze wetgeving dient herzien te worden in het licht van internationale normen die (lang) na deze wetten tot stand kwamen. Op basis van de in dit hoofdstuk uitgevoerde analyse zou daarbij specifiek aandacht besteed moeten worden aan een aantal onderwerpen met betrekking tot welke een aantal meer algemene aanbevelingen zijn gedaan in dit hoofdstuk. Hierna volgt een weergave van die voornaamste bevindingen.

Allereerst dienen in lijn met voornoemde bronnen van internationaal recht zowel mogelijkheden voor plaatsing in een open regime, als voor plaatsing in een gesloten regime gecreëerd te worden voor jeugdigen, met bijbehorende huisregels. Het open regime zou met name voor Ots-ers gereserveerd kunnen worden. Voor een nieuw –te bouwen- gesloten inrichting voor jeugdigen kan een ander (restrictiever) regime opgezet worden. Hieraan ligt ten grondslag dat detentie zo min mogelijk beperkend moet zijn en dat open instellingen altijd de voorkeur verdienen boven gesloten instellingen. Bepalend voor de

plaatsing en het regime dat op de (civiel of strafrechtelijk te plaatsen) jeugdige van toepassing is, dienen enerzijds zijn behoeften (qua zorg) te zijn en anderzijds de waarborgen voor veiligheid van hemzelf en de maatschappij. De belangen van de jeugdige dienen richtinggevend te zijn.

In het verlengde hiervan wordt het belang van een goed lopende jeugdzorg onderstreept om te bewerkstelligen dat detentie ook de facto als laatste middel wordt gezien; de ambulante jeugdzorgmogelijkheden moeten uitgebreid worden. Dit werd door het Kinderrechtencomité gesteld in het rapport van 2009, waar zij oordeelde dat de focus nu te veel ligt bij (gesloten) uithuisplaatsing; een beeld dat wordt bevestigd door de Schaduwrapportage van de Antilliaanse NGO's van 2008 in het kader van de rapportage aan het Comité voor de rechten van het kind, uitgegeven door SIFMA. Nader onderzoek naar de concrete behoeften voor uitbreiding van de jeugdzorg mogelijkheden zou aanbeveling verdienen.

Ofschoon de wet nu reeds voorziet in voorschriften voor een dagprogramma, waarin onderwijs centraal staat en voorzien wordt in gelegenheid tot sporten, ontbreken diverse concretere normen in de uitvoeringswetgeving. Een voorbeeld is een norm aangaande de tijd die dagelijks minimaal buiten de slaapaccommodatie zou moeten worden doorgebracht met diverse op de volledige ontplooiing ten behoeve van een optimale resocialisatie van de jeugdige gerichte (met name educatieve) activiteiten.

Een belangrijk recht van de jeugdige, die gedetineerd wordt, is zijn recht overal bij betrokken te worden via inspraak, terwijl hij zich ook achteraf bij een onafhankelijke autoriteit moet kunnen beklagen over praktisch alles wat zijn lichamelijke en geestelijke gezondheid zou kunnen beïnvloeden. Deze rechten zijn voor zover zij in de wetgeving tot uitdrukking komen, onvoldoende structureel verweven in de uitvoeringswetgeving. Een onderwerp als beklag is momenteel zelfs helemaal niet geregeld in de geldende uitvoeringswetgeving. Daaraan doet de mogelijkheid die de jeugdofficier informeel biedt, ter gelegenheid van de door haar georganiseerde periodieke evaluatie van de Tbr niet af.

Ook de voorschriften inzake orde- en disciplinaire maatregelen en de toepassing daarvan zijn dringend aan herziening toe. De mogelijkheden die de uitvoeringswetgeving biedt (denk aan een 'water-en-broodregime' en 'opsluiting in een cachot'), zijn archaisch te noemen en absoluut onverenigbaar met de internationale normen van nu; de meeste in de wet genoemde straffen mogen onderhand geen toepassing vinden bij jeugdigen en in sommige gevallen zelfs niet bij volwassenen. Ook door de Commissie Evaluatie Rechts-

handhaving werd signaleerd dat deze voorschriften uit de tijd waren geraakt. De toepassing van meer op de internationale normen gerichte, doch buitenwettelijke, sancties is evenwel geen oplossing en kan rekenen op kritiek. Hiervan getuigt het laatste CPT-rapport uit 2008 waarin de toepassing in een Nederlandse justitiële jeugdinrichting van de 'time out'-maatregel werd bekritiseerd, omdat een (duidelijke, aan criteria gebonden) wettelijke basis ontbrak.

Ten aanzien van tenuitvoerlegging van Tbr en aan jeugdigen opgelegde gevangenisstraf in het SDKK kunnen we in algemene zin kort zijn. De van volwassenen gescheiden executie van vrijheidsbeneming van jeugdigen moet de regel worden. In elk geval moeten alle kinderen (jonger dan 18 jaar) zo snel mogelijk weg uit SDKK; een gesloten jeugdinrichting moet met spoed gebouwd worden. Een eerste argument hiervoor is, dat artikel 37 sub c IVRK de norm van detentie gescheiden van volwassen uitdrukkelijk verwoordt en het Kinderrechtencomité daarom al jaren aandringt op afschaffing van het voor alle koninkrijksdelen gelijklopende voorbehoud, dat de niet-gescheiden executie onder voorwaarden mogelijk maakt. Ook andere richtlijnen en aanbevelingen in zowel mondiaal (VN) als Europees verband herhalen de norm inzake gescheiden detentie, tenzij het belang van het kind juist gediend is met het tegengestelde.

Een ander argument voor verandering van de praktijk wordt ontleend aan onze eigen wetgeving. Wanneer gekeken wordt naar de detentietitel, mogen de meeste jeugdigen, die in SDKK zitten, daar niet worden geplaatst. Jeugdigen met Tbr zitten illegaal in SDKK, want de wet heeft de (straf)gevangenis nooit voor executie van Tbr bestemd, noch geschikt gemaakt. In de Europese aanbevelingen van 2008 (CM/Rec (2008) 11) wordt gesteld dat zelfs als bij uitzondering jeugdigen niet apart van volwassenen geplaatst kunnen worden, ten aanzien van hen andere voorschriften in acht dienen te worden genomen, waarvan momenteel evenmin sprake is in SDKK. Dat kan vanuit het meer algemene perspectief inzake jeugddetentie niet verkocht worden. Het karakter van deze gevangenis, waarin de punitieve doelstelling veel meer centraal staat en de resocialisatiedoelstelling (in elk geval de facto) secundair is, staat haaks op de heropvoedingsdoelstellingen van de Tbr. Het wettelijk kader voor het GOG, dat wel speciaal voor executie van de Tbr is aangewezen, brengt op zich de heropvoedingsdoelstellingen wel tot uitdrukking. Deze discrepantie in doelstellingen veroorzaakt het tekortschieten jgens de in SDKK gedetineerde jeugdige, althans qua wetgeving. Dit

is verder te concretiseren naar diverse in de onderscheiden paragrafen besproken deelaspecten, die getoetst werden aan de (voor jeugdigen) geldende internationale normen voor detentie.

Een laatste constatering, die de hele uitvoering van detentie van jeugdigen in SDKK des te erger maakt, is het feit dat de praktische gang van zaken en de staat van de strafgevangenis SDKK zelfs niet voldoen aan de normen voor volwassenen. Hierbij is het om het even of het gaat om onderwerpen als hygiëne, veiligheid (mede door de fysieke opzet van de accommodatie en personele (onder)bezetting), het ontbreken van een dagprogramma, positieve bejegening en andere op resocialisatie gerichte activiteiten. De CPT-rapporten van de afgelopen twee decennia, alsmede de Voortgangsrapportages na het laatste bezoek van het CPT in 2007 en het eigen rapport over het geïntensiverde plan van aanpak Bon Futuro van 2010 spreken wat dat betreft boekdelen; er is geen juiste bejegening en zelfs de meest elementaire zaken als veiligheid kunnen niet geboden worden in SDKK.⁶¹⁸ Voor jeugdigen, die per saldo kwetsbaarder zijn dan volwassenen, is deze situatie een ramp: hun fysieke en mentale integriteit en welzijn worden in elk opzicht onvoldoende beschermd. Bij hen wringt het ontbreken van een dagprogramma met zinvolle dagbesteding des te meer.

Slotopmerking

Ten einde (na herziening) de effecten van de nieuwe (uitvoerings)wetgeving inzichtelijk te maken, dienen alle justitiële instanties zo spoedig mogelijk data te gaan bijhouden. Er kan dan een nulmeting verricht worden, waarna op basis van metingen geëvalueerd kan worden. Zowel in de Riyadh Rules als in de in dit hoofdstuk herhaaldelijk aangehaalde Europese aanbevelingen van 2008 en in het rapport van 2009 van het Kinderrechtencomité (en het ten behoeve daarvan opgestelde Schaduwrapport van de Antilliaanse NGO's)⁶¹⁹ wordt bij gebreke van (met elkaar te vergelijken of te koppelen) data een aanbeveling gedaan terzake, teneinde wijzigingen in beleid en wetgeving op onderzoeksresultaten te baseren en gevalideerde vergelijkingen te kunnen maken op basis waarvan kwalitatief beter gerapporteerd kan worden.

⁶¹⁸ Rapport Bon Futuro (2010), p. 23.

⁶¹⁹ Schaduwrapport CRC (2008).

Hoofdstuk 5 Knelpunten in het oude jeugdsanctiestelsel

5.1 Inleiding

Het centrale onderwerp van dit onderzoek is de plaats van detentie binnen het jeugdsanctiestelsel en de executiewijze daarvan in Curaçao. Uit de historische beschrijving van de sancties voor jeugdigen in het oude Antilliaanse jeugdstrafrecht in hoofdstuk 3 kwam naar voren dat het sanctiepakket uit 1925 erg beperkt was. Hoofdstuk 4 ging specifiek over toetsing aan internationale normen van de op dat sanctiepakket toegespitste executiewetgeving voor wat betreft de vrijheidsbeneming van jeugdigen in Curaçao. Daarin bleek dat de op het oude jeugdsanctiestelsel afgestemde uitvoeringsregelgeving en -praktijk dringend aan herziening toe zijn en dat er nieuwe voorzieningen moeten komen.

In dit hoofdstuk wordt naar aanleiding daarvan ingegaan op specifieke knelpunten in het oude jeugdsanctiestelsel in verband met het ultimatum remedium-karakter van de vrijheidsbeneming en de eis van een zo kort mogelijke duur. Onderwerpen die aan bod komen zijn het belang van het kind bij de keuze voor een strafprocedure met het oog op alternatieve afdoeningsmogelijkheden; de toepassing van volwassenensancties bij 16- en 17-jarigen; de problematiek van samenplaatsing met volwassenen; de omzetting en executie van jeugdsancties na meerderjarigheid en het belang van het kind bij sanctiekeuze. Behalve een analyse van knelpunten in het licht van internationale normen biedt dit hoofdstuk aanbevelingen voor de toekomst.

5.2 Het belang van het kind bij afweging van het starten van een strafprocedure

De vraag of er ruimte is voor weging van de belangen van het kind, rijst zowel ten aanzien van de keuze voor het inschakelen van de strafrechter, als ten aanzien van de keuze voor een (vrijheidsbenemende) sanctie door die rechter. Artikel 3 IVRK vergt dat het belang van het kind voorop gesteld wordt in alle aangelegenheden hem betreffend. Voorts wordt in artikel 40 lid 1 onderstreept dat het kind dat met justitie in aanraking komt het recht heeft te allen tijde behandeld te worden op een wijze die onder andere afgestemd is op zijn leeftijd en de wenselijkheid zijn reïntegratie te bevorderen en die daarnaast bijdraagt aan de wens dat hij een constructieve rol in de maatschappij op zich

zal nemen. Met betrekking tot de mogelijkheid van alternatieve afdoening moet op artikel 40 lid 3 IVRK gewezen worden. Hierin wordt expliciet verwoord dat verdragspartijen ervoor zorg dienen te dragen dat die mogelijkheid bestaat. Daarnaast vergt lid 4 van artikel 40 IVRK dat er diverse alternatieven voor institutionele zorg voor jeugdigen beschikbaar zijn, opdat ingegrepen wordt op de manier, die overeenstemt met het welzijn van betrokkene en proportioneel is ten opzichte van zowel zijn omstandigheden als het gepleegde delict.

In de eerste plaats zijn er gevallen, waarin na afweging van het maatschappelijk belang tegen het belang van het kind, dat de strafwet overtreden heeft, een strafprocedure bij de rechter niet per se aangewezen lijkt, maar volstaan kan worden met een alternatieve reactie (van meer gewicht dan alleen heenzending). Alternatieve afdoening kreeg tot-nu-toe vorm in Curaçao via voorwaardelijk sepot, danwel transactie. Gelet op artikel 76 NASr is een transactie echter slechts mogelijk als de jeugdige 'een overtreding' heeft gepleegd, waarop een geldboete is gesteld als hoofdstraf. Het te betalen bedrag in het kader van een transactie met een jeugdige was maximaal 90 Antilliaanse guldens en de jeugdige moest vrijwillig voldoen aan andere eventueel door het Openbaar Ministerie gestelde voorwaarden. In alle overige gevallen moest (voorwaardelijk) geseponneerd worden om de gang naar de rechter te voorkomen. De jeugdige moest ook dan instemmen met de gestelde voorwaarden.

Het accoord gaan van de jeugdige met de gestelde voorwaarden is mijns inziens een *conditio sine qua non* voor zowel een transactie als een voorwaardelijk sepot. De regeling zou echter voor de toekomst (voor jeugdigen) niet beperkt moeten blijven tot overtredingen, maar uitgebreid kunnen worden naar een nader af te bakenen categorie misdrijven. De grens zou bijvoorbeeld gelegd kunnen worden bij misdrijven waarvoor wel voorlopige hechtenis is toegelaten,⁶²⁰ maar waarop geen gevangenisstraf staat met een duur langer dan 6 jaar (een kwart van de algemene maximumduur van tijdelijke gevangenisstraf). Daarnaast zou de transactie evenmin gelimiteerd moeten worden tot delicten waarop slechts geldboete staat. In plaats van het voldoen van het maximale bedrag van de geldboete, zou ook het verrichten van arbeid of het volgen van een project prima passen in het kader van alternatieve afdoening door of namens het Openbaar Ministerie. Verruiming van de

⁶²⁰ Misdrijven waarop minder dan vier jaar gevangenisstraf staat ex artikel 100 lid 1 sub a NASv, met uitsluiting van de in artikel 100 lid 1 sub b genoemde misdrijven.

alternatieve afdoeningsmogelijkheden past in de visie die het Kinderrechtencomité propageert; zonder alternatieven en preventie kan het strafrecht nooit de rol van ultimum remedium vervullen. In het algemene commentaar van het Kinderrechtencomité van 2007 werd het standpunt verwoord dat de toepassing van alternatieve afdoeningswijzen niet beperkt hoeft te zijn tot 'first offenders', noch tot feiten van geringe ernst.⁶²¹ Ook lokaal wordt gepleit voor het verder ontwikkelen van HALT-trajecten en uitbreiding van de mogelijkheden voor alternatieve straffen.⁶²²

5.3 *Detentie bij gebrek aan alternatieven*

Zoals in Hoofdstuk 3 werd geconcludeerd bood het in 1925 ingevoerde Antilliaanse jeugdsanctiestelsel, dat ook na ontbinding van de Nederlandse Antillen nog ruim een jaar gold in Curaçao, een beperkt aantal mogelijkheden tot sanctionering van jeugdigen tot 18 jaar. Die mogelijkheden waren hier beperkter dan zij destijds in Nederland waren, doordat hier niet tevens de tuchtschoolstraf werd overgenomen. Dit jeugdsanctiestelsel kende daardoor geen vrijheidsbenemende jeugdstraf, maar slechts de straffen berisping en geldboete en daarnaast de vrijheidsbenemende maatregel Tbr, die in principe doorloopt tot de jeugdige 21 jaar oud is. Bij jeugdigen in de leeftijd tot 16 jaar kon de rechter bepalen hun aan de ouders terug te geven zonder oplegging van enige straf.

Het laatste middel dat de strafrechter, die jeugdrecht toepaste, ter beschikking stond, was de civielrechtelijke Ots (met uithuisplaatsing) via artikel 41decies NASr. Deze jeugdbeschermingsmaatregel liep na oplegging via de burgerlijk rechter, maar eindigde in elk geval (automatisch) als de jeugdige 18 jaar oud werd. Evenals bij volwassenen kon dienstverlening of participatie aan een project slechts in het kader van een voorwaardelijke veroordeling worden opgelegd (bij Tbr)⁶²³; taakstraffen waren niet wettelijk geregeld.

Gelet op het reeds in paragraaf 1.1 gepresenteerde gegeven dat jeugdigen hier slechts voor zwaardere delicten worden vervolgd,⁶²⁴ is het wellicht

⁶²¹ Zie CRC/C/GC/10, aanbeveling 25.

⁶²² Weenink/Brug (2009), p. 230.

⁶²³ Zie artikel 41bis a jo 17b- 17k NASr.

⁶²⁴ Beleidskader PVC (2008), p. 24.

niet verwonderlijk dat bij veroordeling voor deze delicten niet snel gekozen werd voor oplegging van een berisping, of een geldboete. Naar mate de jeugdige ouder is en de reguliere straffen die op het gepleegde delict zijn gesteld hoger zijn, komt de vraag op hoe de jeugdige adequaat gesanctioneerd kan worden. Door de ernst van de delicten komt detentie al snel in beeld. Het oude jeugdsanctierecht kende dan slechts de Tbr als sanctie, maar deze maatregel bood niet in alle gevallen uitkomst.

In verband met deze maatregel kwam een aantal knelpunten naar voren. Ten eerste waren er gevallen waarin Tbr praktisch moeilijk uitvoerbaar was bij gebreke aan een geschikte (gesloten) faciliteit voor de jeugdige. Hij moet gehandhaafd kunnen worden; niet weglopen, of de orde categorisch verstoren. Daarnaast moet de inrichting ook op de jeugdige zijn toegerust (bijvoorbeeld qua (psychische) behandelmogelijkheden). Op de tweede plaats kan de beperking van de maximale duur van de Tbr (uiterlijk tot de veroordeelde 21 jaar is) een bezwaar gevormd hebben voor het opleggen van Tbr in bepaalde gevallen.

Daarnaast kende het wettelijk kader ook twee mogelijkheden om jeugdigen ter zake een jeugdfeit (tevens) gevangenisstraf op te leggen. Deze mogelijkheden kwamen vooral tegemoet aan de beperkingen qua duur van Tbr. De eerste mogelijkheid om gevangenisstraf op te leggen naar aanleiding van een jeugdfeit, was via de combinatie met Tbr, waarbij de gevangenisstraf pas na de Tbr ten uitvoer gelegd kan worden. De tweede manier waarop jeugdigen tot reguliere gevangenisstraf veroordeeld konden worden, is via toepassing van volwassenensancties bij 16- en 17-jarigen. Hierop wordt apart ingegaan in de volgende paragraaf.

De wet bood dus meerdere mogelijkheden op basis waarvan jeugdigen voor een jeugdfeit gedetineerd konden worden. Zoals in het hoofdstuk 4 besproken is, werden jeugdigen zelfs te midden van volwassenen geplaatst. Ten eerste omdat een gesloten jeugdinrichting (of een andere voorziening met voldoende capaciteit) ontbreekt en ten tweede omdat gevangenisstraf ook wettelijk gezien slechts in een strafgevangenis, in Curaçao dus in SDKK, geëxecuteerd mag worden.

5.4 De toepassing van volwassenensancties bij 16- en 17-jarigen

Behalve dat artikel 37 sub c IVRK algemene criteria formuleert voor de executie van jeugddetentie, bepaalt het expliciet dat elk kind gescheiden gehouden

moet worden van volwassenen tijdens de detentie. Dit is slechts anders als de belangen van het kind het best gediend zouden zijn met het tegendeel. Bij dit artikelonderdeel is een tweedelig voorbehoud gemaakt door het Koninkrijk voor Nederland, de (voormalige) Nederlandse Antillen en Aruba. Het eerste deel van dit voorbehoud (voor alle Koninkrijkslanden gelijkluidend), stelt dat artikel 37 sub c IVRK er niet aan in de weg staat dat volwassenenstrafrecht toegepast kan worden op kinderen van 16 jaar en ouder, op voorwaarde dat voldaan is aan bepaalde wettelijke criteria.⁶²⁵ Tegen deze achtergrond zal nu ingegaan worden op de mogelijkheid jeugdigen te veroordelen tot volwassenendetentie, zoals die werd geboden door artikel 41septies lid 5 NASr.

Deze bepaling stond toepassing van de strafrechtsbepalingen (althans de sancties) voor volwassenen toe bij 16- en 17-jarigen. De wettekst van artikel 41septies lid 5 NASr maakt echter zelf niet duidelijk welk moment bepalend is voor vaststelling van de aangeduide leeftijd. In lijn met het eerste lid van artikel 41septies NASr valt echter te betogen dat het gaat om de leeftijd ten tijde van het moment waarop het eindvonnis in eerste aanleg wordt uitgesproken. In Nederland was deze uitleg, ten tijde dat het equivalente artikel 39septies NSr(oud) uit 1905 gold, vaste jurisprudentie.⁶²⁶

Deze uitleg lijkt echter allerminst te stroken met de uitgangspunten van het jeugdstrafrecht. De verdachte moet berecht worden op basis van het feit zoals hij dat destijds pleegde. Bij het bepalen van een eventuele sanctie, is de vraag naar de mate van verwijt dat de dader kon worden gemaakt toen hij het feit pleegde, leidend. Meer straf dan de verwijtbaarheid aan de dader toen hij het feit pleegde rechtvaardigt, kan in elk geval niet worden opgelegd. Is er geen verwijtbaarheid, dan komt volgens het huidige systeem een maatregel in beeld. De leeftijd ten tijde van het plegen van het delict zou alleen al daarom - vanwege de vraag naar de schuld van de dader- bepalend moeten zijn voor de vraag of het jeugdsanctierecht van toepassing moet zijn of niet. Ook het IVRK eist echter ingevolge artikel 1 jo 40 dat voor alle personen jonger dan 18 jaar aparte strafrechtsregels moeten gelden; die dienen zowel de sanctionering op zich, als de executie ervan te betreffen.

⁶²⁵ De originele Engelse tekst van dit onderdeel van het voorbehoud luidt: "*Article 37: The Kingdom of the Netherlands accepts the provisions of article 37 (c) of the Convention with the reservation that these provisions shall not prevent:*

- *the application of adult penal law to children of sixteen years and older, provided that certain criteria laid down by law have been met;*".

⁶²⁶ Uit Beijerse (2009), p. 1073.

Ook in de decennia na de invoering van het jeugdsanctiesysteem werden in de wetgeving van de (eilanden van de voormalige) Nederlandse Antillen aan de mogelijkheid volwassenensancties toe te passen, nooit andere criteria verbonden dan enkel de leeftijd. Door het ontbreken van clausuleringscriteria en het ontbreken van een vrijheidsbenemende jeugdstraf was er juridisch gezien een lage drempel om bij 16- en 17-jarige daders gebruik te maken van een straf uit het volwassensanctiestelsel. Slechts uit het systeem van de wet en sinds 1998 ook uit het IVRK, moest volgen dat het hier een uitzonderingsbepaling betrof. Dit betekende dat er onvoldoende waarborgen waren om aan artikel 37 sub c IVRK recht te doen, dat juist apart strafrecht voor alle jeugdigen (tot in elk geval 18 jaar) voorstaat.

5.4.1 Motivering van de keuze voor een volwassenensanctie: de zaak Gato

De strafzaak, die lokaal bekend staat als 'de zaak Gato' werd vernoemd naar de plaats delict. In deze strafzaak kwam vast te staan dat verdachte (toen 16 jaar) en haar medeverdachte broer (toen 17 jaar) op 14 oktober 2005 naar een woning te Gato gingen met elk een mes in handen om de bewoners te beroven van hun jeep. Behalve dat die jeep gestolen werd, werden echter ook twee personen met messteken om het leven gebracht.

Het is een voorbeeld van een zaak waarin de rechter besloot volwassenensancties op te leggen aan verdachten ter zake feiten begaan, toen zij nog minderjarig waren.⁶²⁷ Toch was deze zaak uitzonderlijk, omdat ook binnen de mogelijkheden die de volwassensancties boden gekozen werd voor heel hoge straffen. Hierop wordt echter apart ingegaan in paragraaf 5.7. Dat de rechter(s) meende(n) genoodzaakt te zijn te kiezen voor een volwassenensanctie in deze zaak werd het sterkst verwoord door het Hof in het eindvonnis in deze zaak: *"Het sanctiestelsel van het Antilliaanse jeugdstrafrecht biedt het Hof onvoldoende mogelijkheden om recht te doen aan de ernst van de feiten en de persoon van de verdachte, mede gelet op het in alle rapportages als hoog ingeschatte recidiverisico."*⁶²⁸ Uit de strafmotiveringen van de verschillende uitspraken in de zaak van de vrouwelijke verdachte blijkt dat de redeneringen die ten grondslag lagen aan de keuze voor toepassing van volwassenensancties verschilden per gerechtelijke instantie.

⁶²⁷ Eerder werd deze zaak beschreven in Marchena-Slot (2008a).

⁶²⁸ GHvJ 11 september 2008, H-158/2006.

Het Gerecht in eerste aanleg onderbouwde de keuze af te zien van het toepassen van jeugdsancties door te wijzen op het grote vergeldingsbelang in deze zaak. Deze insteek is opvallend, want bij jeugdzaken staat niet het vergeldingsbelang voorop bij de sanctietoemeting, maar de positieve speciale preventie (persoonlijke ontwikkeling en maatschappelijke (re)integratie). Het is een ernstige omissie dat het Gerecht in eerste aanleg geen inhoudelijke overwegingen wijdde aan de (on)mogelijkheden die het jeugdstrafrecht bood voor strafoplegging.⁶²⁹

Het Hof stelde vervolgens abusievelijk dat in beginsel het strafrecht voor jeugdigen *kan* worden toegepast, terwijl dat niet in beginsel kan, maar juist moet. Anderzijds ging het Hof wel in op de (on)mogelijkheden van de jeugdsancties. Vanwege de beperkte duur zag het Hof af van een oplegging van Tbr sec. Ook de hoofdstraf geldboete vond het Hof gelet op de ernst van de feiten in casu ongeschikt. Aan de wettelijke mogelijkheid Tbr met gevangenisstraf op te leggen ging het hof voorbij, terwijl het wel de conclusie trok dat het jeugdstrafrecht onvoldoende sanctiemogelijkheden bood. Daarbij vond het Hof ter onderbouwing van de keuze om artikel 41septies lid 5 NASr toe te passen, steun in de gedragsrapportage over verdachte. Hieruit zou volgen dat verdachte het ontwikkelingsniveau van een jong volwassene had. Eventuele bezwaren op grond van artikel 37b IVRK tegen toepassing van volwassenensancties bij 16- en 17-jarige minderjarigen wees het Hof van de hand. Het weliswaar ongelukkig geformuleerde betoog van de raadsman, kennelijk strekkend tot oplegging van Tbr met executie in Nederland (als betrof het een Pij), werd formalistisch afgedaan, terwijl aan de strekking ervan voorbij werd gegaan.⁶³⁰

In cassatie concludeerde de A-G ten aanzien van het (zesde) middel dat over de stafmotivering klaagde, op basis van de gebruikelijke marginale toetsing dat de strafoplegging niet onbegrijpelijk was. De Hoge Raad, die oordeelde dat het tweede middel slaagde, kwam (daarom) niet meer toe aan het zesde middel inzake de sanctionering.⁶³¹

Bijna twee jaar na het vonnis in hoger beroep kwam het Hof op 11 september 2008 wederom tot de conclusie dat het Antilliaanse jeugdsanctierecht ontoereikend was en evenmin als de eerdere instanties ging het in op de combina-

⁶²⁹ GEA-C 28 april 2006, parketnummer 900.984/05.

⁶³⁰ GHvJ 12 september 2006, H-158/2006.

⁶³¹ HR 11 januari 2008, *LJN* BB4130, HR 03628/06A.

tiemogelijkheid van artikel 41ter NASr. Vanwege de ernst van de feiten en mede gelet op het in alle (oude) rapportages als hoog ingeschatte recidiverisico, achtte het Hof een zeer lange gevangenisstraf noodzakelijk: 16 jaar reguliere gevangenisstraf. Het Hof zei hierbij de jeugdige leeftijd nadrukkelijker mee te wegen ten gunste van de verdachte, dan in eerdere instanties. Het Hof meende zo voldoende reëel perspectief op resocialisatie op termijn te bieden. Gelet op deze argumenten had het Hof juist wel in moeten gaan op de combinatiemogelijkheid Tbr en gevangenisstraf uit het jeugdsanctierecht, ook als het die mogelijkheid vanuit dogmatisch oogpunt verder buiten beschouwing wilde laten. Het doet wellicht vreemd aan iemand eerst 'te helpen' via een maatregel om hem daarna 'te straffen', maar het omgekeerde, 'eerst straffen en dan helpen', is nog vreemder. In casu had verdachte's Tbr bijvoorbeeld in Nederland geëxecuteerd kunnen worden, waarna zij wellicht beter geëquipeerd zou zijn geweest tot het ondergaan van de gevangenisstraf (hier), bij toepassing van artikel 41ter NASr, al was ook dit verre van ideaal.⁶³²

De spagaat waarin de rechter zich bevond bij ernstige jeugdzaken vanwege ontoereikendheid van de (oude) jeugdsancties bleek in deze zaak evident. De oplossing ervoor: sanctionering als volwassene, was echter niet zuiver. Als de wetgeving inzake aparte sancties voor jeugdigen niet deugt, moet de wetgever met de neus op de feiten gedrukt worden en het probleem deugdelijk oplossen. Jeugdigen opsluiten naar regels van volwassenenstrafrecht, op basis van (soms) oneigenlijke argumenten is niet zo'n oplossing. De maatschappij krijgt wellicht (tijdelijk) de 'veiligheid' die het wil, maar tegen welke prijs. Het bepaalde in het IVRK wordt geschonden en gelet op het feit dat nadere wettelijke criteria in artikel 41septies NASr ontbraken, hield de Staat zich zelfs niet aan het bepaalde in het voorbehoud bij artikel 37 sub c.

⁶³² In de zaak die lokaal bekend werd als de zaak van de 'Loko loko-bus' werd artikel 41ter NASr wel toegepast. Aan de ten tijde van de doodslag 16-jarige verdachte, werd Tbr met 5 jaar gevangenisstraf opgelegd conform eis. Over deze jeugdige werden rapporten uitgebracht door twee psychiaters en twee (neuro)psychologen. De psychiaters oordeelden dat geen sprake was van een psychiatrische stoornis. Verdachte werd dus volledig toerekenbaar geacht. Alle gedragsdeskundigen oordeelden echter dat verdachte psychologische behandeling behoefde en adviseerden Tbr met plaatsing in het GOG. Vanwege de ernst van het feit oordeelde het Gerecht dat hiermee niet kon worden volstaan, ofschoon het reeds wees op de mogelijkheid geboden in artikel 41quater NASr strekkend tot eventuele opschorting van de executie van de gevangenisstraf. Het Gerecht achtte het niet onaannemelijk dat het gedrag en de ontwikkeling van de verdachte tijdens de Tbr hierbij een rol zal spelen. (GEA-C 6 juli 2011, parketnummer 510.0006 2/10, ongepubliceerd.)

5.4.2 Zijn nadere criteria voor de toepassing van volwassenensancties de oplossing?

Een onbevredigende motivering van de keuze voor toepassing van een sanctie uit het volwassenenpalet is echter niet uniek voor de Antilliaanse situatie. Ter vergelijking wordt het Nederlandse wettelijke kader geschetst, omdat daarin wel nadere criteria zijn opgenomen voor de toepassing van volwassenensancties in artikel 77b NSr.

Ook voor Nederland werd bij de ratificatie van het IVRK in 1995 door het Koninkrijk een voorbehoud gemaakt bij artikel 37 sub c in verband met de wettelijke mogelijkheid bij 16- en 17-jarigen te kiezen voor toepassing van volwassenensancties. In 1965 werden aan de mogelijkheid die geboden werd in artikel 39septies NSr (het letterlijke equivalent van artikel 41septies NASr) twee cumulatieve criteria verbonden. Dit waren de persoonlijkheid van de dader en de ernst van het gepleegde feit. Bij de wetswijziging van 1995 verviel het cumulatieve karakter echter en werd overgestapt op drie alternatieve criteria. Dit betekende voor de jeugdige verdere uitholling van zijn rechten, terwijl het IVRK juist om versterking daarvan vraagt.⁶³³ Het Kinderrechtencomité sprak vanaf haar eerste bezoek aan Nederland bezorgdheid uit over de bij het verdrag gemaakte voorbehouden.⁶³⁴ Later drong het aan op het schrappen van deze wettelijke bepaling en het intrekken van het voorbehoud.⁶³⁵

Tot op heden kan de rechter in Nederland echter voor het buiten toepassing laten van de bepalingen betreffende de jeugdsancties grond vinden in: de ernst van het begane feit, de persoonlijkheid van de dader *of* de omstandigheden waaronder het feit is begaan. Bij het criterium 'de persoonlijkheid van de dader' gaat het dan wel om de persoonlijkheid van de dader tijdens het onderzoek ter terechtzitting, terwijl bij het beoordelen van de ernst van het feit de persoonlijkheid van de dader ten tijde van het plegen van het delict moet worden meegewogen.⁶³⁶ De Hoge Raad vergt ter motivering van de keuze tot toepassing van deze bepaling (nog steeds) niet veel meer van de

⁶³³ De Jonge (1998); Uit Beijerse (2009).

⁶³⁴ Ruitenberg (2003), p. 49.

⁶³⁵ Behalve in de slotopmerkingen van het Kinderrechtencomité naar aanleiding van de periodieke landenrapportage, verwoordde het Kinderrechtencomité die lijn ook in: General Comment no.10, getiteld: 'Children's rights in juvenile justice', dat op 25 april 2007 verscheen (CRC/C/GC/10, aanbeveling 38).

⁶³⁶ HR 8 maart 1994, *NJ* 1994, 413.

rechter dan dat hij (een van) deze criteria noemt in zijn uitspraak.⁶³⁷ Verschillende auteurs bekritiseerden dan ook de geringe eisen die (in Nederland) gesteld worden aan de beslissing van de rechter artikel 77b NSr toe te passen.⁶³⁸

Uit Beijerse deed onderzoek naar in de Nederlandse rechtspraak toegekende betekenis aan de drie alternatieve criteria in zaken uit 2008 en 2009, die op rechtspraak.nl zijn gepubliceerd, waarin toepassing van een volwassenensanctie werd geëist of toegepast.⁶³⁹ In de onderzochte jurisprudentie blijkt de 'ernst van het feit' het meest genoemde criterium te zijn voor toepassing van volwassenensancties, zoals ook in de Antilliaanse Gato-zaak het geval was. De toelichting van de rechter op dit criterium is echter meestal slechts een korte verwijzing naar het feit. Het criterium 'de omstandigheden van het geval' blijkt geen eenduidige inhoud te hebben en weinig toe te voegen, schrijft Uit Beijerse.⁶⁴⁰ Slechts het criterium 'de persoonlijkheid van de dader' blijkt te worden gebruikt om, zoals de wetgever voorstond, te beargumenteren dat het in een bepaalde zaak om 'volwassen' daders gaat en is in lijn met het IVRK.⁶⁴¹ Overigens speelt ook in Nederlandse zaken de ontoereikendheid van de jeugdsancties een rol. Hierbij wordt evenals in de besproken Curaçaose zaak Gato, behalve naar de noodzakelijke behandelingsduur verwezen naar de vergelding. De ontoereikendheid van de jeugdsancties is echter een oneigenlijk criterium. Met Uit Beijerse meen ik dat artikel 40 lid 1 IVRK duidelijk het ontwikkelingsstadium van de jeugdige als richtsnoer voor de sanctiekeuze aanwijst.⁶⁴² Het klakkeloos overnemen van de Nederlandse redactie van artikel 77b NSr met drie alternatieve criteria om maar aan de voorwaarde van het eigen voorbehoud bij artikel 37 sub c IVRK te voldoen, ter facilitering van toepassing van volwassenensancties, zou gelet op het voorgaande in elk geval geen deugdelijke oplossing bieden. De regeling voor toepassing van volwasse-

⁶³⁷ Sinds HR 21 november 2000, *NJ* 2001, 97 is het vaste rechtspraak dat het noemen van de criteria in verband met het feit dat de verdachte ten tijde van het plegen de leeftijd van 16, doch niet die van 18 jaren had bereikt, mede gelet op het verhandelde ter terechtzitting, zoals daarvan bleek uit het zittingsproces-verbaal, voldoende motivering is.

⁶³⁸ Doek (2001); De Haan/Hielkema (2005); Uit Beijerse (2009); Bartels (2011), p. 106.

⁶³⁹ Uit Beijerse (2009), p. 1075 e.v.

⁶⁴⁰ Uit Beijerse (2009), p. 1085.

⁶⁴¹ Uit Beijerse (2009), p. 1086.

⁶⁴² Uit Beijerse (2009), p. 1087.

nensancties moet op de schop.⁶⁴³ Ook 16- en 17-jarigen moeten de garantie hebben dat op hen een sanctierecht wordt toegepast dat voldoet aan de eisen van het IVRK en zo veel mogelijk in lijn is met internationale richtlijnen en aanbevelingen. Ernstiger dan het ontbreken van verdragsconformiteit *sec*, is voorts het feit dat aan de (ontwikkeling van de) persoon van de veroordeelde jeugdige zelf tekort wordt gedaan. Er moet tijdens detentie van jeugdigen nog echt geïnvesteerd worden in de ontwikkeling en ontplooiing van de persoon van de dader in een laatste poging via dit ultimatum remedium hem zo snel mogelijk op het rechte pad te krijgen. De waarborgen die voor de tenuitvoerlegging van vrijheidsbenemende jeugdsancties (horen te) gelden op basis van met name het internationale recht, zoals in het vorige hoofdstuk besproken, ontbreken bij volwassenensancties.

Op de vraag of en hoe dan tegemoet gekomen kan worden aan de behoefte in voorkomende gevallen een langdurige detentie op te leggen aan jeugdigen – het eigenlijke probleem-, wordt in paragraaf 5.9.2 ingegaan.

5.4.3 Levenslang bij jeugdigen?

Een consequentie van de bepaling van artikel 41septies lid 5 NASr, die apart aandacht verdient is de mogelijkheid levenslange gevangenisstraf op te leggen aan 16- en 17-jarige jeugdigen. Op Curaçao bestond in de oude wetgeving geen standaardregeling om in gevallen waarin levenslang was opgelegd op enig moment te bezien of overgegaan kan worden tot vervroegde of voorwaardelijke invrijheidsstelling, zoals dat wel bij tijdelijke detentie is geregeld.⁶⁴⁴ Alleen het redmiddel gratie (via de Gouverneur) kon voorkomen dat een levenslange gevangenisstraf daadwerkelijk levenslang betekende.⁶⁴⁵ Het is de vraag of dat genoeg was.

In lijn met artikel 37 sub a IVRK verbiedt artikel 77b NSr in lid 2 het opleggen van levenslange gevangenisstraf aan 16- en 17-jarigen, die volwassenensanc-

⁶⁴³ Ook het Kinderrechtencomité probeert daarom aan te sturen. Het deed in 2009 nog de algemene aanbeveling het voorbehoud in te trekken op basis waarvan nu kinderen als volwassenen gestraft kunnen worden. (CRC/C/NLD/CO/3. Aanbevelingen 77 en 78).

⁶⁴⁴ Zie artikel 18 NASr. Vergelijk artikel 1:30 in het nieuwe Curaçaose Wetboek van Strafrecht, dat dit wel mogelijk maakt, wanneer een tot levenslange gevangenisstraf veroordeelde ten minste 20 jaar gedetineerd is geweest en naar het oordeel van het Hof verdere onvoorwaardelijke tenuitvoerlegging geen redelijk doel meer dient.

⁶⁴⁵ Gratieregelingen 1976 (*P.B.* 1976, no. 198, inwtr. 1 oktober 1976, laatstelijk gewijzigd bij *P.B.* 2000, no. 47)

ties opgelegd krijgen. In de Nederlandse Antillen kende de wet geen verbod zoals artikel 77b lid 2 NSr inzake het opleggen van levenslange gevangenisstraf aan jeugdigen, voor de gevallen waarin volwassenensancties worden toegepast; niet in artikel 41septies lid 5, noch elders.⁶⁴⁶ Voor zover bekend is in de Nederlandse Antillen echter nooit levenslange gevangenisstraf aan een minderjarige (jonger dan 18 jaar) opgelegd.⁶⁴⁷

Desondanks is het de vraag of de Antilliaanse strafwetgeving op dit punt niet in strijd was met het IVRK. In artikel 37 sub a IVRK wordt het opleggen van levenslange gevangenisstraf aan jeugdigen verboden wanneer geen mogelijkheden bestaan om eerder vrij te komen. Dit komt overeen met hetgeen uit de jurisprudentie op dit punt van het EHRM ten aanzien van artikel 3 EVRM voortvloeit.⁶⁴⁸

Het EVRM staat op zichzelf niet in de weg aan levenslange detentie. Slechts in gevallen waarin er geen hoop is op aanspraken op een maatregel zoals vervroegde invrijheidstelling, kan het zijn dat er een probleem ontstaat.⁶⁴⁹ In de zaak Léger tegen Frankrijk werd zelfs een gevangenisstrafduur van 41 jaar in het kader van tenuitvoerlegging van levenslang rechtmatig geoordeeld binnen de kaders van artikel 3 en 5 EVRM. Léger had na het

⁶⁴⁶ Slechts in artikel 41ter NASr waarin volgens het jeugdstrafrecht mogelijk wordt, dat een jeugdige Tbr en daarna gevangenisstraf opgelegd krijgt, is de duur van de gevangenisstraf gemaximeerd. Als op het feit de doodstraf of levenslange gevangenisstraf staat, dan mag maximaal 15 jaar gevangenisstraf opgelegd worden aan de jeugdige naast Tbr; na Tbr te executeren.

⁶⁴⁷ Althans niet in de afgelopen dertig jaar. (Interview mw. Veen-Jonkhout, (officier van justitie), 29 september 2010).

⁶⁴⁸ Vgl. het volgende citaat uit de zaak Léger:

"The Court has previously stated that "one could have ... doubts" as to the compatibility with Article 3 of an "indeterminate sentence" imposed on a minor, if it had not been for the specific reasons advanced (see Weeks, cited above, pp. 25-26, § 47; Hussain, cited above, p. 269, § 53; T. v. the United Kingdom, cited above, § 99; and V. v. the United Kingdom, cited above, § 100)." (EHRM 11 april 2006, nr. 19324/02, Léger vs. France, paragraaf 90.) In Kafkaris vs. Cyprus (EHRM 12 februari 2008, nr. 21906/04) werd in algemene zin herhaald dat het voor artikel 3 EVRM voldoende is dat levenslang de jure en de facto verkort kan worden, (paragraaf 98).

⁶⁴⁹ *"...Furthermore, in the case of adults the Court has not ruled out the possibility that in special circumstances an irreducible life sentence might also raise an issue under the Convention where there is no hope of entitlement to a measure such as parole." (EHRM 11 april 2006, Léger vs. France, nr. 19324/02, paragraaf 90, verwijzend naar: Nivette v. France (dec.), no. 44190/98, ECHR 2001-VII; Einhorn v. France (no. 71555/01, ECHR 2001-XI); Sawoniuk v. the United Kingdom (dec.), no. 36716/00, ECHR 2001-VI; and Partington v. the United Kingdom (dec.), no. 58853/00, 26 June 2003.*

vijftiende jaar van zijn detentie periodiek kunnen verzoeken om (voorwaardelijke) invrijheidstelling met het voordeel van procedurele waarborgen. Het EHRM vond daarom dat hij niet beroofd was geweest van alle hoop op aanpassing van zijn straf (de iure noch de facto) en dat er geen sprake was geweest van onmenselijke of vernederende behandeling, al was het een uitzonderlijk lange detentie.⁶⁵⁰

De vraag of gratiëring zo beschouwd voldoende reële mogelijkheden biedt voor vrijlating bij levenslange gevangenisstraf, of dat gelet op het EVRM periodieke rechterlijke toetsing geboden is, werd in 2009 aan de Hoge Raad voorgelegd. In zijn uitspraak van 16 juni 2009⁶⁵¹ heeft de Hoge Raad onomwonden gesteld dat aan de EHRM-jurisprudentie (o.a. de zaak Kafkaris tegen Cyprus)⁶⁵² niet valt te ontleen dat een voorziening ter verkorting van de levenslange gevangenisstraf moet bestaan uit een wettelijk voorgeschreven periodieke herbeoordeling van de straf door een rechter. Het college stelt dat gelet op artikel 3 EVRM voldoende is, dat de duur van de straf "de iure en de facto" te eniger tijd kan worden verkort. De Hoge Raad voegt hier echter aan toe, "... dat een periodieke toetsing wel geëigend kan zijn om de in art. 3 EVRM vervatte waarborg gestalte te geven."⁶⁵³ De Hoge Raad laat het echter aan de wetgever over om af te wegen of en zo ja, in welke vorm een dergelijke wettelijke regeling is aangewezen.

Wat betreft de bestaande mogelijkheden in Nederland "to take proceedings" als bedoeld in artikel 5.4 EVRM ten aanzien van de (verdere) tenuitvoerlegging van een opgelegde levenslange gevangenisstraf, en de daarmee verband houdende mogelijkheid tot verkorting van die straf, verwijst de Hoge Raad naar een eerder arrest (HR 3 maart 1999, NJ 1999, 435). Gewezen wordt op de mogelijkheid van gratieverlening en het inschakelen van de burgerlijke rechter voor een oordeel over de rechtmatigheid van de (verdere)

⁶⁵⁰ "... However, from 1979 onwards, after he had spent fifteen years in prison, he had the opportunity to apply for release on licence at regular intervals and had the benefit of procedural safeguards. In those circumstances, the Court considers that the applicant cannot maintain that he was deprived of all hope of obtaining an adjustment of his sentence, which was not irreducible de jure or de facto. It concludes that his continued detention as such, long though it was, did not constitute inhuman or degrading treatment." (EHRM 11 april 2006, nr. 19324/02, *Léger vs. France*, paragraaf 92.) Deze lijn is voortgezet in latere uitspraken van het Straatsburgse Hof zoals EHRM 12 februari 2008, nr. 21906/04 (*Kafkaris vs. Cyprus*).

⁶⁵¹ HR 16 juni 2009, LJV BF 3741, NJ 2009, 602.

⁶⁵² EHRM 12 februari 2008, nr. 21906/04 (*Kafkaris vs. Cyprus*).

⁶⁵³ HR 16 juni 2009, LJV BF 3741, NJ 2009, 602.

tenuitvoerlegging van die straf. Eerder kende Nederland een zogenoemde 'volgprocedure langgestraften' (welke kon resulteren in 'ambtshalve' gratie en omzetting van de levenslange gevangenisstraf in een tijdelijke gevangenisstraf waarna vervroegde invrijheidstelling mogelijk was), maar die is in 2000 ingetrokken. De Hoge Raad zegt in zijn arrest van 16 juni 2009, dat daarmee een belangrijke mogelijkheid tot tussentijdse beoordeling van de tenuitvoerlegging van de levenslange gevangenisstraf is komen te vervallen. De mogelijkheid tot gratieverlening voor levenslang gestraften bestaat nog wel, maar is -net als op Curaçao- in beginsel afhankelijk van het initiatief van de veroordeelde. De Hoge Raad stelt echter dat als zou komen vast te staan dat een levenslange gevangenisstraf in feite nimmer wordt verkort, dit van betekenis kan zijn bij de beantwoording van de vraag of oplegging of verdere voortzetting van een levenslange gevangenisstraf zich verdraagt met de uit artikel 3 EVRM voortvloeiende eisen, zoals die door het EHRM in het arrest Kafkaris tegen Cyprus nader zijn omlijnd.⁶⁵⁴

Gelet op de strekking van de jeugdstrafrechtsbepalingen in het IVRK, valt te betwijfelen of gratie voor jeugdigen in de ogen van het EHRM voldoende mogelijkheden biedt om eerder vrij te komen, als zij tot levenslang veroordeeld worden. Gratie is een gunst, die verleend kan worden door de Gouverneur (lees: Minister van Justitie). Nadat een verzoekschrift is ingediend, wordt hierover advies ingewonnen bij de rechter die de straf oplegde, die daartoe een verslag met een oordeel opvraagt van het Openbaar Ministerie.⁶⁵⁵ De kwijtschelding van straf bij een veroordeling tot levenslang van een volwassene via gratie, gebeurt echter in de regel niet.⁶⁵⁶ Uit onderzoek van De Jong blijkt dat dit in Nederland niet anders is.⁶⁵⁷ In zijn noot bij een Bonairiaanse

⁶⁵⁴ HR 16 juni 2009, *LJN* BF 3741, *NJ* 2009, 602.

⁶⁵⁵ Artikelen 2 en 4 Gratieregelingen 1976.

⁶⁵⁶ Anno 2010 zaten 6 personen, die in de Nederlandse Antillen levenslange gevangenisstraf opgelegd kregen, hun straf uit. Twee van hen zijn al langer dan 20 jaar gedetineerd. Vier van hen zitten op Curaçao vast, één zit vast op Sint Maarten en één persoon is op zijn verzoek tijdens zijn detentie overgeplaatst naar Aruba.

In 2009 waren 7 personen met een levenslange gevangenisstraf gedetineerd, maar deze zevende persoon overleed dat jaar door zelfmoord. (Interview mw. Veen-Jonkhout, officier van justitie te Curaçao, 29 september 2010).

⁶⁵⁷ De Jong (2007).

zaak hield De Jong dan ook een pleidooi voor nadere regelgeving, althans voor een duidelijker beleidskader voor levenslange gevangenisstraf in Nederland.⁶⁵⁸

In geval van veroordeling van een jeugdige tot levenslang, zoals in het oude sanctiesysteem wettelijk op enigszins verkapte wijze bij 16- en 17-jarigen mogelijk was, zou gelet op artikel 37 sub a IVRK een ambtshalve toetsing of de veroordeelde eerder in vrijheid gesteld kan worden nodig zijn. Wanneer artikel 37 sub a IVRK echter niet alleen op zichzelf bekeken wordt maar mede in verband met artikel 37 sub b wordt beschouwd, dat een zo kort mogelijke detentie voorschrijft, blijkt het gecompliceerder te zijn. Dan moet geconcludeerd worden dat het veel moeilijker is om zelfs een mogelijkheid tot het opleggen van levenslange gevangenisstraf naar aanleiding van een jeugdfeit te verdedigen; vooral indien alleen gratieverlening hoop op een uitweg biedt, maar ook als er wel een mogelijkheid tot voorwaardelijke invrijheidstelling zou worden geboden. Het Kinderrechtencomité heeft in 2009 onomwonden wetgevingsherziening aanbevolen teneinde veroordelingen tot levenslang van kinderen uit te bannen in de Nederlandse Antillen.⁶⁵⁹

5.5 Caribische beperkingen: interregionale overdracht als oplossing voor samenplaatsing met volwassenen?

Jaren kampten de Nederlandse Antillen met financiële beperkingen, die behalve door overspending door de overheid, mede door de kleine schaal werden ingegeven. Ondanks de schuldsaneringsregeling blijft kleinschaligheid voor het land Curaçao met haar nog geen 150.000 inwoners een factor van financiële betekenis. Er zullen altijd budgettaire beperkingen blijven, die verhoudingsgewijs groter zijn dan in grotere welvarender landen. Eerder was het ontbreken van financiële middelen er debet aan dat afgezien werd van invoering van een tuchtschoolstraf, dat de TBS-wetgeving voor volwassenen nooit in werking trad en een gesloten jeugdinrichting er evenmin kwam.⁶⁶⁰ Inmiddels bepaalt het in dit verband relevante artikel 19 van de Europese

⁶⁵⁸ HR 28 februari 2006, *NJ* 2007, 525, m.nt. DHdJ. In zijn noot bij dit arrest maakte De Jong reeds melding van de in de (toenmalige) concepten voor vernieuwde Wetboeken van Strafrecht van de Nederlandse Antillen en Aruba opgenomen mogelijkheid tot voorwaardelijke invrijheidstelling bij levenslange gevangenisstraf. Deze mogelijkheid bestaat thans in het nieuwe Curaçaose Wetboek van Strafrecht.

⁶⁵⁹ CRC/C/NLD/CO/3. Aanbevelingen 77 en 78.

⁶⁶⁰ Boom (1982), p. 131, 132.

aanbevelingen van 2008 van de Raad van Ministers expliciet dat gebrek aan middelen nooit een rechtvaardiging kan zijn voor schending van de mensenrechten van jeugdigen.⁶⁶¹

In het vorige hoofdstuk werden de thans bestaande voorzieningen voor gesloten plaatsing van jeugdigen besproken in het licht van artikel 37 sub c IVRK en onvoldoende bevonden. De jeugdigen met Tbr zaten in de loop der jaren behalve in het GOG, ook in de 'gewone' strafgevangenis voor volwassenen. Geconcludeerd werd derhalve dat een aparte gesloten jeugdinrichting een groot gemis was. Deze conclusie is een pijnlijke, gelet op het feit dat de directe aanleiding voor invoering van het jeugdsanctiestelsel van 1925 het inzicht was dat 'strafgevangenis en huis van bewaring' niet de meest geschikte plaats zijn voor jeugdige overtreiders.⁶⁶² Behalve dat veel jeugdigen vanwege het ontbreken van een geschikte gesloten jeugdvoorziening, zoals eerder beschreven, in SDKK worden ondergebracht, is in het verleden ook wel eens voor een andere oplossing gekozen, waarbij het probleem in feite elders werd neergelegd.

In de afgelopen jaren zijn slechts een handvol jongeren in het kader van interregionale overdracht van executie (40 Statuut) overgeplaatst naar inrichtingen in Nederland, omdat zij hier niet te hanteren waren. Gelet op dit aantal jeugdigen bij wie overdracht van executie plaats vond in de afgelopen tien jaar, kan gesteld worden dat de nodige terughoudendheid is betracht voordat een beroep op artikel 40 Statuut werd gedaan. Het is echter de vraag of, wanneer Curaçao in de toekomst zou beschikken over eigen jeugdinrichtingen, dat ook zou betekenen dat de alle te detineren jeugdigen hier goed bediend zouden kunnen worden of dat ook dan incidenteel toch nog een beroep op artikel 40 Statuut moet worden gedaan. Dit laatste lijkt op voorhand zeker niet uit te sluiten. Het Koninkrijk blijft immers eindverantwoordelijk als entiteit die verdragen sluit en die verantwoordelijkheid wordt zwaar opgenomen door het Straatsburgse Hof. De Caribische landen van het Koninkrijk blijven voorts elk op zich van klein formaat en het is de vraag of zich niet complexe gevallen zullen (blijven) voordoen, die gelet op het belang van

⁶⁶¹ CM/Rec (2008)11, artikel 19.

⁶⁶² De memorie van toelichting beschreef dat zich ook hier de overtuiging had gevestigd dat 'strafgevangenis en huis van bewaring' niet de meest geschikte plaats zijn om jeugdige overtreiders onder te brengen. (*Koloniale Raad 1920–1921*, no. 27, MvT p. 1.) De Nederlandse kinderstrafwetgeving ging uit van het denkbeeld dat geen kind, onder welke voorwaarde dan ook, in de gevangenis of in het huis van bewaring behoorde. (De Vries/Van Tricht (1905), p. 77.)

de jeugdigen in kwestie beter elders bediend kunnen worden. Na 10 oktober 2010 is het voor de landen in het westelijke deel van ons Koninkrijk zonder meer te overwegen om gezamenlijke faciliteiten op te zetten voor jeugdigen en die te delen.

Het Straatsburgse Hof oordeelde in 2009 dat er sprake was van schending van artikel 3 EVRM in de Turkse zaak *Güveç*.⁶⁶³ In deze zaak was een 15-jarige, gedurende vijf jaar gedetineerd te midden van volwassenen. Hij kreeg tijdens zijn detentie grote psychologische problemen en probeerde een paar keer zelfmoord te plegen. Redengevend voor de constatering dat het EVRM was geschonden waren behalve de leeftijd van de jeugdige en de duur van zijn detentie in een gevangenis met volwassenen, het falen van de medische zorg terzake de psychologische problemen en het tekortschieten in het voorkomen van de herhaalde zelfmoordpogingen. Het Hof concludeerde dat hier ook sprake was geweest van 'onterende behandeling' in de betekenis van artikel 3 EVRM. Ofschoon de psychische problemen van de gedetineerde, uitmondend in herhaalde zelfmoordpogingen wellicht extreem aandoen, is de waarschuwing onmiskenbaar; er moet opgepast worden met detentie van jeugdigen samen met volwassenen; zeker in een inrichting als SDKK is dat risico op 'onterende behandeling' van jeugdigen in de betekenis van artikel 3 EVRM niet op voorhand te verwaarlozen.

5.5.1 De zaak Mathew: verdragsconformiteit als gezamenlijke (Koninkrijks)verantwoordelijkheid

De executoriale problemen met het detineren van jeugdigen op een voor hen geschikte plaats - in het kader van voorarrest of op basis van een Tbr of gevangenisstraf- werden na de eeuwwisseling met succes aangekaart bij de rechter. De Arubaanse zaak Mathew⁶⁶⁴, die naar het Straatsburgse Hof ging, bleek hierbij instrumenteel. In deze zaak was met betrekking tot het ontbreken van een voor de volwassen verzoeker geschikte plaats van detentie op Aruba door het EHRM overwogen: *"The Court accepts that accomodation suitable for prisoners of the applicant's unfortunate disposition did not exist on Aruba at the relevant time (...)"; 'However, it is not Aruba but the Kingdom of the Netherlands which is the Party responsible under the Convention for ensuring compliance with its standards. Judicial orders given in one of the three countries*

⁶⁶³ EHRM 20 januari 2009, app.no. 70337/01 (*Güveç vs. Turkije*).

⁶⁶⁴ EHRM 29 september 2006, zaak nr. 24919/03 (*Mathew vs. Nederland*).

of the Kingdom – the Realm of Europe, the Netherlands Antilles and Aruba- can be executed throughout the Kingdom (...),” en: “The court is concerned to find that, despite a request to that effect from the applicant, no attempt appears to have been made to find a place of detention appropriate to the applicant in one of the other two countries of the Kingdom.”

Dit leidde tot het oordeel van het EHRM dat sprake was van schending van artikel 3 EVRM: *“the applicant was subjected to distress and hardship of an intensity considerably exceeding the unavoidable level of suffering inherent in detention and amounting to ‘inhuman treatment.’”*⁶⁶⁵

Het belang van de zaak Mathew, voor jeugdige Antilliaanse gedetineerden, voor wie eveneens geschikte detentiefaciliteiten ontbraken in de Nederlandse Antillen, was gelegen in voornoemde overweging van het Straatsburgse Hof, waarin (de landen van) het Koninkrijk gewezen werd(en) op de gezamenlijke verdragsrechtelijke verantwoordelijkheid.

5.5.2 De zaak C.: Curaçaose noodoplossingen na de zaak Mathew

Eind 2006 werd het nut van de Mathew-zaak in verband met artikel 40 Statuut voor de fase van het voorarrest in een lokale zaak bewezen. In de desbetreffende zaak was de 14-jarige van doodslag verdachte jongen C. in het kader van voorlopige hechtenis gedetineerd in de FOBA (Forensische Observatie en Behandeling Afdeling) van de gevangenis Bon Futuro op Curaçao.⁶⁶⁶ De rechter-commissaris had bij de beoordeling van de vordering tot bewaring in de zaak van deze jongen onder meer vastgesteld, dat de FOBA (in casu) weliswaar geen geschikte inrichting was, maar dat op de Nederlandse Antillen of Aruba geen ‘meer geschikte voorziening’ beschikbaar was.⁶⁶⁷ Hoewel dit feit er voor hem niet aan in de weg stond om de bewaring te gelasten, bepaalde hij wel: *“dat de voorlopige hechtenis zal worden ondergaan in een daarvoor geschikte inrichting in het Koninkrijk. Vanwege het ontbreken van dergelijke voorzieningen alhier zal dit in Nederland moeten gebeuren. Voor plaats en tijd zal zo spoedig*

⁶⁶⁵ Geciteerd zijn rechtsoverweging 204 en 205. Zie ook Reijntjes (2006).

⁶⁶⁶ Zie over deze zaak nader Marchena-Slot/Reijntjes (2007).

⁶⁶⁷ Beschikking rechter-commissaris GEA-C van 29 november 2006, parketnr. 900.953/06, ongepubliceerd.

*mogelijk een nadere aanwijzing worden gegeven. Tot dat moment is een verblijf op de Foba-afdeling van de Bon Futuro gevangenis acceptabel.*⁶⁶⁸

De rechter-commissaris volgde in zijn beschikking duidelijk de lijn, die door het Straatsburgse Hof was uitgezet in de zaak Mathew.⁶⁶⁹ Een vraag die rees naar aanleiding van deze beslissing van de rechter-commissaris, was of een Antilliaanse rechter een plaats van detentie mag aanwijzen welke buiten de Antillen is gelegen. Zijn bevelen waren weliswaar in het gehele Koninkrijk uitvoerbaar (artikel 40 Statuut), maar betekende dit, dat hij zelf ook de uitvoering in een ander Koninkrijksdeel mocht gelasten? Dat was geen uitgemaakte zaak. Het Openbaar Ministerie moest zorgen voor daadwerkelijke tenuitvoerlegging van de opgelegde sancties en was verantwoordelijk voor de wijze waarop en de plaats waar dit gebeurde.

Men zou kunnen zeggen dat de rechter-commissaris zich daarom had moeten beperken tot de constatering dat executie van de bewaring onder de gegeven omstandigheden slechts voor korte tijd op de Antillen was toegestaan. Het Openbaar Ministerie had daarna de gesignaleerde executieperikelen op moeten lossen. Maar hoe moest dat dan? De regel was dat alleen bevelen van een rechter uit de Caribische landen in Nederland uitvoerbaar zijn, bevelen van een Curaçaose officier van justitie niet. Ook wanneer de Nederlandse autoriteiten de executie in Nederland hadden willen overnemen, leek een rechterlijk bevel nodig te zijn geweest om de betrokkene tegen zijn wil de oceaan over te kunnen zenden. De door de rechter-commissaris gekozen weg had in elk geval praktische voordelen.

Hoewel het Openbaar Ministerie zich neerlegde bij de beslissing van de rechter-commissaris, kwam van de uitvoering ervan weinig terecht en twee maanden later volgde in verband met de voortdurende executie van de voorlopige hechtenis in de FOBA een kort geding. Het Gerecht maakte korte metten met de situatie en besliste op 2 februari 2007 dat de voorlopige hechtenis ten aanzien van de plaats van detentie onrechtmatig was.⁶⁷⁰ In de uitspraak werd uitgebreid ingegaan op artikel 37 sub c IVRK en het daarbij gemaakte voorbehoud. In het vonnis werd gesteld, dat er geen sprake was van een tijdelijk 'volle' detentiefaciliteit voor jeugdigen, waardoor tijdelijke plaatsing bij volwassenen nodig zou zijn, zoals in het gemaakte voorbehoud

⁶⁶⁸ Beschikking rechter-commissaris GEA-C van 29 november 2006, parketnr 900.953/06, ongepubliceerd.

⁶⁶⁹ EHRM 29 september 2006, zaak nr. 24919/03 (*Mathew vs. Nederland*).

⁶⁷⁰ GEA-C 2 februari 2007, rekestnr. 800.953/06, ongepubliceerd.

staat. Evenmin achtte het Gerecht het belang van het kind anderszins gediend met plaatsing te midden van volwassenen. In de uitspraak werd verder benadrukt dat in de wetgeving noch in het IVRK onderscheid wordt gemaakt naar de aard van het delict op basis waarvan detentie wordt toegepast. Hoewel deze uitspraak de executie van detentie in voorarrest betrof, geldt de conclusie onverkort voor de tenuitvoerlegging van opgelegde vrijheidsbenemende sancties. Zo lang er geen gesloten detentiefaciliteiten zijn voor de jeugd, zijn er slechts twee non-opties; of justitie moet afzien van detentie in een gesloten setting (uit de open setting wordt gevluht), of er moet een beroep gedaan worden op detentiefaciliteiten elders in het Koninkrijk, maar dan moet de executie of de zaak overgedragen worden.

Kennelijk schrok men (een beetje) wakker door de uitspraken in deze zaak; in de hele jeugd- en justitieketen werd over deze zaak gesproken en kort na de uitspraak van de rechter werd naast Brasami een (kleine) gesloten afdeling, vallend onder het GOG geopend, uitsluitend voor detentie van jeugdigen bestemd. In de praktijk worden hier nu vooral jeugdigen jonger dan 16 jaar geplaatst; voor de ouderen is geen plaats.

In 2008 werd dit onderstreept in nieuwe lokale jurisprudentie. De raadsman van een toen net 17-jarige jongen besloot zich via een strafrechtelijk kort geding, ex artikel 43 NASv te beklagen over de samenplaatsing van zijn jeugdige cliënt met volwassenen.⁶⁷¹ In eerste aanleg werd zijn verzoek weliswaar afgewezen, maar bij het Hof, dat het hoger beroep tegen de beschikking behandelde, werd gehoor gevonden. De jeugdige had zijn voorarrest vanaf het begin doorgebracht tussen volwassenen.⁶⁷² Het Hof overwoog in rechtsoverweging 3.8.: *"...Niet gebleken is dat het in zijn belang is dat hij niet gescheiden van volwassenen wordt gehuisvest. De reden dat hij te midden van volwassenen is gedetineerd, is uitsluitend dat er - naar gesteld - op dit moment geen plaatsen vrij zijn in de inrichting voor jeugdigen. Dat sprake is van een uitzonderingssituatie als bedoeld in het voorbehoud, in die zin dat het aantal te detineren kinderen op dit moment onverwacht hoog is en de detentie van appellant tussen volwas-*

⁶⁷¹ Zie Beschikking GHVJ 7 november 2011, LJN BG4509, HAR 132/2008.

⁶⁷² Zie rechtsoverweging: "2.1. Appellant is op 10 september 2008 aangehouden en op 11 september 2008 in verzekering gesteld op verdenking van diefstal van een motorfiets en bedreiging. Aansluitend is door de rechter-commissaris de bewaring, verlenging van de bewaring en gevangenhouding van appellant bevolen. Appellant is eerst gedetineerd in de politiecellen (Blok 1) en is daarna overgeplaatst naar het Huis van Bewaring (Blok 3 van penitentiare inrichting Bon Futuro), waar hij nog steeds verblijft." (Beschikking GHVJ 7 november 2011, LJN BG4509, HAR 132/2008).

senen als tijdelijke maatregel noodzakelijk is, is niet concreet aangevoerd en is het Hof overigens ook niet gebleken. Gelet daarop kan van het Land worden gevergd dat het maatregelen treft die het mogelijk maken dat appellant thans zo spoedig mogelijk in een inrichting voor jeugdigen wordt geplaatst.” De beslissing van het Hof hield dan ook een bevel in tot overplaatsing van de jeugdige in kwestie naar het GOG binnen 6 dagen.⁶⁷³

Geconcludeerd moet worden dat in de totale behoefte aan gesloten plaatsen voor jeugdigen bij lange na niet voorzien wordt.⁶⁷⁴

5.5.3 Complicaties bij interregionale overdracht van executie

Dat een overdracht van executie na veroordeling (naar Nederland) niet probleemloos is, bleek uit twee uitspraken van augustus 2006 van de penitentiaire kamer van het Arnhemse Hof.⁶⁷⁵ Dit Hof sprak zich in deze zaken uit over de vraag welke regels moeten worden gevolgd wanneer een Antilliaanse Tbr in Nederland ten uitvoer wordt gelegd als ware het een Pij.⁶⁷⁶ Volgens artikel 40 Statuut moet een sanctie ten uitvoer gelegd worden ‘met inachtneming van de wettelijke bepalingen van het land, waarin de tenuitvoerlegging plaats vindt’. De vraag die nu speelde was of er na twee jaar nog grond bestond om de detentie te laten voortduren. Deze vraag wordt naar Nederlands recht bij een Pij-executie altijd gesteld, maar de Antilliaanse regeling voor de Tbr kende een dergelijke regel niet; de Tbr liep daar in beginsel door tot de veroordeelde 21 jaar werd. Het Arnhemse Hof koos voor een enge interpretatie van de slotpassage van artikel 40 Statuut. Het stelde – terecht – dat de regels over de verlenging van de Tbr niet slechts als tenuitvoerleggingsregels gezien konden worden, maar dat de verlengingsregeling de grondslag vormde voor de verdere vrijheidsbeneming. Voor Antilliaanse zaken was daarom volgens het Hof geen periodieke vernieuwing van die grondslag nodig, omdat in die zaken de detentiegrondslag doorloopt (op basis van de uitspraak houdende de veroordeling). Het Hof vond het daarom haar rechtsvormende taak te boven gaan om in periodieke toegang tot de rechter te voorzien voor die zaken, door de regeling van verlenging van de Pij van overeenkomstige toepassing te verklaren. Het verklaarde zich onbevoegd en verwees partijen naar de civiele

⁶⁷³ Beschikking GHvJ 7 november 2011, *LJN* BG4509, HAR 132/2008.

⁶⁷⁴ Prinsen/Vinkers (2008).

⁶⁷⁵ *LJN* AY7668 en *LJN* AY7666, beide gedateerd 30 augustus 2006.

⁶⁷⁶ Zie nader Marchena-Slot/Reijntjes (2006).

(rest-)rechter. Het grootste bezwaar tegen deze uitleg en uitkomst ligt in de mensenrechtelijke sfeer; de vaste jurisprudentie bij artikel 5 EVRM (voor het hele Koninkrijk van belang) vergt inmiddels een ambtshalve toets van de rechtvaardiging van een voortdurende vrijheidsbeneming⁶⁷⁷, ongeacht of hiertoe een nationale wettelijke verplichting bestaat of niet.

Dat de complicaties bij een overdracht van executie van voorarrest, zoals in de zaak van de jongeman C. door de rechter-commissaris werd geopperd, bepaald niet geringer zouden zijn, zal niet verbazen. De termijnen die gelden voor de verschillende fasen van voorarrest verschillen overzee; zij zijn in Nederland korter dan in de Cariben. Als de executie van een Curaçaos voorarrest (vanwege ongeschikte faciliteiten) ooit zou worden overgedragen aan Nederland, zou dat volgens artikel 40 Statuut ook moeten 'met inachtneming van de wettelijke bepalingen van het land, waar de tenuitvoerlegging plaatsvindt'. De Nederlandse termijnen zouden dan toegepast moeten worden en een Nederlandse rechter zou moeten oordelen over de verlenging en voortzetting ervan. De vraag rijst dan welke rechter dat zou moeten zijn? En als die aangewezen zou zijn in de wet, hoe hij vervolgens over verlenging zou kunnen oordelen zonder kennis van de stand van het opsporingsonderzoek. Dat is mijns inziens onmogelijk. Als reeds de executie van voorarrest van jeugdigen elders moet geschieden, kan men uit pragmatisch oogpunt beter de hele zaak overdragen. Dat gaat echter wel heel ver en lijkt verdacht veel op afschuiven. Daar zal niemand om staan te springen.

Binnen het Koninkrijk der Nederlanden geldt dat de buitenlandse betrekkingen (waaronder het sluiten van verdragen valt) een Koninkrijksaangelegenheid zijn. Binnen het Koninkrijk is het echter zo dat in zaken op de voormalige Nederlandse Antillen (inmiddels) de nieuwe landen Curaçao en Sint Maarten primair zelf verantwoordelijk zijn voor het naleven van de verdragsverplichtingen. De andere koninkrijkspartners zijn echter (ook sinds 10-10-'10) medeverantwoordelijk. Wanneer Nederland nu op basis van interregionale overdracht de strafexecutie in een strafzaak of zelfs de gehele strafzaak van een van de Caribische landen overneemt, is het echter ook binnen het Koninkrijk eerst-verantwoordelijk. Een terughoudende opstelling van Nederland ten aanzien hiervan is daarom gelet op de staatkundige verhoudingen binnen het Koninkrijk – die uitgaan van de autonomie van elk der landen- op zijn plaats.

⁶⁷⁷ Zie bijvoorbeeld EHRM 24 oktober 1992, serie A nr. 244 (*Herczegfalvy vs. Oostenrijk*).

De executiemogelijkheden moeten in de Caribische landen dus geoptimaliseerd en/of gecreëerd worden. Dit is een eerste noodzakelijke voorwaarde om als land verantwoordelijkheid te nemen en de problemen met de detentiesituatie niet af te wentelen op de (grootste) koninkrijkspartner. Wanneer in de toekomst eigen voorzieningen voor Curaçao (en de overige Caribische landen) bestaan, kan daar vanuit omgekeerde richting ook een beroep op gedaan worden, bijvoorbeeld in gevallen, waarin met het oog op resocialisatie executie in de Cariben beter is voor in Nederland (of in Aruba/ Sint Maarten) gedetineerden van hier. Met Prinsen en Vinkers meen ik dat het in dat kader aanbeveling verdient om bij de in de Caribische landen op te zetten voorzieningen overcapaciteit te creëren.⁶⁷⁸

5.6 (Omzetting en executie van) jeugdsancties na meerderjarigheid

Een apart vraagstuk dat verband houdt met de executoriale dimensie van de vrijheidsbeneming van jeugdigen (en adolescenten) terzake een jeugdfeit is: wat moet er gedaan worden met jongeren, die gedetineerd zijn terzake een jeugdfeit, maar tijdens de executie of bij de aanvang daarvan meerderjarig zijn (geworden). Voor de inmiddels meerderjarig geworden jeugdigen rijst de vraag of zij zich nog langer op de bijzondere bescherming van het kind (tot 18 jaar) kunnen beroepen. Met andere woorden: tot welke leeftijd moeten of mogen adolescenten in een jeugd-inrichting blijven? Het IVRK bepaalt dat kinderen niet samen met volwassenen in één faciliteit gedetineerd horen te worden, tenzij dit in het belang van het kind is. Hoe het echter moet met gedetineerde of te detineren meerderjarige jeugdigen, die een jeugdsanctie hebben gekregen, zegt het verdrag zelf niet duidelijk. Uit het verdrag volgt slechts onomstotelijk dat tot detentie veroordeelde jeugdigen jonger dan 18 jaar in een inrichting voor jeugdigen horen (tenzij samenplaatsing in een inrichting voor volwassenen in het belang van het betrokken kind zou zijn).

Eerder werd ingegaan op de samenplaatsing van jeugdigen met volwassenen in een inrichting voor volwassenen, omdat er al te weinig gesloten plaatsen voor jeugdigen jonger dan 18 jaar zijn. Geconstateerd werd dat dit een uiterste kwalijke praktijk is, omdat sprake is van een ernstig tekort schieten jegens de jeugdigen. Moeten jeugdigen die inmiddels 18 jaar zijn geworden en nog vastzitten of bij wie de executie nog moet beginnen dan

⁶⁷⁸ Prinsen/Vinkers (2008), p. 50.

acut (over)geplaatst worden naar SDKK? Dit kan niet de bedoeling zijn. Plaatsing in een gewone strafgevangenis en in het bijzonder SDKK heeft als euvel, dat er geen op de jeugdige afgestemde behandelmogelijkheden zijn. Juist hieraan hebben personen die naar aanleiding van een jeugdfeit gedetineerd zijn behoefte en dat is ook in lijn met hetgeen de verdragen eisen ten behoeve van de resocialisatie. Het plots na overplaatsing staken van een ingezet behandeltraject lijkt niet alleen contraproductief, maar past ook niet in de lijn van wet en verdrag. Een Tbr in een inrichting (met regime) voor volwassenen executeren kan niet, omdat de bestemming van een gevangenis (voor hechtenis en gevangenisstraf) niet overeenstemt met de doelstelling van de jeugdsanctie. Zojuist is gezegd dat het IVRK zelf niet duidelijk is over de vraag tot welke leeftijd jeugdigen in jeugdinrichtingen zouden moeten blijven. Het lijkt dus onzinnig om na meerderjarigheid jeugdigen standaard naar inrichtingen voor volwassenen over te plaatsen zo lang een inhoudelijk op de behoeften van de jeugdige gedetineerde toegesneden regime daar niet geboden wordt.

Deze gedachte vindt inmiddels steun in internationale normen zoals artikel 59.3 van de Europese Aanbevelingen van 2008.⁶⁷⁹ Dit artikel verwoordt expliciet dat jeugdigen die meerderjarig worden en jonge volwassenen, die naar jeugdrecht worden berecht normaliter in inrichtingen voor jeugdige daders moeten verblijven of in inrichtingen die speciaal voor jongvolwassenen bestemd zijn. Een uitzondering is volgens deze bepaling slechts toegestaan als de sociale reïntegratie van deze jongvolwassenen beter in een inrichting voor volwassenen geëffectueerd kan worden. Een dergelijke bepaling is niet verwonderlijk. Het wezen van de jeugdsancties schuilt niet zo zeer in een minder zware strafsoort en –duur sec. Juist het feit dat bij de executie rekening moet worden gehouden met de belangen van het kind, in het bijzonder zijn leeftijd en ontwikkeling, maakt het grote verschil. Voor de jeugdigen en volwassen (geworden) jeugdigen die een jeugdsanctie kregen, zouden bij de inrichtingen voor jeugdigen daarom wellicht aparte afdelingen voor adolescenten gemaakt kunnen worden.

⁶⁷⁹ CM/Rec (2008) 11. Het commentaar bij artikel 59.3 van voornoemde richtlijn (CM (2008) 128 addendum 1) verwoord letterlijk bij deze bepaling: *"Rule 59.3 allows young adults to remain in juvenile institutions after they have reached the age of majority. The general idea is that young adult offenders may serve the remainder of their sentence in the same institution thus ensuring that positive educational results are not undermined by a subsequent stay in prison for adults."*

Idealiter zou aan elke gedetineerde (jeugdige of volwassene) een inhoudelijk zinvol programma geboden worden; het CPT dringt ook aan op een zinvolle dagbesteding voor gedetineerden.⁶⁸⁰ Dat is nu echter nog toekomstmuziek. Daarom zou mijns inziens per jeugdige gedetineerde afgewogen moeten worden tot wanneer hij na zijn meerderjarigheid in een jeugdinrichting gedetineerd kan blijven en lijkt een overplaatsing naar SDKK voorlopig ook voor de groep inmiddels meerderjarige jeugdige daders niet aan de orde. Nu overplaatsing vergt dat er garanties bestaan voor een inhoudelijk passend regime, dat de sociale reïntegratie van de gedetineerde jongvolwassene beter zou faciliteren dan het regime in de jeugdinrichting. Het is belangrijk dat bij het creëren van een gesloten jeugdinrichting hiermee rekening wordt gehouden, aangezien deze norm van invloed is op de benodigde capaciteit.

De vraag of omzetting van vrijheidsbenemende jeugdsancties na meerderjarigheid van de veroordeelde in een detentietitel voor volwassenen mogelijk gemaakt zou moeten worden, ligt in het verlengde van het hiervoor besprokene. Het creëren van een dergelijke mogelijkheid beoogt immers primair het plaatsen van jeugdigen na meerderjarigheid in inrichtingen voor volwassenen mogelijk te maken. Indien een dergelijke regeling in de wet zou worden opgenomen is het nu bestaande formele bezwaar, dat inrichtingen voor volwassenen niet bestemd zijn voor executie van jeugdsancties, weggenomen. Het spreekt voor zich dat bij omzetting van een vrijheidsbenemende jeugdsanctie, de door de rechter destijds bepaalde maximumduur sowieso niet door de omzetting naar een volwassenen detentie-titel, kan worden verlengd.

Het probleem rond meerderjarigheid van veroordeelde jeugdigen ontstaat eigenlijk door de combinatie van gescheiden sanctiesystemen en leeftijdsgrenzen. Hierdoor is de meerderjarigheid een moeizaam punt in de strafrechtspleging, hoewel iedereen weet dat bij het bereiken van het achttiende levensjaar mensen niet als bij toverslag 'anders' zijn. De overgang naar 'volwassenheid' verloopt geleidelijk en detentiefaciliteiten zouden hierop ingericht moeten worden. Er zouden (eventueel aparte) afdelingen voor adolescenten moeten komen (al of niet bij de jeugdinrichtingen). Daaronder wordt echter veel meer verstaan dan slechts materiële voorzieningen (waaronder de behuizing). Een dergelijke accommodatie moet ook regimes hebben die op het jeugdrecht zijn afgestemd.

⁶⁸⁰ Zie hoofdstuk 4.

Het gemis van dergelijke voorzieningen is nu vooral groot, omdat er geen gelijkwaardige faciliteiten (als voor jeugdigen bepleit worden) aan meerderjarige veroordeelde gedetineerden geboden worden. Het lijkt er vooralsnog ook niet op dat, zo daar binnenkort toereikende middelen voor vrijgemaakt worden, die faciliteiten binnen afzienbare tijd wel gelijkwaardig zullen zijn. Dit zou anders liggen wanneer de reguliere detentiepraktijk van volwassenen anders zou zijn. Hier valt in de eerste plaats te denken aan het aan elke gedetineerde aanbieden van een nuttig dagprogramma passend bij zijn persoonlijkheid en het –in voorkomende gevallen- aan kunnen bieden van voldoende behandelmogelijkheden. Kortom wanneer sprake zou zijn van een (afdeling van een) inrichting die (meer dan) voldoet aan de internationale normen, zoals het CPT die toetst. Onder die omstandigheden zou overplaatsing naar een inrichting voor volwassenen, zoals SDKK, niet zo problematisch zijn als nu. In een dergelijke situatie is immers vol te houden dat overplaatsing naar een detentie-instituut voor volwassenen in werkelijkheid helemaal geen achteruitgang inhoudt, maar juist het belang van de jongvolwassen gedetineerde dient. Een dergelijk scenario zou in elk geval voor adolescenten (tot 24 jaar) nagestreefd moeten worden, gelet op het grote aandeel van deze leeftijdscategorie in de gedetineerdenpopulatie van SDKK.⁶⁸¹

Wanneer dit praktisch (en financieel) gerealiseerd kan worden, verdient het aanbeveling af te wegen of het jeugdstrafrecht dan eveneens voor deze adolescenten zou kunnen gelden, danwel dat er zelfs apart adolescentenstrafrecht zou moeten komen voor een leeftijdscategorie vanaf 18 jaar.⁶⁸² Hierbij zou aangesloten kunnen worden bij gedragswetenschappelijke inzichten over het ontwikkelingsverloop van de mens naar volwassenheid gerelateerd aan het kunnen nemen van verantwoordelijkheid.

⁶⁸¹ Het Beleidskader PVC (2008) meldt dat tussen 1997 en 2003 de gevangenispopulatie gemiddeld voor ruim 36% bestond uit gedetineerden tussen de 18 en 24 jaar en in 2006 was dit percentage 49%. (Beleidskader PVC (2008), p. 24.)

⁶⁸² In Nederland is dit reeds enige tijd onderwerp van wetenschappelijk en politiek debat. In 2011 kwam Staatssecretaris Teeven via een brief aan de Tweede Kamer met een voorstel voor 'adolescentenstrafrecht' voor personen in de leeftijdscategorie 16 tot 23 jaar. Hierop wordt in paragraaf 6.2.1 ingegaan.

5.7 Het belang van het kind bij de sanctiekeuze

Naast de afweging of buitengerechtelijke afdoening in het belang van het kind is, is de vraag hoe met het belang van het kind wordt omgegaan minstens zo relevant bij de straftoemeting, in de gevallen die wel bij de strafrechter terecht komen. Enerzijds gaat het dan om de keuze voor een bepaalde straf of maatregel en anderzijds om de duur daarvan. Gegeven de sanctiemogelijkheden die de wet momenteel biedt, is er wanneer het een ernstig(er) delict betreft, beperkte ruimte voor weging van het belang van het kind. In beginsel komen dan vanuit maatschappelijk oogpunt slechts vrijheidsbenemende sancties in beeld. Het belang van het kind kan dan meegewogen worden bij de duur van de detentie, maar daarnaast ook bij de eventuele modaliteit van de sanctie. Hierna zullen ter illustratie van de vraag hoe de rechter rekening houdt met het belang van het kind twee lokale jeugdzaken besproken worden. In de eerste zaak ging het om een 15-jarige die berecht werd voor een poging tot doodslag. In de tweede zaak ging het om een 16-jarige, die berecht werd voor het medeplegen van doodslag en moord.

5.7.1 Voorwaardelijke Tbr in de 'Schroevendraaier'-zaak

Op 5 juli 2007 wees het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van de Nederlandse Antillen en Aruba als laatste vonnis in de ongepubliceerde strafzaak met dossiernummer H23-07. In deze zaak was de verdachte ten tijde van de berechting van het gepleegde feit in eerste aanleg 15 jaar. Het betrof dus een zuivere jeugdzak, waarbij toepassing van volwassenenstrafrecht enkel door de leeftijd van verdachte buiten beschouwing moest blijven. De verdachte had het slachtoffer met een schroevendraaier in zijn borstkas gestoken en hij werd veroordeeld voor poging tot doodslag. Gelukkig overleefde het slachtoffer deze verwondingen en herstelde hij volledig. Ter terechtzitting betuigde de verdachte zijn spijt en bood zijn excuses aan het slachtoffer aan. De procureur-generaal vorderde voorwaardelijke Tbr met enkele bijzondere voorwaarden. De eerste voorwaarde was dat de verdachte zou deelnemen aan het sociale vormingsprogramma van de stichting "Formashon Soshal Kòrsou". De tweede was dat hij 240 uren 'werkstraf' zou verrichten en de derde dat hij zou deelnemen aan een agressietraining bij de Capriles-kliniek.⁶⁸³ De wetgeving bepaalt

⁶⁸³ GHvJ 5 juli 2007, H-23/07, ongepubliceerd.

dat Tbr altijd (geheel of ten dele) voorwaardelijk kan worden opgelegd en deze zaak illustreert dat die regel ook in de praktijk wordt benut.

Het Hof besliste echter dat de verdachte geheel voorwaardelijk ter beschikking van de regering zou worden gesteld zonder toepassing van enige straf. De proeftijd werd hierbij bepaald op twee jaren. Als eerste bijzondere voorwaarde werd bepaald dat de jeugdige moest deelnemen aan de door de stichting "Formashon Soshal Kòrsou" (per 1 augustus 2007) aangeboden sociale vormingscursus en deze moest voltooien. Daarnaast moest hij ook aan een door de Voogdijraad aan te wijzen cursus agressieregulering deelnemen en deze afronden. Van het daarnaast nog opleggen van dienstverlening zag het Hof af, omdat de verdachte al ruim 9 maanden in voorarrest had gezeten. Dat is voor een jeugdige een (te) lange termijn in voorarrest, gelet op de pedagogische invalshoek van het jeugdstraf(proces)recht. In elk geval kan van voorarrest van ruim 9 maanden, niet zonder meer gezegd worden dat voldaan wordt aan de norm, dat elke vorm van detentie van 'zo kort mogelijke duur' moet zijn (artikel 37 sub d IVRK). Het Kinderrechtencomité dringt in haar algemene aanbevelingen van 25 april 2007 aan op wettelijke bepalingen die waarborgen, dat een einduitspraak van de rechter binnen 6 maanden nadat de jeugdige (in voorarrest) formeel op de hoogte is gesteld van de beschuldiging(en) tegen hem, wordt gedaan.⁶⁸⁴ Deze termijn kan echter niet zien op gevallen waarin hoger beroep wordt ingesteld, zoals in deze zaak.

Bij de sanctiekeuze hechtte het Hof evenwel veel gewicht aan het feit dat die lange duur van het voorarrest in een 'bijzonder ongeschikte plaats' had plaats gevonden. Daarnaast hield het Hof in het voordeel van verdachte rekening met het feit dat verdachte ter terechtzitting spijt heeft betuigd en zijn excuses heeft aangeboden aan het slachtoffer, terwijl het slachtoffer gelukkig vrij spoedig geheel was hersteld van zijn verwondingen.⁶⁸⁵

⁶⁸⁴ CRC/C/GC/10, aanbeveling 83. In diezelfde aanbeveling, die betrekking heeft op artikel 37 d IVRK, verwoordt het Kinderrechtencomité dat de jeugdige binnen 30 dagen na aanvang van zijn vrijheidsbeneming in voorarrest op de hoogte hoort te zijn gebracht van die beschuldiging, tenzij hij inmiddels voorwaardelijk in vrijheid was gesteld uit het voorarrest.

⁶⁸⁵ GHvJ 13 februari 2007, H-23/07, ongepubliceerd. In dit vonnis spreekt het Hof zelf van 'werkstraf', waar dat strict juridisch een onjuiste benaming is nu de wet geen werkstraf kent en het hier gaat om een bijzondere voorwaarde gaat. Uit het oogpunt van zuiverheid had het Hof beter kunnen kiezen voor hetzij aansluiting bij de huidige in Nederland gangbare benaming voor een dergelijke voorwaarde: 'werkproject', hetzij de later in het vonnis gebruikte term 'dienstverlening'.

De keuze voor de opgelegde sanctie in deze zaak reflecteert mijns inziens van de pedagogische dimensie die het jeugdstrafrecht hoort te kenmerken; het betrof immers een ernstig geweldsdelict, zoals ook het Hof overwoog. Deze uitspraak laat zien hoe het voorschrift van artikel 3 IVRK van praktische betekenis kan zijn; het Hof schorste de zaak in februari om nadere informatie van de Voogdijraad te kunnen inwinnen met het oog op de straftoemeting. Dit onderstreept dat het Hof in deze zaak bij de sanctietoemeting het recht van het kind, dat zijn belang voorop gesteld moet worden, daadwerkelijk gestalte heeft willen geven, al verwijst de uitspraak hier niet naar. Dat aan voortvarendheid in het voortraject wellicht gewonnen zou kunnen worden, doet daaraan niet af.

5.7.2 16 jaar gevangenisstraf in de zaak Gato

De tweede lokale strafzaak, die hier besproken wordt is de zaak Gato, waarin een jeep werd gestolen, nadat twee personen van het leven waren beroofd. In paragraaf 5.4.1 werd deze zaak al besproken voor wat betreft de motivering van de keuze volwassenensancties toe te passen. In deze paragraaf staat de vraag of het belang van het kind voorop gesteld is bij de sanctiekeuze centraal. In deze zaak is een positief antwoord op die vraag minder onomstreden dan in de hiervoor besproken zaak. Van het mannelijk slachtoffer kwam vast te staan dat hij door de mannelijke verdachte (destijds 17 jaar) werd omgebracht door messteken. Wie (van beide verdachten) het vrouwelijk slachtoffer doodstak is onduidelijk gebleven.

Na een lange rechtsgang⁶⁸⁶ gaf het Hof op 11 september 2008 de finale beslissing in de strafzaak van de vrouwelijke verdachte (destijds 16 jaar). Ten aanzien van haar werd door het Hof bewezen verklaard het medeplegen van gekwalificeerde doodslag op het mannelijk slachtoffer (artikelen 301 jo 300, 49 NASr) en daarnaast het medeplegen van moord op het vrouwelijk slachtoffer (artikel 302 jo 49 NASr).⁶⁸⁷ Zij werd terzake tot 16 jaar gevangenisstraf

⁶⁸⁶ De zaak van de vrouwelijke verdachte is na het vonnis van het Gerecht in eerste aanleg (GEA-C 28 april 2006, parketnummer 900.984/05 ongepubliceerd), voorgelegd aan het Gemeenschappelijk Hof van Justitie (GHvJ 12 september 2006, H158/2006, ongepubliceerd), waarna cassatie door de Hoge Raad volgde (HR 11 januari 2008, *LJN* BB4130, HR 03628/06A), omdat de ouders van verdachte niet voor de zitting waren opgeroepen. De Hoge Raad wees de zaak terug naar het Gemeenschappelijk Hof van Justitie.

⁶⁸⁷ GHvJ 11 september 2008, H-158/2006.

veroordeeld door het Hof. In hoger beroep voor terugwijzing was het Hof tot dezelfde bewezenverklaring gekomen, maar had het 20 jaar gevangenisstraf opgelegd, terwijl het Gerecht in eerste aanleg haar voor tweemaal medeplegen van doodslag had veroordeeld tot 18 jaar gevangenisstraf.⁶⁸⁸

Hoewel de feiten in deze zaak van beduidend zwaarder gewicht waren dan in de Schroevendraaier-zaak van 2007, rijst naar aanleiding van het dictum in de Gato-zaak van de vrouwelijke verdachte, de vraag hoe met het recht neergelegd in artikel 3 IVRK is omgegaan nu geen van de gerechtelijke instanties koos voor een jeugdsanctie. De conclusie van de verschillende rechters, dat dit onwenselijk was, roept gelet op de uitgangspunten van het IVRK – zoals: voor iedereen jonger dan 18 moeten aparte jeugdstrafrechtbepalingen gelden – minimaal vragen op.

In de strafmotivering van het GEA wordt met betrekking tot de persoon van de verdachte zeer expliciet verwoord, dat zij volledig heropgevoed en behandeld zou moeten worden, omdat onder gelijkblijvende omstandigheden de kans op recidive groot zou zijn. Het belang van het kind wordt in deze uitspraak concreet gemaakt. Het belang van het kind wordt hier op een lijn gesteld met speciale preventie. Dat is in een geval als dit niet vreemd, gelet op de ernst van het gepleegde feit en de persoonlijke omstandigheden van verdachte. Het Gerecht gaat vervolgens echter niet na of aan het belang van de jeugdige verdachte, bestaand in heropvoeding, tegemoet gekomen kan worden bij de sanctiekeuze. Het besluit andere (maatschappelijke) vergeldings- en algemene preventiebelangen zwaarder te laten wegen en kiest voor een lange gevangenisstraf. De overweging, dat gelet op de jeugdige leeftijd van verdachte de detentieduur voor haar echter ook overzichtelijk moet zijn, mede om haar de kans te geven binnen de penitentiaire mogelijkheden aan een nieuwe toekomst te werken waarin misdrijven geen rol meer zullen spelen, doet hieraan niet af. De opgelegde gevangenisstraf van 18 jaar betekent voor de verdachte, dat er uiteindelijk weinig terecht komt van een sanctiekeuze in

⁶⁸⁸ Ofschoon ook de mannelijke verdachte tot een zeer lange gevangenisstraf (24 jaar) werd veroordeeld, wordt op zijn rechtsgang niet uitgebreid ingegaan, omdat hij tegelijkertijd voor meerdere andere feiten werd berecht. Hij is veroordeeld terzake het medeplegen van moord op beide slachtoffers en nog twee diefstallen, waarvan een met geweld. Het Hof woog bij de strafbepaling in zijn nadeel mee, dat hij reeds eerder veroordeeld was voor diefstal met geweld en de vier feiten in casu kort na het uitzitten van de eerdere detentie pleegde. (GHVJ 12 september 2006, H-159/2006, ongepubliceerd.)

haar belang. Het is een feit (van algemene bekendheid), dat aan resocialisatie bij SDKK -de enige gevangenis te Curaçao- weinig wordt gedaan.⁶⁸⁹

De (andere) argumenten van de gerechtelijke instanties om tot oplegging van volwassenensancties over te gaan zijn in paragraaf 5.4 besproken. Wat hier echter wel vermeld moet worden, is dat het Hof voor bepaling van het eindvonnis veel waarde heeft gehecht aan gedragsrapporten die al ruim tweeëneenhalf jaar oud waren. De rechter moet bij het bepalen van de sanctiesoort en -maat natuurlijk recht doen op basis van de feiten en omstandigheden waaronder het feit werd gepleegd. Niettemin is het gebruiken van oude gedragsrapporten opmerkelijk, omdat de rechter bij het invulling geven aan de speciaal preventieve doelstelling, zoals bij jeugdfacten meer op de voorgrond wordt gesteld, de sanctie ook moet afstemmen op de verdachte zoals die dan voor het gerecht verschijnt. In casu was verdachte in laatste instantie niet langer minderjarig, maar dit doet niet af aan het belang van de verdachte, die ter zake een jeugdfact wordt berecht, bij een op maat afgewogen sanctietoemeting. Dit belang verdient ook in dit opzicht extra aandacht bij jeugdigen die plooibaarder en gevoeliger worden geacht voor omgevingsfactoren. De wettelijke bevoegdheid van de rechter om ambtshalve gegevens over de persoonlijkheid van de verdachte te verzoeken,⁶⁹⁰ kan in een dergelijk geval uitkomst bieden om nieuwe rapportages te laten opmaken. In de besproken zaak Gato is dat echter niet gebeurd, ondanks dat in de 'oude' rapportages werd gesproken over een 'zich ontwikkelende antisociale persoonlijkheidsstoornis' en ondanks het feit dat men weinig goeds verwachtte 'bij gelijkblijvende omstandigheden'.

5.8 Detentie als ultimum remedium (en) voor de kortste duur

In het geval een jeugdige door de strafrechter veroordeeld wordt tot een vrijheidsbenemende sanctie, moet dat volgens artikel 37 sub b IVRK het laatste middel zijn en dient het zo kort mogelijk te duren.

Wanneer de detentie van jeugdigen wordt beschouwd, is het ontbreken van alternatieve sancties problematisch, gelet op het 'ultimum remedium'-karakter van detentie op zichzelf en bij jeugdigen in het bijzonder. Ook kan

⁶⁸⁹ Zie hierover ook het laatste CPT-rapport uit 2008. (CPT/ Inf (2008) 2, te downloaden via www.cpt.coe.int).

⁶⁹⁰ Artikel 352 jo 197 (jo 492) NASv.

kritiek geuit worden op de oude wettelijke detentiekaders (van de voormalige Nederlandse Antillen) voor jeugdigen, voor wat betreft de eis ingevolge artikel 37 sub b IVRK, dat detentie van zo kort mogelijke duur moet zijn. In dit verband is het opvallend dat de wet geen regeling kende inzake tussentijdse toetsing van de Tbr door de rechter van de voortdurende noodzaak tot deze maatregel. De wetgeving van 1962 –besproken in paragraaf 3.5.2- is in dat opzicht een gemiste kans. Tbr kon weliswaar te allen tijde opgeschort worden, maar in beginsel liep de sanctie door tot de jeugdige 21 jaar was geworden, ongeacht zijn leeftijd op het aanvangsmoment van de sanctie. In de praktijk werd echter uitgegaan van een Tbr-programma van 3 jaar, zoals in paragraaf 4.4.2 werd geschetst. De officier van justitie met de jeugdportefeuille hield voor jeugdigen met Tbr tweejaarlijks een verlengingszitting en liet zich via (zes-, of viermaandelijks) rapportages voorlichten over de jongeren in het GOG en de tenuitvoerlegging van de Tbr.⁶⁹¹ Dit niet-geformaliseerde initiatief was echter, hoe lovenswaardig ook, niet genoeg. Het zou beter zijn als er een formele regeling kwam, die hierin voorzag. Deze gedachte vindt steun in artikel 49.2 van de Europese Aanbevelingen van 2008. Hierin wordt aangedrongen op het bieden van een mogelijkheid van vervroegde invrijheidstelling bij vrijheidsbeneming van jeugdigen.⁶⁹²

Ook de combinatiemogelijkheid die de wet bood in artikel 41ter NASr voor oplegging van Tbr gevolgd door gevangenisstraf, is gelet op de eisen die gesteld worden aan detentie van jeugdigen niet ideaal. De achterliggende gedachte van de bepaling –dat gevaarlijke jeugdigen gedetineerd konden blijven, als de (korte) Tbr had gefaald- was wellicht niet vreemd, maar op deze oplossing is inmiddels de nodige kritiek te geven. Allereerst was er geen kader voorhanden voor periodieke toetsing tijdens de gevangenisstraf, die nog best lang kon zijn. Hierdoor bleven de bezwaren ten aanzien van de doorlopende titel bestaan, gelet op de eis van detentie voor de kortste duur. De rechter nam bij een keuze voor de genoemde combinatiemogelijkheid dus een behoorlijk schot voor de boeg.

Voorts was deze combinatiemogelijkheid ook uit dogmatisch oogpunt niet zo fraai, daar het moeilijk te begrijpen is hoe het belang van een jeugdige gediend kan zijn met eerst een op zijn behandeling gerichte detentie, gevolgd

⁶⁹¹ Gesprek mw. L. Vicente, officier van justitie portefeuille jeugd te Curaçao, 21 februari 2008.

⁶⁹² Artikel 49.2 CM/Rec (2008) 11, luidt: "*Deprivation of liberty of juveniles shall provide for the possibility of early release.*"

door een 'kale' detentie (ter vergelding). Hier moet opgemerkt worden dat het omgekeerde mijns inziens evenmin te rijmen is met de jeugdstrafrechtprincipes. Artikel 37 sub c IVRK eist immers dat elk kind dat gedetineerd wordt behandeld moet worden met menselijkheid en respect voor de medemens en op een manier die afgestemd is op de behoeften die horen bij zijn leeftijd. In het licht van die bepaling moet een jeugdige die behandeling nodig heeft op het moment van detentie, die behandeling krijgen en indien die op enig moment is geslaagd (binnen de wettelijk toegestane termijn) moet de jeugdige in vrijheid worden gesteld. Het gaat er hierbij steeds om dat vanaf de eerste dag van detentie naar resocialisatie wordt toegewerkt, opdat de detentieduur daadwerkelijk zo kort mogelijk kan zijn.

Wanneer ontevredenheid bestaat over de wettelijk toegestane maximale duur van een vrijheidsbenemende sanctie (in dit geval Tbr), moet dit probleem anders opgelost worden. Voorwaarde is dan wel, dat die duur niet toereikend wordt bevonden, ondanks inachtneming van de voor jeugddetentie geldende internationale voorschriften, inzake onder meer (diversiteit van) op de jeugdige afgestemde detentieprogramma's en regimes, zoals in hoofdstuk 4 besproken werden.

5.9 *Wat nu?*

Het strafklimaat in de (voormalige) Nederlandse Antillen wordt in het algemeen hard genoemd. Dat is echter niets nieuws. De ondertitel van een bijdrage van Reijntjes uit 2002 in het Antillen-nummer van het tijdschrift *Justitiële Verkenningen*, luidde: 'hoge strafmaat, harde strafexecutie'.⁶⁹³ Deze ondertitel vat de beide dimensies van het harde strafklimaat treffend samen. Reijntjes schreef in zijn bijdrage dat de harde strafmaat in de Nederlandse Antillen voor met name geweldsdelicten en diefstal samenhangt met de grotere impact van criminaliteit in een kleine samenleving. Ook de invoering van de met name voor recidivisten ingevoerde minimumstraffen in 2000⁶⁹⁴, moest volgens hem vanuit dit gegeven gezien worden.⁶⁹⁵

Ofschoon de lokale roep om harde straffen geen unicum is, - ook in Nederland wordt (vanuit de politiek) veelvuldig om harde straffen gevraagd-

⁶⁹³ Reijntjes (2002).

⁶⁹⁴ P.B. 2000, no. 28.

⁶⁹⁵ Reijntjes (2002).

bestaat een spanningsveld met de mensenrechten in het algemeen en de kinderrechten in het bijzonder. 'Hard' straffen wordt immers primair geassocieerd met lange detenties en zoals eerder gesteld behoort detentie het ultimatum remedium te zijn. Dit geldt volgens het IVRK bij jeugdigen des te meer en daarnaast vergt het verdrag dat de detentie van jeugdigen zo kort mogelijk duurt en qua regime op hen afgestemd is.

Gelet op deze achtergrond bevond het Antilliaanse jeugdstrafrecht zich in een spagaat. Het oude wettelijke jeugdsanctiestelsel lijkt op het eerste gezicht theoretisch misschien nog evenwichtig -er zijn harde en zachte sancties-, toch voldeed het pakket niet aan de eisen van de tijd. Er kleefden behoorlijke tekortkomingen aan, zowel uit theoretisch, als uit wettelijk en praktisch oogpunt. De basismogelijkheden om te straffen (berisping en geldboete) waren te 'zacht' vergeleken met de ernst van de delicten waarvoor jeugdigen vervolgd worden (zie ook hoofdstuk 1). Die sancties waren op zich niet overbodig, maar door het uitblijven van justitiële interventies bij minder ernstige delicten, waren zij van weinig nut (geworden). Voor ernstiger criminaliteit kende de wet de maatregel Tbr. In geval van misdrijven waarop drie jaar gevangenisstraf staat (voor volwassenen), kon echter ook gevangenisstraf na(ast) de Tbr opgelegd worden. Daarnaast kon de strafrechter kiezen voor de jeugdzorgmaatregel Ots. Een middenweg tussen lichte en harde sancties was er amper. De sanctieopties, die voor met name de oudere jeugdigen openstonden getuigden van hardheid. Dat lag niet eens zo zeer aan het vrijheidsbenemende karakter van die sancties, maar meer aan de condities van tenuitvoerlegging, zoals in hoofdstuk 4 besproken. Ook de rechtsprekende macht heeft zeer expliciet (in de zaak Gato) de dilemma's bij de sanctiekeuze naar aanleiding van ernstige delicten door jeugdigen gepleegd, naar voren gebracht⁶⁹⁶; het was schipperen.

Wat doet het strafklimaat voor jeugdigen het predikaat 'hard' verdienen in concreto? Hier valt allereerst te wijzen op de laagdrempelige uitzonderingsbepaling, die toestond jeugdigen van 16 en 17 jaar als volwassenen te bestraffen. Daarnaast was het gebrek aan sanctiemaat beperkende voorschriften hierbij een belangrijke factor. Artikel 41septies lid 5 NASr maakte het zelfs mogelijk terzake jeugdfacten levenslange gevangenisstraf op te leggen, zonder nadere waarborgen. Aan eventueel tijdelijk op te leggen gevangenisstraffen voor deze 16- en 17-jarige jeugdigen waren voorts evenmin aparte maxima

⁶⁹⁶ Zie paragraaf 5.4.

gekoppeld. Dit punt klemde extra na de in het jaar 2000 ingevoerde omstreden verhogingen van de strafmaxima en de bepalingen over minimumstraffen die (bij recidive)⁶⁹⁷ van toepassing waren. Evenmin was toepassing van gevangenisstraf via artikel 41septies lid 5 NASr voorbehouden aan gevallen waarin (nader omschreven) zware delicten waren gepleegd, danwel waren er anderszins criteria aan gekoppeld. Voorts deed ook de onduidelijkheid over het moment waarop de jeugdige de leeftijd van 16 of 17 jaar moest hebben bereikt, afbreuk aan de waarborgen voor de jeugdige. Evenals in Nederland tot 1965, kon hier betoogd worden op basis van (de toen geldende vaste) jurisprudentie en de wetssystematiek van artikel 41septies NASr (vergelijk artikel 39septies NSr(oud)), dat de leeftijd ten tijde van het eindvonnis in eerste aanleg bepalend is. Hierdoor golden de weinige sanctionele beperkingen van het oude jeugdsanctiestelsel, die de jeugdige tegen (te) harde straffen moesten behoeven, voor een nog kleinere groep jeugdigen dan in Nederland (destijds). Het voorbehoud bij artikel 37 sub c IVRK kreeg daardoor een nog grotere exonerende werking, die onacceptabel is.

Hoe nu om te gaan met het jeugd-detentievraagstuk? Uitgaand van het oude sanctiestelsel en de ernst van de jeugddriminaliteit was de strijdigheid van de detentie van jeugdigen op Curaçao met de eisen van het IVRK evident. Het wettelijk kader en de uitvoeringsmogelijkheden vormden een hoge drempel voor het intrekken van de voorbehouden bij artikel 37 sub c IVRK. Om niet van het IVRK te blijven afwijken en de voorbehouden daadwerkelijk in te (kunnen) trekken, zoals noodzakelijk is, moet er dus wat veranderen in de wetgeving (en executiemogelijkheden).

5.9.1 Jeugdstrafrecht op basis van de leeftijd op het moment van het plegen

Allereerst moet in de toekomst onomwonden bepaald worden dat bij de sanctiekeuze (ongeacht welke), de leeftijd ten tijde van het plegen van het delict terzake waarvan vervolgd wordt, bepalend is. De keuze van de sanctie wordt tenslotte mede ingegeven door de vraag of en zo ja in hoeverre aan verdachte verwijt gemaakt kan worden van zijn verboden gedraging. Om de mate van verwijtbaarheid te beoordelen, dient gekeken te worden naar de geestesgesteldheid van de verdachte ten tijde van het delict. Voor iedereen jonger dan 18 jaar eist het IVRK dat speciale jeugdstrafrechtregels gelden

⁶⁹⁷ P.B. 2000, no. 28.

wanneer zij met justitie in aanraking komen. Alleen bovenstaande uitleg, dat de leeftijd ten tijde van het plegen van het delict doorslaggevend is voor het bepalen van de op te leggen sanctie, is te verenigen met dit uitgangspunt.

In het verlengde hiervan ligt de conclusie dat de mogelijkheid 16- en 17-jarigen als volwassenen te sanctioneren dient te worden geschrapt uit ons Wetboek van Strafrecht. Het verguisde voorbehoud kan dan ook worden ingetrokken. De vraag die onmiddellijk opkomt is dan uiteraard, of en zo ja wat er dan voor in de plaats zou moeten komen.

5.9.2 Langdurige detentie met flexibiliteit

Juist gelet op de problematiek bij de jeugdigen die ernstige delicten plegen, zijn mogelijkheden tot behandeling in een gesloten inrichting(!) nodig voor langere duur dan Tbr toestaat en gescheiden van volwassenen. In de gevallen waarin de rechter betwijfelt of de behandeling afgerond zal zijn wanneer de jeugdige 21 jaar wordt, is de oplossing mijns inziens niet bij sanctionering eveneens gevangenisstraf op te leggen ter (eventuele) executie na de Tbr. Deze huidige wettelijke mogelijkheid om de detentie te laten voortduren is dogmatisch bezwaarlijk; het lijkt weinig motiverend en logisch na behandeling alsnog 'sec' te boeten. Voor die gevallen waarin langere detentie (met het oog op voortdurende behandeling) nodig is, zou het beter zijn over te stappen op één flexibele vrijheidsbenemende jeugdsanctie, die in lengte en regime kan variëren.

Het belang van de gedetineerde jeugdige staat immers voorop. Dit is primair gelegen in een zo effectief en kort mogelijke detentie. Met effectief wordt hierbij bedoeld op een detentie, tijdens welke de jeugdige zijn tijd zo nuttig mogelijk doorbrengt rekening houdend met de internationale normen besproken in hoofdstuk 4. Enerzijds moet een zinvolle dagbesteding (scholing, vorming, danwel arbeid) gegarandeerd zijn, anderzijds moet hulp geboden worden voor psychische problemen. Een dergelijke invulling dient ook het maatschappelijk belang dat met de resocialisatie wordt beoogd: het voorkomen van recidive.⁶⁹⁸

In gevallen waarin gedetineerden echter blijvend een gevaar vormen voor de maatschappij, moet het eveneens mogelijk zijn de maatschappij te beschermen. De maatschappij is niet geholpen (en de jeugdige evenmin), als de jeugdige na een tijdelijke detentie, vrij komt, wederom over de strafrechte-

⁶⁹⁸ Zie hierover nader hoofdstuk 4.

lijke schreef gaat en opnieuw de molen in moet. Anderzijds mogen jeugdigen niet op voorhand afgeschreven worden als 'onbehandelbaar' en tot een oneindige 'longstay' veroordeeld worden, die zou neerkomen op levenslange 'kale' detentie, die voor jeugdigen onaanvaardbaar is, zoals eerder betoogd. De toekomstige detentieregeling voor jeugdigen kan zich echter gelet op deesignaleerde jeugdcriminaliteitsproblematiek niet beperken qua duur tot maximaal enkele jaren ongeacht het gepleegde delict; de wet moet de rechter enige ruimte bieden om desgewenst een langere detentie mogelijk te maken.

Mag detentie van een jeugdige op zich lang duren? Of moet de duur altijd beperkt zijn tot hooguit enkele jaren? In Nederland geldt voor de jeugddetentie bijvoorbeeld een maximum van 2 jaar en voor de Pij een maximum van 6 jaar, maar slechts in bijzondere gevallen. Mijns inziens hoeft een lange(re) detentie niet strijdig te zijn met de verdragsrechten. Slechts levenslange detentie van jeugdigen moet categorisch van de hand gewezen worden. Een algemeen jeugddetentiemaximum zou kunnen liggen bij de helft van de normale maximale vrijheidsstrafdreiging, waarbij zo veel mogelijk bij algemene bepalingen uit het wetboek wordt aangesloten. In samenhang met artikel 11 NASr, zou dat voor feiten waarop 24 jaar staat (het absolute maximum voor tijdelijke gevangenisstraf) neerkomen op 12 jaar en in de bijzondere gevallen waarin bijvoorbeeld door samenloop de absolute grens bij 30 jaar ligt, 15 jaar zijn. Rekening houdend met de reguliere regeling voor voorwaardelijke invrijheidstelling zou iemand terzake moord op zijn zestiende gepleegd dan in tot maximaal 12 jaar detentie veroordeeld kunnen worden, maar na in beginsel 8 jaar, met aftrek van voorarrest (!) vrij komen.

Randvoorwaarde voor langdurige detentie na een jeugdfeit, is dat de sanctie steeds gelet op het geval zo kort mogelijk is en de belangen van -in IVRK-terminologie:- 'het kind' recht doet. Dit betekent dat ook gelet moet worden op de (achterliggende) problematiek van de jeugdige daders bij de keuze voor de sanctie. Bijsturing van de jeugdige is dan een voorname zaak met het oog op speciale preventie. Wanneer gekozen wordt voor een detentie kan bijsturing in beginsel plaatsvinden door een zinvol dagprogramma te bieden gericht op het alsnog verwerven van startdiploma's en psychologische hulp.

In veel gevallen waarin jeugdigen zeer ernstige delicten plegen (gewelds-, zeden- of zelfs levensdelicten) is echter ook sprake van psychiatrische problematiek. Dit komt ook voor in zaken waarin ten aanzien van het delict niet het oordeel 'volledig ontoerekenbaar' is geveld. Pilotonderzoek

onder 60 gedetineerden in de leeftijd tot 24 jaar in SDKK, wees ten aanzien van hun geestesgesteldheid het volgende uit: *“Uit de tests die onder een deel van deze groep zijn afgenomen kan men voorzichtig concluderen dat er hoogstwaarschijnlijk sprake is van gedrags- en persoonlijkheidsstoornissen en afhankelijkheid van middelengebruik.”*⁶⁹⁹ In die gevallen is psychiatrische of althans psychische behandeling aangewezen in een gesloten instelling. Zoals gebruikelijk zal de strafrechter daarom steeds in zijn vonnis de maximale duur van de vrijheidsbenemende sanctie moeten bepalen, waarbij de verwijtbaarheidsgraad de uiterste begrenzing biedt.

Om aan de randvoorwaarden voortvloeiend uit het IVRK te voldoen, dient bij de executie van de sanctie de nodige flexibiliteit te bestaan. Om uitvoering te geven aan de eis dat detentie ‘zo kort mogelijk’ moet zijn, lijkt een tussentijdse evaluatie van het voortbestaan van de detentiegrondslag bij vrijheidsbeneming van langere duur, tijdens de executiefase geboden.⁷⁰⁰ Dit kan een aanvulling zijn op bestaande instrumenten als trajecten voor voorwaardelijke invrijheidstelling of gratie. Een actieve rol van het Openbaar Ministerie door periodieke monitoring van de detentie van jeugdigen lijkt altijd aangewezen. Een tussentijdse toetsing door de strafrechter (om te verifiëren of er nog grond is voor het laten voortduren van de detentie) zou de justitiële borging van het principe dat detentie van zo kort mogelijke duur is, kunnen completeren. Bij deze toets zou zowel acht geslagen moeten worden op de preventieve doeleinden (hoe staat het met de persoon van de veroordeelde en de recidiverisico’s; wat is zijn belang?) als op de vergeldende legitimatie (de mate van geschoktheid van de rechtsorde ex nunc).

Bij elke veroordeling tot detentie naar aanleiding van een jeugdfeit met een langere duur dan bijvoorbeeld 8 jaar, zou de tussentijdse toetsing mijns inziens nodig zijn. Die tussentijdse rechterlijke toetsing zou uitgevoerd kunnen worden nadat de helft van de detentieduur erop zit. Wanneer een behandeling bijvoorbeeld aanslaat, zou de mogelijkheid moeten bestaan dat de veroordeelde eventueel eerder in vrijheid wordt gesteld (al of niet onder voorwaarden). In ons eerdere voorbeeld van de jeugdige die 12 jaar jeugdetentie krijgt wegens een moord gepleegd op zijn zestiende, zou dus een

⁶⁹⁹ Beleidskader PVC (2008), p. 23.

⁷⁰⁰ De Jonge en Van der Linden trekken in twijfel of het opleggen van de maximale toegestane duur van de tijdelijke gevangenisstraf (voor volwassenen) in Nederland niet op gespannen voet staat met artikel 37 sub b IVRK (De Jonge/Van der Linden (2007), p. 353.)

rechterlijke toetsing moeten plaatsvinden na 6 jaar; twee jaar voordat de jeugdige in beginsel voor voorwaardelijk invrijheidstelling in aanmerking zou komen.

Ongeacht het moment waarop de detentie wordt afgebouwd of eindigt, is het voor de jeugdige van groot belang dat mogelijkheden bestaan tot begeleid wonen; niet iedereen kan terug naar (t)huis. Die mogelijkheden zijn er nu onvoldoende.⁷⁰¹

5.9.3 Eén vrijheidsbenemende jeugdsanctie?

Uit ontwikkelingen in Nederland met betrekking tot de vrijheidsbeneming van jeugdigen volgt dat het onderscheid tussen straf en maatregel steeds meer vervaagt. Het idee dat wanneer een jeugdige een (vergeldende) detentie-straf krijgt, hij geen behandeling nodig heeft, wordt inmiddels door de Nederlandse wetgever als achterhaald beschouwd, getuige de wetswijziging stekkend tot aanpassing van de tenuitvoerlegging van vrijheidsbenemende jeugdsancties van 2010.⁷⁰² Het oude bestemmingsonderscheid tussen opvang- en behandelinrichtingen voor jeugdigen is nu vervallen ten bate van de flexibiliteit en effectiviteit van de inrichtingen. Voortaan mogen alle Nederlandse jeugdinrichtingen (vormen van) behandeling aanbieden, ook aan jeugdigen van wie de plaatsingstitel niet tot behandeling verplicht, maar bij wie de gedragsproblematiek daar aanleiding toe geeft.⁷⁰³ Dit sluit beter aan op de eisen die uit het IVRK voortvloeien ten aanzien van een op de (noden van de) persoon toegesneden invulling van de detentie. Het dogmatisch onderscheid tussen de vrijheidsbenemende straf en maatregel voor de jeugd is in Nederland dus haast gereduceerd tot een papieren kwestie; in dit systeem geldt voor elke jeugdige die gedetineerd wordt dat een perspectiefplan moet worden opgesteld, dat beschrijft hoe het op maat gesneden verblijf in de inrichting zal worden gerealiseerd. Deze ontwikkeling past bij de eis dat detentie van

⁷⁰¹ Prinsen/Vinkers (2008), p. 51, 52. Sindsdien is er niets veranderd.

⁷⁰² Wet van 13 december 2010 tot wijziging van de Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen, het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en enige andere wetten, in verband met de aanpassing van de tenuitvoerlegging van vrijheidsbenemende jeugdsancties (*Stb.* 2010, 818).

⁷⁰³ Memorie van toelichting bij wet(svoorstel) tot wijziging van de Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen, het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en enige andere wetten, in verband met de aanpassing van de tenuitvoerlegging van vrijheidsbenemende jeugdsancties (*Kamerstukken II* 2008-09, 31915, no. 3, p. 14).

jeugdigen zo kort mogelijk moet duren. Voorts impliceert deze eis in samenhang met de pedagogische dimensie -het belang van het kind moet voorop gesteld worden- dat de klassieke vergeldingsrol van detentie bij jeugdigen aanzienlijk wordt teruggedrongen, waardoor het 'klassieke' maatregelkarakter dominanter wordt.

Nu voor jeugdigen de executiewijze bij een vrijheidsbenemende straf of maatregel de facto niet meer van elkaar moeten verschillen, integendeel, kan de vraag gesteld worden waarom dogmatisch vastgehouden zou moeten worden aan deze twee sporen bij de vrijheidsbeneming van jeugdigen. Hierna wordt uiteengezet waarom bij een wetsherziening overgestapt zou kunnen worden op één vrijheidsbenemende jeugdsanctie, in plaats van twee soorten vrijheidsbeneming (straf en maatregel) voor jeugdigen te creëren.

In algemene zin pleiten Van der Landen en De Hullu al jaren voor een monistisch strafstelsel (voor volwassenen), waarbij het onderscheid tussen straf en maatregel over de hele linie wordt opgeheven.⁷⁰⁴ Als voornaamste argument noemt De Hullu vergroting van de duidelijkheid en inzichtelijkheid van de op het spel staande belangen. Het strekt voor deze studie te ver om in te gaan op deze fundamentele discussie. Anderzijds kunnen argumenten uit die discussie betrokken worden bij de standpuntbepaling of het onderscheid tussen vrijheidsbenemende straf en maatregel voor jeugdigen kan worden afgeschaft. De Hullu wees bijvoorbeeld op het steeds verder vervagende onderscheid tussen de vrijheidsbenemende straf en de TBS-maatregel voor volwassenen in Nederland; beide lijken steeds meer op elkaar.⁷⁰⁵ Geconstateerd is dat dit voor de vrijheidsbeneming van jeugdigen zonder meer geldt.

In het jeugdstrafrecht staat bij de sanctiekeuze in het algemeen en bij de keuze voor vrijheidsbeneming, waar het nu om gaat, niet primair de vergelding voorop, maar de speciale preventie en het belang van de jeugdige. Als het uitgangspunt aanvaard wordt dat een vrijheidsbenemende jeugdsanctie meerdere grondslagen kan hebben, zoals in feite reeds bij de ingevoerde Pij het geval is, resteert de vraag hoe de sanctie gelimiteerd moet worden. Met betrekking tot de verwijtbaarheid zou dan bij die ene vrijheidsbenemende jeugdsanctie een splitsing gemaakt kunnen worden die aansluit bij het oordeel omtrent de toerekenbaarheid van het strafbare feit.

⁷⁰⁴ Van der Landen (1992); De Hullu (2002).

⁷⁰⁵ De Hullu (2002), p. 62.

Een voorstel voor één vrijheidsbenemende jeugdsanctie

Denkbaar zou zijn dat de strafrechter bij het uitspreken van de sanctie alleen bij degenen aan wie een strafbaar feit (in enige mate) toerekenbaar is, een maximale sanctieduur uitspreekt, zoals thans gebruikelijk is bij een vrijheidsbenemende straf. De vergelding als deel van het straffundament kan immers slechts de algemene maximering voor de vrijheidsbeneming bepalen. Overwogen zou kunnen worden om de speciale preventie, in het jeugdstrafrecht het voornaamste strafdoel, niet alleen bij bepaling van de maximumduur van de vrijheidsbeneming in concreto mee te laten wegen. Ook na aanvang van de vrijheidsbeneming van een jeugdige zou hiermee op enig moment rekening gehouden kunnen worden; de detentie moet immers van zo kort mogelijke duur zijn.⁷⁰⁶ De feitelijke executie-duur zou dan (eventueel) bekort moeten kunnen worden als de behandeling bijvoorbeeld succesvol is geweest of de omstandigheden veranderd zijn (de ontwikkeling van de veroordeelde betreffend) en de rechtvaardiging van verdere detentie komt te ontbreken. Hier kan de lijn vastgehouden worden van de voorwaardelijke invrijheidstelling en gratie bij de klassieke vrijheidsstraf. Een systeem van tussentijdse toetsing van de vrijheidsbeneming zou uitkomst kunnen bieden. Het opstellen van een individueel detentieplan bij elke jeugdige aan het begin van de detentie, waarbij ook detentiefasering aan de orde komt, zoals internationaal wordt aanbevolen,⁷⁰⁷ kan hierbij een ondersteunende rol vervullen; elke detentie van jeugdigen is dan gericht op een zo effectief mogelijke resocialisatie startend op de eerste dag van de detentie.⁷⁰⁸

Hoe zou dan omgegaan kunnen worden met degenen aan wie het strafbare feit helemaal niet toegerekend kan worden? De strafrechter zou ten aanzien van hen uitdrukkelijk in het vonnis op kunnen nemen, dat de verdachte het feit heeft begaan, maar dat het hem niet toe te rekenen is. In een dergelijk geval lijkt het onjuist van de strafrechter te vragen dat hij de maximale duur van een geheel op behandeling gerichte detentie bepaalt. Wellicht kan hier aangeslo-

⁷⁰⁶ Artikel 37 sub b IVRK, bepaling 2 Havana Rules, artikel 10 Europese aanbevelingen 2008 (CM/Rec (2008) 11).

⁷⁰⁷ Zie bepaling 30 Havana Rules (inzake individuele behandelplannen), en uit de aanbevelingen van de Raad van Ministers van de Raad van Europa: artikelen 50.1, 51 (CM/Rec (2008) 11).

⁷⁰⁸ Zie bepaling 79 en 80 Havana Rules (inzake resocialisatie-regelingen tijdens detentie en nazorg) en uit de aanbevelingen van de Raad van Ministers van de Raad van Europa: artikelen en 100.1 tot en met 103 (CM/Rec (2008) 11).

ten worden bij de huidige systematiek van 'strafrechtelijke' Ots en de Nederlandse Pij, in zoverre dat de strafrechter bij vonnis slechts de soort sanctie bepaalt en de initiële duur daarvan. Verdere evaluatie van de (executie van de) vrijheidsbeneming van de jeugdige in kwestie zou dan periodiek door de rechter moeten plaatsvinden. Die zou zich daarbij moeten laten adviseren door gedragsdeskundigen (uit de geestelijke gezondheidszorg) over eventuele verlenging van de duur van de sanctie.

Deze gedachte ligt in het verlengde van de visie van De Hullu op het verdwijnen van de Nederlandse TBS als zelfstandige maatregel. Volgens hem zou de TBS kunnen opgaan in de vrijheidsstraf en 'daarna' via de Wet BOPZ kunnen worden geregeld. Volledig ontoerekeningsvatbaren zouden volgens De Hullu direct in het BOPZ-traject kunnen worden geplaatst. Volgens hem is een goede reguliere geestelijke gezondheidszorg noodzakelijk en dienen de zorgvoorzieningen uit de TBS voor alle gedetineerden beschikbaar te zijn.⁷⁰⁹ Voor onze jeugdsanctie is hier ruimte voor innovatie, zowel wetstechnisch als qua voorzieningen. Wegens het ontbreken van de voorzieningen, trad hier nooit de TBS-wetgeving in werking en ook de Wet-BOPZ werd hier nooit overgenomen ter vervanging van de nu nog geldende Krankzinnigen-wetgeving.

Het feit dat er weinig mogelijkheden voor psychiatrische behandeling zijn op de (voormalige) Nederlandse Antillen is wellicht op zich een reden dat hier slechts in een gering aantal gevallen psychiatrische rapportage pro justitia werd opgemaakt. In de periode 2000-2006 gebeurde dat bij slechts 7,4% van alle verdachten (niet alleen jeugdigen). Prinsen en Vinkers concludeerden over deze groep dat bij twee van de drie verdachten sprake was van een psychiatrische stoornis, persoonlijkheidsstoornis of zwakbegaafdheid/ zwakzinnigheid. Bij eenderde van de onderzochte verdachten was volgens de pro justitia rapportages sprake van verminderde toerekeningsvatbaarheid of ontoerekeningsvatbaarheid.⁷¹⁰

Met het oog op toekomstige voorzieningen stellen Prinsen en Vinkers dat op Curaçao jaarlijks maximaal tien volwassenen in aanmerking komen voor een TBS-maatregel. Als er eenmaal een voorziening zou zijn, verwachten zij echter dat de aanwas de eerste jaren hoger zal liggen in verband met een 'wachlijst' van minimaal 40 personen. Per jaar zouden ongeveer 30 jongeren

⁷⁰⁹ De Hullu (2002), p. 62, 63.

⁷¹⁰ Prinsen/Vinkers (2008), p. 12-15.

in aanmerking komen voor een Pij-maatregel (in Nederland en inmiddels ook in Curacao de opvolger van de Tbr).⁷¹¹

5.9.4 Het creëren van jeugdinrichtingen

Dat op Curaçao (en op de andere eilanden van de voormalige Nederlandse Antillen) voorzieningen nodig zijn voor gesloten detentie van jeugdigen is evident. Nu tenuitvoerlegging van detentie-sancties afgestemd moet zijn op enerzijds de leeftijd van de jeugdige en anderzijds zo veel mogelijk gericht moet zijn op het bevorderen van de individuele ontwikkeling en ontplooiing van de jeugdige, is duidelijk dat dit een kostbare aangelegenheid is. Naast fysieke inrichtingen is er ook personeel nodig waaraan behoorlijke eisen inzake specialisatie gesteld worden. Voorzieningen dienen daarom en gelet op de kleinschaligheid zo kosten-efficiënt mogelijk opgezet te worden.

Prinsen en Vinkers stellen in hun studie naar de haalbaarheid van TBS- en Pij-voorzieningen voor de (voormalige) Nederlandse Antillen en Aruba verschillende oplossingen voor op de korte en langere termijn voor de jeugdigen van Curaçao die gedetineerd moeten worden. Onderzoekers stellen vast dat er zowel behoefte is aan een jeugddetentie- als een Pij-voorziening. Het GOG is hiervoor niet (zonder meer) geschikt, vanwege het vluchtgevaar en andere beveiligingsproblemen, terwijl deze onderzoekers ook wijzen op een gebrek aan inhoud van de Tbr-maatregel. Referenten van dit onderzoek pleiten daarom voor opzet van een nieuwe Pij-inrichting.⁷¹² Prinsen en Vinkers noemen drie mogelijkheden. Ten eerste zou een gezamenlijke voorziening voor Pij en jeugddetentie kunnen worden opgezet volgens CPT-normen. Ten tweede een multifunctionele voorziening, voor jeugdigen met Pij, weigerachtige vormingsplichtigen, Ots-ers en andere jongeren met ambulante problemen. Ten derde zou het GOG gereserveerd kunnen worden voor jongeren op civiele titel.

Mijns inziens zou een combinatie van de opties, die Prinsen en Vinkers presenteerden de voorkeur genieten. Het GOG lijkt –zeker op korte termijn– het meest geschikt (te maken) voor civiel geplaatste jeugdigen, voor zover zij passen in een open regime. Wellicht kunnen jongeren met ambulante problemen hier ook geplaatst worden, voor zover zij geen drugsproblemen hebben, want dan kunnen zij vooralsnog beter naar Brasami. Pertinente scheiding van

⁷¹¹ Prinsen/Vinkers (2008), p. 38.

⁷¹² Prinsen/Vinkers (2008), p. 37.

jeugdigen met een strafrechtelijke, danwel civiele titel, lijkt ondanks het standpunt van het Kinderrechtencomité strekkend tot aparte plaatsing van strafrechtelijke jeugdigen (van jeugdigen met een civiele plaatsingstitel) niet aan te bevelen.⁷¹³ Het verdient aanbeveling tevens plaats te creëren voor jeugdigen in voorarrest, aangezien voor hen nu evenmin (voldoende) faciliteiten bestaan. Volgens de internationale standaard verwoord in bepaling 17 Havana Rules dienen jeugdigen in voorarrest gescheiden te worden van veroordeelde jeugdigen.

De haalbaarheid van het opzetten van een Pij-inrichting op Curaçao of Aruba, werd door Prinsen en Vinkers echter vooralsnog negatief beoordeeld. Op korte termijn zijn er onvoldoende financiële middelen en onvoldoende gekwalificeerd personeel. Voor de korte(re) termijn pleitten zij daarom voor het zodanig opzetten van een voorziening op Bonaire, dat de jongeren uit Curaçao en Aruba daar zo lang terecht kunnen.⁷¹⁴ Dit zou in elk geval al beter zijn, dan jeugdigen op ongeschikte plaatsen te detineren of naar het veel verdere Europese deel van Nederland te sturen voor executie van de detentie. Op langere termijn meen ik met deze onderzoekers dat de eilanden eigen voorzieningen dienen te creëren, omdat dit met het oog op resocialisatie van de jeugdige het beste is.

Positieve vermelding verdient voorts het gezamenlijk streven van de Capriles kliniek, de Psychiaters Maatschap Antillen en de PSI Skuchami om binnen enkele jaren een volwaardige psychiatrische jeugdvoorziening op te zetten. In die voorziening zou poliklinische hulp, deeltijdbehandeling en klinische behandeling aangeboden worden aan kinderen en jongeren met een psychiatrische problematiek. De faciliteit zou weliswaar niet bestemd zijn voor jeugdigen met een criminele achtergrond, maar kunnen bijdragen aan preventie.⁷¹⁵

5.10 Conclusies

Detentie is het ultimum remedium. Als alle preventieve middelen hebben gefaald, blijft het strafrecht over ter correctie om de maatschappelijke grenzen te markeren. Binnen dit systeem hoort vrijheidsbeneming het laatste middel

⁷¹³ CRC/C/NLD/CO/3, Aanbeveling 44.

⁷¹⁴ Prinsen/Vinkers (2008), p. 49.

⁷¹⁵ Prinsen/Vinkers (2008), p. 38.

te zijn. Dit ultimum remedium-karakter weegt bij jeugdigen zo mogelijk nog zwaarder. Aan de detentie van jeugdigen worden daarom meer inhoudelijke eisen gesteld (bijvoorbeeld het dagprogramma en behandelingsmogelijkheden) door het IVRK dan aan detentie van volwassenen. Het belang van de (daadwerkelijke) invulling die de detentie van jeugdigen krijgt wordt door de aard van de jeugdcriminaliteit (in Curaçao), zoals in hoofdstuk 1 werd geschetst, slechts onderstreept.

Met betrekking tot de in het oude sanctiestelsel bestaande mogelijkheden voor langdurige detentie van jeugdigen is aangedrongen op ingrijpende herziening. Allereerst is gepleit voor afschaffing van de combinatiemogelijkheid van Tbr en gevangenisstraf. De doelstelling van deze regeling (langere detentie faciliteren voor gevallen waarin heropvoeding via Tbr heeft gefaald) kan op andere manieren gerealiseerd worden, dan via deze dogmatisch en ook praktisch bezwaarlijke regeling. Ten tweede wordt gesteld dat de mogelijkheid volwassenensancties toe te passen geschrapt moet worden. Deze harde regeling ex artikel 41septies NASr was niet te verenigen met de aangegane verdragsverplichtingen. Dit kan zelfs niet met het door het Kinderrechtencomité verguisde voorbehoud hierbij. Er waren geen wettelijke clausuleringen van de bepaling; niet ten aanzien van de voorwaarden waaronder zij kan worden toegepast en evenmin waren er sanctiemaatbeperkende voorschriften opgenomen, zodat zelfs levenslange gevangenisstraf wettelijk mogelijk was.

Hiervoor in de plaats is voorgesteld één vrijheidsbenemende jeugdsanctie te introduceren: de jeugddetentie. Onder deze noemer zou de jeugdige dan gedetineerd kunnen worden en afhankelijk van de persoon van de verdachte zou die detentie invulling moeten krijgen, met meer of minder accent op behandeling, danwel op scholings- en arbeidsmogelijkheden en sociale ontwikkeling etc. Dit is conform het IVRK-uitgangspunt dat ook de detentie qua invulling op het belang van het kind en zijn ontwikkeling en persoon afgestemd moet zijn. Daarnaast zou dit in lijn met de nieuwe Nederlandse wetgeving inzake tenuitvoerlegging van jeugdvrijheidsbeneming zijn, praktische voordelen hebben en bovenal duidelijker zijn; het dogmatisch onderscheid tussen de twee stromen, dat (ook) in de executie van de vrijheidsbeneming van jeugdigen (in Nederland) niet meer van betekenis is (maar daar wettelijk nog wel bestaat), wordt dan geëlimineerd.

Ten aanzien van die ene vrijheidsbenemende sanctie is ook een voorstel gedaan ten aanzien van limitering van de duur. Dit systeem zou leiden tot aanzienlijke bekorting van de duur van detentie voor jeugdigen in gevallen waarin zij voorheen volwassenensancties opgelegd kregen. In het voorstel

kunnen zij nog hooguit de helft van het reguliere strafmaximum opgelegd krijgen. Anderzijds wordt gelet op het harde strafklimaat in Curaçao en tegemoet gekomen aan een maatschappelijke behoefte door in voorkomende gevallen een langere detentie dan enkele jaren mogelijk te maken. Het voorstel van een regeling voor tussentijdse rechterlijke toetsing bij detentie-sancties voor een duur van 8 jaar of meer, naast een reguliere regeling voor voorwaardelijke invrijheidstelling en gratiemogelijkheden, doet daarbij meer recht aan het principe dat detentie het ultimatum remedium voor de kortst mogelijke duur moet zijn.

Voorgesteld is voorts met betrekking tot deze ene jeugddetentie-sanctie, om onderscheid te maken tussen jeugdzaken waarbij sprake is van (enige mate van) verwijtbaarheid en zaken waarin geen verwijtbaarheid aanwezig wordt geacht, maar waarin de rechter de jeugdige wel wil laten detineren. In het eerste geval wordt aan de strafrechter gevraagd een maximale sanctieduur te bepalen langs de hiervoor geschetste lijn. In het tweede geval (bij volledige ontoerekenbaarheid van het feit) wordt dit juist niet van de strafrechter gevraagd. In die gevallen zou hij kunnen volstaan met het bepalen van een initiële behandelingsperiode. Daarna zou verdere evaluatie van de (executie van de) vrijheidsbeneming van de jeugdige in kwestie periodiek moeten plaatsvinden door de rechter, die zich daarbij zou moeten laten adviseren door gedragsdeskundigen (uit de geestelijke gezondheidszorg) over eventuele verlenging van de detentieduur.

Geconstateerd is dat ook qua voorzieningenaanbod het nodige moet worden ondernomen. Een aparte (gesloten) jeugdinrichting is helaas nog steeds een noodzaak. Gepleit wordt voor een nieuw op te zetten instituut met een diversiteit aan mogelijkheden voor psychologische, danwel psychiatrische behandeling en overigens nuttige dagbesteding in de vorm van scholings- en arbeidsmogelijkheden. Behalve dat dit nodig is gelet op het IVRK, is er op basis van de aard van de jeugdcriminaliteit en (de omvang van) de achterliggende problematiek een grote behoefte aan.

Het bestaande GOG, dat een open regime kent, zou als primaire bestemming voor huisvesting van Ots-ers kunnen zorgen. Daarnaast is er dringend behoefte aan een gesloten (justitiële) jeugdinrichting zowel voor jeugdigen met Ots, die een dergelijk regime vergen, als voor strafrechtelijk te plaatsen jeugdigen. Die groepen zouden op zich prima gecombineerd ondergebracht kunnen worden. Het lijkt niet raadzaam het standpunt van het Kinderrechtencomité dat zorgbehoevende jeugdigen (pertinent) niet samen-geplaatst mogen worden in een inrichting met strafrechtelijk geplaatsten,

KNELPUNTEN IN HET OUDE JEUGDSANCTIESTELSEL

alsnog te gaan hanteren, mede gelet op de negatieve Nederlandse ervaringen daarmee. Bij een te realiseren jeugddetentie-faciliteit, dienen echter tevens plaatsen voor jeugdigen in voorarrest te worden gemaakt, alsmede een zekere overcapaciteit voor lokale jeugdigen, die elders in het Koninkrijk gedetineerd zijn, maar met het oog op resocialisatie gebaat zouden zijn bij executie hier. De interregionale rechtshulp zal dan een wederkerig karakter kunnen krijgen en het land zal zich dan een volwaardige Koninkrijkspartner kunnen betonen en haar verantwoordelijkheid ten aanzien van de detentie van jeugdigen, zoals voortvloeiend uit het IVRK kunnen nemen.

Hoofdstuk 6 Detentie in het nieuwe jeugdsanctiestelsel

6.1 Inleiding

In hoofdstuk 3 werd al gesproken over een bij de Staten van de Nederlandse Antillen aanhangig gemaakt wetsvoorstel tot herziening van het hele Nederlands-Antilliaanse Wetboek van Strafrecht. Tegelijkertijd is een (vrijwel identiek) ontwerp bij de Staten van Aruba ingediend. Na de sinds 10 oktober 2010 gewijzigde staatkundige verhoudingen, is het Nederlands-Antilliaanse wetsvoorstel naar de Staten van de landen Curaçao en Sint Maarten gegaan. Op 7 juli 2011 werd dit wetsvoorstel aangenomen door de Staten van Curaçao. Bij invoering werd de nummering van het wetsontwerp aangepast. Voortaan wordt eerst het Boeknummer vermeld, gevolgd door het artikelnummer. De nieuwe wet gepubliceerd in *P.B.* 2011, no. 48 en in werking getreden per 15 november 2011, staat in dit hoofdstuk centraal. De wet kan volgens artikel 3:85 van de Invoeringslandsverordening aangehaald worden als 'Wetboek van Strafrecht'. Dit Curaçaose Wetboek van Strafrecht (voortaan: CSr) zal enerzijds afgezet worden tegen het oude jeugdstrafrecht en anderzijds tegen de voorstellen gedaan in het voorgaande hoofdstuk waarin de bestaande problemen met detentie van jeugdigen op Curaçao werden uitgediept.

Ook de nieuwe wet beoogt het hoofd te bieden aan de problemen die in het vorige hoofdstuk zijn besproken. Vrijheidsbeneming van jeugdigen (in welke vorm dan ook) hoort immers het ultimum remedium te zijn en als het wordt toegepast van zo kort mogelijke duur te zijn (artikel 37 sub b IVRK en 5 EVRM). In de paragrafen hierna wordt eerst ingegaan op de nieuwe sanctiemogelijkheden die het nieuwe Wetboek van Strafrecht Curaçao kent. In het bijzonder zal worden ingegaan op de gedragsbeïnvloedende maatregel (voortaan: GBM) en de taakstraffen. In het verlengde hiervan worden de mogelijkheden voor alternatieve afdoening besproken, waarna ingegaan wordt op de kaders van de nieuwe straf jeugddetentie en de Pij-maatregel. Aparte aandacht wordt besteed aan het vraagstuk inzake de omzetting van sancties na meerderjarigheid, de in de nieuwe wet behouden (maar gewijzigde) mogelijkheid tot toepassing van volwassenensancties bij 16- en 17-jarigen en de nog te maken executieregelgeving.

6.1.1. Gezichtspunten uit het vorige hoofdstuk

In het vorige hoofdstuk is onderstreept dat pas als alle andere (preventieve) middelen hebben gefaald, het strafrecht ter handhaving dient te worden ingezet en vrijheidsbeneming binnen het strafrecht het laatste middel is, vooral bij jeugdigen. Mede door gebrek aan alternatieven in het sanctiepakket en het nagenoeg ontbreken van alternatieve afdoeningswijzen, is detentie nu te weinig het ultimum remedium dat het zou moeten zijn, zowel wettelijk als in de praktijk. Ten eerste zou een nieuw jeugdstrafrecht dus meer diversiteit moeten bieden aan sancties.

Daarnaast is gepleit voor ingrijpende herziening van de wettelijke mogelijkheden voor detentie van jeugdigen zelf. Hierbij zijn verschillende voorstellen gedaan die verkort het volgende inhouden. Allereerst is gepleit voor afschaffing van de combinatiemogelijkheid van Tbr en gevangenisstraf (daarna te executeren). De doelstelling van deze regeling (het faciliteren van langere detentie als Tbr heeft gefaald) kan op andere manieren gerealiseerd worden dan via deze dogmatisch en praktisch niet te rijmen regeling.

Voorts is betoogd dat de regeling om volwassenensancties toe te passen bij 16- en 17-jarigen geschrapt moet worden, omdat deze harde regeling niet verenigd kan worden met de aangegane verdragsverplichtingen.

Gepleit is voor introductie van één vrijheidsbenemende jeugdsanctie, jeugddetentie genaamd. Onder deze noemer zouden de jeugdigen dan gedetineerd kunnen worden en afhankelijk van de persoon van de verdachte zou die detentie invulling moeten krijgen, met meer of minder accent op behandeling, danwel op scholings- en arbeidsmogelijkheden en sociale ontwikkeling sec. Daarbij is ook een voorstel gedaan inzake limitering van de duur. Bij dit systeem voor de sanctiemaat is enerzijds gelet op het principe dat detentie van jeugdigen voor zo kort mogelijke duur zou moeten zijn, terwijl anderzijds rekening wordt gehouden met de maatschappelijke behoefte om in voorkomende gevallen jeugdigen wat langer te detineren. Aangezien de voorgestelde jeugddetentie-sanctie zowel bestemd zou zijn voor jeugdigen aan wie de gepleegde gedragingen toe te rekenen zijn, als voor degenen die volledig ontoerekenbaar zijn, is een andere rol voor de strafrechter bepleit.

6.1.2 De verhouding tussen de bijzondere jeugdbepalingen en de algemene bepalingen uit de eerdere titels Boek 1 CSr

Alvorens op de bijzondere bepalingen voor jeugdige personen in te gaan, is het belangrijk de verhouding tussen deze bepalingen en de algemene bepalingen

uit de eerdere titels in Boek 1 duidelijk te maken. De bijzondere bepalingen voor jeugdige personen uit titel X moeten steeds gelezen worden in verband met het in de eerdere titels van Boek 1 van het wetboek geregelde. Er is immers bewust voor gekozen de herziening van het jeugdstrafrecht deel uit te laten blijven maken van het Wetboek van Strafrecht van Curaçao. De artikelen uit de eerdere titels van Boek 1 zijn daarom van toepassing, voor zover daarvan niet wordt afgeweken, ingevolge artikel 1:157 CSr. Bij de bepalingen in titel X wordt in veel gevallen echter toch expliciet verwezen naar artikelen uit die eerdere titels, dan wel in de memorie van toelichting.

Eén zo'n bepaling die bij bespreking van detentie van jeugdigen en de plaats hiervan binnen het jeugdsanctiestelsel vooraf belicht moet worden is artikel 1:14 CSr. Dit artikel is zowel qua soort bepaling, als qua inhoud innovatief. Qua soort bepaling is het artikel geheel nieuw, omdat de wet nu (in tegenstelling tot de oude wet) uitdrukkelijk regelt waar de rechter rekening mee moet houden bij strafoplegging. Daarnaast is de inhoud van het artikel vernieuwend, omdat volgens artikel 1:14 CSr de rechter bij het opleggen van een straf rekening moet houden met de persoon van de verdachte, met de mate waarin de gedraging verwijtbaar is aan de verdachte, met de ernst van het feit en met de omstandigheden waaronder het feit is gepleegd. De meeste factoren die bij sanctietoemeting moeten worden meegewogen zijn, zo zegt ook de memorie van toelichting, onomstreden.⁷¹⁶ Dat de rechter volgens de wet rekening moet houden met de mate waarin de gedraging te verwijten is aan de verdachte, is echter innovatief. De memorie van toelichting schetst hier de jurisprudentiële ontwikkeling. De Hoge Raad vond sinds het 'Melk en Water'-arrest, dat uit de regel 'geen straf zonder schuld', niet afgeleid mocht worden dat er een rechtsbeginsel bestond dat de straf die wordt opgelegd evenredig moet zijn aan de schuld van de verdachte.⁷¹⁷ In de Curaçaose zaak, die leidde tot het arrest van de Hoge Raad van 24 juli 1967,⁷¹⁸ zei hij nog explicieter dat voornoemde rechtsregel geen steun vond in het recht. Uit het arrest van de Hoge Raad van 28 februari 2006 in de Bonairiaanse zaak,⁷¹⁹ lijkt echter met enige voorzichtigheid af te leiden dat de Hoge Raad inmiddels

⁷¹⁶ *Staten Nederlandse Antillen*, zitting 2009-2010, Landsverordening houdende invoering van een nieuw Wetboek van Strafrecht, Memorie van Toelichting, no. 3 (afgekort: MvT O-CSr), toelichting bij artikel 14 ontwerp-CSr (artikel 1:14 CSr).

⁷¹⁷ HR 14 februari 1916, *NJ* 1916, 681.

⁷¹⁸ HR 24 juli 1967, *NJ* 1969, 63.

⁷¹⁹ HR 28 februari 2006, *NJ* 2007, 525, m.nt. D.H. de Jong.

genuanceerder denkt over deze kwestie.⁷²⁰ De mate van verwijtbaarheid wordt in dit arrest in elk geval ook als belangrijke factor bij het bepalen van de sanctie aangemerkt door de Hoge Raad. De Jong onderstreept in zijn noot bij dit arrest dat de Hoge Raad de oplegging van levenslange gevangenisstraf voor de verdachte in kwestie niet acceptabel lijkt te vinden wegens motiveringsgebrek; het Hof had eerder volstaan met de redenering dat de verdachte verminderd toerekenbaar was bevonden, niet behandelbaar en blijvend zeer gevaarlijk is.⁷²¹

6.2 Uitgangspunten in het nieuwe jeugdstrafrecht

6.2.1 Leeftijdsgrenzen: voldoende flexibiliteit bij de bovengrens?

Alvorens in te gaan op het nieuwe sanctiesysteem, dient voorop gesteld te worden dat de bijzondere bepalingen voor jeugdigen uit titel X, gelden voor jeugdigen in de leeftijd van 12 tot 18 jaar. Artikel 1:157 CSr verwoordt dat het daarbij gaat om de leeftijd ten tijde van het begaan van een strafbaar feit. Ofschoon de geldende wetgeving reeds voldeed aan de eisen die het IVRK stelt in artikel 1 en 40, waaruit slechts volgt dat voor kinderen tot 18 jaar, die met justitie in aanraking komen aparte bepalingen moeten gelden, is de nieuwe wetgeving voordeliger. Niet alleen is de letter van de wet duidelijker, maar tevens wordt het bereik van de bepalingen voor jeugdigen vergroot ten opzichte van de geldende wetgeving, waarbij de leeftijd kennelijk op het moment van berechting in eerste aanleg bekeken moest worden. Hoewel in het IVRK geen minimumgrens wordt aangewezen, was een eventuele verhoging van de minimumgrens een debat waard geweest. Weijers en Imkamp betogen dat vanuit gedragsrechtelijk perspectief gesteld kan worden dat 14 jaar een aanvaardbaarder leeftijd is dan 12 jaar, om kinderen strafrechtelijk verantwoordelijk te stellen.⁷²²

De bovengrens voor toepassing van jeugdstrafrecht wordt in de nieuwe wet qua leeftijd geflexibiliseerd naar boven; in artikel 1:159 CSr wordt (wederom naar Nederlands voorbeeld, geheel conform artikel 77c NSr) de mogelijkheid geïntroduceerd het jeugdstrafrecht toe te passen op personen die reeds 18, 19 of 20 jaar oud waren ten tijde van het plegen van het delict.

⁷²⁰ Vergelijk MvT O-CSr, toelichting bij artikel 14 ontwerp-CSr (artikel 1:14 CSr).

⁷²¹ HR 28 februari 2006, *NJ* 2007, 525, m.nt. D.H. de Jong.

⁷²² Weijers/Imkamp (2009), p. 19.

Het uitzonderingskarakter van de regeling blijkt uit de twee criteria voor toepassing van de regeling: 'de persoonlijkheid van de dader' of 'de omstandigheden waaronder het feit is begaan'.⁷²³ Dit zijn criteria die ook gebruikt worden bij de mogelijkheid volwassenensancties toe te passen op jeugdigen.

De mogelijkheid om 18- tot 20-jarigen te bestraffen met een jeugdsanctie is nieuw voor Curaçao en moet vanuit kinderrechtenperspectief ten zeerste worden toegejuicht.⁷²⁴ Flexibilisering van de bovengrens van de leeftijd voor jeugdigen biedt immers meer ruimte voor de rechter om in te spelen op het individuele geval, en door het bieden van die ruimte kan beter recht gedaan worden aan het belang van de jeugdige dader, conform artikel 3 IVRK. De 'pedagogische dimensie' die inherent is aan het jeugdstrafrecht wordt dus onderstreept, waardoor beter op de ontwikkeling van de jeugdige kan worden ingespeeld. Bovendien wordt zo tegemoet gekomen aan een ander bezwaar. De in het recht gehanteerde leeftijdsgrenzen zijn altijd enigszins willekeurig; er valt immers geen leeftijd aan te wijzen waarop elke jeugdige een bepaalde (hoe te meten?) mate van verantwoordelijkheid kan dragen.⁷²⁵ Weijers stelt echter dat onderzoek inmiddels wel uitwijst dat adolescenten gemiddeld tussen hun vijftiende en zeventiende vergelijkbaar zijn met volwassenen, maar slechts in cognitief opzicht en als 'laboratorium'-gegeven.⁷²⁶ Om de verantwoordelijkheid voor het handelen te beoordelen dient echter eveneens gekeken te worden naar de psychosociale ontwikkeling. De impulsbeheersing is echter nog lang niet voltooid bij veel jongens rond hun achttiende en dit geldt volgens Weijers in het algemeen. Bij jeugdigen die met justitie in aanraking komen worden vaker stoornissen of achterstanden in de ontwikkeling geconstateerd dan bij de 'doorsnee jeugdige', over wie het hiervoor ging.⁷²⁷ Met hem meen ik daarom dat het strafrecht rekening moet houden met de verminderde verantwoordelijkheid; zij kunnen niet volledig verantwoordelijk gesteld worden.⁷²⁸

⁷²³ Zie artikel 1:159 CSr.

⁷²⁴ Zie ook aanbeveling 38 van het kinderrechtencomité in 'General Comment' nummer 10. (UN Document CRC/C/GC/10).

⁷²⁵ Zie Bol (1991).

⁷²⁶ Weijers (2008), p. 269.

⁷²⁷ Weijers (2008), p. 269. In een andere bijdrage wijst Weijers in dit verband op een viertal samenhangende factoren, die de startleeftijd van volwassenheid (veel) verder verleggen, te weten: gebrek aan ervaring, impulsiviteit, groepsdruk en ongunstige omgeving. (Weijers (2010), p. 339, 340.)

⁷²⁸ Weijers (2006), p. 26, 27, 46.

Binnen de kaders van de nieuwe wet was het uit dat oogpunt echter goed denkbaar geweest als artikel 1:159 CSr geen uitzonderingskarakter had gekregen. Als bijvoorbeeld jeugdsancties toegepast zouden worden op jongeren tot 21 jaar als regel in plaats van bij wijze van uitzondering, zou dat hebben aangesloten bij de geschetste ontwikkelingslijn.⁷²⁹ Het zou echter ten opzichte van het reguliere volwassenenstrafrecht een behoorlijke beperking van de sanctiemaat inhouden. Een alternatief van ingrijpender aard qua systematiek, zou zijn een geheel eigen adolescentenstrafrecht, voor de leeftijdscategorie 18 tot bijvoorbeeld 23 jaar te creëren.⁷³⁰ Het verdient aanbeveling deze mogelijkheid nader te onderzoeken. De gedragskundige inzichten verband houdend met het aansprakelijkheidsvraagstuk bij adolescenten leiden immers tot de conclusie dat de pedagogische dimensie in het strafrecht niet zou moeten ophouden bij de huidige bovengrens van 18 jaar. Als de mogelijkheden voor adolescentenstrafrecht zouden worden onderzocht, zou echter als uitgangspunt moeten gelden dat het gaat om een nader te definiëren leeftijdsgroep vanaf 18 jaar; voor jeugdigen in de leeftijd tot 18 jaar gelden immers de speciale bepalingen op grond van het IVRK. Dit standpunt wordt onderschreven door de Nederlandse Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming in haar pre-advies van 2010.⁷³¹

De Nederlandse staatssecretaris Teeven schreef in juni 2011 een brief aan de Tweede Kamer met als onderwerp 'adolescentenstrafrecht'.⁷³² Zijn voorstel betreft echter niet alleen de leeftijdscategorie van 18 jaar tot 23, maar ook 16- en 17-jarigen. De staatssecretaris wil echter niet standaard afwijken van het volwassenenstrafrecht; hij wil het toepassingsbereik van artikel 77c verruimen tot 23 jaar. Zoals Liefwaard constateert, kiest de staatssecretaris dus niet de hiervoor beschreven insteek, maar voor een systeem met flexibele leeftijdsgrenzen.⁷³³ Het voorstel van Teeven lijkt overigens in een aantal

⁷²⁹ Doreleijers signaleert dat in Nederland van deze mogelijkheid, zoals nu geboden wordt in artikel 1:159 CSr, nauwelijks gebruik wordt gemaakt. (Doreleijers (2009)).

⁷³⁰ Weijers/Imkamp (2009), p. 20. Doreleijers bepleit dit voor de leeftijdscategorie 16- tot 23-jarigen. (Doreleijers (2009)).

⁷³¹ Pre-advies RSJ (2010)

⁷³² *Kamerstukken II* 2010/11, 28741, nr. 17.

⁷³³ Liefwaard (2011).

opzichten veel op het nieuwe Curaçaose jeugdstrafrecht voor wat betreft de innovaties daarin (ten opzichte van het Nederlandse jeugdstrafrecht).⁷³⁴

Behalve verruiming van het toepassingsbereik van het jeugdstrafrecht, blijft in de nieuwe wet de bovengrens echter ook in de tegengestelde richting flexibel. Een mogelijkheid tot het opleggen van sancties volgens volwassenenstrafrecht blijft bestaan in de nieuwe wetgeving. Uit de tekst van artikel 1:157 CSr blijkt echter eenduidig dat het ook hier gaat om de leeftijd op het tijdstip waarop het delict werd gepleegd. Artikel 41septies lid 5 NASr liet dat meetmoment enigszins in het midden. Aan de hand van de wetstekst zelf kon verdedigd worden dat dát moment lag bij het moment van de uitspraak van het eindvonnis in eerste aanleg. De passage uit lid 5 van artikel 41septies 'de voorafgaande bepalingen van dit artikel buiten beschouwing laten', moest dan in samenhang gelezen worden met de rest van dat artikel, dat ging over de sanctionering van jeugdigen met berisping of geldboete, indien niet Tbr of een enkele schuldigverklaring⁷³⁵ werd uitgesproken. De wetgever had echter in de eerste twee leden van dit artikel wel uitdrukkelijk bepaald dat voor de op te leggen jeugdsanctie de leeftijd ten tijde van de einduitspraak in eerste aanleg bepalend was.⁷³⁶ Daaruit kon vervolgens worden afgeleid dat dát moment kennelijk ook richtinggevend was voor de toepassing van volwassenenstrafrecht op basis van lid 5 van artikel 41septies NASr.

Op de nieuwe mogelijkheid tot toepassing van volwassenensancties bij jeugdigen wordt inhoudelijk ingegaan in paragraaf 6.6.

6.2.2 Flexibiliteit bij sanctietoemeting: sanctiecombinaties

Behalve de uitbreiding door de toepassing van jeugdsancties ook bij jongvolwassenen mogelijk te maken, beoogt de nieuwe wet ook meer flexibiliteit binnen het sanctiesysteem zelf.

⁷³⁴ Voorbeelden zijn: de mogelijkheid bij 16- en 17-jarigen een langere jeugddetentie op te kunnen leggen (vier jaar maximaal) en de mogelijkheid Pij na meerderjarigheid om te kunnen zetten in TBS in bepaalde gevallen.

⁷³⁵ Artikel 40 NASr bood de mogelijkheid van rechterlijk pardon voor jeugdigen jonger dan 16 jaar.

⁷³⁶ Dit criterium stond ook in artikel 9 lid 2 NASr, het algemene artikel, dat de straffen die aan een jeugdige konden worden opgelegd betrof in het oude wetboek. Artikel 41septies NASr kon (met uitzondering van het vijfde lid) gezien worden als uitwerking van artikel 9 lid 2 NASr.

In de voormalige Nederlandse Antillen was het alleen mogelijk om een Tbr te combineren met een gevangenisstraf. Het moest dan echter gaan om een misdrijf waarop gevangenisstraf van ten minste 3 jaar stond.⁷³⁷ Voor het overige gold in het (volwassenen)sanctierecht onverkort het beginsel van één hoofdstraf, onverminderd de mogelijkheid van een voorwaardelijke veroordeling. Artikel 1:163 CSr bepaalt nu in lid 2 dat een hoofdstraf zowel afzonderlijk als tezamen met een andere hoofdstraf of met bijkomende straffen kan worden opgelegd. Lid 3 vult dat aan door te bepalen dat een maatregel zowel afzonderlijk als tezamen met hoofdstraffen, met bijkomende straffen en met andere maatregelen kan worden opgelegd. Zo worden dus in feite allerlei combinaties van straffen en maatregelen mogelijk gemaakt. Het artikel is vorm gegeven naar Nederlands voorbeeld.⁷³⁸ De wetgever wilde de rechter een grotere vrijheid bieden voor sanctietoemeting door combinatie van allerlei sancties mogelijk te maken. Het combineren van allerlei sancties betekent dat de rechter bij de sanctionering - door die vrijheid – meer maatwerk kan leveren.

Toch past hier ook kritiek, omdat hierbij geen nadere beperkingen gelden betreffende de gecumuleerde hoogte of duur van de onderscheiden, te combineren sancties. Het is nu dus mogelijk een jeugdige twee sancties op te leggen, waarbij voor elk van de sancties het reguliere sanctiemaximum geldt. Dat is dubbelop. Bij samenloop wordt de cumulatie van onvoorwaardelijke hoofdstraffen juist beperkt; waarom dan niet in gevallen waarin 'samenloop' niet aan de orde is, maar waarin het gaat om een combinatie van sancties voor één delict? Hoe is het te verdedigen dat als je voor meerdere strafbare feiten wordt veroordeeld de cumulatie (van hoofdstraffen) wel beperkt is, maar dat als je terzake één strafbaar feit wordt veroordeeld, aan de cumulatie van verschillende sancties geen begrenzingen verbonden zijn? De memorie van toelichting geeft hiervoor geen reden.⁷³⁹ In de nieuwe regeling is het bijvoorbeeld denkbaar dat een jeugdige voor een gepleegde diefstal zowel een taakstraf, bestaande in onbetaalde arbeid, als een jeugddetentie krijgt

⁷³⁷ Artikel 41ter NASr.

⁷³⁸ Wet ter verruiming van de mogelijkheden tot gedragsbeïnvloeding van jeugdigen (*Stb.* 2007, 575, inwtr. 1 februari 2008).

⁷³⁹ In de artikelsgewijze toelichting bij artikel 1:163 CSr (artikel 151 ontwerp-CSr) wordt slechts gewezen op het feit dat de mogelijkheid om straffen en maatregelen te combineren nieuw is (naar Nederlands voorbeeld) en overeenstemt met de mogelijkheden in het volwassenenstrafrecht (artikel 1:11 CSr). De toelichting bij artikel 1:11 CSr (artikel 11 ontwerp-CSr), volstaat eveneens met de mededeling dat cumulatie nu mogelijk wordt conform de Nederlandse regeling in artikel 9 lid 2-5 NSr.

opgelegd, zonder dat ergens staat dat in dat geval lagere maxima verbonden zijn aan elk van die op te leggen hoofdstraffen. Is dat ook de bedoeling? Kennelijk wel. De enige, op dogmatische gronden gestoelde, beperking betreft de combinatie van vrijheidssancties. Artikel 1:163 lid 4 CSr verbiedt uitdrukkelijk de combinaties Pij met jeugddetentie en Pij met GBM. De memorie van toelichting stelt expliciet dat wanneer plaatsing in een jeugdinrichting nodig is, jeugddetentie "ongepast" is "en per definitie niet in het belang van het kind".⁷⁴⁰ Door voornoemde bepaling wordt de combinatie van een vrijheidsstraf met een vrijheidsbenemende maatregel, -zoals nu Tbr en gevangenisstraf waarbij eerst wordt 'geholpen' en dan 'vergouden', - in de nieuwe wet uitgesloten. Dit is goed nieuws, vooral omdat ook het omgekeerde – eerst vergelden en dan behandelen- dat wellicht nog erger is, eveneens wordt uitgesloten. De bezwaren tegen toepassing van de combinatiemogelijkheid van vrijheidsbenemende sancties (zoals nu Tbr en daarna gevangenisstraf)⁷⁴¹ zijn daarmee van tafel. De vraag hoe lang een jeugdige gedetineerd kan blijven op basis van jeugddetentie of Pij sec komt in paragraaf 6.4 aan de orde.

6.3 Alternatieven voor detentie in het nieuwe sanctiepakket

Ter beoordeling van de vraag of detentie daadwerkelijk het ultimatum remedium is in het nieuwe jeugdstrafrecht, dienen eerst de andere sancties en alternatieve interventies besproken te worden. In de kern bestaat het nieuwe jeugdsanctiestelsel van het Wetboek van Strafrecht Curaçao uit nieuwe hoofdstraffen, bijkomende straffen en maatregelen voor jeugdigen. Deze jeugdsancties zijn vergelijkbaar met de in Nederland geldende sancties. In deze paragraaf wordt eerst stilgestaan bij de sancties die geen deel meer uitmaken van het pakket. Daarna komen de nieuwe sancties in beeld. Daarbij wordt tevens ingegaan op de voorwaardelijke modaliteit en de mogelijkheden voor alternatieve afdoening.

⁷⁴⁰ MvT O-CSr, artikelsgewijze toelichting bij artikel 152 ontwerp-CSr (artikel 1:164 CSr).

⁷⁴¹ Deze combinatiemogelijkheid is overigens vlak voor aanneming van het nieuwe wetboek nog wel toegepast in de zaak waarin op 6 juli 2011 uitspraak werd gedaan door het gerecht in eerste aanleg van Curaçao. Aan de ten tijde van het strafbare feit 16-jarige verdachte werd ter zake doodslag Tbr opgelegd met 5 jaar gevangenisstraf. (GEA-C 6 juli 2011, parketnummer 510.00062/10, ongepubliceerd).

De nieuwe wetgeving betekent het afscheid van de berisping, de Tbr en de 'strafrechtelijke' Ots. De Tbr wordt vervangen door de maatregel tot plaatsing in een inrichting voor jeugdigen (Pij), maar het schrappen van de berisping en de 'strafrechtelijke' onder toezicht stelling blijven onbesproken in de memorie van toelichting. Dit is jammer. Ofschoon een berisping in de meeste gevallen geen alternatief is voor detentie, kan deze sanctie wel preventief werken bij lichtere delicten. In verschillende landen in en buiten Europa behoort de officiële waarschuwing tot het standaardpakket van justitie volgens Weijers en Imkamp.⁷⁴² Zij schrijven dat het in Duitsland zelfs de meest belangrijke reactie op delicten is.⁷⁴³ In de Nederlandse Antillen werd de sanctie in elk geval rond de eeuwwisseling nog maar amper gebruikt,⁷⁴⁴ terwijl ook na de eeuwwisseling nooit (meer) is gebleken van een grote praktische betekenis van de berisping. Dit kan echter niet los gezien worden van het feit dat (al jaren) slechts wegens ernstige misdrijven vervolgingen worden ingesteld bij de strafrechter; delicten waarvoor de berisping meestal niet in beeld komt als passende straf. Het lijkt nu of aan de rol die de berisping zou kunnen vervullen in een meer complete jeugdstrafrechtsaanpak, waarbij ook op lichtere delicten een reactie van de rechter kan volgen, voorbij is gegaan. Vanuit kinderrechtenperspectief is evenwel te betogen, dat het schrappen van de berisping op zich geen kwalijke zaak hoeft te zijn. Sterker nog: het kan bijdragen aan de diversiedoelstelling verwoord in artikel 40 IVRK, mits de zaken, waarin met een berisping zou kunnen worden volstaan, worden afgedaan door de politie of het Openbaar Ministerie. In Nederland werd de sanctie lang geleden ook afgeschaft omdat de politie en het Openbaar Ministerie die zaken inmiddels afdeden en de berisping niet meer werd toegepast.⁷⁴⁵ Toch is het te betreuren dat de memorie van toelichting de (reden voor) afschaffing van de berisping niet noemt. Of nu bovenstaande argumentatie eraan ten grondslag lag of slechts concordantie met de Nederlandse regeling blijft nu in het midden.

Voorts wordt zoals gezegd, ook de Ots uit het Wetboek van Strafrecht geschrapt. Dit is uit (strafrecht)dogmatisch oogpunt wellicht niet zo vreemd; het is een hulpverleningsmaatregel, die strafrechtelijk karakter ontbeert. Zoals

⁷⁴² Weijers en Imkamp noemen Engeland, Schotland, België, Zwitserland, Duitsland, Zweden en Canada. (Weijers/Imkamp (2009), p. 18.)

⁷⁴³ Weijers/Imkamp (2009), p. 18.

⁷⁴⁴ In het jaar 1998, werd de sanctie twee keer gebruikt en in het jaar 2000 helemaal niet. (Rapport Griffie GHvJ & CBS (2002), p. 29 (tabel 39)).

⁷⁴⁵ Vergelijk over de rol van de politie en het Openbaar Ministerie in Nederlandse jeugdzaken: Uit Beijerse (2008).

ook in Nederland sinds 1995 wordt kennelijk een striktere scheiding tussen de strafrechtelijke en civielrechtelijke weg voorgestaan.⁷⁴⁶ Intussen is in Nederland echter juist weer een beweging in omgekeerde richting ingezet. In sommige arrondissementen vinden combinatiezittingen plaats waarbij tegelijkertijd gesloten plaatsing in het kader van de Ots en Pij voorgelegd worden aan de kinderrechter.⁷⁴⁷ Nu Curaçao echter geen kinderrechter kent,⁷⁴⁸ is hier het probleem met die stricte scheiding dat de strafrechter die deze maatregel het geschiktst vindt, daar zelf niet rechtstreeks voor kan kiezen. Mocht een strafrechter nu uitsluitend een ondertoezichtstelling aangewezen vinden, dan heeft hij twee opties om op meer of minder omslachtige wijze daarop aan te sturen. Hij kan conform artikel 1:12 CSr besluiten tot rechterlijk pardon en dan straf noch maatregel opleggen. Dat is echter niet praktisch. Hij heeft zo geen enkel zicht op wat er later eventueel bij de civiele rechter uitkomt voor de jeugdige. Slimmer is het om het onderzoek ter terechtzitting te schorsen en de Voogdijraad⁷⁴⁹ te vragen om advies over een eventuele Ots in casu. Staat zij daar positief tegenover dan kan de (straf)rechter vragen of zij tot vordering daarvan zouden overgaan bij de civiele rechter. Hij kan dan alsnog besluiten tot toepassing van artikel 1:12 CSr. Het blijft echter zo dat de strafrechter geen enkele controle heeft op wat er dan nog eventueel met de jeugdige gebeurt. Een dergelijke scheiding tussen jeugdbescherming en jeugdstrafrecht is niet in het belang van de jeugdige zoals dat volgens artikel 3 IVRK steeds centraal moet worden gesteld.

Het nieuwe sanctiepakket bestaat uit de hoofdstraffen jeugddetentie, taakstraf en ontzegging van de bevoegdheid motorrijtuigen te besturen, en de maatregelen Pij, de maatregel betreffende gedrag van de jeugdige en de schadevergoedingsmaatregel. Hiernaast zijn er de volgende bijkomende straffen: verbeurdverklaring, ontzegging van de bevoegdheid motorrijtuigen te besturen en de ontzetting van bepaalde rechten. Vanwege hun geringe belang voor het onderwerp van dit onderzoek, zal verder niet ingegaan

⁷⁴⁶ Komen/Van Vliet (2000), p. 107.

⁷⁴⁷ Pre-Advies RSJ (2010), p. 39.

⁷⁴⁸ De Memorie van Toelichting bij het nieuwe wetboek kondigt aan dat de regering daarop zal terugkomen bij de voorgenomen herziening van het Wetboek van Strafvordering. (MvT O-CSr, algemeen deel, p. 3.)

⁷⁴⁹ Althans de op enig moment qua taak equivalente organisatie van de Raad voor de Kinderbescherming in Nederland.

worden op de bijkomende straffen en evenmin op de schadevergoedingsmaatregel.

Alvorens stil te staan bij de alternatieve afdoeningswijzen, die in het verlengde van de taakstraf besproken worden, komt eerst de geldboete aan de orde, terwijl als laatste de GBM als alternatief voor detentie besproken wordt in deze paragraaf.

6.3.1 Geldboete

In het oude wetboek was geldboete de zwaarste hoofdstraf voor jeugdigen op grond van artikel 9 lid 2 NASr. In het nieuwe wetboek is dat – na het schrappen van de berisping- de lichtste hoofdstraf geworden (zie artikel 1:164 lid 1 CSr). Eerder kon de geldboete voor jeugdigen jonger dan 18 jaar tijdens de uitspraak van het eindvonnis in eersten aanleg, een bedrag zijn tussen NAF. 0,50 en NAF. 500,- (artikel 27 lid 1 NASr). De nieuwe geldboete kan variëren van NAF. 5,- tot ten hoogste NAF. 5000,-. De memorie van toelichting wijst hierbij nog uitdrukkelijk op de ook hier van toepassing zijnde regeling inzake mogelijke aftrek van voorlopige hechtenis bij het opleggen van een geldboete ex artikel 1:62, derde en vierde lid CSr.⁷⁵⁰

Behalve ophoging van het boetebedrag verandert er echter meer. De nieuwe wet bepaalt nu uitdrukkelijk in artikel 1:168 lid 1 jo 1:56 CSr, dat de rechter bij elk bedrag kan bepalen dat het in gedeelten kan worden voldaan. In dat geval stelt hij ook de hoogte van elk deel vast. Voor het geval geen volledige betaling, noch volledig verhaal van het verschuldigde bedrag volgt, wordt niet langer vervangende Tbr (ex artikel 27 lid 4 NASr) bevolen, maar vervangende jeugddetentie in gevolge het tweede lid van artikel 1:168 CSr. Hierbij is bepaald dat in geval de niet-betalende veroordeelde meerderjarig is, zijn vervangende jeugddetentie in principe als vervangende hechtenis wordt ten uitvoer gelegd.⁷⁵¹ De vaststelling van de vervangende jeugddetentie door de rechter is anders dan in Nederland, niet facultatief verwoord. De memorie

⁷⁵⁰ MvT O-CSr, artikelsgewijze toelichting bij artikel 156 ontwerp-CSr (artikel 1:167 CSr).

⁷⁵¹ De memorie van toelichting benadrukt dat ten uitvoerlegging van vervangende jeugddetentie als vervangende hechtenis niet verplicht is. (MvT O-CSr, artikelsgewijze toelichting bij artikelen 156-161 ontwerp-CSr (artikelen 1:168-1:173 CSr)). Als de rechter vindt dat de veroordeelde toch in aanmerking komt voor vervangende jeugddetentie ook in het geval van zijn meerderjarigheid, zal niettemin vervangende jeugddetentie ten uitvoer gelegd worden. (artikel 1:168 lid 5 CSr).

van toelichting noemt als reden het voorkomen van overbodige procedures.⁷⁵² Niet elke jeugdige die de geldboete niet betaalt zal echter jeugddetentie ter vervanging krijgen. Het derde artikellid bepaalt dat de rechter die de vervangende jeugddetentie heeft bevolen op verzoek van de veroordeelde, deze kan vervangen door een taakstraf. Dat kan echter alleen als de veroordeelde nog geen 18 jaar is (lid 4).⁷⁵³ Is hij al meerderjarig, dan wordt de vervangende jeugddetentie in beginsel ten uitvoer gelegd als vervangende hechtenis, ingevolge lid 5 van artikel 1:168 CSr. Dat is volgens het vervolg van dit vijfde lid, alleen anders als de rechter van oordeel is dat ook in geval van meerderjarigheid van de veroordeelde, hij in aanmerking komt voor vervangende jeugddetentie.

De maatstaf voor het bepalen van de duur van de vervangende jeugddetentie is geregeld in het zesde lid van artikel 1:168 CSr. Voor elke volle NAF. 50,- van de nog te betalen geldboete kan niet meer dan een dag opgelegd worden. De totale duur bedraagt overigens minimaal een dag en ten hoogste drie maanden. Ter vergelijking: dat is twee maanden langer dan de in artikel 27 NASr toegestane maximale duur van de vervangende Tbr, die hooguit een maand kon belopen. Gelet op de verhoging van het maximale boetebedrag is dit echter niet verwonderlijk en alleszins redelijk. Interessant is nog het tweede lid van artikel 1:168 CSr, dat bepaalt dat de rechter die de vervangende jeugddetentie heeft bevolen, de duur van de eerder opgelegde jeugddetentie kan wijzigen. Ten slotte dient volledigheidshalve de regel vermeld te worden dat als de openstaande som alsnog wordt voldaan, de vervangende sanctie vervalt.⁷⁵⁴

Voorwaardelijke oplegging

Evenals in de oude wetgeving⁷⁵⁵ heeft de rechter ook in de nieuwe wet de mogelijkheid om te bepalen een geldboete onder voorwaarden geheel of gedeeltelijk niet ten uitvoer te zullen leggen.⁷⁵⁶ Aan een voorwaardelijke oplegging van de geldboete wordt zoals gebruikelijk een proeftijd gekoppeld.

⁷⁵² MvT O-CSr, artikelsgewijze toelichting bij artikel 156 ontwerp-CSr (artikel 1:168 CSr).

⁷⁵³ Lid 4 bepaalt tevens dat de taakstraf in evenredigheid met het nog verschuldigde bedrag wordt opgelegd. De artikelen 1:169 tot en met 1:173 en 1:188, vierde lid, worden hierop van overeenkomstige toepassing verklaard.

⁷⁵⁴ Artikel 1:168 lid 6 CSr.

⁷⁵⁵ Artikelen 17a en verder NASr.

⁷⁵⁶ Artikelen 1:180-1:186 CSr.

Volgens artikel 1:181 CSr kan deze voor ten hoogste twee jaar worden opgelegd ongeacht het delict. Het lijkt daardoor of de maximale proeftijd 1 jaar korter is geworden dan voor misdrijven en bepaalde overtredingen mogelijk was volgens artikel 17b NASr. Dat klopt echter niet zonder meer, omdat artikel 1:184 CSr de rechter (die de voorwaarde heeft gesteld) de mogelijkheid biedt de proeftijd met ten hoogste 1 jaar te verlengen of (zonder verdere restrictie) te verkorten. Hiertoe moet de rechter wel een vordering van het OM ontvangen of een verzoek van de veroordeelde.

Voor de aan de voorwaardelijke modaliteit te koppelen voorwaarden geldt hetgeen in het algemene artikel 1:21 CSr voor volwassenen is voorgescreven (ex artikel 1:182 CSr). Als algemene voorwaarde geldt dat de veroordeelde zich niet schuldig mag maken aan een strafbaar feit. Daarnaast kunnen als bijzondere voorwaarde worden gesteld ingevolge het tweede lid van artikel 1:21 CSr: het voldoen van schadevergoeding, opneming in een inrichting ter verpleging of andere bijzondere voorwaarden.⁷⁵⁷ Onder deze laatste categorie kunnen beperkingen betreffende het gedrag en de bewegingsvrijheid van de veroordeelde vallen. Ook elektronisch toezicht kan een bijzondere voorwaarde worden. De rechter, die de voorwaarde oplegde, kan de bijzondere voorwaarden ook tussentijds wijzigen (artikel 1:184, eerste en tweede lid CSr).

Met het toezicht op naleving van de voorwaarden is het Openbaar Ministerie belast (ingevolge artikel 1:183, eerste lid CSr). De rechter kan aan de jeugdreclassering of in bijzondere gevallen aan een particulier persoon opdragen de veroordeelde hulp en steun te verlenen bij de naleving van de bijzondere voorwaarden (lid 2). Als de veroordeelde onder toezicht is gesteld, kan dit (ook) aan de gezinsvoogd opgedragen worden (lid 3). Als de veroordeelde meerderjarig is, geldt artikel 1:22 lid 2 CSr. Volgens deze bepaling kunnen de rechter en het Openbaar Ministerie opdracht geven tot begeleiding van de veroordeelde en het toezicht houden op naleving van de voorwaarden, aan een wettelijke reclasseringsinstelling⁷⁵⁸ of bijzondere reclasseringsambtenaar.

⁷⁵⁷ Deze drie categorieën zijn opgenomen onder de letters a, b en c in het tweede lid van artikel 1:21 CSr. Steeds dient de rechter de termijn waarbinnen aan de voorwaarde moet worden voldaan te bepalen. Deze mag uiteraard nooit langer dan de proeftijd zijn en moet in het geval het om betaling van schade gaat, zelfs korter zijn dan de proeftijd.

⁷⁵⁸ De wet spreekt in lid 2 van artikel 1:22 CSr over *“een in het landsbesluit bedoeld in artikel 1:18, aangewezen reclasseringsinstelling dan wel aan een bijzondere reclasseringsambtenaar”*.

Als een voorwaarde niet wordt nageleefd en de rechter daartoe termen vindt, kan hij op vordering van het Openbaar Ministerie onverminderd artikel 1:184 een aantal dingen doen. Hij kan ten eerste gelasten dat de niet uitgevoerde straf alsnog (helemaal) zal worden ten uitvoer gelegd (lid 1 sub a). Hij kan er echter ook voor kiezen al of niet onder instandhouding of wijziging van de voorwaarden slechts een gedeelte van de niet ten uitvoer gelegde straf, alsnog ten uitvoer te laten leggen (1:184 lid 1 sub b CSr).⁷⁵⁹

6.3.2 Taakstraf, HALT en transactie

De taakstraf bestaat uit een werk- of een leerstraf (artikel 1:164 lid 2 CSr). Het vonnis moet vermelden waaruit een opgelegde taakstraf zal bestaan en hoeveel uren de straf zal duren (artikel 1:169 CSr). Zowel de duur van onbetaalde arbeid of de arbeid tot herstel van aangerichte schade (de inhoud van een werkstraf), als de duur van een leerproject kan maximaal 200 uren bedragen (lid 2 en 4). De arbeid dient verricht te worden binnen 6 maanden als de duur niet meer dan 100 uur is. Is de bepaalde duur langer dan is de termijn 1 jaar (lid 3). Als het om een leerproject gaat is de termijn maximaal 6 maanden (lid 5). De termijnen kunnen echter verlengd worden. Het Openbaar Ministerie kan dat ambtshalve of op verzoek van de veroordeelde eenmalig doen met eenzelfde periode (lid 8). Als de veroordeelde gedetineerd is worden eerdergenoemde termijnen verlengd met dat tijdsbestek (lid 9).

De voorbereiding en ondersteuning van de tenuitvoerlegging van taakstraffen is opgedragen aan de jeugdreclassering, volgens het eerste lid van artikel 1:171 CSr.⁷⁶⁰ Dat het Openbaar Ministerie belast is met (het toezicht op) de tenuitvoerlegging van de taakstraf, blijkt uit de regeling van artikel 1:171. Het Openbaar Ministerie onderhoudt contact met de jeugdreclassering en de veroordeelde. Het Openbaar Ministerie kan de opgelegde straf, qua inhoud, afgezien van de duur, zelfs wijzigen, als het vindt dat de veroordeelde de taakstraf niet geheel overeenkomstig het vonnis kan of heeft kunnen volbrengen. Jeugdreclassering en veroordeelde krijgen in zo'n geval een schriftelijke

⁷⁵⁹ Lid 2 van artikel 1:184 verklaart de reguliere artikelen 1:26, tweede, derde en vierde lid, en 1:167 van overeenkomstige toepassing.

⁷⁶⁰ De memorie van toelichting bij de nieuwe wet licht bij artikel 1:162 toe dat het wetboek in titel X, niet spreekt van 'Voogdijraad', maar van 'jeugdreclassering' om een andere taakverdeling binnen de reclassering niet uit te sluiten. (MvT O-CSr, artikelsgewijze toelichting bij artikel 150 ontwerp-CSr (artikel 1:162 CSr).

kennisgeving van het OM (lid 2 en 3). Tegen de (betekende) kennisgeving kan de veroordeelde in bezwaar bij de rechter (lid 4).

Daarnaast bepaalt de wet ook voor de taakstraf (in artikel 1:170 CSr) dat de rechter vervangende jeugddetentie beveelt in het vonnis waarbij de taakstraf wordt opgelegd, voor het geval de veroordeelde de taakstraf niet naar behoren verricht. De vervangende jeugddetentie kan in duur variëren van 1 dag tot ten hoogste 4 maanden, waarbij hooguit 1 dag kan worden opgelegd voor elke 2 uur taakstraf (artikel 1:170, lid 3 CSr). Als een gedeelte van de taakstraf wel voldaan is, vermindert de duur van de vervangende jeugddetentie naar evenredigheid.⁷⁶¹ Als het Openbaar Ministerie constateert dat de veroordeelde niet begint met de taakstraf of dat deze naar zijn oordeel de taakstraf niet goed uitvoert, kan het de tenuitvoerlegging van de vervangende detentie bevelen (artikel 1:172, lid 1 CSr). De veroordeelde en de jeugdreclassering ontvangen hierover een kennisgeving; de veroordeelde krijgt deze betekend.⁷⁶² Hij kan daartegen binnen 14 dagen een bezwaarschrift indienen bij de rechter, die de straf oplegde (lid 3). Als de veroordeelde bij aanvang van de tenuitvoerlegging van de vervangende jeugddetentie meerderjarig is, wordt zij in beginsel geëxecuteerd als vervangende hechtenis.⁷⁶³ De memorie van toelichting wijst hier op een verschil in formulering met het Nederlandse (equivalente) wetsartikel, dat dwingend de executie van vervangende jeugddetentie na meerderjarigheid van de veroordeelde als vervangende hechtenis voorschrijft.⁷⁶⁴ Ook hier wordt de flexibiliteit rond de bovengrens qua leeftijd voor (executie van) jeugdsancties geïllustreerd.

Bij bespreking van de taakstraf verdient ook de mogelijkheid van voorwaardelijke oplegging aandacht. Deze is net als voor de geldboete geregeld in paragraaf 9 van Titel X in de artikelen 1:180 tot en met 1:186 CSr. De hiervoor in paragraaf 6.2.1 uiteengezette regels gelden dus ook voor de taakstraf, doch slechts voor zover de taakstraf bestaat uit een werkstraf;⁷⁶⁵ een leerstraf kan anders dan in Nederland (ex artikel 77x NSr) niet voorwaardelijk

⁷⁶¹ Artikel 1:170 lid 4 CSr.

⁷⁶² Artikel 1:172 lid 1 en 2 CSr.

⁷⁶³ Alleen in geval de rechter vindt dat de veroordeelde toch in aanmerking komt voor vervangende jeugddetentie, is dat anders (artikel 1:172 lid 4 CSr).

⁷⁶⁴ MvT O-CSr, toelichting bij de artikelen 156 tot en met 161 ontwerp-CSr (artikelen 1:168-1:173 CSr).

⁷⁶⁵ Artikel 1:180 somt limitatief op welke sancties voorwaardelijk opgelegd kunnen worden. In deze opsomming wordt over werkstraf gesproken en niet over de meeromvattende 'taakstraf'.

opgelegd worden. De memorie van toelichting zegt daarover, dat de regering het opleggen van een voorwaardelijke leerstraf niet zinvol acht, evenmin als een voorwaardelijke Pij-maatregel of een voorwaardelijke maatregel betreffende het gedrag van de jeugdige.⁷⁶⁶

HALT-afdoening en OM-transactie

Behalve als nieuw gecodificeerde taakstraf komt de taakstraf in nog twee modaliteiten terug bij de regelingen over transactie. Dat is des te interessanter, omdat in het oude wetboek alleen in het kader van een voorwaardelijk sepot of een voorwaardelijke veroordeling 'arbeid ten algemene nutte' verricht kon worden voor een duur van maximaal 240 uur. Een echte transactiemogelijkheid was er voor volwassenen alleen op grond van artikel 76 NASr, en die was in de toepassing beperkt tot overtredingen waarop een geldboete staat als hoofdstraf. Voor jeugdigen bestond in het oude strafrecht geen aparte mogelijkheid tot transactie. Evenmin was er voor jeugdigen een aparte maximumduur bepaald, wanneer zij in het kader van een voorwaardelijke veroordeling als bijzondere voorwaarde een leerproject moesten volgen of arbeid moesten verrichten. In de nieuwe wet worden wel expliciet mogelijkheden tot transactie in jeugdzaken geboden, waarbij het verrichten van een taak wordt overeengekomen; zelfs in twee modaliteiten.

In de eerste plaats kunnen onder de nieuwe wetgeving 'taakstraffen' worden toegepast wanneer de politie in jeugdzaken een transactie aanbiedt. Deze regeling is hetzelfde als de Nederlandse HALT-regeling van artikel 77e NSr. Volgens artikel 1:161 CSr kan de daartoe door de officier van justitie aangewezen opsporingsambtenaar aan de verdachte voorstellen dat hij deelneemt aan een project. De deelneming heeft als doel toezending van het opgemaakte proces-verbaal aan de officier van justitie te voorkomen (lid 1). Het zesde lid van artikel 1:161 CSr koppelt daaraan uitdrukkelijk ook een rechtsgevolg: als de opsporingsambtenaar (bedoeld in het eerste lid) van oordeel is dat de verdachte naar behoren aan het project heeft deelgenomen, vervalt met de schriftelijke kennisgeving hiervan aan de officier van justitie het recht tot strafvordering.⁷⁶⁷ Die bevoegdheid is echter een gemandateerde. De

⁷⁶⁶ MvT O-CSr, artikelsgewijze toelichting bij artikel 168 ontwerp-CSr (artikel 1:180 CSr).

⁷⁶⁷ Dit is slechts anders, wanneer door het Gemeenschappelijk Hof van Justitie (van Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba) een bevel wordt gegeven als bedoeld in artikel 25 NASv (een bevel tot vervolging).

ruimte die de politie voor de uitoefening daarvan krijgt is geclausuleerd: de opsporingsambtenaar heeft toestemming nodig van de officier van justitie.⁷⁶⁸ Over de wijze waarop die toestemming kan worden verkregen moet de officier van justitie algemene aanwijzingen geven (lid 3). Die algemene aanwijzingen omtrent de wijze van afdoening, moeten in ieder geval ook gaan over de projecten en categorieën van strafbare feiten die, gelet op de aard van deze afdoening in aanmerking komen voor deze afdoeningwijze en de duur van de deelname, afhankelijk van het strafbare feit en het project.

De duur van de deelname aan een (arbeid-/leer)project is in dit kader maximaal 20 uur volgens artikel 1:161 lid 4 CSr. De feiten die via politietransactie afgedaan kunnen worden, -wanneer de verdachte deelneemt aan een project, - moeten ook hier worden aangewezen bij wet en wel bij landsbesluit houdende algemene maatregelen⁷⁶⁹. Dit is een efficiënte wijze om de discretionaire ruimte van het Openbaar Ministerie te begrenzen en bevordert de rechtszekerheid.

De tweede transactiemodaliteit, waarbij in 'taakstraffen' wordt voorzien, is de (originele) transactie door het Openbaar Ministerie. Ook volgens deze regeling kan straks bepaald worden dat een leerproject gevolgd wordt of onbetaalde arbeid wordt verricht, dan wel arbeid wordt verricht tot schadeherstel. In dit kader mag de duur echter bepaald worden op maximaal 60 uur (artikel 1:162 lid 1 CSr). Deze variant kan gebruikt worden bij overtredingen, misdrijven waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf is gesteld van niet meer dan 6 jaar en misdrijven uit de Opiumlandsverordening die bij landsbesluit, houdende algemene maatregelen zijn aangewezen. Door enkele voldoening aan de voorwaarden gesteld ter voorkoming van strafvervolgning vervalt het recht tot strafvordering. Dat is dus anders dan bij de politietransactie waar dat gevolg pas intreedt met het toezenden van de schriftelijke kennisgeving aan de officier van justitie.

Commentaar op de taakstraf en alternatieve afdoeningswijzen

De codificatie van taakstraffen en de wettelijke introductie van alternatieve afdoeningswijzen bij delicten gepleegd door jeugdigen moet worden toegejuicht. Het belang van een dergelijke regeling wordt onderstreept door de IVRK-regel dat zo veel mogelijk gepoogd moet worden jeugdstrafzaken buiten

⁷⁶⁸ Artikel 1:161 lid 1 CSr.

⁷⁶⁹ In de Nederlandse regeling bepaalt artikel 77e NSr dat de feiten bij algemene maatregel van bestuur worden aangewezen.

de rechter af te doen door diversie (artikel 40 lid 3 IVRK), zo lang de mensenrechten van het kind en de juridische waarborgen maar volledig gerespecteerd en beschermd worden.⁷⁷⁰ Toch zijn er wel een paar kanttekeningen te maken bij die regeling, bijvoorbeeld over de duur van de uit te voeren arbeid, of te volgen leerprojecten.

Bij de politiemodaliteit van de taakstraf is bepaald dat het project maximaal 20 uur mag duren (artikel 1:161 CSr) en bij de OM-modaliteit is bepaald dat de duur maximaal 60 uur mag belopen (1:162 CSr). De Nederlandse maximumduur bij OM-transacties is 40 uur (ex artikel 77f NSr); deze transactie zal echter verdwijnen bij volledige doorvoering van de wet OM-afdoening. De maximale projectduur in het kader van de OM-afdoening zal dan in Nederland 60 uur worden; een en ander zal dan via een beschikking afgedaan worden.⁷⁷¹ De Curaçaose memorie van toelichting geeft geen reden op waarom voor 60 uur als maximaal toegestane project-duur is gekozen in artikel 1:162 CSr.⁷⁷² Deze mogelijkheden voor toepassing van die projecten zijn door een langere duur van een arbeid- of leerproject ruim te noemen. Het is de vraag of dat wenselijk is. Een voordeel van een dergelijke opzet is dat in meer situaties gekozen kan worden voor deze snellere, alternatieve afdoening van de zaak. Anderzijds valt vanuit het perspectief van de verdachte te wijzen op de volgende beperking bij transacties. Wanneer het Openbaar Ministerie participatie aan een leerproject voorstelt, wordt aan de verdachte slechts gevraagd dat voorstel te accorderen of te verwerpen. Hij kan niet onderhandelen; indien de jeugdige verdachte vindt dat de duur van het voorgestelde traject hem niet aanstaat, zou hij dus ofwel moeten 'slikken', ofwel de zaak moeten laten voorkomen, waar hem verweten kan worden dat hij het aanbod van het Openbaar Ministerie heeft laten passeren.

Zoals eerder gezegd, bepaalt artikel 40 IVRK dat er procedures moeten zijn om zo veel mogelijk zaken buiten de rechter af te doen. In dit licht is de nieuwe regeling een grote vooruitgang. Selectie voor de poort van de straf-

⁷⁷⁰ Het Kinderrechtencomité merkt daarbij op dat de toepassing van alternatieve afdoeningwijzen zeker niet beperkt hoeft te zijn tot 'first offenders', noch tot feiten van geringe ernst. (CRC/C/GC/10, p. 9 aanbeveling 25.)

⁷⁷¹ Zie hierover nader: Uit Beijerse (2008), p. 113-115.

⁷⁷² In de memorie van toelichting wordt artikel 150 ontwerp-CSr slechts vergeleken met het reguliere transactie-artikel in het wetsontwerp en wordt gesteld dat de formulering van het artikel is verbeterd ten opzichte van het Nederlandse wetboek, zonder in te gaan op wat daar niet aan deugdte. (MvT O-CSr, artikelgewijze toelichting bij artikel 150 ontwerp-CSr (artikel 1:162 CSr).

rechter –mits gebonden aan voldoende waarborgen- draagt immers tevens bij aan verwezenlijking van het ultimatum remedium-karakter van vrijheidsbennende sancties.

Uit het voorgaande blijkt dat in de nieuwe regeling het transactiekarakter hier behouden is gebleven. Dat er voor is gekozen niet vooruit te lopen op de invoering van de nieuwe Nederlandse bepaling strekkend tot OM-afdoening, is voordelig voor de jeugdige. Voorts verwoordt de wet in het tweede lid van artikel 1:161 CSr dat bij een transactievoorstel (vergelijkbaar met de HALT-afdoening in Nederland), de opsporingsambtenaar de verdachte (schriftelijk) mee moet delen dat hij niet verplicht is aan het project deel te nemen. Hij moet hem dan eveneens (schriftelijk) inlichten over de mogelijke gevolgen van niet-deelneming;⁷⁷³ er is immers geen advocaat bij wanneer het aanbod wordt gedaan. De gang naar een onafhankelijke rechter met alle daarbij behorende rechtswaarborgen blijft dus behouden. Aangezien alle transacties echter mooi meegenomen zijn is het goed dat het Openbaar Ministerie enige armslag heeft gekregen voor de duur van de aan te bieden projecten, opdat niet alle zaken naar de rechter hoeven te gaan. De verdachte houdt de vrije(!) keuze of hij ingaat op het aanbod; de executieve krijgt geen primaat voor afdoening van strafzaken.

Een geheel ander facet van de transactieregeling komt aan de orde in lid 5 van artikel 1:161 lid 5 CSr. Dit artikellid bepaalt dat de opsporingsambtenaar aan de rechtstreeks belanghebbende onverwijld mededeling doet van de datum waarop hij (transactie)voorstellen heeft gedaan. Deze bepaling speelt mooi in op de beklagregeling voor rechtstreeks belanghebbenden.⁷⁷⁴ In Nederland bestaat zo'n voorschrift tot het informeren van rechtstreeks belanghebbenden niet.

Het geheel van de taakstraf en transactie-regelingen overziend, is het opnemen van de taakstraf in de wet een goede zaak, omdat het een inhoudelijk wezenlijk andere sanctie is dan de geldboete en detentie, geheel passend bij de pedagogische doelstellingen van het jeugdstrafrecht. Dat gezegd hebbend,

⁷⁷³ Artikel 1:161 lid 2 CSr. De memorie van toelichting onderstreept hierbij dat de informatie over de mogelijke gevolgen van niet-deelneming, die de jeugdige verdachte ter hand wordt gesteld, ertoe dient hem te helpen zijn standpunt te bepalen. (MvT O-CSr, artikelsgewijze toelichting bij artikel 149 ontwerp-CSr (artikel 1:161CSr)).

⁷⁷⁴ Die beklagregeling is geregeld in artikel 15 NASv en in het Nederlandse Wetboek van Strafvordering in artikel 12.

moet gewezen worden op het risico van de aanzuigende werking van deze sanctie. Weijers en Imkamp vragen aandacht voor het feit dat in Nederland en Engeland de taakstraf destijds in de wet is ingevoerd als alternatief voor vrijheidsbeneming. In beide landen is deze straf uitgegroeid tot de meest vanzelfsprekende reactie op jeugddelinquentie en wordt zelfs gesproken over een 'taakstraf tenzij'-motto.⁷⁷⁵ Zij signaleren echter dat de vrijheidsbeneming door invoering van de taakstraf niet in het minst is afgenomen. Dat zou hier evenzo goed kunnen gebeuren. Ten eerste aangezien de wettelijke regeling hier hetzelfde is als in Nederland, zoals ook de memorie van toelichting stelt. Ten tweede gelet op de eenheid van rechtspraak binnen het koninkrijk, waar nog bij komt dat de rechtsprekende macht hier mede door Nederlandse rechters wordt ondersteund. Hiertegenover staat dat het risico kleiner wordt door de ruime transactie-mogelijkheden voor het Openbaar Ministerie en de politie, die hierna worden besproken. In Nederland heeft de transactie door het Openbaar Ministerie 'een hoge vlucht genomen' na de wettelijke situering van de OM-transactie en het vervallen van het machtigingsvereiste, zeggen Weijers en Imkamp. Zij spraken in 2009 de verwachting uit dat de taakstraf door de rechter minder zou worden gebruikt na invoering van de Wet OM-afdoeing, waarbij taakstraffen tot 60 uur in plaats van tot 40 uur mogelijk werden.⁷⁷⁶ Een dergelijke ontwikkeling zou hier op termijn een verschuiving van het primaat van de strafrechter naar de executieve kunnen betekenen.

6.3.3 De gedragbeïnvloedende maatregel

De maatregel betreffende het gedrag van de jeugdige (GBM) is nieuw. Volgens de memorie van toelichting geeft de maatregel de rechter mogelijkheden om individuele eisen te stellen aan een gestrafte minderjarige. De bedoeling van deze maatregel is een alternatief te bieden voor een verdergaande Pij-maatregel.⁷⁷⁷ Volgens de memorie van toelichting bestemt de wetgever de GBM tot het vullen van "*het gat tussen de Pij-maatregel en de gewone straffen*" en moet het gezien worden als de evenknie "*van de "volwassen" terbeschikkingstelling van de regering zonder een bevel tot verpleging.*"⁷⁷⁸ Artikel 1:177 CSr verbindt een aantal eisen aan oplegging van de GBM. Ten eerste moet de aard

⁷⁷⁵ Weijers/Imkamp (2009), p. 18.

⁷⁷⁶ Weijers/Imkamp (2009), p. 19.

⁷⁷⁷ MvT O-CSr, algemeen commentaar bij Titel X.

⁷⁷⁸ MvT O-CSr, artikelsgewijze toelichting bij artikelen 165 tot en met 167 ontwerp-CSr (artikel 1:177-1:179 CSr).

van het gepleegde misdrijf, de veelheid van de gepleegde misdrijven, of eerdere veroordelingen wegens misdrijf en de problematiek van de verdachte hiertoe aanleiding geven (artikel 1:177, eerste lid sub a CSr). Ten tweede moet volgens het eerste lid sub b, de maatregel in het belang zijn van de verdere ontwikkeling van de verdachte. Dit criterium is een vertaling van het principe van artikel 3 IVRK.

De wetgever wil echter niet dat de rechter zich hiertoe op zijn eigen inzichten verlaat. Het tweede lid van artikel 1:177 CSr schrijft voor dat de rechter vooraf advies moet inwinnen van een gedragskundige, die de betrokkene heeft onderzocht. Dit artikellid laat de inhoud van het advies in het midden. Dat is –ter vergelijking- anders dan bij de Pij, waar de wet spreekt over ‘een daartoe strekkend... advies’, maar hierover meer bij bespreking van de Pij.⁷⁷⁹ Wil de rechter het advies gebruiken, dan mag het echter in beginsel niet ouder zijn dan 1 jaar voor aanvang van de terechtzitting. Een uitzondering hierop is slechts mogelijk wanneer zowel het Openbaar Ministerie als de verdachte instemmen met het gebruik van het ‘oude’ advies.⁷⁸⁰ De rechter dient in de uitspraak aan te geven waaruit de maatregel bestaat volgens het derde lid van artikel 1:177 CSr. In dit artikellid wordt voorts bepaald wat de maatregel kan inhouden, te weten deelname aan een door de rechter aan te wijzen programma in een daarbij te bepalen inrichting of het volgen van een ambulant programma onder begeleiding van een in de uitspraak aangewezen organisatie. Anderzijds kan de rechter in het belang van de veroordeelde de maatregel ook (later) een andere invulling geven, ingevolge artikel 1:177 lid 8 CSr. Regels voor deze programma’s, inrichtingen of organisaties kunnen in een landsbesluit houdende algemene maatregelen neergelegd worden, ex lid 4. In elk geval mag een dergelijk programma de vrijheid tot het belijden van de godsdienst of levensovertuiging van de veroordeelde niet beperken, noch zijn staatkundige vrijheid (ingevolge artikel 1:177 lid 5 CSr).

Behalve dat de maatregel qua inhoud dus het midden houdt tussen de Pij en voorwaardelijke taakstraf of detentie, doet zij dat ook qua duur; de maatregel lijkt het meest op een voorwaardelijke straf met bijzondere gedragsvoorwaarden. De termijn van de maatregel kan bepaald worden op 6 maanden (minimaal) tot 1 jaar (maximaal) ex artikel 1:177 lid 6 CSr. De rechter kan de maatregel te allen tijde beëindigen conform artikel 1:177 lid 8 jo artikel 1:174 lid 8 CSr. Blijkt echter dat het gedrag van de veroordeelde

⁷⁷⁹ Vergelijk artikel 1:174 lid 3 CSr (Pij) en artikel 1:177 lid 2 CSr (GBM).

⁷⁸⁰ Artikel 1:177 lid 2 CSr.

aanleiding geeft tot verlenging van de maatregel en dat dit ook in het belang van zijn ontwikkeling is, dan kan de rechter die in eerste aanleg kennis heeft genomen van het misdrijf waarvoor de maatregel werd opgelegd, deze maatregel eenmaal verlengen voor dezelfde tijd als waarvoor zij was opgelegd. Wederom moet de rechter hierover een gedragskundig advies inwinnen en in de uitspraak aangeven waar de verlenging van de maatregel uit al bestaan.⁷⁸¹

Mocht de jeugdige niet goed meewerken aan de tenuitvoerlegging van de (verlenging van de) maatregel, dan is er een stok achter de deur. De rechter moet in het vonnis waarbij de GBM wordt opgelegd, bevelen dat anders vervangende jeugddetentie zal worden toegepast (artikel 1:178 CSr). De duur van de vervangende jeugddetentie is gelijk aan de duur van de GBM. Als een deel van de maatregel wel ten uitvoer gelegd is, vermindert de duur van de vervangende jeugddetentie naar evenredigheid. Net als in het geval van vervangende jeugddetentie voor taakstraffen, geldt ook hier volgens artikel 1:172 CSr dat bij de meerderjarige veroordeelde, de vervangende jeugddetentie in beginsel als vervangende hechtenis ten uitvoer gelegd wordt.

6.4 Twee detentietitels: jeugddetentie of Pij

Het oude jeugdstrafrecht kende geen vrijheidsbenemende hoofdstraf voor jeugdigen. Slechts via toepassing van volwassenensancties konden 16- en 17-jarigen na een veroordeling rechtsgeldig in de gevangenis geplaatst worden. Daarnaast was het mogelijk een jeugdige wegens een misdrijf waarop 3 jaar gevangenisstraf of langer stond, naast Tbr tot gevangenisstraf te veroordelen. Die gevangenisstraf kon maximaal de helft van de duur voor volwassenen op het feit gesteld bedragen, dan wel maximaal 15 jaar in het geval dat levenslange gevangenisstraf of doodstraf op het feit stond (artikel 41ter NASr). Evenwel kon die gevangenisstraf pas na de Tbr geëxecuteerd worden.

In het nieuwe Wetboek van Strafrecht voor Curaçao bieden zowel de straf jeugddetentie als de maatregel plaatsing in een inrichting voor jeugdigen mogelijkheden tot vrijheidsbeneming van jeugdigen. De kaders voor deze sancties worden hier uiteengezet.

⁷⁸¹ Artikel 1:179 lid 2 jo 1:177 lid 2 CSr en artikel 1:179 lid 3 CSr.

6.4.1 Jeugddetentie

De nieuwe regeling voor jeugddetentie is beperkt tot gevallen waarin misdrijven zijn begaan (artikel 1:165 lid 1 CSr). Oplegging van de straf is daardoor beperkt tot serieuze delicten en brengt de zwaarte van de vrijheidsbeneming tot uitdrukking.

Jeugdigen die ten tijde van het plegen(!) van het misdrijf nog geen 16 jaar oud waren, kunnen minimaal 1 dag en maximaal 12 maanden jeugddetentie krijgen (artikel 1:165 CSr). Was de jeugdige ten tijde van het plegen reeds 16 jaar, dan kan de jeugddetentie maximaal 24 maanden zijn. Dit is alleen anders als op het gepleegde feit (normaliter) een gevangenisstraf van 24 jaar, danwel levenslang staat. In die gevallen kunnen jeugdigen die ten tijde van het plegen al 16 jaar waren, tot 4 jaar jeugddetentie opgelegd krijgen.

De duur van een onvoorwaardelijke jeugddetentie is echter steeds de facto korter door de regeling voor voorwaardelijke invrijheidstelling. Als de jeugdige twee derde gedeelte van de jeugddetentie heeft ondergaan wordt hij voorwaardelijk in vrijheid gesteld, waarbij een proeftijd wordt bepaald van maximaal twee jaar (artikel 1:166 lid 3 CSr). Het is echter ook mogelijk dat de jeugdige al eerder voorwaardelijk in vrijheid wordt gesteld. Dit kan door een ambtshalve beslissing daartoe van de rechter die de straf heeft opgelegd (artikel 1:166 lid 2 CSr). Een dergelijke regeling veronderstelt nauwe monitoring van de gedetineerde jeugdige en goede samenwerking binnen justitie; hoe komt de rechter anders aan de informatie op basis waarvan hij de jeugdige eventueel eerder voorwaardelijk in vrijheid zou stellen? Een andere reden tot verkorting van de duur van tenuitvoerlegging van de jeugddetentie, is toepassing van voorarrest. Artikel 1:165 bepaalt in lid 3, dat artikel 1:62 CSr, dat aftrek van de tijd doorgebracht in voorarrest regelt bij vrijheidsstraffen en taakstraf voor volwassenen, van overeenkomstige toepassing is bij jeugddetentie. Ook artikel 1:61 dat de ingang en executie van vrijheidsstraf regelt voor volwassenen geldt bij jeugddetentie via artikel 1:165 lid 3 CSr.

Net als de geldboete en de werkstraf kan de jeugddetentie behalve onvoorwaardelijk, ook voorwaardelijk opgelegd worden. De kaders geschetst bij bespreking van deze modaliteit voor de geldboete, ontleend aan de artikelen 1:180 tot en met 1:186 CSr, gelden eveneens voor de jeugddetentie, voor zover het niet gaat om vervangende jeugddetentie. De rechter controleert het toezicht door het Openbaar Ministerie. Met betrekking tot de jeugddetentie bestaan echter nog enkele aanvullende bepalingen. Zo bepaalt het eerste lid van artikel 1:185 CSr dat in geval van veroordeling tot (geheel of gedeeltelijke) voorwaardelijke jeugddetentie, het Openbaar Ministerie de

aanhouding van de veroordeelde kan bevelen indien er ernstige redenen zijn voor het vermoeden dat enige gestelde voorwaarde niet wordt nageleefd. Een en ander wordt vervolgens voorgelegd aan de rechter ter beoordeling. De veroordeelde krijgt in dat verband terstond een raadsman toegevoegd.⁷⁸² De rechter kan beslissen dat de niet ten uitvoer gelegde straf alsnog zal worden ten uitvoer gelegd of een gedeelte daarvan (al of niet onder (gewijzigde) voorwaarden), danwel dat de veroordeelde in vrijheid wordt gesteld. De geldende wettelijke voorschriften voor detentie van jeugdigen zijn op essentiële punten (zoals disciplinaire sancties en het recht op beklag) volkomen in strijd met geldend internationaal recht.⁷⁸³

6.4.2 Pij

De Pij is in de plaats van de Tbr gekomen.⁷⁸⁴ Evenals bij de Tbr staat bij de Pij heropvoeding voorop. Vergeleken met de Tbr van vroeger zal de Pij echter om te beginnen in minder gevallen opgelegd kunnen worden. Artikel 1:174 CSr verbindt in het eerste lid drie cumulatieve voorwaarden aan oplegging van deze maatregel. Ten eerste moet het gaan om een misdrijf waarvoor voorlopige hechtenis is toegelaten (lid 1 sub a). Daarnaast moet de veiligheid van anderen dan wel de algemene veiligheid van personen of goederen oplegging van Pij eisen (lid 1 sub b). Ten derde moet de maatregel in het belang van een zo gunstig mogelijke verdere ontwikkeling van de verdachte zijn (lid 1 sub c). Lid 2 van artikel 1:174 CSr biedt daarnaast ook de mogelijkheid om Pij op te leggen, als de verdachte het feit wegens de gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van de geestvermogens niet volledig kan worden toegerekend.

Verder is bepaald, dat de rechter slechts Pij kan opleggen na een daartoe strekkend gemotiveerd, gedagtekend en ondertekend advies van minimaal een gedragsdeskundige, na onderzoek van betrokkene (artikel 1:174 lid 3 CSr). De redactie van dit derde artikellid is opmerkelijk waar het spreekt over *'een daartoe strekkend,.... advies van een of meer gedragsdeskundigen'*. Deze formulering impliceert dat de Pij niet opgelegd mag worden, als de gedragsdeskundigen dat niet eerst hebben geadviseerd. Die grammaticale uitleg

⁷⁸² Overigens wordt in artikel 1:185 lid 2, artikel 1:25, tweede en derde lid van overeenkomstige toepassing verklaard.

⁷⁸³ Artikel 1:186, lid 2 CSr verklaart voorts artikel 1:26, tweede tot en met vijfde lid en 1:167 van overeenkomstige toepassing.

⁷⁸⁴ MvT O-CSr, algemeen commentaar bij Titel X.

wordt echter niet bevestigd in de memorie van toelichting en dat is vreemd, omdat deze formulering evident afwijkt van de Nederlandse bepaling uit artikel 77s NSr. De wetgever zegt in de memorie van toelichting slechts dat voorafgaand advies van een gedragskundige nodig is, terwijl hij wel stilstaat bij het feit dat in afwijking van de Nederlandse bepaling niet wordt vereist dat twee deskundigen moeten rapporteren.⁷⁸⁵ Kan er dan sprake zijn van een verschrijving van de wetgever? Dat lijkt hoogst onwaarschijnlijk, artikel 1:174 lid 4 CSr niettegenstaande. Als betrokkene weigert mee te werken aan een dergelijk onderzoek ten behoeve van gedragsrapportage, blijft het derde artikellid buiten toepassing. In dat geval laat de rechter zoveel mogelijk andere adviezen of rapporten, waaraan betrokkene wel wilde meewerken, overleggen (artikel 1:174 lid 4 CSr). Hij is daar echter niet van afhankelijk en lijkt onder die omstandigheden vrij te mogen beslissen. Een argument dat voor een grammaticale uitleg pleit van het derde lid van artikel 1:174 CSr is, dat de Curaçaose wetgever ook bij oplegging van TBS aan volwassenen de eis verbindt van *'een daartoe strekkend, ... advies van een of meer gedragsdeskundigen'* in de artikelen 1:80 en 1:81 CSr; overigens wordt ook ten aanzien van de TBS die eis niet nader toegelicht in de memorie van toelichting, terwijl ook hier sprake is van een afwijking van de Nederlandse TBS-regeling in artikel 37a NSr.⁷⁸⁶ Geconcludeerd moet dus worden dat de wetgever stilletjes de rechter afhankelijk heeft gemaakt van gedragsdeskundigen voor oplegging van een Pij (en TBS). De eis gesteld in 1:174 lid 3 CSr zou dan als waarborg kunnen dienen tegen lichtzinnige toepassing van de maatregel. Het had echter in de lijn der verwachting gelegen, als de wetgever dan een dubbele rapportage-eis had gesteld en meteen nadere eisen zou hebben gesteld aan die gedragsrapportage. De vraag blijft echter of dit een goede ontwikkeling is.

Ook qua duur is de nieuwe Pij anders opgezet dan de oude Tbr-maatregel. Die laatste bood een doorlopende titel tot de veroordeelde 21 jaar oud werd, tenzij de maatregel eerder werd beëindigd. De Pij geldt volgens de nieuwe wet voor de tijd van 2 jaar (artikel 1:174 lid 6 CSr). Deze termijn kan verlengd worden met ten hoogste 2 jaar (artikel 1:175 lid 1 CSr). Dit kan echter alleen als de Pij is opgelegd ter zake een misdrijf dat gericht is tegen of gevaar veroorzaakt voor de onaantastbaarheid van het lichaam van een of meer

⁷⁸⁵ MvT O-CSr, artikelsgewijze toelichting bij de artikelen 162 tot en met 164 ontwerp-CSr (artikelen 1:174-1:176 CSr).

⁷⁸⁶ MvT O-CSr, artikelsgewijze toelichting bij de artikelen 77 tot en met 100 en bij artikel 78 ontwerp-CSr (artikelen 1:80-1:103 CSr en artikel 1:81 CSr).

personen (artikel 1:175 lid 3 CSr). Voorts gelden ook bij verlenging de eisen dat de veiligheid van anderen dan wel de veiligheid van personen of goederen de verlenging moeten eisen en dat de verlenging in het belang van een zo gunstig mogelijke ontwikkeling van de verdachte moet zijn (artikel 1:175 lid 3 jo 1:174 lid 1 sub b en c CSr). De maximale duur van de Pij na verlenging is echter 4 jaar in 'normale gevallen'. Als de maatregel is opgelegd in gevallen waarin sprake was van (gedeeltelijke) ontoerekenbaarheid van het misdrijf (zoals omschreven in artikel 1:174 lid 2 CSr), dan is verlenging mogelijk voor zover de Pij de duur van 6 jaar niet overschrijdt (artikel 1:175 lid 2 CSr). Een Pij stopt dus niet automatisch bij het bereiken van een bepaalde leeftijd, zoals bij de oude Tbr. Het kan dus voorkomen dat iemand die een strafbaar feit pleegt vlak voor hij 18 jaar wordt, waarvoor hij een Pij krijgt opgelegd, die Pij heeft tot zijn vierentwintigste of als de berechting erg lang duurt of op zich laat wachten, nog langer; voorarrest wordt bij de Pij niet verrekend.⁷⁸⁷

De Pij-titel geldt dus (steeds) niet langer dan 2 jaar, nadat de rechter de zaak heeft getoetst. Tussentijds kan de Pij wel, evenals de Tbr nu, te allen tijde beëindigd worden. De huidige regeling voor tussentijdse beëindiging van Tbr verschilt qua beslissende instantie. Anders dan de Tbr die 'van Regeringswege' kon worden beëindigd, is eerdere beëindiging van de Pij (voorwaardelijk of onvoorwaardelijk) overgelaten aan de rechter, die de maatregel heeft opgelegd (artikel 1:174 lid 8 CSr). Deze dient zich hier tevoren over te laten adviseren door de jeugdreclassering. De keuze voor de rechter wordt in de memorie van toelichting 'beter' genoemd dan een keuze voor de Minister van Justitie, zoals in Nederland (zie artikel 77s lid 8 NSr) vanwege de onafhankelijkheid van de rechtsprekende macht.⁷⁸⁸

Nieuw is voorts de mogelijkheid, geboden in artikel 1:176 CSr, dat de rechter bij oplegging van jeugddetentie of Pij in zijn uitspraak een advies kan opnemen over de plaats waar en de wijze waarop deze straf of maatregel ten uitvoer gelegd moet worden. Dit advies gaat evenals de voor tenuitvoerlegging vatbaar geworden rechterlijke uitspraken via het Openbaar Ministerie naar de

⁷⁸⁷ Aftrek van voorarrest is geregeld in artikel 1:62 CSr (voor de tijdelijke gevangenisstraf, hechtenis en taakstraf voor volwassenen). Voor jeugddetentie wordt in artikel 1:165 in lid 3, artikel 1:62 van overeenkomstige toepassing verklaard. Ook voor de taakstraf (voor jeugdigen) wordt artikel 1:62, lid 1 en 4 CSr van toepassing van verklaard in artikel 1:169 lid 7. Een dergelijke bepaling ontbreekt voor de Pij.

⁷⁸⁸ MvT O-CSr, artikelsgewijze toelichting, bij de artikelen 162 tot en met 164 ontwerp-CSr (artikelen 1:174-1:176 CSr).

Minister van Justitie. De minister kan daarnaast ook nog advies van de jeugd-reclassering inwinnen over de plaats van de tenuitvoerlegging, maar hij beslist erover.⁷⁸⁹ Codificatie van de mogelijkheid van een rechterlijk advies omtrent de plaats van executie, is een goede zaak. Hoewel het reeds is voorgekomen, dat een rechter een dergelijk 'advies' gaf,⁷⁹⁰ riep dit in het verleden de vraag op of de rechter zich niet te veel begaf op het vlak van de executieve, daar tenuitvoerlegging onder de verantwoordelijkheid valt van het Openbaar Ministerie (met de Minister van Justitie als eindverantwoordelijke).

6.5 Detentie en meerderjarigheid: (executie-)omzetting

Hoe en waar moeten inmiddels meerderjarig (geworden) gedetineerde jeugdigen gedetineerd worden (of blijven)? Tot welke leeftijd moeten jeugdigen in een jeugd-inrichting blijven? En daarna? Hoe valt dan de inhoud van een opgelegde jeugdsanctie te waarborgen? Deze vragen komen op door de strafrechtelijke scheidslijn die bij de meerderjarigheid loopt. Vooropgesteld moet worden dat het IVRK slechts rechten behelst voor kinderen tot 18 jaar (artikel 1 IVRK). Met betrekking tot de opgeworpen vragen verschaft het verdrag dus geen panklaar antwoord. Het enige wat zeker is, is dat vanuit kinderrechtenperspectief jeugdigen jonger dan 18 jaar niet samen met volwassenen gedetineerd mogen worden, tenzij het in hun belang is. Hoe staat het dan met omzetting van jeugdsancties na meerderjarigheid of met het na meerderjarigheid in een inrichting voor volwassenen executeren van een jeugdsanctie, alsof het een reguliere volwassenensanctie betreft? Mag dat en zo ja, wat zijn de voor- en nadelen ervan? De wetgever heeft in het nieuwe wetboek in elk geval standpunten ingenomen ten aanzien hiervan.

6.5.1 Executie van jeugddetentie als gevangenisstraf

In geval van een opgelegde jeugddetentie is artikel 1:167 CSr met het oog op meerderjarigheid van de veroordeelde van belang. Dit artikel bepaalt dat als de jeugdige bij aanvang van de tenuitvoerlegging meerderjarig is, de jeugddetentie als gevangenisstraf ten uitvoer wordt gelegd. Het tweede deel van deze

⁷⁸⁹ Artikel 1:176 lid 3 en 4 CSr.

⁷⁹⁰ In de zaak C. liet de rechter-commissaris zich bijvoorbeeld uit over een geschikte plaats voor executie van de voorlopige hechtenis. (Beschikking rechter-commissaris van het GEA-C 29 november 2006, parket nr. 900.935/06.) Zie ook paragraaf 5.5.

bepaling creëert hierop slechts een uitzondering voor gevallen waarin de rechter van oordeel is dat ook in geval van meerderjarigheid, de veroordeelde toch in aanmerking komt voor jeugddetentie.

Gelet op het IVRK-kader zoals in de aanhef van de paragraaf is geschetst, zijn er geen dwingendrechtelijke bepalingen waarmee artikel 1:167 CSr in strijd is. Toepassing van artikel 1:167 CSr op basis waarvan de executie van een jeugddetentie als gewone gevangenisstraf kan plaatsvinden is beperkt tot gevallen waarin de jeugdige bij aanvang van de executie meerderjarig is; de gekozen formulering sluit uit dat de eenmaal aangevangen executie van jeugddetentie omgezet kan worden. Toch zijn er bezwaren tegen de regeling.

In het vorige hoofdstuk werd reeds stil gestaan bij diverse door praktische executoriale beperkingen ingegeven bezwaren tegen een dergelijke regeling. Met name de bestaande reguliere voor volwassenen bestemde inrichting en de niet (in voldoende mate) bestaande voorzieningen voor jeugdigen staan hieraan mijns inziens in de weg. Op de executieproblemen in de bestaande reguliere inrichting voor volwassenen SDKK, zoals ook door het CPT breed bekritiseerd zijn, is in hoofdstuk 4 gewezen. Zelfs wanneer een aparte jeugdinrichting gerealiseerd zou zijn met voldoende plaatsen en bovenal een geschikt regime, zou de overgang naar de povere inrichting voor volwassenen problematisch zijn. Gesteld is dat detentie-inrichtingen qua opzet afgestemd zouden moeten zijn op een geleidelijke overgang naar volwassenheid, ingevolge het IVRK. Bepleit is daarom dat naast voorzieningen voor de groep tot 18 jaar, ook voorzieningen voor adolescenten nodig zijn.

De jeugdige zou geen achteruitgang in voorzieningen gedurende zijn detentie-executie mogen ondervinden. Artikel 59.3 van de Europese Aanbevelingen van 2008 biedt een concretisering hiervan. Volgens deze bepaling zouden meerderjarig geworden jeugdigen en adolescenten, die een jeugdsanctie hebben gekregen, in beginsel eveneens in een jeugdinrichting horen, danwel in een inrichting speciaal opgezet voor adolescenten. Zij zouden voorts slechts in een inrichting voor volwassenen mogen worden geplaatst, indien hun resocialisatie daarmee beter gediend zou zijn.⁷⁹¹ Toepassing van artikel 1:167 CSr zal dus feitelijk gereserveerd moeten zijn voor zeer uitzonderlijke gevallen. Naar mijn mening is dit artikel vooralsnog hooguit aardig voor de toekomst, omdat nu niemand naar een geschikte inrichting voor volwassenen

⁷⁹¹ CM/Rec (2008) 11.

(in de Cariben) kan, waar de sanctie niet automatisch zwaarder uitvalt en het resocialisatiebelang van de adolescent beter gediend is.

Artikel 1:167 CSr mag dan ook mijns inziens onder geen voorwaarde gebruikt worden om de desbetreffende nieuwe jeugdsanctie(s), met name in de executiesfeer, op voorhand uit te hollen. Gelukkig onderstreept ook de wetgever, dat de volwassenensanctie vergelijkbaar en zeker niet zwaarder mag zijn en onderstreept hij dat de bepaling voor 'een (overigens uitzonderlijke) situatie' is geschreven. Van die uitzonderlijke situatie kan volgens de wetgever slechts sprake zijn indien het, wanneer de sanctie ten uitvoer wordt gelegd, op dat moment *"om de een of andere reden niet langer verantwoord lijkt dat de veroordeelde aan de opgelegde jeugdsancties wordt onderworpen"*.⁷⁹² Waarin die redenen gelegen kunnen zijn, is door de vage bewoordingen onduidelijk en in elk geval lijkt het hier niet primair te gaan om het resocialisatiebelang van de gedetineerde.

Ten slotte moet hier -in tegenstelling tot de hierna te bespreken rechtsregel- onderstreept worden dat in het geval van artikel 1:167 CSr de sanctie(titel) zelf niet wordt omgezet, maar slechts de wijze van executie. Dit betekent dat de veroordeelde weliswaar naar een andere faciliteit met een ander regime moet, maar dat de duur van de opgelegde straf in elk geval niet verlengd kan worden. Een waarborg tegen misbruik ligt voorts in de procedure die volgens artikel 1:187 CSr gevolgd moet worden. In dit artikel zijn enkele voorschriften opgenomen voor gevallen waarbij in het kader van de tenuitvoerlegging van een sanctie door de rechter een beslissing moet worden genomen.

6.5.2 Omzetting van Pij in TBS

Ofschoon de duur van de Pij in de vorige paragraaf reeds werd besproken, is hiermee nog niet alles over de maximale duur van een opgelegde Pij gezegd. Het vijfde lid van artikel 163 CSr biedt via een achterdeur een mogelijkheid, via welke de Pij-oplegging vele malen langere detentie met zich mee kan brengen. Deze bepaling maakt het mogelijk dat 'indien de veiligheid van anderen dan wel de algemene veiligheid van personen dat bepaaldelijk vordert', de verlengde Pij van de veroordeelde, die meerderjarig is, wordt opgevolgd door een last tot terbeschikkingstelling (TBS) al dan niet met een bevel tot verpleging van overheidswege (ex artikel 1:81 en 1:82 CSr). Dit is echter beperkt tot

⁷⁹² MvT O-CSr, artikelsgewijze toelichting bij artikel 155 ontwerp-CSr (artikel 1:167 CSr).

gevallen waarin de Pij is opgelegd aan verdachten aan wie het feit wegens de gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van de geestvermogens niet volledig kan worden toegerekend (artikel 1:175 lid 5 jo artikel 1:174 lid 2 CSr). De memorie van toelichting heeft het over *“zeer uitzonderlijke gevallen (namelijk bij een inmiddels volwassen geworden ontoerekenbare indien de veiligheid van personen dit bepaaldelijk vordert).”* Die passage in de memorie van toelichting lijkt gelet op de wetstekst in artikel 1:174 lid 2 CSr waarnaar verwezen wordt in artikel 1:175 lid 5 en de toelichting op artikel 1:174 lid 2 CSr in de memorie van toelichting niet zuiver geformuleerd. De passage uit artikel 1:174 lid 2 CSr: *“... niet of niet volledig kan worden toegerekend”* impliceert, zoals de wetgever in de toelichting hierop in de memorie van toelichting bij dit artikel ook verwoordt, dat een en ander juist ook voor *“personen die verminderd toerekenbaar zijn”* geldt.⁷⁹³ Een verlengde Pij omzetten naar TBS is dus ook in iets minder uitzonderlijke gevallen mogelijk.

Het lijkt evenwel nuttig hier een vergelijking te maken met de eisen die gewoonlijk voor volwassen daders gelden om een TBS-oplegging te kunnen krijgen. Een verschil dat in dit verband in het oog springt betreft de ingangseis qua zwaarte van het gepleegde delict op basis waarvan Pij, respectievelijk TBS kan worden opgelegd. In het voorgaande is besproken dat artikel 1:174 CSr oplegging van de Pij toestaat in gevallen waarin het een misdrijf betreft waarvoor voorlopige hechtenis is toegelaten. Deze eis verschilt van de delictseis voor oplegging van TBS. Laatstgenoemde sanctie kan normaliter gelet op artikel 1:81 lid 1 CSr opgelegd worden als sprake is van een begaan misdrijf waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van 6 jaren of meer is gesteld.⁷⁹⁴ Hier is gekozen voor een hogere eis qua strafmaximum (6 jaar) vergeleken met Nederland (4 jaar), omdat de strafmaxima in het algemeen hoger zijn in de (voormalige) Nederlandse Antillen.⁷⁹⁵ Daarnaast geldt ook voor oplegging van TBS het gevaarscriterium (artikel 1:81 lid 1 sub b CSr) en de voorwaarde, dat bij degene die het feit beging tijdens het plegen van het feit gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van de geestvermogens bestond. De formulering wijkt echter af van die in artikel 1:174 lid 2. Volgens laatstgenoemd artikellid moet ‘de verdachte het feit wegens de

⁷⁹³ MvT O-CSr, artikelsgewijze toelichting bij artikelen 162 tot en met 164 ontwerp-CSr (artikelen 1:174-1:176 CSr).

⁷⁹⁴ Artikel 1:81 lid 1 sub a CSr vervolgt voorts dat TBS ook kan worden opgelegd naar aanleiding van enkele specifiek genoemde (gevaarzettende) misdrijven.

⁷⁹⁵ MvT O-CSr, artikelsgewijze toelichting bij artikel 78 ontwerp-CSr (artikel 1:81 CSr).

gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van de geestvermogens niet of niet volledig kan worden toegerekend'. Voor volwassenen volgt uit het tweede lid van artikel 1:81 CSr dat TBS-oplegging zonder straf niet beperkt is tot gevallen waarin het feit niet aan een verdachte of zelfs maar verminderd kan worden toegerekend; het is ook mogelijk als de rechter bevindt dat *'het feit wel aan de verdachte kan worden toegerekend'*.

Door de redactie van artikel 1:175 lid 5 CSr, waarbij van artikel 1:81 CSr slechts het derde en vierde lid uitdrukkelijk van overeenkomstige toepassing worden verklaard, lijkt het er op dat enerzijds een hogere drempel geldt voor TBS na Pij en anderzijds een lichtere drempel. Qua delict-zwaarte geldt voor jeugdigen bij wie de Pij zou worden omgezet kennelijk een lagere drempel dan voor TBS voor volwassenen normaliter. Anderzijds is de drempel voor de inmiddels meerderjarig geworden Pij-ers hoger, aangezien bij hen wel sprake moet zijn van 'minimaal' niet-volledige toerekening van het feit wegens de gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van de geestvermogens.

De vraag hoe uitzonderlijk het geval is, of zou moeten zijn, waarin omzetting naar TBS gerechtvaardigd is, hangt sterk samen met de vraag naar de implicaties van een dergelijke omzetting. Twee facetten zijn hierbij te onderscheiden, te weten de duur en de inhoud van een TBS-executie. Deze facetten van TBS-executie dienen voorts vergeleken te worden met Pij-executie. De initiële duur van een TBS is 2 jaar ingevolge artikel 1:91 lid 1 CSr. Deze termijn kan ingevolge het tweede lid telkens verlengd worden met 1 of 2 jaar, mits de veiligheid van anderen, danwel de algemene veiligheid van personen of goederen dat vereist. Overigens geldt ook bij verlenging van TBS, zoals bij de Pij(-verlenging) en de initiële TBS-oplegging, dat hieraan een daartoe strekend advies van een of meer gedragsdeskundigen ten grondslag moet liggen.⁷⁹⁶

Uit artikel 1:92 CSr blijkt dat de TBS in beginsel niet langer mag duren dan 4 jaar. Een uitzondering wordt gemaakt voor gevallen waarin de TBS wordt opgelegd ter zake van een misdrijf dat gericht is tegen of gevaar veroorzaakt voor de onaantastbaarheid van het lichaam van een of meer personen (artikel 1:92 lid 1 CSr). Uit het tweede lid moet vervolgens afgeleid worden, dat in die gevallen de totale duur van de TBS niet in tijd beperkt is.

⁷⁹⁶ Vergelijk artikel 1:91 lid 3 jo 1:80 lid 2 en 3 met artikel 1:174 lid 3 en verder CSr. Wederom zwijgt de wetgever in de memorie van toelichting bij de TBS-regeling over het waarom van de in de wet geformuleerde eis, dat er minimaal één gedragskundige advies moet zijn dat strekt tot de verlenging van de TBS.

Ofschoon deze mogelijkheid slechts bestaat voor veroordelingen ter zake van een selecte groep misdrijven, zijn de mogelijke implicaties van een omzetting naar TBS voor de Pij-ers die meerderjarig zijn en veroordeeld zijn voor een dergelijk delict, groot.

Bij gevallen waarin de Pij, na omzetting in TBS, uiteindelijk zou kunnen resulteren in levenslange detentie moet er echter op gewezen worden dat dat niet kan gebeuren door decennia op de zaken vooruit te lopen en iemand op voorhand 'af te schrijven'. Het blijft een maatregel met een beschermingskarakter. De TBS-regeling vergt daarom periodieke toetsing in het kader van een rechterlijk oordeel over verlenging. In het kader van verlenging van de TBS moet dan elke twee jaar steeds nagegaan worden of de veiligheid van anderen dan wel de algemene veiligheid van personen dit (nog) vereist (artikel 1:92 lid 2 CSr). De Pij, die omgezet wordt in TBS, kan echter ondanks de wettelijke beperkingen in sommige gevallen levenslang duren. Het verschil met levenslange gevangenisstraf is echter, dat als het bij TBS daarop uitkomt, de levenslange duur niet voortkomt uit een doorlopende titel, waarbij eerdere vrijlating verzocht moet worden via gratie en slechts bij hoge uitzondering wordt toegestaan, zoals bij de levenslange gevangenisstraf het geval is. Voor zover ook in Curaçao een longstay, naar Nederlands voorbeeld, zal worden geïntroduceerd, is het van belang dat volgens de Nederlandse jurisprudentie plaatsing op een longstay-afdeling met voldoende waarborgen moet zijn omkleed en de verlengingsprocedure moet voldoen aan de eisen van artikel 5 lid 4 EVRM.⁷⁹⁷

Het feit dat een periodieke toetsing van het voortbestaan van het gevaar voor anderen of in het algemeen, om de (TBS-)termijn te kunnen verlengen, ingebakken is in de regeling, betekent dat er ook gelet op het IVRK, geen redenen zijn om een dergelijke regeling te verwerpen. Het IVRK biedt slechts waarborgen voor jeugdigen jonger dan 18 jaar en voor zover het levenslange detentie verbiedt, geldt dit verbod slechts voor zover er geen reële mogelijkheden zijn om eerder vrijgelaten te worden. De nieuwe regeling voor TBS (na Pij) voorziet daar nu juist goed in; tenzij de totale duur van de TBS in tijd beperkt is moet na elk jaar of hooguit na 2 jaar opnieuw over verlenging geoordeeld worden.⁷⁹⁸

Tot zover kan geconcludeerd worden dat uit materieelrechtelijk oogpunt beide regelingen van artikel 1:167 en 1:175 CSr mogelijk zijn. De kernvraag blijft

⁷⁹⁷ Zie Gerechtshof Arnhem 5 maart 2007, *NJ* 2007, 236.

⁷⁹⁸ Artikel 1:90 jo 1:92, 1:97 en 1:91 jo 1:80, tweede en derde lid CSr.

echter in hoeverre de inhoud van de sanctie- voldoende aansluit bij de leeftijd van de jeugdige en zijn belangen. De rechter dient zich te realiseren dat zowel bij omzetting na meerderjarigheid van de Pij naar TBS, als bij executie van jeugddetentie als gevangenisstraf er behoorlijke verschillen zijn ten aanzien van de doelstellingen van de verschillende sancties en executiewijzen. De Pij richt zich weliswaar ook op beveiliging van de maatschappij, maar is –althans in Nederland, het land van referentie voor deze regeling- ook uitdrukkelijk gericht op opvoeding van de jeugdige en de voorbereiding van zijn terugkeer in de vrije maatschappij. De TBS daarentegen is gericht op beveiliging, verpleging en behandeling en dat heeft niets te maken met opvoeding. Ook bij gewone gevangenisstraf ontbreekt een pedagogische dimensie. Weijers beschrijft die discrepantie en wijst ook qua rechtspositie op verschillen tussen jeugdigen en adolescenten in Nederland. Hij wijst in dit verband op verschillen inzake disciplinaire straffen en ordemaatregelen, maar ook op verschillen in hoe met onenigheid tussen gedetineerden en personeel wordt omgegaan of klachten over de bejegening.⁷⁹⁹ Een andersoortig argument van hem, wellicht het zwaarstwegend, is dat tenuitvoerlegging van straffen in een regime voor volwassenen contraproductief uitwerkt.⁸⁰⁰ Gelet op zijn belang, moet de jeugdige veroordeelde hopen op een terughoudende rechter waar het een keuze voor toepassing van artikel 1:167 lid 4 en 1:175 CSr betreft.

6.6 Toch behoud van een optie voor toepassing volwassenensancties

6.6.1 IVRK-kaders

De grondgedachte voor een aparte bejegening van kinderen in het recht is de pedagogische dimensie, zoals die nader in hoofdstuk 2 is belicht. Voor het strafrecht betekent dit onder meer dat kinderen niet in dezelfde mate aansprakelijk zijn te stellen voor strafbare feiten als volwassenen, omdat hen niet een zelfde verwijt gemaakt kan worden.⁸⁰¹ Daarom kent het materiële strafrecht in Curaçao aparte sancties voor jeugdigen in de leeftijd van 12 tot 18 jaar, die meer op opvoeding (en resocialisatie) gericht moeten zijn. Deze pedagogische invalshoek komt ook in het internationale recht tot uitdrukking.

⁷⁹⁹ Weijers (2006), p. 29.

⁸⁰⁰ Weijers wijst in dit verband op Amerikaans onderzoek van Lanza-Kaduce en anderen van 2002. (Weijers (2006), p. 30.)

⁸⁰¹ Over schuld in het kinderstrafrecht, zie Van Sloun (1988).

Het meest duidelijk is dit in het IVRK. Volgens de preambule van dit verdrag heeft het kind “special safeguards” nodig vanwege zijn “immaturity”. Die onrijpheid wordt algemeen onderstreept in de jeugdcriminologie (door inzichten uit de gedragswetenschappen).⁸⁰²

Het IVRK zelf stelt dat de pedagogische invalshoek in het strafrecht, resulterend in aparte jeugdstrafrechtsbepalingen voor alle jeugdigen jonger dan 18 jaar (artikel 1 jo 40 IVRK) moeten gelden. Op het voorbehoud bij artikel 37 sub c IVRK en het voor dit onderwerp relevante eerste deel is reeds volgende ingegaan. Geconcludeerd is toen dat dit deel van het voorbehoud niets afdoet aan het feit dat toepassing van volwassenensancties niet in lijn is met het IVRK. Al jaren wordt er (tevens in Nederland) kritiek geuit op (behoud van) dit voorbehoudsdeel,⁸⁰³ terwijl ook het Kinderrechtencomité herhaaldelijk aandrong op opheffing en aanpassing van de wetgeving adviseerde teneinde het opleggen van sancties uit het volwassenenstrafrecht af te schaffen.⁸⁰⁴

Ter evaluatie van de regeling van artikel 1:158 CSr, zal deze eerst vergeleken worden met de oude bepaling. Daarna volgt een vergelijking met de Nederlandse pendant van het artikel, waarbij tevens wordt ingegaan op de discussie aldaar naar aanleiding van die regeling. Ten slotte wordt ingegaan op eventuele argumenten voor het behoud van een regeling die toepassing van volwassenensancties mogelijk maakt.

6.6.2 Artikel 1:158 CSr vergeleken met 41septies NASr

De wetgever heeft er dus ondanks het bepaalde in artikel 40 IVRK, dat een apart jeugdstrafrecht voor alle jeugdigen (in elk geval tot de leeftijd van 18 jaar) voorschrijft en ondanks de kritiek op ons desbetreffende voorbehoud, voor gekozen vast te houden aan een mogelijkheid tot toepassing van volwassenensancties in jeugdzaken in uitzonderlijke gevallen.⁸⁰⁵ De redenen voor toepassing van een regeling die volwassenensancties toelaat, lagen zowel in

⁸⁰² Zie bijvoorbeeld recentelijk: Weijers (2010).

⁸⁰³ Bijvoorbeeld: Vlaardingerbroek (2009), p. 2123, 2125; Liefwaard (2009), p. 368.

⁸⁰⁴ Het Kinderrechtencomité verwoordde dit laatstelijk als volgt: *'The Committee recommends that the State party consider reviewing its legislation with the aim to eliminate the possibility of trying children as adults'*, Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child: The Kingdom of the Netherlands, 27 March 2009, CRC/C/NLD/CO/3.

⁸⁰⁵ De memorie van toelichting geeft wel aan dat het om uitzonderlijke gevallen moet gaan, maar rept zelf niet over artikel 40 IVRK, noch het voorbehoud bij artikel 37 sub c IVRK. (MvT O-CSr, algemene toelichting bij Titel X.).

Curaçao als in Nederland in de detentiesfeer. Toch is gewezen op een belangrijk verschil. Het Nederlandse jeugdsanctiestelsel kent evenals het nieuwe Wetboek van Strafrecht van Curaçao diverse lichtere sancties en reacties, waaronder in het kader van detentie van jeugdigen zowel een straf als een maatregel. De toepassing van de uitzonderingsbepaling is in Nederland dan ook gereserveerd voor zeer ernstige feiten en/of ernstig gestoorde daders, voor wie 2 jaar jeugddetentie en 6 jaar Pij onvoldoende zou zijn (voor genoegdoening en behandeling).⁸⁰⁶ Zoals eerder beschreven was één van de problemen in het oude jeugdsanctiestelsel, dat er geen alternatieven waren; andere sancties ontbraken, er was (en is nog steeds) geen gesloten jeugdinrichting (voor jeugdigen met Tbr) en er bestond geen equivalente straf van de jeugddetentie. Artikel 41septies lid 5 NASr werd hier dus gebruikt vanwege de beperkingen van de regeling voor Tbr (al of niet met gevangenisstraf erna) en het anderszins ontbreken van detentiefaciliteiten voor jeugdigen. Ook in gevallen waarin in Nederland wel jeugddetentie of Pij, danwel een combinatie van beide wordt opgelegd, bestond hier geen goede regeling.

Het oude artikel 41septies lid 5 NASr bepaalde echter slechts dat de rechter recht kon doen naar de bepalingen die gelden ten aanzien van personen boven de leeftijd van 18 jaren ten opzichte van personen, die de leeftijd van 16 jaren wel, maar die van 18 nog niet hebben bereikt. Andere criteria die de toepassing van volwassenensancties beperkten, werden niet genoemd in de wet. De toepassing van volwassenenstrafrecht bij 16- en 17-jarigen was dus bijna negentig jaar ongeclausuleerd; het vertrouwen in het rechtersoordeel was haast grenzeloos. Dit werd ook uit juridisch-dogmatisch oogpunt problematisch na ratificatie van het IVRK; zelfs aan het voorbehoud, dat het bestaan van wettelijke criteria voor toepassing van deze bepaling bij 16- en 17-jarigen veronderstelde, werd niet voldaan. In de zaak Gato bleek echter dat de Antilliaanse rechter(s) wel inging(en) op de criteria van het Nederlandse artikel 77b NSr.⁸⁰⁷ Dat Nederlandse artikel bepaalt dat de rechter grond moet vinden in de ernst van het begane feit, de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden waaronder het feit is begaan. Artikel 1:158 CSr betekent derhalve vanuit legistisch oogpunt een (minimale) vooruitgang voor de Curaçaose

⁸⁰⁶ Liefwaard wijst erop dat inmiddels is gebleken dat artikel 77b NSr steeds minder wordt toegepast in Nederland en daar ook niet tot wezenlijk zwaardere sancties leidt dan via het jeugdstrafrecht mogelijk zouden zijn. Liefwaard (2009), p. 368, onder verwijzing in voetnoot 41 naar: Weijers (2006).

⁸⁰⁷ Zie nader paragraaf 5.4.

strafwet op dit punt. Vergeleken met het Nederlandse artikel 77b NSr, heeft artikel 1:158 van de nieuwe Curaçaose wetgeving echter toch een streepje voor. Artikel 1:158 CSr noemt weliswaar dezelfde drie criteria, maar terwijl artikel 77b NSr deze drie criteria alternatief verbindt aan toepassing van het reguliere sanctierecht, worden zij in artikel 1:158 CSr cumulatief gesteld, zoals in Nederland het geval was van 1965 tot 1995 bij de eerste twee criteria.

Cumulatieve criteria

De eis van cumulatie van de drie genoemde criteria onderstreept het uitzonderingskarakter, dat deze bepaling en de toepassing daarvan tot-nu-toe al moesten kenmerken beter dan het alternatief stellen van die voorwaarden zoals in het Nederlandse artikel 77b Sr.⁸⁰⁸ Zij beoogt immers een (langer) moment van bezinning op de toepassing van de bepaling te bewerkstelligen. De wetgever wijst op de verplichting voortvloeiend uit artikel 3 IVRK, het belang van het kind prioriteit te geven en benadrukt dat de rechter de reden voor toepassing van een volwassenensanctie niet stilzwijgend aanwezig mag achten, maar deze als bepalend voor de straf of maatregel in zijn vonnis moet opnemen.⁸⁰⁹ Toch zou de praktische betekenis van de toepassing van deze criteria weleens gering kunnen blijken. De rechter zal vermoedelijk ook bij toepassing van artikel 1:158 CSr veelal volstaan met het noemen van de criteria zonder nadere uitleg in zijn vonnis. De Hoge Raad neemt daar immers genoegen mee.⁸¹⁰ Dit wekt verbazing omdat de toepassing van de regeling als zeer uitzonderlijk moet worden beschouwd en daarom een duidelijke motivering behoeft.⁸¹¹ Het is daardoor ten eerste de vraag hoe deze criteria, ook wanneer zij cumulatief moeten worden toegepast, voldoende waarborg kunnen bieden tegen 'misbruik' van de regeling. Door het hanteren van een standaardformulering die gelijk is aan de criteria zelf, wordt de inhoud van die

⁸⁰⁸ Zo ook over het uitzonderingskarakter van het Nederlandse 77b NSr: De Haan/Hielkema (2005).

⁸⁰⁹ MvT O-CSr, artikelsgewijze toelichting bij artikel 146 ontwerp-CSr, (artikel 1:158 CSr).

⁸¹⁰ De Hoge Raad vond in zijn uitspraak van 21 november 2000 (*NJ* 2001, 97) dat het oplepen van voornoemde criteria in verband met het feit dat verdachte ten tijde van het plegen van het delict de leeftijd van 16 doch niet van 18 jaren had bereikt, mede gelet op het verhandelde ter terechtzitting, zoals daarvan bleek uit het proces-verbaal van de zitting en de opgelegde straf, afdoende motivering was.

⁸¹¹ Zie over kritiek op de weinig explicerende motiveringspraktijk bij toepassing volwassenenstrafrecht: Doek (2001), en recenter: Rutgers van Rozenburg/Groenendaal (2004).

criteria niet duidelijker. Dit is op zich al problematisch gelet op de explicatie-functie van een vonnis, waaraan in het jeugdstrafrecht extra moet worden gehecht, vanwege de pedagogische dimensie,⁸¹² maar des te meer gelet op het geratificeerde IVRK.

Het onderstrepen van het belang van de motivering in de memorie van toelichting bij artikel 1:158 CSr door de wetgever is daarom terecht. Van de rechter zou echter een meer expliciete motivering gevergd moeten worden in zijn vonnis, willen dergelijke criteria ook maar enige betekenis hebben. Een motivering die ingaat op alle omstandigheden die aanleiding hebben gegeven tot het oordeel dat aan de onderscheiden criteria is voldaan. Het verkrijgen van inzicht door de motivering is des te crucialer wanneer het rechtersoordeel afwijkt van de standpunten, die naar voren zijn gebracht in de rapporten van gedragsdeskundigen, zoals in de Nederlandse zaak van Murat D.⁸¹³ De beslissing in die zaak om een volwassenensanctie toe te passen, is breed bekritiseerd, juist omdat dit in tegenspraak was met de gedragsrapportages waarin geadviseerd werd tot toepassing van een jeugdsanctie, en daarnaast bestond ontevredenheid over de wijze waarop een en ander was gemotiveerd in het vonnis. De Hoge Raad had aan de motivering van een keuze voor een volwassenensanctie dan ook al lang meer en duidelijker eisen moeten stellen gelet op (het gemaakte voorbehoud bij) artikel 37 sub c IVRK. De Curaçaose wetgever lijkt voornemens deze kwestie zelf te regelen. De memorie van toelichting meldt dat het advies van de Raad van Advies strekkend tot het opnemen van een bepaling inzake een uitdrukkelijke motiveringsplicht voor de rechter bij toepassing van artikel 1:158 CSr, bij herziening van het Wetboek van Strafvordering zal worden meegenomen.⁸¹⁴

Evaluatie van de betekenis van de criteria

Een ander aspect dat bij bespreking van deze regeling niet onderbelicht kan blijven is het feit, dat in Nederland de criteria van artikel 77b NSr ook een punt van discussie zijn. In Nederland werden in 1965 twee cumulatieve criteria ingevoerd voor toepassing van volwassenensancties, te weten de ernst van het begane feit en de persoonlijkheid van de dader. Het criterium 'ernst van het

⁸¹² Doek (2001).

⁸¹³ Ofschoon de uitspraken in deze zaak juist wel breder gemotiveerd waren; met name het Hof-vonniss. (zie Rb 's-Gravenhage 29 april 2004, *LJN* AO 8610 en Gerechtshof 's-Gravenhage 23 december 2004, *LJN* AR 8112.)

⁸¹⁴ MvT O-CSr, algemene toelichting bij Titel X.

begane feit' was destijds bedoeld als extra waarborg voor het uitzonderingskarakter van deze regel. In 1995 werd gekozen voor introductie van een derde criterium 'de omstandigheden waaronder het feit werd gepleegd', terwijl de drie criteria voortaan alternatief golden. De toepassing van de uitzonderingsbepaling werd dus vergemakkelijkt; nota bene nadat het IVRK in Nederland was gaan gelden.⁸¹⁵

Uit Beijerse wijst erop dat aan het laatst ingevoerde criterium verschillende uitleg wordt gegeven door rechters en dat het overigens nauwelijks gebruikt wordt.⁸¹⁶ Met Weijers pleit zij om voornoemde redenen voor afschaffing van het criterium 'de omstandigheden waaronder het feit werd begaan'. Voorts acht Uit Beijerse de 'ernst van het feit' meer een basisvoorwaarde, waarna op basis van de grond(en) 'de persoonlijkheid van de dader' afgewogen zou worden of er aanleiding is tot toepassing van een volwassenensanctie.

Ofschoon ook Uit Beijerse onderkent dat met het oog op het IVRK (artikel 1 en 40) de uitzonderingsbepaling helemaal afgeschaft zou moeten worden in Nederland, pleit zij daar echter niet voor vanwege de implicaties van de alternatieven – ophoging jeugdstraffen en/of omzetting Pij in TBS. Zij stelt daarom een verdere beperking van de mogelijkheid volwassenensancties toe te passen voor en nadere restricties ten aanzien van de hoogte van op de te leggen straf. In haar visie zou, zoals Doek eerder ook suggereerde,⁸¹⁷ de bepaling alleen toegepast mogen worden bij feiten waarop 12 jaar of meer gevangenisstraf staat voor volwassenen. Ook Weijers bepleitte in 2006 aanscherping van de 'ernst van het feit', maar legde de grens iets hoger, namelijk bij de levensdelicten (moord, doodslag en zware mishandeling met voorbedachten rade met de dood als gevolg) waarop in Nederland 15 jaar als maximumstraf staat.⁸¹⁸ Wat Uit Beijerse betreft zou bij toepassing van volwassenensancties in gevallen waarin een vrijheidsstraf mogelijk zou moeten zijn de maximumstraf flink beperkt moeten worden. Deze zou maximaal 10 jaar mogen bedragen voor feiten waarop levenslang staat en voor

⁸¹⁵ Zie hierover: De Jonge (1998). De Jonge wees er toen op dat juist gelet op de inhoudelijke wetswijziging van 1995, intrekking van het voorbehoud overwogen had kunnen worden.

⁸¹⁶ Uit Beijerse (2009).

⁸¹⁷ Doek (2001), p. 149.

⁸¹⁸ Weijers (2006), p. 48.

andere feiten maximaal de helft van de reguliere strafdreiging voor volwassenen (tot maximaal 10 jaar).⁸¹⁹

Intussen blijkt uit de brief van staatssecretaris Teeven over adolescentenrecht dat als zijn voorstel gevolgd wordt, artikel 77b NSr behouden blijft. Tegelijkertijd wil hij, dat de hoogte van de jeugddetentie in bijzondere gevallen bij 16- en 17-jarigen verhoogd wordt tot 4 jaar en dat ook daar omzetting van Pij in TBS wordt geïntroduceerd.⁸²⁰ Het verschil in effect van de bepalingen hieromtrent in het nieuwe Wetboek van Strafrecht in Curaçao en het effect van dergelijke (vergelijkbare) nieuwe bepalingen in Nederland is echter het volgende. In Nederland betekenen dergelijke bepalingen een bevestiging en zelfs een verscherping van het repressieve strafklimaat jegens jeugdige daders. In Curaçao daarentegen zijn deze bepalingen vergeleken met het oude recht milder. Zijn de nieuwe bepalingen hier dus een stap(je) vooruit, in Nederland valt te betogen dat dergelijke bepalingen juist een achteruitgang voor jeugdige daders zouden betekenen.

6.6.3 Artikel 1:158 CSr en de uitgebreidere mogelijkheden voor detentie van jeugdigen

In Nederland speelt als argument voor toepassing van volwassenensancties de beperkte duur van de jeugddetentie en/of Pij meestal een rol. Jeugddetentie kan daar maximaal 2 jaar duren (hier in sommige gevallen 4 jaar) en de Pij-regeling is qua duur gelijk aan die van de Pij in de nieuwe wetgeving hier (2 jaar, te verlengen tot 4 jaar en alleen in een beperkt aantal gevallen tot 6 jaar), met dien verstande dat opvolging van Pij door een last tot TBS in Nederland niet mogelijk is, zoals thans hier wel.

Alleen al gelet op de uitbreiding van mogelijkheden voor langere detentie van jeugdigen in het nieuwe Curaçaose Wetboek van Strafrecht, is het opnemen van een artikel als 1:158 in dat nieuwe wetboek opmerkelijk. Ter onderbouwing worden de extra mogelijkheden voor detentie van jeugdigen hier aangehaald.

In het kader van de berechting van 16- en 17-jarigen, die (ernstige) misdrijven plegen, moet allereerst gewezen worden op, het in paragraaf 6.4.1 reeds besproken, artikel 1:165 in de nieuwe wet. Afgaand op de memorie van toelichting ziet de Curaçaose wetgever in deze bepaling een grote vooruitgang:

⁸¹⁹ Uit Beijerse (2009).

⁸²⁰ *Kamerstukken II 2010/11, 28741, nr. 17.*

*"Een van de grote voordelen daarvan is dat de rechter niet langer "genoodzaakt" is om het volwassenenstrafrecht toe te passen op jeugdigen indien het maatschappelijk onaanvaardbaar zou zijn geweest de minderjarige geen vrijheidsstraf op te leggen."*⁸²¹ De noodzaak waarop in deze passage wordt gedoeld, houdt kennelijk verband met het oude Nederlands-Antilliaanse recht. In de memorie van toelichting had men 'genoodzaakt' echter beter tussen aanhalingstekens kunnen plaatsen en aan de geciteerde passage, na het schappen van de punt, toe kunnen voegen: ', en het strafmaximum van de jeugddetentie daar anders aanleiding toe zou geven.' Per slot van rekening biedt de nieuwe wet wel degelijk een mogelijkheid tot het opleggen van een vrijheidsstraf aan een minderjarige (de jeugddetentie), in tegenstelling tot het oude jeugdsanctiestelsel. Over de vraag of een dergelijke noodzaak in een jeugdstrafzaak bestaat valt echter te twisten.

Daarentegen komt artikel 1:165 CSr de facto maar mondjesmaat tegemoet aan de behoefte en maatschappelijke roep om hoge(re) straffen voor de ernstigste gevallen, zoals in de zaak Gato. Ook in geval de jeugddetentie de maximale 4 jaar kan bedragen, wordt die duur via de achterdeur van de voorwaardelijke invrijheidstelling gerelativeerd. Artikel 1:166 lid 4 bepaalt dat de jeugdige aan wie jeugddetentie van welke duur dan ook (!) is opgelegd, voorwaardelijk in vrijheid *wordt* gesteld, wanneer hij twee derde daarvan heeft ondergaan.⁸²² Nota bene: er staat niet 'kan worden gesteld', waardoor de voorwaardelijke invrijheidstelling geen automatisme zou worden, maar een optie. Het uitgangspunt dat vrijheidsbeneming van de jeugd slechts voor de kortst mogelijke duur is toegestaan (volgens het IVRK) wordt door deze regeling onderstreept.

Uit wetssystematisch oogpunt is te bepleiten, dat de Curaçaose rechter door uitbreiding van de mogelijkheden voor detentie voor jeugdigen ervan wordt weerhouden om (te) lichtzinnig naar het volwassenenstrafrecht uit te wijken. De wetgever heeft gelet op overwegingen in de memorie van toelichting gedacht daadwerkelijk een behoorlijke drempel op te werpen voor

⁸²¹ MvT O-CSr, artikelsgewijze toelichting bij artikel 153 ontwerp-CSr (artikel 1:165 CSr).

⁸²² Dit artikel stelt geen nadere eisen aan een minimaal te 'zitten' duur. Ter vergelijking: de oude bepaling over voorwaardelijke invrijheidstelling in Curaçao, artikel 18 NASr, noemde wel een minimumduur, te weten 9 maanden. Artikel 18 NASr gold evenwel slechts voor volwassenen.

toepassing van volwassenenstraf.⁸²³ Voor zover de rechter desalniettemin uitwijkt naar toepassing van artikel 1:158, zal hij voor strafbare feiten, waarop geen strafdreiging van 24 jaar of levenslang staat, niet zo gemakkelijk gevangenisstraf van meer dan 4 jaar opleggen. De rechter moet tenslotte oog houden voor de relatieve sanctie-proportionaliteit. Dat is op zich wel zo, maar de wetgever is hier mijns inziens te optimistisch waar hij erop gokt dat artikel 1:158 CSr (praktisch) een papieren bepaling zal blijven. Het uitblijven van toepassing van 1:158 CSr is, eenmaal dat de wetgever deze optie heeft behouden in de wet, gelet op het harde strafklimaat op Curaçao niet te verwachten. De ervaring (onder het oude recht) leerde dat van de door de wetgever geboden ruimte ook wel degelijk gebruik werd gemaakt, zoals in de eerder besproken zaak Gato. De beoogde bescherming van deze opzet zou in de praktijk wel eens behoorlijk kunnen tegenvallen. Het feit dat de Hoge Raad weinig motivering vergt bij de criteria die nu in artikel 1:158 zijn opgenomen, draagt voort evenmin bij aan de beoogde bescherming.

Heeft de wetgever hier ruimte willen creëren om een gefaseerde afschaffing van de bepaling in de nabije toekomst te bewerkstelligen? Wie weet. Nu moet in elk geval geconcludeerd worden dat de wetgever een juridisch-dogmatisch probleem met het IVRK, waarmee onze wetgeving in lijn moet zijn, laat voortbestaan. Alle jeugdigen hebben recht op eigen (in voorkomende gevallen vrijheidsbenemende) jeugdsancties en executie daarvan in regimes en onder omstandigheden die op hun ontwikkelingsbehoeften zijn afgestemd.

Het echte probleem: de onbehandelbaren

Het opsluiten van minderjarigen onder volwassenen kan dus thans zowel in Nederland als in Curaçao op basis van artikel 1:158 CSr of 77b NSr. De vraag blijft echter: waarom zo'n bepaling behouden in de wet? Weijers zag anno 2006 maar één zwaarwegend argument dat opsluiting van minderjarigen bij volwassenen kon rechtvaardigen (in Nederland): de problemen die ernstig gestoorde en verharde minderjarige ouders kunnen veroorzaken in reguliere justitiële jeugdinrichtingen.⁸²⁴ Dat is een probleem dat zich bij ook nadat de bij de nieuwe wetgeving behorende jeugdvoorzieningen(!) tot stand zijn gekomen zou kunnen voordoen.

⁸²³ MvT O-CSr, algemene toelichting bij Titel X en artikelsgewijze toelichting bij artikel 153 ontwerp-CSr (artikel 1:165 CSr).

⁸²⁴ Weijers (2006), p. 45, 46.

Dit probleem vereist dus niet zo zeer een bepaling die toestaat een jeugdige volwassenstraf op te leggen of zelfs maar tussen volwassenen te plaatsen. De oplossing moet gezocht worden in mogelijkheden voor behandeling voor ernstig gestoorde jongeren die strafrechtelijk over de schreef gaan. Het juridisch jasje is voor de oplossing van dit probleem niet doorslaggevend, binnen de kaders van het verdragsrechtelijk toegestane. Dat de Pij, ook in Nederland het ultimatum remedium van de jeugdsancties, voor dit probleem geen goede oplossing biedt wordt vanuit gedragskundige hoek onderschreven. Duits (forensisch kinder- en jeugdpsychiater) en Harkink (ontwikkelingspsycholoog) beschreven de zeer diverse groep Pij-ers en maakten daarbij een tweedeling. Zij onderscheidden daarbij enerzijds jeugdigen die met opvoeding te helpen zijn en anderzijds jeugdigen met duidelijke psychopathie voor wie de Pij-maatregel mogelijk niet geschikt is of zelfs gecontraïndiceerd. De opvoedingsmogelijkheden zijn bij die tweede groep zo beperkt, dat de correctie en begeleiding van deze jeugdigen slechts op bescherming van de maatschappij gericht kan zijn.⁸²⁵

Voor het laatste geval biedt de uitbreiding van de mogelijkheid een Pij-er vast te houden op grond van een last tot TBS slechts een oplossing voor een deel van het probleem; het komt tegemoet aan de behoefte aan een langere duur van bescherming van de maatschappij. Het andere facet van dit probleem, dat de Pij, zoals tot nu toe ingevuld in Nederland, voor deze groep al in de jaren vóór meerderjarigheid niet geschikt is, blijft echter zonder passende oplossing. Uit eerdergenoemd stuk van Duits en Harkink valt echter evenmin af te leiden dat een veroordeling tot TBS van meet af aan op basis van artikel 1:158 CSr wél de benodigde oplossing biedt.⁸²⁶ Het bieden van diversiteit in de modaliteiten qua invulling (behandel- en heropvoedingsregimes) voor een vrijheidsbeneming is in elk geval noodzakelijk ook met het oog op detentiefasering, zoals artikel 96 van de Europese aanbevelingen van 2008 onderstreept.⁸²⁷

Voor het land Curaçao zal voorts ook de schaal hier een rol bij gaan spelen. In de studie van Prinsen en Vinkers naar de haalbaarheid van het opzetten van TBS- en Pij-voorzieningen werd al bij de beperkende rol van schaal en het gebrek aan voorzieningen voor Pij en TBS (na het uiteenvallen

⁸²⁵ Duits/Harkink (2001), p. 294, 300.

⁸²⁶ Duits/Harkink (2001), p. 294, 300.

⁸²⁷ CM/Rec (2008) 11, artikel 96.

van de Nederlandse Antillen) stil gestaan.⁸²⁸ De kleine schaal speelt bij (groepen) gevallen die bijzondere expertise vergen des te meer een rol. Zeker als het om een kwestie gaat die in het grotere Nederland (ook) een probleem is, lijkt dit een onderwerp waarvoor in Koninkrijksverband naar een oplossing gezocht zou kunnen en (gelet op het Statuut) zou moeten worden.

6.7 *Detentie-executie*

Eerder werd in deze studie, met name in hoofdstuk 4 en 5, al gewezen op het gemis van voldoende voor jeugdigen geschikte voorzieningen. Hierbij ging het primair om het ontbreken van voldoende gesloten detentieplaatsen voor jeugdigen. Er moet dus een aparte (gesloten) jeugdinrichting komen (zie ook artikel 1:166 lid 1 CSr). In dit kader valt op dat in de Memorie van toelichting bij het nieuwe Wetboek van Strafrecht in het Algemeen Deel in de paragraaf 'Financiële gevolgen' vrijwel uitsluitend wordt ingegaan op de uitbreidingsplannen van het GOG. Deze instelling zou volgens het 'Doorontwikkelingsplan GOG 2007-2012' medio 2010 starten met de bouwen van een gesloten afdeling voor 25 jeugdigen. Intussen zou echter volgens de memorie van toelichting een uitbreiding van het aantal plaatsen van 25 naar 80, vooruitlopend op een mogelijke samenwerking op Koninkrijksniveau, worden overwogen.⁸²⁹

Ook overigens dienen de executiemogelijkheden echter aangepast te worden;⁸³⁰ de executiemogelijkheden vallen of staan niet alleen met uitbreiding van plaatsen door het bouwen van geschikte inrichtingen en (voldoende gekwalificeerd) personeel. Een deugdelijk op internationale normen georiënteerd wettelijk kader voor de executie is even onmisbaar, naast de invulling die daaraan in de praktijk wordt gegeven. In hoofdstuk 4 werd in verband hiermee al geconcludeerd tot herziening van de wetgeving voor executie van vrijheidsbenemende jeugdmaatregelen (Tbr en Ots, in geval van uithuisplaatsing), alsmede de voor volwassenen opgestelde penitentiaire regels, die ook toegepast worden op jeugdigen die een reguliere (voor volwassenen bestaande) gevangenisstraf uitzitten.

⁸²⁸ Prinsen/Vinkers (2008).

⁸²⁹ Zie MvT O-CSr, Algemeen Deel, paragraaf 6 "Financiële gevolgen".

⁸³⁰ Ook de wetgever erkent dat. Zie MvT O-CSr, algemene toelichting bij Titel X.

Ook dit realiseert de wetgever zich kennelijk, getuige de memorie van toelichting bij het nieuwe Wetboek van Strafrecht.⁸³¹ In de toelichting op de artikelen 15 tot en met 18 ontwerp-Landsverordening tot invoering van het nieuwe Wetboek van Strafrecht (artikelen 1:15-1:18 CSr) wordt ten aanzien van de Landsverordening Beginselen Gevangeniswezen (LvBG) expliciet gesteld, dat de bepalingen daarin enigszins verouderd zijn. In de toelichting bij artikel 154 Ontwerp-CSr (artikel 1:166 CSr) drukt de wetgever voorts zijn voornemens uit te komen met een Landsverordening justitiële jeugdinrichtingen met het oog op de uitvoering van de straf jeugddetentie. Dat is een spoedzaak, want het Wetboek van Strafrecht trad op 15 november 2011 integraal in werking en er is nu geen wettelijk uitvoeringskader voor de straf jeugddetentie, nu in het oude wetboek geen vrijheidsbenemende jeugdstraf bestond. Ofschoon de regelgeving voor executie van de jeugdmaatregel Tbr ook verouderd is, moet men zich voor de executie van de Pij daar voorlopig maar op verlaten, bij gebrek aan een speciaal op de Pij toegeschreven regeling.

De artikelen 1:15 tot en met 1:18 CSr bieden de algemene kaders voor tenuitvoerlegging van vrijheidsbenemende sancties. Het eerste lid van artikel 1:15 CSr bepaalt dat de tenuitvoerlegging van detentie overeenkomstig bij of krachtens landsverordening te stellen regels moet geschieden. Het tweede lid van dit wetsartikel noemt hiertoe zes onderwerpen die aldus geregeld moeten worden (artikel 1:15 lid 2, sub a tot en met f CSr) in de landsverordening ter wijziging of vervanging van eerdergenoemde LvBG.⁸³²

In artikel 1:16 CSr, dat op het Nederlandse artikel 11 NSr is geënt, wordt voorts bepaald dat in die landsverordening regels moeten worden opgenomen over strafonderbreking en verlof. De wetgever acht de bevoegdheden daartoe dermate ingrijpend, dat zij op het Wetboek van Strafrecht zelf

⁸³¹ Zie: *Staten van de Nederlandse Antillen 2009-2010*, MvT, No. 3.

⁸³² De genoemde onderwerpen in lid 2 van artikel 1:15 CSr zijn letterlijk:

- a. *de aanwijzing en bestemming van inrichtingen bestemd voor deze tenuitvoerlegging;*
- b. *de selectie van personen ten aanzien van wie de tenuitvoerlegging van de voornoemde straffen en maatregelen plaatsvindt voor de inrichtingen;*
- c. *het beheer van de inrichtingen en het toezicht daarop;*
- d. *het regime van de inrichtingen;*
- e. *gevallen waarin en de wijze waarop beperkingen op de grondrechten van de in onderdeel b omschreven personen plaats kan vinden;*
- f. *de rechtsgang voor de in onderdeel b omschreven personen aangaande beslissingen die hen raken en het regime van de inrichting betreffen alsmede beslissingen tot hun plaatsing en overplaatsing.*

gebaseerd dienen te zijn.⁸³³ In dit kader moet voorts gewezen worden op de sinds 18 augustus 2005 in werking getreden Beschikking Elektronisch Toezicht.⁸³⁴ Deze Ministeriële Beschikking maakt elektronisch toezicht behalve als schorsingsmodaliteit bij voorlopige hechtenis en als sanctie (vrijheidsbeperking gekoppeld aan een voorwaardelijk gedeelte van een voorwaardelijke veroordeling), ook mogelijk als executiemodaliteit (in het kader van detentiefasering (via verlof)). Dit is een wettelijk kader dat in concreto kan bijdragen aan realisatie van de resocialisatie van de deelnemer en zijn reïntegratie in de maatschappij, waaraan gelet op de internationale normen,⁸³⁵ maar ook gelet op het lokale Beleidskader PVC veel meer zou moeten worden gedaan.⁸³⁶ Het zou goed zijn de regeling voor elektronisch toezicht over te nemen in de nieuwe landsverordening. De Ministeriële Beschikking van 2005 kan dan vervallen.

Ook de invoering van de maatregel TBS voor volwassenen in het nieuwe Wetboek van Strafrecht brengt voor het land executoriale uitdagingen mee. De memorie van toelichting geeft aan dat in ons land weinig mogelijkheden bestaan voor executie van TBS met verpleging.⁸³⁷ Artikel 1:84 bepaalt, rekening houdend met dat gegeven, dat TBS-ers verpleegd kunnen worden in een door de Minister van Justitie aangewezen inrichting hier dan wel in een elders in het Koninkrijk aangewezen inrichting. Hier zou de op artikel 40 Statuut gebaseerde interregionale overdracht dus een rol kunnen spelen. De wetgever spreekt overigens de hoop uit een gezamenlijke Caribische forensisch-psychiatrische inrichting te stichten.⁸³⁸ Artikel 1:17 CSr bepaalt voorts in het eerste lid, dat ook tot gevangenisstraf veroordeelden, die daarvoor wegens de gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van hun geestvermogens in aanmerking komen, in een inrichting voor verpleging van TBS-ers kunnen worden geplaatst. In het tweede lid gaat de wetgever in op de voor volwassenen mogelijke sanctiecombinatie van gevangenisstraf en TBS met bevel verpleging van overheidswege. Bij of krachtens landsbesluit houdende

⁸³³ MvT O-CSr, artikelsgewijze toelichting bij artikel 16 ontwerp-CSr (artikel 1:16 CSr).

⁸³⁴ *P.B.* 2005, no. 76,

⁸³⁵ Zoals bijvoorbeeld vervat in de bepalingen 79 en 80 Havana Rules en artikel 50.1 Europese aanbevelingen van 2008 (CM/Rec (2008) 11).

⁸³⁶ Beleidskader PVC (2008).

⁸³⁷ MvT O-CSr, toelichting bij artikelen 77 tot en met 100 ontwerp-CSr (artikelen 1:80-1:103 CSr).

⁸³⁸ MvT O-CSr, artikelsgewijze toelichting bij artikel 81 ontwerp-CSr (artikel 1:84 CSr).

algemene maatregelen moeten nadere regels gesteld worden voor de procedure tot periodieke toetsing van de plaatsing in een justitiële inrichting voor verpleging van TBS-ers. Die regels zouden in elk geval moeten betreffen: de frequentie van beoordelingen, de te volgen procedure, waaronder de advisering door een of meer gedragsdeskundigen, de wijze van beoordeling en de rechtsgang voor veroordeelden aangaande beslissingen op basis van dit artikel (1:17 lid 2 CSr).⁸³⁹

Dit is allemaal ook voor de jeugdigen van belang. Ten eerste is er dus voor degenen die tot Pij veroordeeld zijn, bij wie de Pij later eventueel in TBS kan worden omgezet reeds het risico dat de verpleging niet op Curaçao zal (kunnen) plaatsvinden (artikel 1:17 jo 1:84 CSr). Ten tweede zijn er de jeugdigen die tot volwassenensancties kunnen worden veroordeeld op grond van artikel 1:158 CSr. Zij kunnen immers tot zowel een gevangenisstraf sec, als een gevangenisstraf met TBS met bevel dwangverpleging veroordeeld worden. Een goede regeling is daarom ook voor hen van het grootste belang.

Ten slotte bepaalt artikel 1:18 CSr dat bij Landsbesluit houdende algemene maatregelen een reclasseringsinstelling wordt aangewezen en dat nadere voorschriften moeten worden gegeven over de te verlenen hulp en steun aan veroordeelden en over het uit te oefenen toezicht op de naleving van bijzondere voorwaarden.⁸⁴⁰ Uit de memorie van toelichting blijkt dat het hier gaat om het huidige Reclasseringsbesluit 1953^{841 842}.

6.8 Gemaakte keuzes en verbeterpunten

In voorgaande paragrafen zijn diverse facetten van de nieuwe bepalingen voor jeugdigen in het strafrecht besproken. Hierbij is de wettelijke regeling steeds

⁸³⁹ De MvT O-CSr meldt bij de toelichting bij artikel 17 ontwerp-CSr, dat het tweede lid van dit artikel is geactualiseerd naar aanleiding van in Nederland per 1 juli 2005 in werking getreden wetwijzigingen in de Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen, de Beginselenwet verpleging ter beschikking gestelden, de Penitentiaire beginselenwet en enige andere wetten (*Stb.* 2005, 194, *Kamerstukken II*, 29413).

⁸⁴⁰ Uit de artikelen 1:22 jo 1:18 volgt dat het hier gaat over de bijzondere voorwaarden bij een voorwaardelijke veroordeling ingevolge artikel 1:19 CSr. Ook de MvT meldt bij artikel 22 ontwerp-CSr (artikel 1:22 CSr), dat lid 3 van artikel 17d NASr (oud) inhoudelijk is verplaatst naar artikel 18 ontwerp-CSr (artikel 1:18 CSr).

⁸⁴¹ *P.B.* 1953, no. 191, zoals nadien nader gewijzigd en gepubliceerd in *P.B.* 1960, no. 165.

⁸⁴² MvT O-CSr artikelsgewijze toelichting bij artikel 18 ontwerp-CSr (artikel 1:18 CSr).

voorzien van commentaar, waarbij eventuele alternatieve of aanvullende keuzes zijn belicht. Toch wordt in de laatste paragraaf, voorafgaand aan de conclusies van dit hoofdstuk apart aandacht gevraagd voor twee onderwerpen. Allereerst wordt ingegaan op de rol van de gedragsdeskundige en de rechter. Daarna wordt nog specifiek ingegaan op de keuze niet over te stappen op één vrijheidsbenemende sanctie, maar twee sporen te behouden.

6.8.1 De rol van de gedragsdeskundige en de rechter

Bij de bespreking van het nieuwe sanctiepakket springt onmiskenbaar in het oog, dat de rechter een veel grotere en actievere rol heeft gekregen. Hij heeft niet alleen een breder sanctiepakket tot zijn beschikking staan, waarbij per sanctie diverse modaliteiten denkbaar zijn en verschillende invullingen (denk aan de GBM of de taakstraf), maar ook de mogelijkheden te kiezen voor combinaties van sancties zijn vergroot. Daarnaast is de rechter in veel gevallen niet klaar met de zaak na zijn initiële oordeel inzake de sanctiekeuze; veel beslissingen zijn later al of niet ambtshalve aan te passen. Hier is te wijzen op aanpassing van de duur van maatregelen (eerder beëindigen en verlengen). Nieuw is de mogelijkheid dat de rechter detentie na meerderjarigheid kan omzetten in een sanctie voor volwassenen (al of niet slechts met het oog op de executiefaciliteiten). De rechter krijgt daardoor de rol toebedeeld van een soort 'superman'. Dat wekt op zich geen verbazing; wie zou er anders over moeten oordelen? De rechter is immers onafhankelijk en onpartijdig volgens de wet en draagt in justitieel opzicht de eindverantwoordelijkheid voor het voorop stellen van het belang van het kind. Opgemerkt zij, dat ook die laatste dimensie niet nieuw is; de rechter kreeg al bij de Kinderwetten de taak '*... als psycholoog en paedagoog mede te beslissen, welke behandeling van het kind het voor de toekomst in betere banen zou leiden en ver van de misdaad zou houden.*'⁸⁴³ De vraag die echter relevant blijft is, hoe die inhoudelijk verzwaarde verantwoordelijkheid verantwoord wordt. Welke waarborgen zijn er voor onze superman?

Bij de keuze voor detentie van een jeugdige krijgt de rechter ondersteuning van een gedragsdeskundige die hem advies moet uitbrengen en in het geval van een Pij(verlenging) zelfs een 'daartoe strekkend advies moet uitbrengen'. Een probleem hierbij is -door de schaal ingegeven- dat de wet voor oplegging van bijvoorbeeld de Pij slechts één advies van een gedragsdeskundige vergt,

⁸⁴³ *Handelingen der Staten-Generaal, Bijlagen 1919/1920, nr. 3, p. 8 (MvT).*

waarbij alleen in geval van een mogelijke psychische stoornis vereist is dat dat advies van een psychiater komt. Uit kwantitatief oogpunt houdt dat bepaald niet over en de vraag rijst welk gewicht hier in redelijkheid aan een dergelijk advies gehecht mag worden. Niet alleen, omdat de rechter in veel gevallen dus slechts over één advies zal beschikken, maar ook omdat (vooralsnog) wettelijke waarborgen ontbreken en dat terwijl de rechter in geval van een Pij (in beginsel)⁸⁴⁴ zelfs afhankelijk is van dat advies.

Ten eerste aangaande de 'gedragsdeskundigen' die advies moeten uitbrengen bij tal van sancties. In Nederland bestond bij de invoering van het jeugdstrafrecht van 1995 aanvankelijk onduidelijkheid over wie als 'gedragsdeskundige' aangemerkt kon worden. Komen en Van Vliet schrijven dat de Nederlandse staatssecretaris destijds dacht aan 'opvoedkundigen', terwijl de commissie Fokkens aan een klinisch psycholoog of orthopedagoog dacht, met daarnaast een gespecialiseerd maatschappelijk werker.⁸⁴⁵ De Curaçaose wetgever biedt gelukkig meer helderheid. Artikel 1:222 CSr bepaalt dat onder gedragsdeskundige wordt verstaan: *"een persoon die bevoegd is de titel psycholoog te voeren dan wel een arts die bevoegd is de titel psychiater of zenuwarts te voeren."* Toch zijn de eisen aan de gedragsdeskundige, afgaand op deze definitie, niet voldoende gelet op artikel 40 IVRK. Op basis van die bepaling zou naast het formuleren van de algemene opleidings- en of functie-eisen, ook gedacht moeten worden aan te stellen eisen in de sfeer van (kinder)specialisatie.

Een tweede punt dat ten behoeve van de kwaliteitsborging verbetering behoeft betreft de inhoud van de rapportage. Ten aanzien hiervan rijzen talloze vragen, waaronder: Kan de deskundige er mee volstaan te rapporteren over de jeugdige, nadat hij hem of haar maar een keer heeft gezien en gesproken, of zou hij hem/haar minimaal twee keer moeten hebben gezien en (het liefst ook) gesproken? Over welke vragen moet de gedragsdeskundige zich uitlaten? Waaruit moet het advies bestaan? Wat wordt als 'effect' van een keuze voor een bepaalde sanctie verwacht? Welke indicaties worden gehanteerd? Zonder afstemming zullen de verwachtingen van rechter en gedragsdeskundige niet zonder meer synchroon lopen, terwijl tenslotte voor de rechter ook nog duidelijk moet zijn wat de gedragsdeskundige bedoelt met

⁸⁴⁴ Slechts wanneer de jeugdige niet meewerkt aan een gedragsdeskundig advies kan de rechter ingevolge artikel 1:174 lid 4 CSr immers zonder een advies strekkend tot Pijoplegging stellen.

⁸⁴⁵ Komen/Van Vliet (2000), p. 108.

zijn rapport. Ook dat is niet vanzelfsprekend, gelet op de verschillende aard van de disciplines. Nederlands onderzoek wijst uit dat in Nederland al jaren kritiek bestaat op de manier waarop deze materie daar in de wet geregeld is en hoe daarmee in de praktijk wordt omgegaan.⁸⁴⁶ Een concreet voorbeeld betreft de juridische vraag (in het kader van de Pij) naar de aanwezigheid van een gebrekkige ontwikkeling en/of ziekelijke stoornis van de geestvermogens. Afstemming tussen rechters en gedragsdeskundigen is daarbij nodig inzake te stellen eisen aan de rapportage-procedure, de inhoud van de rapportage en het format van de rapportage; een zekere mate van standaardisering kan een vorm van kwaliteitsborging bieden. Een dergelijke afstemming zou dan moeten resulteren in een nadere wettelijke regeling (bij landsbesluit houdende algemene maatregelen).

Een vraag die rijst als men de wettelijke positie van de rechter in Curaçaose jeugdstrafzaken beschouwd, is waarom hij niet expliciet jeugdrechter genoemd wordt. Nederland kent de figuur van de kinderrechter al bijna een eeuw en aanvankelijk had hij een sterkere positie; hij functioneerde veel meer op het scharnierpunt tussen jeugdzorg en justitie. Inmiddels heeft hij in Nederland (nagenoeg) dezelfde positie als de strafrechter in jeugdzaken in de nieuwe Curaçaose wetgeving heeft gekregen. Als de rechter hier in jeugdzaken hetzelfde moet doen, waarom dan niet eerst hem daartoe verplicht bijscholen en hem dan in jeugdzaken zo noemen? Dat schept, al is het slechts voor de buitenwacht (in dit geval de justitiabele en het publiek), meer duidelijkheid. De memorie van toelichting op de nieuwe wetgeving gaat aan de gespecialiseerde jeugdrechter te lichtvaardig voorbij (gelet op artikel 40 IVRK); de wetgever schuift de definitieve beslissing hierover voor zich uit. De memorie van toelichting merkt in dit verband slechts op dat onze wet anders dan in Nederland, niet de behandeling door een specialistische Kinderrechter voorschrijft en dat bij de behandeling van een vernieuwd Wetboek van Strafvordering zal worden gezien of daaraan ook in de praktijk behoefte bestaat. Het woordje 'of' lijkt echter geen recht te doen aan het bepaalde in artikel 40 IVRK. De wetgever had beter kunnen schrijven: Bij behandeling van een vernieuwd Wetboek van Strafvordering zal worden gezien in welke vorm daaraan in de praktijk behoefte bestaat om de regeling daarop af te stemmen.

⁸⁴⁶ Zie bijvoorbeeld: Volf (2006); Duits/Harkink (2001).

6.8.2 Waarom niet één vrijheidsbenemende sanctie?

Naar aanleiding van de nieuwe vrijheidsbenemende sancties rijst de vraag waarom bij de jeugdvrijheidsbeneming vastgehouden wordt aan het onderscheid tussen straf en maatregel. Hiervoor kunnen mijns inziens twee argumenten bestaan; een van dogmatische aard en een ontleend aan de koninkrijksverhoudingen.

Het eerste argument is dat het onderscheid tussen straf en maatregel een klassiek onderscheid betreft, waaraan liever niet wordt getornd met het oog op het vraagstuk van limitering van de sanctie; recente ontwikkelingen en het eroderen van dit onderscheid –zoals in het vorige hoofdstuk benoemd- ten spijt.

Het tweede argument voor het behoud van het onderscheid tussen straf en maatregel bij de vrijheidsbeneming wordt ontleend aan het concordantiebeginsel, zoals neergelegd in artikel 39 Statuut. Dit beginsel houdt in – voor zover hier van belang- dat het straf(proces)recht binnen het Koninkrijk zo veel mogelijk op overeenkomstige wijze moet worden geregeld.

Hier tegenover staat het volgende. Naar haar achtergrond wordt het jeugdstrafrecht gekenmerkt door de pedagogische dimensie; vergelding speelt als strafdoel een minder prominente rol. Die pedagogische oriëntatie blijkt ook uit de stelregel van artikel 3 IVRK: het ‘belang van het kind’ moet steeds een eerste overweging zijn bij alles wat het kind betreft. Dit principe brengt voorts met zich mee dat ook bij de keuze voor strafrechtelijke sancties de (verdere) ontwikkeling van het kind centraal moet staan met het oog op resocialisatie. Als in feite alle jeugdsancties in meer of mindere mate een opvoedingsoogmerk moeten hebben, althans het belang van het kind voorop moeten plaatsen, is het vanuit de inhoud van de sanctie bezien logisch over te gaan op één vrijheidsbenemende jeugdsanctie met verschillende modaliteiten. Het gaat er dan tenslotte om dat de sanctie voldoet aan de randvoorwaarde dat de jeugdige een perspectief wordt geboden, of dat perspectief nu bestaat in een geslaagde (mate van) heropvoeding of beveiliging van maatschappij tegen het niet-heropvoedbare individu of deze laatste tegen zichzelf.

Via verschillende modaliteiten kan dat perspectief vorm krijgen en tevens ingespeeld worden op de individuele noden van de jeugdige plegers. Dogmatische bezwaren vallen hiertegen mijns inziens in het niet, vooral omdat ook voor de moeilijkheden inzake limitering van de duur oplossingen bestaan. Eerder stelde ik dat voor regulering van de toepassing van de verschillende modaliteiten van een enkele ‘jeugddetentie’-sanctie zelfs dezelfde

of vergelijkbare ingangscriteria gebruikt zouden kunnen worden als nu voor toepassing van jeugddetentie en Pij ontworpen zijn.⁸⁴⁷

Voorts is in het vorig hoofdstuk een voorstel uiteen gezet met verschillende modaliteiten (doch niet uitgewerkt in programma-suggesties) met cesuren en rechterlijke periodieke toetsingsvoorstellen. Uiteraard zijn de voorgestelde concrete lijnen vatbaar voor discussie. Deze cesuren wijken echter niet fundamenteel af van andere voorstellen die in Nederland gedaan zijn ter regulering van langdurige(re) detentie van jeugdigen, anders dan op basis van de jeugdsancties *sec*, van bijvoorbeeld Weijers, Doek en Uit Beijerse. Het feit dat zij hun voorstellen deden vanuit de optiek, dat de mogelijkheid volwassenensancties toe te passen nadere inperking – doch nog niet afschaffing- behoeft, doet niet af aan de vergelijkbaarheid.

Resumerend zou een keuze voor één vrijheidsbenemende sanctie de letter van het IVRK beter respecteren. Op de tweede plaats beoogt de nieuwe wetgeving klaarblijkelijk de rechter zo veel mogelijk flexibiliteit te bieden bij het bepalen van de jeugdsanctie(s). In een dergelijk systeem zou een keuze voor één vrijheidsbenemende sanctie uitstekend passen. Uiteraard zou de mogelijkheid voor langere vrijheidsbeneming geclausuleerd moeten worden, in verband met de 'ultimum remedium'-eis en de 'korst mogelijke duur'-eis zoals verwoord in het IVRK. Daarvoor zijn echter oplossingen denkbaar; de sanctie zou ook qua duur getrapt kunnen zijn, zoals in het voorstel gedaan in paragraaf 5.9.3. Jeugdigen zouden dan bij de uitvoering van de sanctie in elk geval naar gelang de individuele behoeften (qua invulling, waaronder de mate en soort van eventueel benodigde behandeling) van elkaar gescheiden, danwel juist bijeen geplaatst kunnen worden, afhankelijk van de ontworpen modaliteiten en gebouwde instellingen.

6.9 Conclusies

In dit hoofdstuk is de nieuwe Curaçaose strafwetgeving, voor zover het de bijzondere bepalingen voor jeugdige personen betreft, besproken en geëvalueerd. Hierbij is voorop gesteld dat de nieuwe wetgeving qua algemene opzet - een integrale herziening van het tot dan toe geldende strafrecht- zeker voor wat betreft de jeugd, slaagt. Artikel 1:157 CSr verklaart de bijzondere bepalingen voor jeugdigen van toepassing voor degenen in de leeftijdscategorie 12

⁸⁴⁷ Marchena-Slot (2008), p. 211, 212.

tot 18 jaar. De wet bepaalt nu uitdrukkelijk dat die leeftijd bepaald moet worden naar het moment van het plegen van het delict en het behoud van de bovengrens van 18 jaar komt overeen met het bepaalde in artikel 1 IVRK.

De bijzondere bepalingen voor jeugdigen in het nieuwe Wetboek van Strafrecht bieden op de eerste plaats meer diversie-mogelijkheden door het creëren van mogelijkheden tot OM- en politietransactie. Hierdoor kan ook zonder dat onmiddellijk naar de rechter wordt gestapt vanuit justitie gereageerd worden op met name, doch niet uitsluitend, lichtere delicten, zoals ook artikel 40 IVRK dat vergt. Het geheel beschouwend kan voorts zonder meer gesteld worden dat de nieuwe wetgeving een completer sanctiepakket voor jeugdigen biedt. Dit lost het grootste probleem met de oude wetgeving -de rechter was te beperkt in zijn sanctiekeuze(mogelijkheden)- op. Het gehele pakket is vergeleken met de wetgeving die daarvoor gold, deugdelijk opgebouwd uit lichtere en zwaardere straffen en maatregelen, waardoor vrijheidsbeneming meer het ultimatum remedium wordt, dat het moet zijn.

Toch zijn bij het sanctiepakket voor jeugdigen in zijn geheel ook een paar kanttekeningen geplaatst. Allereerst betreffende het zonder uitleg schrappen van de berisping en het uit het Wetboek van Strafrecht halen van de Ots-mogelijkheid. Ten aanzien van het elimineren van de mogelijkheid dat de strafrechter een Ots kan opleggen is met name gewezen op praktische complicaties. De scheidslijn tussen strafrechtelijke afdoening en hulpverlening is hierdoor verscherpt waar dat onwenselijk is.

Innovatief in de nieuwe wetgeving is een passage uit het ook voor volwassenen geldende artikel 1:14 CSr. Dit artikel bepaalt niet alleen meer dat de rechter bij het opleggen van straf rekening moet houden met de gangbaardere drie criteria, te weten de persoon van de verdachte, de ernst van het feit en de omstandigheden waaronder het feit is gepleegd. Nieuw is een vierde criterium, inhoudend dat de rechter daarnaast ook rekening moet houden met de mate waarin de gedraging verwijtbaar is aan de verdachte bij het opleggen van de straf. Voorts is in de nieuwe wetgeving het 'belang van de jeugdige' telkens expliciet als criterium in de wet opgenomen, waar het de keuze voor een bepaalde sanctie betreft, alsook de verlenging of omzetting daarvan. Dit is in lijn met hetgeen artikel 3 IVRK voorschrijft en dient als winst te worden aangemerkt.

Ondanks het positieve gronddoordeel over de bepalingen voor jeugdigen, kent de nieuwe wetgeving ook risicovolle facetten en aspecten ten aanzien waarvan

andere keuzes gemaakt hadden kunnen en in sommige gevallen wellicht zelfs hadden moeten worden.

In dit verband is gewezen op enerzijds het risico van de aanzuigende werking van taakstraffen en anderzijds op het risico dat met name de ruime mogelijkheden voor OM-transacties op termijn ook hier tot een verschuiving van het primaat van de strafrechter naar de executieve zou kunnen leiden, zoals dat nu in Nederland gebeurt; waar de OM-transactie bij invoering van de laatste delen van de wet OM-afdoening zal worden vervangen door afdoening door het Openbaar Ministerie via een beschikking. Het effect van de nieuwe regeling in de praktijk op Curaçao zal daarom op termijn geëvalueerd moeten worden.

Een punt ten aanzien waarvan de wetgever alleen al op basis van het IVRK een andere keuze had moeten maken was ten aanzien van de mogelijkheid tot toepassing van volwassenensancties bij jeugdigen. Hier is in mijn ogen werkelijk geen goed argument tegen opgewassen. Het voornaamste argument tegen het schrappen van het huidige artikel 1:158 CSr moet zijn gelegen in het behouden van de mogelijkheid voor uitzonderlijke gevallen van een heel veel langere detentieduur dan op basis van de jeugddetentie kan. Dit is opmerkelijk genoemd, omdat die mogelijkheden ook anderszins geboden hadden kunnen worden, zonder meteen de sanctiemaxima geldend voor volwassenen te adopteren. Ofschoon de maximale duur van jeugddetentie flink beperkt is, is die hier in een enkel geval ruimer dan in Nederland; bij 16- en 17-jarigen, die worden verdacht van een delict waarop 24 jaar staat of levenslang, kan jeugddetentie 4 jaar duren. Het huidige wetboek biedt daarnaast ook de mogelijkheid een opgelegde Pij in een beperkt aantal gevallen om te zetten in TBS. Ook dit kan in Nederland nu (nog) niet, al denkt men hier wel over, getuige de brief van staatssecretaris Teeven aan de Tweede Kamer.

Als gevreesd wordt voor ontevredenheid over de duur van detentie van jeugdigen, was het (verder) ophogen van de duur van een detentie als straf van de jeugdige, binnen het geïntroduceerde systeem, (voor een groter aantal gevallen) mogelijk geweest; de hogere duur was altijd nader te beperken geweest via periodieke toetsing. Afschaffing van een regeling als 1:158 CSr was dan makkelijker geweest. In mijn ogen is de keuze van de wetgever voor artikel 1:158 CSr dan ook erg optimistisch, mede gelet op het harde strafklimaat in Curaçao en de geringe motiveringseisen die de Hoge Raad stelt ten aanzien van de wettelijke criteria van artikel 1:158 CSr.

Ook hier zou de keuze voor één vrijheidsbenemende sanctie met ruime(re) detentiemogelijkheden onder voorwaarde van periodieke evaluatie een uitkomst zijn geweest. De eerste reden voor dit standpunt is gelegen in de doelstellingen die gemeenschappelijk zijn voor elke vorm van detentie van jeugdigen: de (her)opvoeding en bescherming van de jeugdige, althans het belang van het (individuele) kind moeten voorop staan (in IVRK-termen) met het oog op (daadwerkelijke) resocialisatie. De pedagogische doelstelling bij jeugddetentie- de bevordering van de optimale ontwikkeling van de jeugdige-, binnen de grenzen van met name de maatschappelijke veiligheid is fundamenteel verschillend van de insteek bij reguliere volwassenendetentie, waar de vergeldingsgedachte veel meer op de voorgrond treedt. Een tweede reden waarom een keuze voor één vrijheidsbenemende sanctie logisch zou zijn geweest, wordt ontleend aan het inhoudelijk perspectief. De nieuwe wetgeving is gemodelleerd naar Nederlands voorbeeld, enkele afwijkingen daargelaten. In het rechtssysteem daar verschillen de vrijheidsbenemende straf en maatregel voor jeugdigen inhoudelijk echter steeds minder van elkaar, zeker na de wetswijziging van december 2010 over de tenuitvoerlegging van vrijheidsbenemende jeugdsancties. Een derde argument zou zijn dat een keuze voor één vrijheidsbenemende sanctie uitstekend in het zeer flexibele jeugdsanctiesysteem van de nieuwe wet zou passen. Het vierde argument zou zijn dat ook in geval van één vrijheidsbenemende sanctie, clausulering zoals vereist vanwege de 'ultimum remedium'-eis en de 'korst mogelijke duur'-eis verwoord in het IVRK, mogelijk is. Allerlei oplossingen inzake limitering van de duur zijn denkbaar, bijvoorbeeld een getrapt systeem met periodieke toetsing, zoals werd voorgesteld. Jeugdigen zouden dan bij de uitvoering van de sanctie in elk geval naar gelang de individuele invullingsbehoeften (qua mate en soort behandeling) van elkaar gescheiden, danwel juist bijeen geplaatst kunnen worden, afhankelijk van de ontworpen modaliteiten (in) en gebouwde instellingen. De rechter zou in zijn vonnissen, afgaand op rapportage door gedragsdeskundigen kunnen aangeven of en zo ja welke vorm van initiële 'behandeling' in casu gewenst zou zijn.

Van eminent belang zowel in het kader van de nieuwe wetgeving, als wanneer alsnog voor een systeem met één vrijheidsbenemende sanctie zou worden gekozen, is de kwaliteit van de gedragsrapportage. Het huidige systeem legt in concreto een veelheid aan beslissingen bij de rechter neer; de rechter moet met name, maar niet uitsluitend bij de detentievormen de vinger aan de pols houden; andere sancties, waaronder ook de nieuwe maatregel betreffende het gedrag van de jeugdige kunnen later qua invulling bijgesteld

worden, lees: eerder worden beëindigd, al of niet onder voorwaarden. De rechter zal –wanneer de praktische mogelijkheden voor invulling van die alternatieve sanctie(s) er zijn- in jeugdzaken dus de rol van een soort superman moeten vervullen. In een dergelijk systeem wint de advisering door gedragsdeskundigen aan belang. Ten aanzien van de inhoud en kwaliteit van die advisering zouden echter nadere waarborgen moeten worden opgenomen in regelgeving na deugdelijke afstemming tussen de gedragsdeskundigen en juristen, die ermee moeten werken. Dit is des te cruciaal nu de rechter voor oplegging van Pij (en TBS bij volwassenen) volgens de letter van de wet afhankelijk is gemaakt van ‘een daartoe strekkend, ... gedragsdeskundig advies’, terwijl de wetgever met slechts één advies genoeg neemt.

Ten slotte is voorgesteld te komen met van de reguliere sancties afwijkende standaardbepalingen voor een ruimere leeftijdsgroep dan tot 18 jaar. Aansluitend bij gedragswetenschappelijke inzichten, dat de mens op die leeftijd normaliter niet ‘volwassen’ is, is voorts verdedigd dat de bovengrens van 18 jaar, zoals in het IVRK is vastgelegd, te laag is voor wat betreft de volledige strafrechtelijke aansprakelijkheid en toepassing van de reguliere sancties. Het huidige artikel 1:159 CSr, dat bij wijze van uitzondering toepassing van jeugdsancties mogelijk maakt bij jeugdigen in de leeftijd 18, 19 en 20 jaar, is daarop gelet een verbetering ten opzichte van de oude wetgeving. Gelet op de systematiek van de nieuwe wet, was het echter goed denkbaar geweest dat die bepaling geen uitzonderingskarakter had gekregen, de beperkingen van de sanctiemaxima niettegenstaande. Dit is echter niet gebeurd. Daarom is aanbevolen de mogelijkheid van een geheel eigen adolescentenstrafrecht voor de leeftijdscategorie 18 tot bijvoorbeeld 23 jaar ten tijde van het plegen van het delict te onderzoeken, zoals Doreleijers, Weijers en ook de RSJ in Nederland bepleiten. Aandachtsgebieden bij een dergelijk onderzoek zouden vanwege de leeftijdsdimensie bij het aansprakelijkheidsvraagstuk dan enerzijds de sanctiemogelijkheden (qua soort en naar duur) en anderzijds de mogelijkheden voor executie daartoe zijn.

In het strafrecht staat in het algemeen de vraag naar de mate van aansprakelijkheid centraal; zo ook in het jeugdstrafrecht. De mate van aansprakelijkheid wordt daarbij onderzocht aan de hand van de vraag in hoeverre de (jeugdige) persoon op het moment van strafbaar handelen de consequenties van zijn handelen kon onderkennen en kon bijsturen. Volgens gedragskundig onderzoek ligt het aansprakelijkheidsvraagstuk echter niet alleen bij jeugdigen (jonger dan 18 jaar), maar ook bij adolescenten (tot 23 jaar) compliceerder dan

bij volwassen daders. Ter bepaling van de strafbaarheid van de volwassen dader moet de psychische conditie van de individuele verdachte ten tijde van het plegen van het delict vergeleken worden met die van 'de gemiddelde medemens'. Op zichzelf is dat al een ingewikkeld vraagstuk, waarbij diverse juridische ficties uitkomst moeten bieden. Bij de aansprakelijkheidsvraag bij jeugdige daders wordt die vergelijking echter verder gecompliceerd, door het leeftijdselement. De vraag inzake de psychische conditie van de jeugdige verdachte wordt dan: wat mocht onder de gegeven omstandigheden ten tijde van het plegen van het delict verwacht worden van een gemiddelde leeftijdsgenoot? In het nieuwe jeugdsanctiestelsel van 2011 geldt dat de beantwoording van bovenvermelde vragen bij een keuze van een rechter voor detentie van doorslaggevende invloed is op de beslissing tot toepassing van hetzij de straf jeugddetentie, hetzij de maatregel Pij.

Voorts zijn de beide facetten -de psychische conditie van de jeugdige en zijn ontwikkelingsgraad ten opzichte van leeftijdsgenoten- eveneens van belang bij het kiezen voor een de plaats van detentie, wanneer er meerdere mogelijkheden zijn, alsmede bij de keuze voor het inhoudelijke programma. Waar het de keuze voor de plaats van detentie betreft zou afhankelijk van de beveiligingsbehoefte, die afhankelijk kan zijn van psychische problematiek, voor een '(half-)open' of 'gesloten' plek gekozen dienen te worden. De rechter kan hier immers volgens de nieuwe wetgeving reeds een advies over opnemen in het vonnis. Om een dergelijk plaatsingsadvies te geven moet de rechter zich echter niet zoals bij beoordeling van de aansprakelijkheid met het oog op het soort sanctie richten op een historische invalshoek (hoe was de psychische gesteldheid van de jeugdige tijdens het delict), maar op de toekomst (hoe is die gesteldheid nu en wat is te verwachten). Dat verschil in beoordelingsperspectief is even relevant voor de gedragskundige die een advies uitbrengt aan de rechter. Ten slotte moet ook bij het bepalen van de inhoud van die detentie van de jeugdige in de inrichting gekeken worden naar de psychische gesteldheid van nu en de op basis daarvan te maken toekomstvoorspellingen. Die beoordeling heeft dan als doel te bepalen welk programma, gelet op het belang van de jeugdige, het best gevolgd kan worden, of hij behoefte heeft aan behandeling van psychische problemen en zo ja, hoe die geboden moet worden.

Hoofdstuk 7 Conclusies en aanbevelingen

7.1 Inleiding

Teneinde de lezer ten slotte inzicht te bieden in de voornaamste bevindingen van dit onderzoek en de eindconclusie beter te kunnen begrijpen, is gekozen voor de volgende opbouw van dit slothoofdstuk. Eerst worden bij wijze van samenvatting de deelconclusies uit de onderscheiden hoofdstukken gepresenteerd. Daarna volgt de eindconclusie waarin de probleemstelling beantwoord wordt, gevolgd door een korte toelichting en de voornaamste aanbevelingen op basis daarvan.

7.2 Deelconclusies

In **hoofdstuk 2** is eerst op (de totstandkoming van) het IVRK ingegaan, omdat dit het belangrijkste verdrag is voor het Nederlands-Antilliaanse jeugdrecht. Dit verdrag dat in 1989 tot stand kwam, gold vanaf de inwerkingtredingsdatum 16 januari 1998 in de Nederlandse Antillen en geldt nu in het Curaçaose rechtssysteem.

Het IVRK richt zich op de bescherming en bevordering van de rechtsbescherming van de jeugdige in elk opzicht. De ontwikkeling van de persoonlijkheid van het kind en de menselijke waardigheid van het kind staan centraal. Het verdrag geldt voor allen jonger dan 18 jaar en vergt onder meer apart jeugdstrafrecht. Het kent echter een holistische benadering; alle facetten van jeugdrecht zijn even belangrijk. Het kindbeeld in het IVRK is getypeerd als noordwesters. Het sluit aan bij de beschrijving van de ontwikkelingen en zienswijze van het kind in Nederland. Wetenschappers uit minder welvarende landen hebben rond de totstandkoming van het verdrag kritiek geuit op de geografische oorsprong van het kindbeeld in het IVRK. De vraag is opgeworpen in hoeverre dat problematisch is voor de Nederlandse Antillen. Daarom is in dit hoofdstuk ingegaan op de context van het Antilliaanse jeugdrecht, waarbij de ontwikkeling van het kindbeeld en het jeugdrecht in de Nederlandse Antillen zijn beschreven.

Hieruit blijkt dat het Antilliaanse kindbeeld in twee eeuwen tijd langzaamaan een meer westerse invulling kreeg (zoals in Nederland, waarmee regelmatig is vergeleken); doch niet in alle bevolkingslagen.

De Antilliaanse opvoeding is gekenmerkt als sekse specifiek, uiterst hiërarchisch qua verhoudingen, met discipline als centrale waarde. Dit moet een sterk verband hebben gehad met de confessionele achtergrond van het (ontstaan van het) onderwijs in de Antillen; zowel thuis als op school moest het ideale kind volgens de beschrijving van sociaalwetenschappelijke literatuur, vooral geen vragen stellen, maar luisteren. De onderwijsproblematiek, die hieruit eind twintigste eeuw voortvloeide, is wel in verband gebracht met het huidige probleem dat veel jongeren een onvoldoende ontwikkeld besef van eigen verantwoordelijkheid hebben. Van Hulst wijst erop, dat na 1969 een nieuwe, uit rebellie geboren, grondhouding is ontstaan onder de (jeugd van de) volksklasse, die zich slecht verdraagt met straffe disciplineren.

In de beschrijving van de ontwikkeling van het jeugdrecht komt naar voren dat de verandering in het kindbeeld van de dominante bevolkingsgroepen (de midden- en hogere sociaal-economische klasse) op de Nederlandse Antillen in de twintigste eeuw terug te zien is in de wetgeving. Met name rond de laatste eeuwwisseling, met de invoering van het nieuwe Burgerlijk Wetboek, alsook het Wetboek van Strafvordering, kregen kinderen in de Nederlandse Antillen een andere rechtspositie. Het kenmerkende daarvan is dat het kind veel eerder een stem of zelfs zeggenschap heeft in zaken hem betreffend en bijvoorbeeld (door invoering en latere uitbreiding van de leerplicht) ook langer naar school moet gaan. De invoering van de wetgeving inzake de sociale vormingsplicht is een generaal preventief overheidsinitiatief dat zou kunnen bijdragen aan een oplossing voor dit probleem. De vele jeugdige “drop-outs” krijgen hierdoor handvatten aangeboden om beter hun (maatschappelijke en sociale) verantwoordelijkheden te dragen.

De algemene ontwikkelingen in de nationale wetgeving sluiten dus op zich aan op de doelstellingen van het IVRK. Het kindbeeld dat aan dat verdrag ten grondslag ligt, wordt eveneens voorgestaan door de nationale wetgever en vanuit dat perspectief is er geen juridisch spanningsveld met het IVRK-kindbeeld op basis van principiële, cultureel-afwijkende opvattingen.

Toch is hiermee niet alles gezegd over de Antilliaanse jeugdrechtcontext en het kindbeeld van het IVRK. Er blijkt sprake van een discrepantie tussen het (noord-westerse) kindbeeld van de wetgever en het kindbeeld dat in de lagere sociale klasse dominant is in de opvoeding. Dat levert een praktische complicatie op. Wat van kinderen uit de lagere sociale klasse thuis verwacht wordt (qua houding en omgangsvaardigheden) sluit niet aan op wat de maatschappij van hen verwacht. Met name het nemen van eigen verantwoor-

delijkheid is voor veel kinderen (daarom) erg moeilijk. Römer en Van Hulst hebben dit vanuit de historische ontwikkeling verklaard.

In **hoofdstuk 3** werd de ontwikkeling van de Antilliaanse jeugdsancties beschreven. Deze historische beschrijving eindigt met de invoering van de nieuwe jeugdstrafrechtbepalingen in het geheel herziene Wetboek van Strafrecht, dat eind 2011 in Curaçao is ingevoerd. De notie dat kinderen ook in het strafrecht niet gelijk gesteld moeten zijn aan volwassenen, was in de kiem al in de strafwetgeving van 1869 terug te vinden. Weliswaar bestonden voor hen toen nog geen aparte sancties, maar de wet bepaalde wel reeds dat strafrechtelijk aansprakelijke kinderen naar soort of duur lichtere straffen kregen voor gelijke delicten als volwassenen. Voor alle kinderen tot 16 jaar gold toen dat zij alleen straf konden krijgen als zij met 'oordeel des onderscheids' hadden gehandeld.

Toen in 1918 een nieuw Wetboek van Strafrecht, naar Nederlands model van 1886, werd ingevoerd in de Nederlandse Antillen werd een minimumleeftijdsgrens van 10 jaar geïntroduceerd. Voortaan moest slechts bij kinderen in de leeftijd van 10 tot 16 jaar nagegaan worden of zij met 'oordeel des onderscheids' hadden gehandeld. Doordat het sanctiestelsel voor volwassenen wijzigde, veranderden ook de sancties die aan kinderen opgelegd konden worden. Men bleef echter vasthouden aan dezelfde sanctiesoorten als voor volwassenen, waarbij kinderen een lichtere versie kregen.

In 1925 werd een eigen jeugdsanctiestelsel ingevoerd naar model van de Nederlandse kinderwetten van 1905. Dat recht heeft in de Nederlandse Antillen gegolden tot het uiteenvallen van dat land in 2010. Het bleef daarna van kracht in de nieuwe Caribische landen; in Curaçao tot 15 november 2011. Het sanctiestelsel voor jeugdigen van 1925 bood een beperkt aantal mogelijkheden tot bestraffing van jeugdigen van 12 tot 18 jaar. Deze mogelijkheden waren hier echter beperkter dan zij destijds in Nederland waren, doordat hier niet tevens de tuchtschoolstraf werd overgenomen. Het Antilliaanse jeugdsanctiestelsel kende daardoor geen vrijheidsbenemende jeugdstraf, maar slechts de straffen berisping en geldboete en daarnaast de vrijheidsbenemende maatregel Tbr. Deze maatregel liep in principe door tot de jeugdige 21 jaar oud was. De wet kende echter geen regeling voor tussentijdse toetsing door de rechter van de voortdurende noodzaak tot deze maatregel.

Toch was het mogelijk via de combinatie met Tbr, een jeugdige in de Nederlandse Antillen volgens het jeugdstrafrecht tot gevangenisstraf (voor volwassenen) te veroordelen. De gevangenisstraf kon volgens deze regeling

pas ten uitvoer gelegd worden na de Tbr. Deze combinatiemogelijkheid kwam in de wetgeving vanuit de gedachte dat in bepaalde gevallen de Tbr-periode te kort zou (kunnen) zijn, als de Tbr faalde. Aanvankelijk was het idee van de (Nederlandse) wetsvoorstellers dat de gevangenisstraf voorwaardelijk opgelegd zou worden. Later bij de parlementaire behandeling kreeg een en ander vorm zoals het in de Antilliaanse strafwet stond: de gevangenisstraf werd onvoorwaardelijk opgelegd, maar kon (voorwaardelijk) opgeschort worden.

Een andere mogelijkheid via welke jeugdigen tot reguliere gevangenisstraf (en duur) veroordeeld konden worden, werd geboden door de mogelijkheid tot toepassing van volwassenensancties bij 16- en 17-jarige daders. Deze regeling kwam via een amendement in de Nederlandse kindernet. Dit amendement vormde een compromis ten aanzien van het bepalen van de bovengrens van strafrechtelijke minderjarigheid. De bedoeling ervan was tweërlei. Enerzijds kon zo de verplichting kinderen als (strafrechtelijk) minderjarig te behandelen, beperkt worden tot de 16-jarige leeftijd, anderzijds werd de mogelijkheid gecreëerd dat de rechter 16- en 17-jarigen toch als volwassenen kon berechten. Dat was volgens de indieners van het amendement nodig, omdat niet alle 16- en 17-jarigen veilig naar een opvoedingsgesticht (of tuchtschool, die in de Nederlandse Antillen niet bestond) gestuurd zouden kunnen worden. In de Nederlandse Antillen werd de mogelijkheid volwassenensancties toe te passen nimmer aan nadere criteria verbonden.

Van de wetwijzigingen die na 1925 effect sorteerden op het Antilliaanse jeugdstrafrecht, was de invoering van de mogelijkheid tot strafrechtelijke oplegging van Ots in 1954 significant; de scheidslijn tussen civiele en strafrechtelijke interventies werd daarmee versoepeld. De wetgeving van 1962, die voorzag in een regeling voor tussentijdse toetsing door de rechter van de voortdurende noodzaak tot Tbr, trad nooit in werking; een gemiste kans voor verbetering van de rechtsbescherming van de gedetineerde jeugdige. Voorts is gewezen op de sinds 1997 in het Nederlands-Antilliaanse Wetboek van Strafvordering opgenomen minimumleeftijdsgrens van 12 jaar (ten tijde van het plegen van het delict; artikel 477 NASv). Hierdoor kwam er ook voor het materiële sanctierecht per saldo weer een ondergrens. Daarnaast is ingegaan op de effecten van de de Landsverordening op de minimum- en maximumstraffen uit 2000 voor de gevangenisstraffen die aan jeugdigen opgelegd konden worden via artikel 41ter NASr en artikel 41septies lid 5 NASr.

Het hoofdstuk is afgesloten met een korte weergave van de twee voor detentie van jeugdigen meest cruciale artikelen van het IVRK en de voorbehouden daarbij.

In **hoofdstuk 4** is de executie van vrijheidsbeneming van jeugdigen in het GOG en in de strafgevangenis SDKK beschreven en getoetst aan internationale normen. De nationale regelgeving die op het regime in het GOG van toepassing is brengt het heropvoedingskarakter van de Tbr tot uitdrukking evenals het opvoedende en beschermende karakter van de Ots waarbij overgegaan is tot uithuisplaatsing. De wetgeving die van toepassing is op deze maatregelen in het GOG is echter flink gedateerd en in hoofdlijnen ongewijzigd gebleven. De Verordening van 3 maart 1923, houdende beginselen en voorschriften omtrent maatregelen ten opzichte van jeugdige personen, is weliswaar na de inwerkingtreding in 1924 gewijzigd, maar niet op hoofdpunten. Voorts werd het Besluit van den 10den mei 1924 dat nadere uitvoering geeft aan het huidige artikel 27 van de hiervoor genoemde verordening voor het laatst gewijzigd in 1957. Daarnaast was het Huishoudelijk Reglement van het GOG, dat bij Ministeriële Beschikking van 1962 werd vastgesteld, van toepassing op de tenuitvoerlegging in het GOG. Deze regelgeving die bestemd is voor jeugdigen in gestichten, dient herzien te worden in het licht van internationale normen die (lang) na deze wetten tot stand kwamen. Daarnaast vergt ook artikel 1:15 van het nieuwe Curaçaose Wetboek van Strafrecht (nieuwe) uitvoeringswetgeving voor de executie van de daarin opgenomen straffen en maatregelen.

Het kader voor Tbr- en Ots-executie in een gesticht enerzijds en gevangenisstraf anderzijds is met name getoetst aan de hand van de normen vervat in de artikelen 37 en 40 IVRK en de Havana Rules en de Beijing Rules van de Verenigde Naties en de Europese Aanbevelingen van de Raad van Ministers van de Raad van Europa van 2008 betreffende jeugdigen, die onderworpen worden aan straffen en maatregelen. Laatstgenoemde instrumenten zijn weliswaar als 'soft law' te kwalificeren en niet direct bindend, maar dat ontnemt hen niet hun richtinggevende betekenis, vooral niet nu ook het Kinderrechtencomité die richtlijnen gebruikt. Deze richtsnoeren zouden daarom in beginsel nagevolgd moeten worden, behoudens zeer zwaarwegende tegenargumenten in concrete kwesties. Op basis van de in dit hoofdstuk uitgevoerde analyse zou bij herziening van de uitvoeringswetgeving betreffende detentie van jeugdigen (in ruime zin) specifiek aandacht besteed moeten worden aan een aantal onderwerpen met betrekking tot welke enkele meer algemene aanbevelingen zijn gedaan in dit hoofdstuk.

Allereerst dienen in lijn met voornoemde bronnen van internationaal recht zowel mogelijkheden voor plaatsing in een open regime, als voor plaatsing in een gesloten regime gecreëerd te worden, met bijbehorende

huisregels. Het open regime zou met name voor Ots-ers gereserveerd kunnen worden, doch niet uitsluitend. Voor een regime in een nieuw –te bouwen– gesloten inrichting voor jeugdigen kan een ander (restrictiever) regime opgezet worden. Hieraan ligt ten grondslag dat detentie zo min mogelijk beperkend moet zijn en dat open instellingen altijd de voorkeur verdienen boven gesloten instellingen. Bepalend voor de plaatsing en het regime dat op de jeugdige (met civiele of strafrechtelijke plaatsingstitel) van toepassing is, dienen enerzijds zijn behoeften te zijn qua zorg en anderzijds de waarborgen voor veiligheid van hemzelf en de maatschappij. De belangen van de jeugdige dienen richtinggevend te zijn. Pertinente scheiding van civielrechtelijk en strafrechtelijk te plaatsen jeugdigen is hier daarom niet aan te bevelen.

In het verlengde hiervan wordt het belang van een goed lopende jeugdzorg onderstreept om te bewerkstelligen dat detentie ook de facto als laatste middel wordt gezien;⁸⁴⁸ de ambulante jeugdzorgmogelijkheden moeten uitgebreid worden. Dit werd door het Kinderrechtencomité gezegd in het rapport van 2009, waar zij oordeelde dat de focus nu te veel ligt bij (gesloten) uithuisplaatsing (bij Ots); een beeld dat ook wordt beschreven in de Schaduwrapportage van de Antilliaanse NGO's van 2008 in het kader van de rapportage aan het Comité voor de rechten van het kind. Nader onderzoek naar de concrete behoeften voor uitbreiding van de jeugdzorg mogelijkheden zou aanbeveling verdienen.

Ofschoon de wetgeving over uitvoering van de maatregelen voor jeugdige personen nu reeds voorziet in voorschriften voor een dagprogramma, waarin onderwijs centraal staat en voorzien wordt in gelegenheid tot sporten, ontbreken thans diverse concretere normen in de uitvoeringswetgeving. Een voorbeeld daarvan is het ontbreken van een norm aangaande de tijd die dagelijks minimaal buiten de slaapaccommodatie zou moeten worden doorgebracht met diverse op de volledige ontplooiing ten behoeve van een optimale resocialisatie van de jeugdige gerichte (met name educatieve) activiteiten. Volgens internationale standaarden zou dat tenminste acht uur per dag moeten zijn. Voor elke jeugdige dient voorts een individueel (behandel)plan opgesteld te worden, dat regelt hoe de detentieduur wordt ingevuld en welke doelen nagestreefd moeten worden.

⁸⁴⁸ In dit verband wordt gewezen op een wetsvoorstel inzake een Landsverordening op de jeugdzorg (*Staten van de Nederlandse Antillen*, 2006-2007, Ontwerp, No.2), versie 22 juni 2007.

CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Een belangrijk recht van de gedetineerde jeugdige, is zijn recht overal bij betrokken te worden via inspraak. Daarnaast moet hij zich ook achteraf bij een onafhankelijke autoriteit kunnen beklagen over praktisch alles wat zijn lichamelijke en geestelijke gezondheid zou kunnen beïnvloeden. Deze rechten zijn voorzover in de wetgeving tot uitdrukking komend, onvoldoende structureel verweven in de uitvoeringswetgeving. Een onderwerp als beklag is momenteel zelfs helemaal niet geregeld in de geldende uitvoeringswetgeving. Daaraan doet de gelegenheid die de jeugdofficier informeel bood, tijdens de door haar georganiseerde periodieke evaluaties van de Tbr, niet af.

Ook de voorschriften inzake orde- en disciplinaire maatregelen en de toepassing daarvan zijn dringend aan herziening toe. De mogelijkheden waarin de uitvoeringswetgeving voor maatregelen voor jeugdige personen voorziet, zijn archaïsch te noemen in het licht van de internationale normen; de meeste in de wet genoemde (disciplinaire) straffen (denk aan 'water-en-broodregime', 'opsluiting in het cachot', 'gewone sluiting in de boeien') mogen onderhand geen toepassing vinden bij jeugdigen en in sommige gevallen zelfs niet bij volwassenen. Toch biedt het toepassen, van meer op de internationale kaders afgestemde, maar buitenwettelijke sancties ook geen oplossing, gelet op het laatste CPT-rapport.

Ten aanzien van tenuitvoerlegging van Tbr en gevangenisstraf van jeugdigen in het SDKK is de boodschap kort: de van volwassenen gescheiden executie (qua inrichting) van vrijheidsbeneming van jeugdigen moet ook de facto regel worden. Alle kinderen (jonger dan 18 jaar) moeten zo snel mogelijk weg uit SDKK; een gesloten jeugdinrichting moet met spoed gebouwd worden. Een eerste argument hiervoor is, dat artikel 37 c IVRK de norm inzake van volwassenen gescheiden detentie uitdrukkelijk verwoordt evenals andere Europese, danwel mondiale (VN-)richtlijnen en aanbevelingen. Ook het Kinderrechtencomité dringt voorts al jaren aan op afschaffing van het voor alle koninkrijksdelen gelijklopende voorbehoud, dat de niet-gescheiden executie deels rechtbreit.

Een ander argument voor verandering van deze praktijk wordt ontleend aan onze eigen wetgeving. Wanneer gekeken wordt naar de detentietitel, zitten de meeste jeugdigen volstrekt illegaal in SDKK. Jeugdigen met Tbr bijvoorbeeld, omdat de wet de strafgevangenis nooit voor executie van Tbr bestemd heeft, noch geschikt gemaakt. De Europese aanbevelingen van 2008 (CM/Rec (2008)11) stellen dat zelfs als bij uitzondering jeugdigen niet apart van volwassenen geplaatst kunnen worden, ten aanzien van hen andere voor-

schriften in acht moeten worden genomen. Dat is iets waarvan momenteel evenmin sprake is in SDKK. Dat is vanuit het meer algemene perspectief inzake jeugddetentie onacceptabel. Het karakter van deze gevangenis, waarin de punitieve doelstelling veel meer centraal staat en de resocialisatiedoelstelling (in elk geval de facto) secundair is, staat haaks op de heropvoedingsdoelstellingen van de Tbr. Het wettelijk kader voor het GOG, dat wel speciaal voor executie van de Tbr is aangewezen in de wet, brengt op zich diverse heropvoedingsdoelstellingen wel min of meer tot uitdrukking. De discrepantie in doelstellingen voor de detentie van jeugdigen versus volwassenen, veroorzaakt het tekortschieten jegens de in het SDKK gedetineerde jeugdige althans vanuit wetgevingsperspectief. Dit is verder geconcretiseerd per besproken deelaspect.

Een laatste constatering in dit verband is dat de praktische gang van zaken en de staat van de strafgevangenis SDKK zelfs niet voldoen aan de normen voor volwassenen. Dit verergert de tenuitvoeringlegging van detentie van jeugdigen in SDKK. Hierbij is het om het even of het gaat om onderwerpen als hygiëne, veiligheid (mede door de fysieke opzet van de accommodatie en personele (onder)bezetting), het ontbreken van een dagprogramma, positieve bejegening en andere op resocialisatie gerichte activiteiten. De CPT-rapporten van de afgelopen twee decennia, alsmede de Voortgangsrapportages na het laatste bezoek van het CPT in 2007 en het eigen Rapport Bon Futuro 2010, spreken wat dat betreft boekdelen; er is geen juiste bejegening en zelfs de meest elementaire zaken als veiligheid kunnen niet geboden worden. Voor jeugdigen, die per saldo kwetsbaarder zijn dan volwassenen, is deze situatie een ramp: hun fysieke en mentale integriteit en welzijn worden in elk opzicht onvoldoende beschermd. Bij hen wringt het ontbreken van een dagprogramma met zinvolle dagbesteding des te meer.

Teneinde (na herziening) de effecten van de nieuwe (uitvoerings)wetgeving inzichtelijk te maken, dienen alle justitiële (jeugd)instanties zo spoedig mogelijk data te gaan bijhouden. Er kan dan een nulmeting verricht worden, waarna op basis van metingen geëvalueerd kan worden. Zowel in de Riyadh Rules, als in de in dit hoofdstuk besproken aanbevelingen van de Raad van Ministers van de Raad van Europa van 2008, wordt dat in algemene zin aanbevolen. In het rapport van 2009 van het Kinderrechtencomité (en het ten behoeve daarvan opgestelde schaduwrapport van de Antilliaanse NGO's) werd bij gebreke van (met elkaar te vergelijken of te koppelen) data over (diverse facetten van) de Antilliaanse jeugd gesteld dat wijzigingen in beleid en wetgeving op onderzoeksresultaten gebaseerd dienen te worden en op

gevalideerde vergelijkingen ten behoeve van kwalitatief betere (periodieke) rapportage.

In **hoofdstuk 5** zijn knelpunten in het oude jeugdsanctiestelsel besproken en zijn voorstellen gedaan tot verbetering. De achterliggende gedachte van die analyse is de regel dat detentie altijd het laatste middel hoort te zijn binnen het strafrecht. Dit ultimum remedium-karakter weegt bij jeugdigen zo mogelijk nog zwaarder. Daarom worden aan de wijze van detentie van jeugdigen meer inhoudelijke eisen gesteld (bijvoorbeeld inzake het dagprogramma en behandelingsmogelijkheden) door het IVRK dan aan detentie van volwassenen. Het belang van de invulling die de detentie van jeugdigen krijgt wordt door de veelal gewelddadige en anderszins ernstige aard van de jeugdcriminaliteit (zoals in de Inleiding geschetst) en de achterliggende problematiek, die in hoofdstuk 2 werd beschreven, slechts onderstreept.

Met betrekking tot de in het oude sanctiestelsel bestaande mogelijkheden voor detentie van jeugdigen is ingrijpende herziening voorgesteld. Allereerst is gepleit voor afschaffing van de combinatiemogelijkheid van Tbr en gevangenisstraf op grond van dogmatische en praktische bezwaren. Ten tweede is gesteld dat de mogelijkheid volwassenensancties toe te passen geschrapt moest worden.

Hiervoor in de plaats is voorgesteld één vrijheidsbenemende jeugdsanctie te introduceren: de jeugddetentie. Onder deze noemer zou de jeugdige dan gedetineerd kunnen worden en de invulling zou afhankelijk van de persoon van de verdachte zijn. Hierbij zou voorzien moeten worden in mogelijkheden waarbij het accent meer of minder ligt bij behandeling, danwel een educatief (dag)programma (met scholings- en arbeidsmogelijkheden en sociale ontwikkeling) sec. De plaatsing zou dan op basis van de (bij intake op te maken individuele rapportage van de) te detineren jeugdige moeten. Dit is conform het IVRK-uitgangspunt dat ook de detentie qua invulling op het belang van het individuele kind en zijn ontwikkeling en persoon afgestemd moet zijn. Daarnaast zou dit in lijn met de nieuwe Nederlandse wetgeving inzake tenuitvoerlegging van jeugdvrijheidsbeneming zijn, praktische voordelen hebben en bovenal duidelijker zijn; dogmatische 'tweestromen'-pretenties, die (ook) in de executie van de vrijheidsbeneming van jeugdigen (in Nederland) niet meer van betekenis zijn (maar daar wettelijk nog wel bestaan), worden dan geëlimineerd.

Ten aanzien van die ene vrijheidsbenemende sanctie is ook een voorstel gedaan ten aanzien van limitering van de duur. Dit systeem zou leiden tot

aanzienlijke bekorting van de duur van detentie voor jeugdigen in gevallen waarin zij voorheen volwassenensancties opgelegd kregen. In het voorstel kan een jeugdige nog maximaal de helft van de reguliere sanctieduur opgelegd krijgen. Daarmee wordt anderzijds rekening gehouden met het harde strafklimaat in Curaçao en tegemoet gekomen aan een maatschappelijke behoefte in voorkomende gevallen te kunnen kiezen voor een detentie die langer is dan slechts enkele jaren. Een regeling voor tussentijdse rechterlijke toetsing bij detentie met een duur van 8 jaar of meer, kan dan een aanvulling zijn op reeds bestaande instrumenten zoals voorwaardelijke invrijheidstelling. Hierdoor zou bijgedragen worden aan realisering van het principe dat detentie het ultimum remedium voor de kortst mogelijke duur moet zijn.

Voorgesteld is voorts bij deze ene detentiesanctie onderscheid te maken tussen jeugdzaken waarbij sprake is van (enige mate van) toerekening van het feit en zaken waarin de verdachte niet toerekenbaar wordt geacht, maar waarin de rechter de jeugdige wel wil laten detineren. In het eerste geval wordt aan de strafrechter gevraagd een maximale sanctieduur te bepalen langs de hiervoor geschetste lijn. In het tweede geval (bij volledige ontoerekenbaarheid van het feit) wordt dit juist niet van de strafrechter gevraagd. In die gevallen zou hij kunnen volstaan met het bepalen van een initiële behandelingsperiode. Daarna zou verdere evaluatie van de (executie van de) vrijheidsbeneming van de jeugdige in kwestie periodiek moeten plaatsvinden door de rechter, die zich daarbij zou moeten laten adviseren door gedragsdeskundigen (uit de geestelijke gezondheidszorg) over eventuele verlenging van de detentieduur.

Geconstateerd is dat ook qua voorzieningenaanbod het nodige moet worden ondernomen. Een aparte (gesloten) jeugdinrichting is bittere noodzaak. Gepleit wordt voor een diversiteit aan mogelijkheden voor psychologische, danwel psychiatrische behandeling en overigens nuttige dagbesteding in de vorm van scholings- en arbeidsmogelijkheden. Behalve dat dit nodig is gelet op het IVRK, bestaat daaraan grote behoefte gelet op de aard van de jeugdcriminaliteit en (de omvang van) de achterliggende problematiek (zie hoofdstukken 1 en 2).

In de toekomst zou dan het bestaande (semi-)open GOG als primaire bestemming voor huisvesting van Ots-ers kunnen zorgen. Het lijkt echter niet raadzaam het standpunt van het Kinderrechtencomité, dat zorgbehoevende jeugdigen (pertinent) niet samengeplaatst mogen worden in een inrichting met strafrechtelijk geplaatsten, hier (alsnog) te gaan hanteren. Het lijkt beter de plaatsing van de jeugdige te laten afhangen van het regime dat bij de

CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

jeugdige past gelet op de omstandigheden van het geval. Bij een te realiseren inrichting voor jeugddetentie, zou tevens voorzien kunnen worden in plaatsen voor voorarrest van jeugdigen, al zou dat – volgens internationaal recht- in een aparte afdeling moeten plaatsvinden. Daarnaast is het bij de opzet van een gesloten jeugdinrichting van belang te voorzien in een zekere overcapaciteit voor lokale jeugdigen, die elders in het Koninkrijk gedetineerd zijn, maar met het oog op resocialisatie gebaat zouden zijn bij executie hier. De interregionale rechtshulp zal dan een wederkerig karakter kunnen krijgen en het land zal zich dan een volwaardige Koninkrijkspartner kunnen betonen en haar verantwoordelijkheid ten aanzien van de detentie van jeugdigen, zoals voortvloeiend uit het IVRK kunnen nemen. In dit verband is in overweging gegeven de Caribische landen gezamenlijke inrichting(en) te laten bouwen voor de jeugd.

In **hoofdstuk 6** is de nieuwe Curaçaose strafwetgeving, voor zover het de bijzondere bepalingen voor jeugdige personen betreft, besproken en geëvalueerd. Hierbij is voorop gesteld dat de nieuwe wetgeving qua algemene opzet – een integrale herziening van het tot dan toe geldende strafrecht- voor wat betreft de jeugd, slaagt. Artikel 1:157 CSr verklaart de bijzondere bepalingen voor jeugdigen geldig voor degenen in de leeftijdscategorie 12 tot 18 jaar. De leeftijd moet nu bepaald worden naar het moment van het plegen van het delict.

De nieuwe wetgeving biedt meer mogelijkheden voor diversie door de regelingen voor OM- en politietransactie. Dit is in lijn met artikel 40 IVRK. Voorts heeft Curaçao nu in algemene zin een completer sanctiepakket voor jeugdigen. Kanttekeningen zijn geplaatst bij het schrappen van de berisping, zonder nadere uitleg en bij het uit het Wetboek van Strafrecht halen van de Ots-mogelijkheid. Ten aanzien van het laatste is met name gewezen op praktische complicaties. De scheidslijn tussen strafrechtelijke afdoening en hulpverlening is verscherpt waar dat onwenselijk is.

Innovatief is het ook voor volwassenen geldende artikel 1:14 CSr, dat uitdrukkelijk bepaalt waar de rechter bij het opleggen van straf rekening mee moet houden. Behalve 'de persoon van de verdachte', 'de ernst van het feit' en 'de omstandigheden waaronder het feit is gepleegd', is ook 'de mate waarin de gedraging verwijtbaar is aan de verdachte' opgenomen in deze bepaling.

Een andere vooruitgang, gelet op artikel 3 IVRK is dat 'het belang van de jeugdige' telkens expliciet is opgenomen in de wet als criterium bij de keuze voor een bepaalde sanctie, alsook de verlenging of omzetting daarvan.

Toch zijn ten aanzien van het nieuwe jeugdstrafrecht aspecten te onderscheiden waarbij andere keuzes gemaakt konden (in sommige gevallen wellicht zelfs moesten) worden.

Inzake de mogelijkheid volwassenensancties toe te paasen bij jeugdigen, had de wetgever mijns inziens alleen al op basis van het IVRK een andere keuze *moeten* maken. Hier is in mijn ogen werkelijk geen goed argument tegen opgewassen. Het voornaamste argument tegen het schrappen van artikel 1:158 CSr zal zijn gelegen in het behouden van de mogelijkheid in uitzonderlijke gevallen een veel langere detentieduur op te leggen dan op basis van de jeugddetentie kan. Die mogelijkheden hadden echter ook anderszins geboden kunnen worden, zonder meteen de sanctiemaxima geldend voor volwassenen te adopteren.

Als gevreesd moet worden voor ontevredenheid over de duur van detentie van jeugdigen was het (verder) ophogen van de maximumduur van jeugddetentie, binnen het geïntroduceerde systeem (voor een groter aantal gevallen) mogelijk geweest; de hogere duur was altijd nog nader te beperken geweest via periodieke toetsing. Afschaffing van een regeling als in artikel 1:158 CSr was dan makkelijker geweest. De keuze van de wetgever voor artikel 1:158 CSr is, mede gelet op het harde strafklimaat in Curaçao, erg optimistisch voorzover terughoudendheid bij de toepassing ervan wordt verwacht.

Overgaan op één vrijheidsbenemende jeugdsanctie met ruime(re) detentiemogelijkheden onder voorwaarde van periodieke evaluatie, had een goede oplossing geboden. De eerste reden voor dit standpunt wordt ontleend aan de gemeenschappelijke doelstellingen voor elke vorm van detentie van jeugdigen: de (her)opvoeding en bescherming van de jeugdige. Het belang van het (individuele) kind, de bevordering van zijn optimale ontwikkeling, moet altijd voorop staan (in IVRK-termen) met het oog op (daadwerkelijke) resocialisatie. Deze pedagogische doelstelling bij jeugddetentie binnen de grenzen van met name de maatschappelijke veiligheid is fundamenteel verschillend van de insteek bij reguliere volwassenendetentie, waar de vergeldingsgedachte veel meer op de voorgrond treedt. Een tweede reden waarom een keuze voor één vrijheidsbenemende sanctie logisch zou zijn geweest in de nieuwe wetgeving, is van inhoudelijke aard en sluit aan op de Nederlandse oriëntatie van de wetgever. In het rechtssysteem daar verschillen de vrijheidsbenemende straf en maatregel inhoudelijk steeds minder van elkaar, zeker na de wetswijziging van december 2010 over de tenuitvoerlegging van vrijheidsbenemende jeugdsancties. Een derde argument voor één vrijheidsbenemende sanctie is dat het uitstekend in het zeer flexibele jeugdsanctiesysteem van de nieuwe

CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

wet zou passen. Het vierde argument is dat de duur bij één vrijheidsbenemende sanctie prima te clausuleren is met het oog op de 'ultimum remedium'-eis en de 'kortst mogelijke duur'-eis verwoord in het IVRK. Dat kan bijvoorbeeld via een getrappt systeem met periodieke toetsing.

Bij uitvoering van die ene vrijheidsbenemende sanctie zouden de jeugdigen dan naar gelang de individuele invullingsbehoeften (qua mate en soort behandeling) van elkaar gescheiden, danwel juist bijeen geplaatst kunnen worden. afhankelijk van de ontworpen modaliteiten en voorzieningen. De rechter zou rekening houdend met de rapportage door gedragsdeskundigen dan kunnen aangeven of en zo ja welke vorm van initiële 'behandeling' in casu gewenst zou zijn.

Van eminent belang bij zowel de nieuwe wetgeving, als in geval van een eventuele overstap naar een systeem met één vrijheidsbenemende sanctie, is de kwaliteit van de gedragsrapportage. In het nieuwe flexibele jeugdstrafrecht heeft de rechter een grotere betrokkenheid bij het verloop van de (executie van) sancties. In een dergelijk systeem wint de advisering door gedragsdeskundigen aan belang. Ten aanzien van de inhoud en kwaliteit van die advisering zouden echter nadere waarborgen moeten worden opgenomen in regelgeving. Het verdient aanbeveling voorafgaand aan totstandbrenging van dergelijke wetgeving, gedragsdeskundigen en juristen te laten afstemmen over mogelijkheden en verwachtingen inzake gedragsrapportage. Dit is des te crucialer nu de rechter voor oplegging van Pij (en TBS bij volwassenen) in beginsel afhankelijk is van 'een daartoe strekkend, ... gedragsdeskundig advies', terwijl de wetgever genoeg neemt met slechts één advies.

In het strafrecht staat in het algemeen de vraag naar de (mate van) aansprakelijkheid centraal; zo ook in het jeugdstrafrecht. Onderzocht wordt dan in hoeverre de verdachte op het moment van strafbaar handelen, de consequenties van zijn handelen kon onderkennen en kon bijsturen onder de gegeven omstandigheden. Daarbij moet de psychische conditie van de individuele verdachte ten tijde van het plegen van het delict vergeleken worden met die van 'de gemiddelde medemens'. Bij jeugdige daders wordt die vergelijking echter verder gecompliceerd. De vraag naar de psychische conditie luidt dan: wat mocht onder de gegeven omstandigheden ten tijde van het plegen van het delict verwacht worden van een gemiddelde leeftijdsgenoot? In het nieuwe jeugdstrafrecht is de beantwoording van die vraag in geval de rechter wil kiezen voor detentie van doorslaggevende invloed op de beslissing tot toepassing van hetzij de straf jeugddetentie, hetzij de maatregel Pij.

Voorts zijn de beide facetten -de psychische conditie van de jeugdige en zijn ontwikkelingsgraad ten opzichte van leeftijdsgenoten- eveneens van belang bij de keuze voor een plaats van detentie en het inhoudelijke programma. De plaats van detentie zou afhankelijk van de beveiligingsbehoefte, die afhankelijk kan zijn van psychische problematiek, een '(half-)open' of 'gesloten' plek (wanneer die er is!) moeten zijn. De rechter kan hierover reeds adviseren in het vonnis.

Volgens gedragskundig onderzoek ligt het aansprakelijkheidsvraagstuk echter niet alleen bij jeugdigen (jonger dan 18 jaar), maar ook bij adolescenten (tot 23 jaar) compliceerder dan bij andere meerderjarige daders. Dit betekent dat de bovengrens van 18 jaar te laag is om daaraan volledige strafrechtelijke aansprakelijkheid en toepassing van de reguliere sancties te koppelen.

Het huidige artikel 1:159 CSr maakt bij wijze van uitzondering toepassing van jeugdsancties mogelijk bij jeugdigen in de leeftijd 18, 19 en 20 jaar. Dat is op zich in dit verband een verbetering ten opzichte van de oude wetgeving. Gelet op de wetssystematiek was het echter goed denkbaar geweest dat de wetgever het geregelde in artikel 1:159 geen uitzonderingskarakter had gegeven, maar dat is niet gebeurd.

Daarom is aanbevolen de mogelijkheid van een geheel eigen adolescentenstrafrecht voor de leeftijdscategorie 18 tot (bijvoorbeeld) 23 jaar te onderzoeken, zoals in Nederland reeds vanuit verschillende kanten is bepleit.

Wanneer de mogelijkheden voor een apart adolescentenstrafrecht zouden worden onderzocht, zou als uitgangspunt moeten gelden, dat het uitsluitend personen betreft die de leeftijd van 18 jaar reeds hadden bereikt op het moment van het plegen van het (vermeende) delict. Aandachtsgebieden bij een dergelijk onderzoek zijn vanwege de leeftijdsdimensie bij het aansprakelijkheidsvraagstuk dan zowel de sanctiemogelijkheden qua soort en duur, als de mogelijkheden voor executie daartoe.

7.3 Eindconclusie en aanbevelingen

De centrale vraag in dit onderzoek luidde:

Welke plaats nemen de vrijheidsbenemende jeugdsancties in het oude en nieuwe jeugdsanctiestelsel van Curaçao in en in hoeverre voldoet de wetgeving terzake (en in het bijzonder de detentievoorschriften) aan de internationale normen?

Eindconclusie

In het oude Antilliaanse (jeugd)sanctiestelsel van 1925 was vrijheidsbeneming van jeugdigen niet het ultimum remedium, zoals dat de bedoeling is volgens internationale normen waaraan de Curaçaose regering gebonden is. Daarbij waren er onvoldoende waarborgen voor een detentie van zo kort mogelijke duur.

Het sanctiepakket voor jeugdigen in het nieuwe Wetboek van Strafrecht van Curaçao kent veel meer mogelijkheden dan het oude Antilliaanse recht, waardoor het ultimum remedium-karakter van de vrijheidsbeneming van jeugdigen meer tot zijn recht kan komen. Daarbij zijn er meer waarborgen voor een detentie van zo kort mogelijke duur.

De (Antiliaanse) uitvoeringsregelgeving voor vrijheidsbeneming van jeugdigen, die op het oude sanctiepakket was afgestemd, maar nog geldt, is ernstig verouderd. Het is op essentiële punten (zoals disciplinaire sancties en het recht op beklag) volkomen in strijd met geldend internationaal recht. Dit geldt ook voor de in SDKK op jeugdigen toegepaste wetgeving (voor volwassenen).

In hoeverre de nieuwe sanctiemogelijkheden voor jeugdigen de facto verbetering zullen betekenen, staat of valt met:

- hoe de praktijk invulling zal geven aan de mogelijkheden tot diversie en anderssoortige sancties dan detentie waaronder taakstraf en de gedragsbeïnvloedende maatregel;
- hoeveel gebruik gemaakt zal worden van voorwaardelijke veroordelingen en
- hoe de uitvoering van de detentie van jeugdigen nader geregeld wordt en (waar dat) plaats zal vinden.

Voorts is met betrekking tot het nieuwe jeugdstrafrecht hoofdzakelijk kritiek geuit op:

- de handhaving van een wettelijke mogelijkheid 16- en 17-jarigen niet als jeugdigen te bestraffen, maar als volwassenen en
- het behoud van een tweesporienstelsel voor vrijheidsbeneming van jeugdigen.

Aanbevelingen

Naar aanleiding van de eindconclusie volgen hierna de vijf belangrijkste aanbevelingen uit dit onderzoek.

Aanbeveling 1: Investeren in jeugdvoorzieningen

Die investering moet met het oog op verdragsconforme uitvoering van detentie van jeugdigen primair plaatsvinden in nieuwe instituties, met verschillende op opvoeding gerichte regimes (open of gesloten) en voldoende gespecialiseerd personeel. Dit is uiterst urgent; alle jeugdigen moeten zo spoedig mogelijk weg uit SDKK.

Aanbeveling 2: Herziening van de uitvoeringswetgeving voor detentie

Bij de dringend noodzakelijke herziening moet de executiewetgeving voor detentie goed afgestemd worden op de geldende eisen van internationaal recht. Voorts zou gestreefd moeten worden naar een regeling in één wet.

Aanbeveling 3: Overstappen naar één vrijheidsbenemende jeugdsanctie

Met het oog op het centraal stellen van opvoeding bij elke vrijheidsbenemende jeugdsanctie, is gepleit voor een overstap naar één vrijheidsbenemende sanctie. Hiertoe is een voorstel gedaan voor zo'n sanctie, waarbij twee trajecten onderscheiden zijn in verband met de toerekening, maar waarbij de duur flexibel zou zijn.

Aanbeveling 4: Alle jeugdigen (tot 18 jaar) een jeugdsanctie

De mogelijkheid volwassenensancties toe te passen op 16- en 17-jarigen moet afgeschaft worden. Indien mogelijkheden strekkend tot langere detentie van jeugdigen gemist worden, moet hiervoor een andere oplossing komen.

Aanbeveling 5: Onderzoek mogelijkheden adolescentenstrafrecht (vanaf 18 jaar)

Uit (gedragswetenschappelijk) onderzoek blijkt dat iemand rond zijn achttiende nog niet 'rijp' is in sociaal-emotioneel opzicht, maar pas rond zijn vierentwintigste levensjaar. Dit gegeven is aanleiding tot nader onderzoek van de mogelijkheden voor (apart) adolescentenstrafrecht. Uitgangspunt zou hierbij moeten zijn dat het gaat om een nader te omschrijven leeftijdscategorie vanaf 18 jaar. Voor deze groep zou onderzoek naar zowel aparte sanctiemogelijkheden, als regels voor tenuitvoerlegging daarvan aandacht verdienen.

Summary

Recent studies show a relatively large number of juveniles committing severe crimes, many of which are violence-related. The central question of this study on juvenile detention in Curaçao, as announced in **Chapter 1**, is threefold:

- Which place did deprivation of liberty of juveniles take within the former juvenile sanction system under Antillean law in Curaçao?
- Which place has been attributed to juvenile detention in the new sanction system for juveniles, which was introduced in 2011 as part of the new Criminal Code for Curaçao?
- To what extent are these laws (and especially those regarding detention) in accordance with the applicable international standards?

Before investigating the position of juvenile detention within the (former) juvenile sanction system, **Chapter 2** addresses the context of Antillean juvenile law. It describes the development of the national laws in the Netherlands Antilles concerning juveniles in general as well as how society's view of children shifted in the Netherlands Antilles in over a century. This is compared to the international development leading to the United Nations Convention on the Rights of the Child (CRC) and to the way in which children are to be seen according to this Treaty.

The CRC was ratified by the Kingdom of the Netherlands in 1995 and entered into force in the Netherlands Antilles on January 18 of 1998. The views of the child expressed in the CRC have been characterized as Northern/Western. Researchers have pointed to the large discrepancies between these views and the realities of children in less wealthy (Developing) Countries. The question arises whether this leads to problems in the Netherlands Antilles.

This chapter concludes that the national legislator's view of juveniles is, in general, similar to the views expressed in the CRC. However, there is a discrepancy between the Antillean legislator's views of children and the way children are addressed in families belonging to the lower social-economical class. The expectations of these children at home regarding their attitude and social skills are quite different from the expectations of society at large, especially in terms of (taking) responsibility. This discrepancy poses a serious challenge, because of the severity of criminal acts committed by juveniles for which they are prosecuted. It also underlines the importance of re-educational programs for juveniles who break the law (and wind up in detention).

The former juvenile sanction system was part of the Antillean Criminal Code. Even after the dissolution of the Netherlands Antilles in 2010, the Antillean Criminal Code remained in force until Fall 2011. **Chapter 3** describes the development of that juvenile sanction system from a historical perspective (starting in 1869). In 1925, a sanction system for juveniles (until the age of 18) modeled after the Dutch 'Kinderwetten' of 1905, was introduced. It was a system geared towards re-education, but not very diversified; a child who broke the law could be pardoned by the judge without punishment (until the age of 16), or he could be reprimanded by the judge or receive a fine. If the judge was convinced that the child's well-being and interests were gravely endangered at home, he could resort to 'Ots' with an order for placement in a residential institution, a form of detention based on welfare; by nature not a criminal sanction. When juveniles committed serious acts, 'Tbr', a form of detention consisting of compulsory (re-)education that would normally last until the age of 21, was the toughest criminal penalty. If the judge anticipated that Tbr would not suffice, he could resort to sentencing to Tbr plus a regular (adult) imprisonment thereafter for a duration that was up to half of the regular maximum. If the juvenile were 16 or 17 years old, he could also be sentenced to an adult sanction (mainly imprisonment) without further restrictions.

Chapter 4 takes a closer look at (still applicable) Antillean regulations for juveniles in detention and the facilities available to them. While GOG (short for 'Gouvernements Opvoedingsgesticht') a residential institution for re-educational purposes, was appointed for execution of both Ots and Tbr, its open regime posed difficulties with many juveniles sentenced to TBR and to (some with) Ots; many have escaped. In Curaçao or in the other islands of the former Netherlands Antilles, no closed facility for juveniles exists and there are too few (improvised) places for them otherwise. Many juveniles detained on grounds of Tbr or (regular) imprisonment are therefore placed among adults in the regular prison 'Sentro di Dentenshon i Korekshon di Kòrsou' (SDKK). In this prison juveniles are not placed separately from adults, nor is there a regime geared towards their age-specific rights and needs, as is required by international law. In this chapter the old but still current laws regarding Tbr execution and those regarding imprisonment are evaluated from a CRC-perspective. Apart from the CRC, the evaluative framework used consists mainly of the UN Havana Rules, the Recommendations by the Committee of Ministers from the Council of Europe to member states on the European Rules for juvenile

SUMMARY

offenders subject to sanctions and measures, and (follow up-) reports on State visits from the European Committee for the Prevention of Torture. It is clear that all former Antillean laws regarding detention urgently need to be updated according to these international standards; especially disciplinary and complaints procedures require attention.

Chapter 5 analyses different problems of the old Antillean sanction system for juveniles. The largest problem is that in violation of Article 40 CRC, not all juveniles are sentenced to juvenile sanctions (only), as described in Chapter 3. The possibility of sentencing juveniles to adult sanctions should be abolished as well as the option to follow a re-educational detention (like Tbr) with imprisonment; the reservation made regarding Article 37(c) CRC can then be retracted. Since all deprivation of liberty of juveniles should be primarily in their interests (Article 3 CRC) and should focus on their (educational) development (promoting reintegration, Article 40 CRC), an alternative has been proposed for future legislation. This alternative would consist of opting for only one form of detention for juveniles. This sanction would, however, include two legal options for determining the (maximum) duration of the detention, depending on the (degree of) accountability of the juvenile. This detention could, in certain cases, still amount to half of the maximum duration of an adult imprisonment, but would be applied with flexibility and would be regularly evaluated by a judge.

A second recommendation concerns placement of juveniles after new facilities have been created. There should be no strict separation of juveniles who are deprived of their liberty on grounds of welfare and of juveniles detained by means of a criminal sentence, solely based on the different legal grounds. Placement in an open or closed institution should depend on the needs of the individual juvenile and on the safety risks of society. These institutions should offer a variety of psychological treatments and educational programs.

Chapter 6 concludes the study with an evaluation of the new juvenile sanction system, which was introduced in 2011. This sanction system is far more diverse and flexible than the old one. It provides ample alternatives for dealing with children who allegedly infringed the penal law, without resorting to judicial proceedings, in accordance with Article 40 CRC. Because of this and the wide variety of sanctions, detention is much more a means of last resort, as required by Article 37(b) CRC. However, the new system still allows 16 and 17 year-olds

to be sentenced to adult sanctions, when three cumulative criteria are met. Considering the long-standing practice of tough sanctioning (in general) in Curaçao and the meager requirements for explanations in verdicts regarding the criteria (which have been copied from Dutch law), sentencing juveniles as adults still seems too easy. Abrogation of these provisions is therefore strongly recommended.

On the other hand, as an exception, it is now made possible to sentence people aged 18 to 20 to juvenile sanctions. Considering insights from behavioural science it would have been better if these provisions would not be exceptions; mainly because it is nowadays considered a fact that people are generally not completely matured at 18, but mostly around the age of 24. This leads to the conclusion that it would not be right to sentence infringers of the penal law to regular 'adult' sentences until they have reached the aforementioned age. Therefore, a recommendation has been made for further investigation of possibilities for a new complementary system of sanctions for adolescents (aged 18-23).

Chapter 7 finalizes the study with conclusions and recommendations.

The first conclusion of this study is that under the old Antillean Criminal Code deprivation of liberty of juveniles was not the last resort it is required to be by international law. The system also lacked sufficient safeguards for juvenile detention to be applied for the shortest appropriate period of time.

The second main conclusion regards the newly introduced Curaçao sanction system for juveniles of 2011. This system is much more diversified and better equipped to promote detention of juveniles as a means of last resort, than the previous (Antillean) sanction system.

Thirdly, this study concludes that the old, but still current (Antillean) laws regarding the deprivation of liberty of juveniles are in dire need of replacement and the adult laws applied (to juveniles) in SDKK as well.

However, the ramifications of the newly introduced legislation (for the use of detention as last resort) will depend greatly on the actual use of these new sanctions and alternatives for judicial proceedings, future legislation (to replace current laws) on deprivation of liberty of juveniles and the actual (future) facilities for detention of juveniles.

Literatuurlijst

Allen (2005) R. Allen, 'Kind-zijn binnen de Curaçaose cultuur door de eeuwen heen: een verkenning', in: *UNA publicaties 2005*, Curaçao: UNA 2005, p. 44-51.

Baggerman/Dekker (2005) A. Baggerman, R. Dekker, 'Verlichting, revolutie en kindbeeld in Nederland', *Justitiële Verkenningen* 2005-5, p. 9-23.

Barrow (2001) C. Barrow, 'Introduction', in: C. Barrow (ed.), *Children's Rights: Caribbean realities*, Kingston: Ian Randle Publishers 2001.

Bartels (2011) J.A.C. Bartels, *Jeugdstrafrecht*, Deventer: Kluwer 2011.

Uit Beijerse/Van Swaaningen (2006) J. uit Beijerse, R. van Swaaningen, 'The Netherlands: Penal-welfarism and risk management', in: J. Muncie, B. Goldson (eds.), *Comparative youth justice*, London: Sage 2006, p. 65-78.

Uit Beijerse (2008) J. uit Beijerse, 'De politie en het openbaar ministerie in jeugdstrafzaken', in: I. Weijers, F. Imkamp, *Jeugdstrafrecht in internationaal perspectief*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2008, p. 103-118.

Uit Beijerse (2009) J. uit Beijerse, 'De toepassing van een volwassenensanctie op 16- en 17-jarigen: pro's, contra's en alternatieven', *DD* 2009, p. 1067-1088.

Uit Beijerse (2010) J. uit Beijerse, 'De noodzaak tot ingrijpende hervormingen van de vrijheidsbeneming van jeugdigen op de Nederlandse Antillen', in: H. de Doelder (red.), *Strafrecht in de Antillen na '10-10-10'*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2010, p. 25-47.

De Bie (1930) H. de Bie, 'Bij de intrede van de tweede kwarteeuw der kindervetten', *NJB* 1930, p. 581-591 en 597-606.

Blaak/Kaandorp/Meuwese (2005) M. Blaak, M. Kaandorp, S. Meuwese (red.), *Handboek Internationaal jeugdrecht*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2005.

Bleichrodt (2002) F.W. Bleichrodt, 'Het strafrechtelijk sanctiestelsel in revisie', in: *Herziening van het sanctiestelsel* (Handelingen Nederlandse Juristen-Vereniging 2002-1), Deventer: Kluwer 2002, p. 89-165.

Blink/Konings (1998) N.E. van den Blink, J.W.C. Konings, 'De rechtspositie van strafrechtelijk en civielrechtelijk geplaatste jeugdigen in de justitiële jeugdinrichting voor behandeling', *FJR* 1998-2, p. 34-38.

Boendermaker/uit Beijerse (2008) L. Boendermaker, J. uit Beijerse, *Opvoeding en beshcerming achter 'tralies'*, Amsterdam: SWP 2008.

Bol (1991) M. Bol, *Leeftijdsgrenzen in het strafrecht: gezien vanuit de ontwikkelingspsychologie*, (diss. Amsterdam, VU), Arnhem: Gouda Quint 1991.

Boom (1982) W.R. Boom, 'De executie van gevangenisstraf op Curaçao vroeger en thans', in: W.A. Luiten, R.A. Romer, J.E. Spruit, (red.), *Een decennium later*, UNA: Willemstad, Kluwer: Deventer 1982, p. 118-135.

Bosch (1965) A.G. Bosch, *Het ontstaan van het wetboek van strafrecht, aantekeningen over de werkzaamheden van de staatscommissie in 1870 belast met de samenstelling van een ontwerp van een nieuw wetboek van strafrecht, Artikel 1-91*, Zwolle: Tjeenk Willink 1965.

Bosch (2008) A.G. Bosch, *De ontwikkeling van het strafrecht in Nederland van 1795 tot heden*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2008.

Brinkgreve (2005) C. Brinkgreve, 'De terugkeer van het angstaanjagende kind', in: *Justitiële Verkenningen* 2005-5, p. 24-34.

Van Bueren (1995) G. van Bueren, *The international law on the rights of the child*, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers 1995.

Van Bueren (2006) G. van Bueren, *Article 40 Child Criminal Justice*, Leiden/ Boston: Martinus Nijhoff Publishers 2006.

Camelia-Römer (2006) S.F.C. Camelia-Römer e.a. (red.), *Evaluatieonderzoek rechtshandhaving*, Willemstad: Drukkerij "De Curaçaose courant" 2006.

Croes (1987) R.M. Croes, *Welvaart zonder ontwikkeling: de invloed van de oliemaatschappijen op de Arubaanse economie 1928-1948*, (Masterthesis Rijksuniversiteit Leiden, Geschiedenis), Dordrecht: Foris Publications 1987.

Deinse (1860) A.J. van Deinse, *De Algemeene beginselen van strafregt, ontwikkeld en in verband beschouwd met de algemeene bepalingen der nederlandsche strafwetgeving*, Altorffer 1860.

LITERATUURLIJST

Detrick (1992) S. Detrick (ed.), *The United Nations Convention on the Rights of the Child, A guide to the "Travaux préparatoires"*, Dordrecht/Boston/London: Martinus Nijhoff Publishers 1992.

Detrick (1999) S. Detrick, *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers 1999.

Doek (2001) J. Doek, 'De jeugdige delinquent, de toepassing van het strafrecht voor volwassenen en het IVRK. Enkele beschouwingen n.a.v. HR 21 november 2000, NJ 2001, 97', *FJR* 2001, p. 144-149.

Doek/Vlaardingerbroek (2001) J.E. Doek, P. Vlaardingerbroek, *Jeugdrecht en jeugdhulpverleningsrecht*, Den Haag: 2001.

Doreleijers (2009) Th. Doreleijers, *Te oud voor het servet, te jong voor het tafellaken*, oratie Universiteit Leiden 8 mei 2009, (te vinden als Word-bestand via de zoekterm: "te oud voor het servet, te jong voor het tafellaken" in Google).

Duits/Harkink (2001) N. Duits, J. Harkink, 'De PIJ-maatregel als ultimum remedium?', *Sancties* 2001-5, p. 290-301.

Van der Pot/Elzinga & De Lange (2006) D.J. Elzinga, R. de Lange, *Van der Pot. Handboek van het Nederlandse staatsrecht*, Deventer: Kluwer 2006.

Faber/Mostert/Nelen (2006) W. Faber, S. Mostert, J.M. Nelen, e.a., *Baseline study Criminaliteit en Rechtshandhaving Curaçao en Bonaire*, Amsterdam: Vrije Universiteit 2006.

Beleidskader PVC (2008)

Beleidskader '*Plan Veiligheid Curaçao, Naar een veilige leefomgeving voor de burgers van Curaçao*', Plan Veiligheid Nederlandse Antillen 2008.

Gedenkboek GOG (1999) *50 jaar G.O.G. 1949-1999, Gedenkboek Gouvernements Opvoedingsgesticht*, Curaçao 1999.

De Gaay Fortman (1915) B. de Gaay Fortman, 'Een nieuw wetboek van strafrecht voor de kolonie Curaçao', *Tijdschrift voor strafrecht*, deel XXVI, 1915, p. 141-160.

De Gaay Fortman (1938) B. de Gaay Fortman, 'Het burgerlijk wetboek in Suriname en Curaçao', in: P. Scholten, E.M. Meijers (red.), *Gedenkboek Burgerlijk Wetboek 1838-1938*, Zwolle: Tjeenk Willink 1938, p. 749-775 .

De Gaay Fortman (1962) B. de Gaay Fortman (red.), *Wetboek van strafrecht van de Nederlandse Antillen*, Den Haag: Staatsdrukkerij en uitgeverijbedrijf 1962.

Green (1998) D. Green, *Hidden lives, voices of children in Latin America and the Caribbean*, London: Cassell 1998.

De Haan/Hielkema (2005) W.J.M. de Haan, J. Hielkema, 'Tekenen van berouw', *NJB* 2005, p. 982-985.

Hart (1992) J.T. Hart, *150 jaar Rooms Katholiek onderwijs op de Nederlandse Antillen*, Curaçao: Drukkerij Scherpenheuvel 1992.

Hartog (1961) J. Hartog, *Curaçao, van kolonie tot autonomie, Deel 1 (tot 1816)*, Aruba: D.J. de Wit 1961.

Hawkins/Römer/Francinet (2006) M.A. Hawkins, R. Römer, O. Francinet, *Using census data for neighbourhood risk assessment*, Caribbean Journal of Criminology and Social Psychology 2006, p. 53-84.

Hoefnagels (1974) G.P. Hoefnagels, 'Het begrip bescherming in de verhouding kinderrecht en kindbescherming', in: J. Coleman e.a. (red.), *Jeugdrecht op een keerpunt, Opstellen aangeboden aan Prof. mr. J. Wiarda*, Groningen: Tjeenk Willink 1974, p. 149-177.

De Hullu (2002) J. de Hullu, 'Suggesties voor herziening strafrechtelijk sanctiestelsel', in: *Herziening van het sanctiestelsel* (Handelingen Nederlandse Juristen-Vereniging 2002-1), Deventer: Kluwer 2002, p. 1-87.

Van Hulst (1997) H. van Hulst, *Morgen bloeit het diabaas*, Amsterdam: Het Spinhuis 1997.

Van Hulst (2003) H. van Hulst, *Geen snelle recepten*, Amsterdam: Aksant 2003.

Implementatierapportage CPT (2008)

J. de Lange, P.C. Vegter, Rapport betreffende de implementatie en uitvoering van de te nemen verbeteringen na bezoek CPT aan de Nederlandse Antillen en Aruba in juni 2007, september 2008. (*Kamerstukken II*, 2008/2009, 31700 IV, nr. 34).

Jansen (1990) M. Jansen, *Kòrsow protehá bo yunan!*, (Doctoraalonderzoek Orthopedagogiek, UvA), Amsterdam: 1990.

Jessurun Cardozo (1952) D.S. Jessurun Cardozo, 'Desiderata op het gebied van het kinderrecht', *Antilliaans Juristenblad* 1952, p. 24-25.

De Jong (2007) D.H. de Jong, 'De hoogte van de maximale tijdelijke gevangenisstraf', *TAR-Justicia* 2007, p. 11-23.

De Jonge (1998) G. de Jonge, 'Het Nederlandse straf(proces)recht en het IVRK: 't kan nog beter', *FJR* 1998-1, p. 11-14.

De Jonge (2008) G. de Jonge, 'Het CPT visiteert het Koninkrijk der Nederlanden', *NJCM-Bulletin* 2008, p. 869-881.

De Jonge/Van der Linden (2007) G. de Jonge, A.P. van der Linden, *Jeugd en strafrecht*, Deventer: Kluwer 2007.

Kelk (1999) C. Kelk, 'Wanneer behoren de gruwelijkheden in de gevangenis te Curaçao tot het verleden?', *NJB* 1999, p. 1-7.

Koekkoek (2000) A.K. Koekkoek, (red.), *De Grondwet, een systematisch en artikelsgewijs commentaar*, Deventer: Tjeenk Willink, 2000.

Komen/Van Vliet (2000) M. Komen, A. van Vliet, 'Dé PIJ bestaat niet. De strafrechtelijke maatregel Plaatsing in een Inrichting voor Jeugdigen bij wet en in de praktijk.', *Proces* 2000-7/8, p. 106-112.

Kortmann (2005) C.A.J.M. Kortmann, *Constitutioneel recht*, Deventer: Kluwer 2005.

Van der Landen (1992) D. van der Landen, *Straf en maatregel, Een onderzoek naar het onderscheid tussen straf en maatregel in het strafrecht*, (diss. Tilburg), Arnhem: Gouda Quint 1992.

De Lange (2008) J. de Lange, *Detentie genormeerd*, (diss. Rotterdam), Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2008.

De Lange (2009) J. de Lange, 'Naar een menswaardige(r) detentiesituatie op de Nederlandse Antillen en Aruba', *Sancties* 2009-5, p. 271-284.

De Lange (2010) J. de Lange, 'De detentiesituatie in de Nederlandse Antillen en Aruba' in: H. de Doelder (red.), *Strafrecht in de Antillen na '10-10-10'*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2010, p. 17-24.

Langeveld (1979) M.J. Langeveld, *Beknopte theoretische pedagogiek*, Groningen: Wolters 1979.

Lansdown (2005) G. Lansdown, 'The 'best interests' and the evolving capacities of the child: dilemmas to address', in: M. Bruning, G. Ruitenberg, (red.), *Rechten van het kind in (inter)nationaal perspectief*, Amsterdam: SWP 2005, p. 73-89.

Leonards (1995) C. Leonards, *De ontdekking van het onschuldige criminele kind*, (diss. Rotterdam), Hilversum: Verloren 1995. (diss. Rotterdam), Hilversum: Verloren 1995.

Lewin (2009) G.C.C. Lewin, *Het hoger beroep en het cassatieberoep in burgerlijke zaken in de Nederlandse Antillen en Aruba*, (diss. Curaçao, UNA), Deventer: Kluwer 2009.

Liefwaard (2008) T. Liefwaard, *Deprivation of liberty of children in light of international human rights law and standards*, (diss. Amsterdam VU), Antwerp-Oxford-Portland: Intersentia 2008.

Liefwaard (2009) T. Liefwaard, 'Vrijheidsbeneming van kinderen in het licht van internationale mensenrechten', *NJCM-Bulletin* 2009-4, p. 358-372.

Liefwaard (2011) T. Liefwaard, 'Strafrecht voor adolescenten, een kritische analyse van de plannen van de Staatssecretaris van Veiligheid en justitie', *NJB* 2011, p. 2496-2502.

Loeber/Stouthamer-Loeber (1986) R. Loeber, M. Stouthamer-Loeber, 'Family factors as correlates and predictors of juvenile conduct problems and delinquency', in: M. Tonry, N. Morris (Eds.), *Crime and Justice: an annual review of research*, Vol.7, Chicago: University of Chicago Press 1986, p. 29-149.

LITERATUURLIJST

Loth/Gakeer (2003) M.W. Loth, A.M.P. Gakeer, *Meesterlijk recht*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2003.

McDowell (2000) Z. McDowell, *Elements of child law in the commonwealth Caribbean*, Jamaica: University of the West Indies Press 2000.

Marchena-Slot (2008) A. Marchena-Slot, 'Een nieuw jeugdsanctiestelsel; in het belang van het kind?!', in: H. de Doelder (red.), *Caribisch Wetboek van Strafrecht*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2008, p. 207-225.

Marchena-Slot (2008a) A.D. Marchena-Slot, 'Naar aanleiding van de zaak Gato: het Antilliaanse jeugdstrafrecht', *TAR-Justicia* 2008, p. 269-282.

Marchena-Slot/Reijntjes (2006) A.D. Marchena-Slot, J.M. Reijntjes, 'Dilemma's bij interregionale overdracht van executie', *Strafblad* 2006, p. 509-513.

Marchena-Slot/Reijntjes (2007) A.D. Marchena-Slot, J.M. Reijntjes, "Jeugddekententie en mensenrechten op Curaçao", *TAR-Justicia* 2007, p. 44-49.

Marks (1973) A.F. Marks, *Man, vrouw en huishoudgroep*, Leiden: 1973.

Mijnarends (1999) E.M. Mijnarends, *Richtlijnen voor een verdragsconforme jeugdstrafrechtspleging*, (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 1999.

Mijnarends (2001) E.M. Mijnarends, 'De betekenis van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind voor het Nederlandse jeugdstrafrecht', *FJR* 2001-11, p. 302-307.

Van der Molen (2002) IJ. van der Molen, *Opvoedingstheorie en opvoedingspraktijk*, Groningen: Wolters-Noordhoff 2002.

Mulock Houwer (1953) D.Q.R. Mulock Houwer, *Kinderbescherming in de Nederlandse Antillen*, Amersfoort: 1953.

Munnike (1999) H. Munnike, 'Gevangen op de Nederlandse Antillen: recht op geweldloze behandeling?', *NJCM-Bulletin* 1999, p. 614-622.

Murray (2005) M.F. Murray, (red.), *De Parlementaire geschiedenis van het Nederlands-Antilliaanse (nieuw) Burgerlijk Wetboek*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2005.

Van Oers (1993) J.F. van Oers, De maatschappelijke context van het schoolwezen in de kolonie Curaçao 1816-1837, (diss. Tilburg), Zundert: J.F. van Oers 1993.

Pre-advies RSJ (2010) 'Het jeugdstraftproces: toekomstbestendig!', pre-advies Raad voor de Strafrechtstoepassing en jeugdbescherming, oktober 2010

Prins-Winkel (1975) A.C. Prins-Winkel, *Kabes Duru?*, Zeist: 1975, 63/4.

Prinsen/Vinkers (2008) M.M. Prinsen, D.J. Vinkers, *Haalbaarheidsonderzoek TBS- en PIJ-voorzieningen Nederlandse Antillen en Aruba*, NIFP 2008.

Projectdossier DJJO (2006) *Projectdossier Sociale vormingsplicht, residentiële voorzieningen*, Curaçao: DJJO 28 april 2006.

Pupavac (1998) V. Pupavac, 'The infantilization of the south and the UN Convention on the rights of the child', in: *Human Rights Law Review*, March 1998, p. 1-6.

Rapport Bon Futuro (2010) *Rapport Het geïntensiveerde plan van aanpak; Bon Futuro Gevangenis (Curaçao) Augustus 2010*, Curaçao: 2010. (Bijlage bij Kamerstukken II 2009/10, 31954, nr. 31.)

Rapport Commissie-Anneveldt (1982) *Sanctierecht voor jeugdigen, Rapport van de Commissie herziening strafrecht voor jeugdigen*, 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij 1982.

Rapport Griffie/CBS (2002) *Rapport Geregistreeerde misdrijven, Griffie 1998/2000*, Curaçao: Griffie GHvJ en CBS 2002.

Reed (2008) L. Reed, 'Leefklimaat voor Antilliaanse jongeren steeds grimmiger', *Tijdschrift voor de Rechten van het kind* 2008, p. K 2-4.

Reijntjes (2002) J.M. Reijntjes, 'Bestrafing op de Antillen, hoge strafmaat, harde strafexecutie', *Justitiële Verkenningen* 2002-1, p. 67-78.

Reijntjes (2006) J.M. Reijntjes, 'Mathew', *Strafblad* 2006, p. 354.

Rommelink (1974) J. Rommelink, 'Sancties in het kinderstrafrecht', in: J. Coleman e.a. (red.), *Jeugdrecht op een keerpunt*, Groningen: Tjeenk Willink 1974, p. 196-224.

LITERATUURLIJST

Renkema (1981) W.E. Renkema, *Het Curaçaose plantagebedrijf in de negentiende eeuw*, Zutphen: Walburg Pers 1981.

Van Rijn (1996) A. van Rijn, 'De toestand in de Antilliaanse gevangenissen', *NJCM-Bulletin* 1996, p. 1115-1126.

Van Rijn (1999) A.B. van Rijn, *Staatsrecht van de Nederlandse Antillen*, Deventer: Tjeenk Willink 1999.

Rodley (2002) N.W. Rodley, *The treatment of prisoners under international law*, Oxford: University Press 2002.

Römer (1962) R.A. Römer, 'Parent-Child relationship in the lower class' (1960), in: R.A. Römer, *Youth in Curaçao*, Curaçao: 1962, p. 2-6.

Römer (1962a) R.A. Römer, 'Parents-child relationship in the light of rapid social change' (1959), in: R.A. Römer, *Youth in Curaçao*, Curaçao: 1962, p. 7-13.

Römer (1976) R.A. Römer, *Korsow: een sociologische verkenning van een Caribische maatschappij*, Curaçao: Drukkerij Scherpenheuvel 1976.

Römer (1979) R.A. Römer, *Een volk op weg*, Zutphen: De Walburg Pers 1979.

Römer (1998) R.A. Römer, *De Curaçaose samenleving*, Curaçao: Amigoe/ Groningen: Universiteitsdrukkerij 1998.

Römer-Kenepa (1980) N. Römer-Kenepa, *Vrouwenleven op Curaçao; laat achttiende eeuw en vroeg negentiende eeuw*, (Hoofdvakscriptie 'nieuwe tijd'), Amsterdam 1980.

Ruitenbergh (2003) G.C.A.M. Ruitenbergh, *Het Internationaal Kinderrechtenverdrag in de Nederlandse rechtspraak*, Amsterdam: SWP 2003.

Rutgers van Rozenburg/Groenendaal (2004) W.S.E. Rutgers van Rozenburg en E.G.C. Groenendaal, 'Hoe volwassen zijn kinderen?', *NJB* 2004, p. 1743-1747.

Van San (1998) M. van San, *Stelen & steken*, (diss. Amsterdam, UvA), Amsterdam: Het Spinhuis 1998.

Save the children (1995) *Save the children*, Towards a children's agenda: new challenges for social development. London: Save the children 1995.

Schaduwrapport CRC (2008) Schaduwrapportage Nederlandse Antillen, 2008 CrC, te vinden via: <www.sifma.an/nld/RvK.htm >

Schalken/Mul (1999) T.M. Schalken, S.W. Mul, (red.), *Het nieuwe wetboek van strafvordering van de Nederlandse Antillen en Aruba (1997)*, Bronnenpublicatie Deel 1: Parlementaire stukken, Deventer: Gouda Quint 1999.

Schalkwijk (1930) F.G. Schalkwijk, 'De "kinderwetten" in Curaçao en Suriname', in: H. de Bie (red.), *De eerste kwarteeuw der Kinderwetten 1 december 1905 – 1930*, Leiden: Sijthof 1930..

Sijmonsma (2000) J. Sijmonsma, 'Voorgesteld nieuw Antilliaans strafrecht', *NJB* 2000, p. 362-363.

Van Sloun (1988) T.H.J.G. van Sloun, *De schuldvraag in het kinderstrafrecht*, (diss. Amsterdam, UvA), Deventer: Kluwer/ Arnhem: Gouda Quint 1988.

Van Soest (1977) J. van Soest, *Olie als water: de Curaçaose economie in de eerste helft van de twintigste eeuw*, Zutphen: De Walburg Pers 1977.

Steiner/Alston (2000) H.J. Steiner, P. Alston, *International Human Rights in context*, Oxford: Oxford University Press 2000.

Stutterheim (1992) R.H. Stutterheim, 'Kinderen zonder schuld', in: Th.M. de Boer e.a. (red.), *De kant van het kind, Liber amicorum prof. mr. Miek de Langen*, Arnhem: Gouda Quint 1992, p. 315-332.

Thompson-Ahye (2001) H. Thompson-Ahye, 'Juvenile Justice', in: C. Barrow (ed.), *Children's Rights: Caribbean realities*, Kingston: Ian Randle Publishers 2001.

De la Try Ellis (1981) W.Ch. de la Try Ellis, *Antilliana, verzameld werk van W.Ch. de la Try Ellis*, Zutphen: De Walburg Pers 1981.

Vlaardingerbroek (2009) P. Vlaardingerbroek, 'Nederland en het respect voor kinderrechten, De vlag kan nog niet worden uitgehangen', *NJB* 2009, p. 2123-2157.

Volf (2006) L.M.Z. Volf, 'De voorlichting van de rechter en de behandeling van het kind in het jeugdstrafrecht', *FJR* 2006-10, p. 234-240.

LITERATUURLIJST

Voortgangsrapportage CPT (2009) J. de Lange, P.C. Vegter, *Rapport betreffende de implementatie en uitvoering van de te nemen verbeteringen na bezoek CPT aan de Nederlandse Antillen en Aruba in juni 2007*, (tweede bezoek), mei 2009. (Kamerstukken II, 2008/2009, 32568, nr. 52).

Voortgangsrapportage CPT (2010) J. de Lange, P.C. Vegter, *Rapport betreffende de implementatie en uitvoering van de te nemen verbeteringen na bezoek CPT aan de Nederlandse Antillen en Aruba in juni 2007*, (derde bezoek) mei 2010.

De Vries/Van Tricht (1905) A.D.W. de Vries, F.J.G. van Tricht, *Geschiedenis der wetgeving op de misdadige jeugd, eerste gedeelte*, Haarlem: Tjeenk Willink 1905.

Weenink/Brug (2009) A.W. Weenink, J.I.M. Brug, *Criminaliteitsbeeldanalyse Curaçao 2008*, Zoetermeer: KLPD 2009.

Weijers (2005) I. Weijers, 'Mondige kinderen', *Justitiële Verkenningen* 2005-5, p. 66-76.

Weijers (2006) I. Weijers, *Jeugdige dader, volwassen straf?*, Deventer: Kluwer 2006.

Weijers (2008) I. Weijers, 'De leeftijdsgrenzen', in: I. Weijers, F. Imkamp (red.), *Jeugdstrafrecht In internationaal perspectief*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2008, p. 267-282.

Weijers (2010) I. Weijers, 'Jeugdcriminologie', *Strafblad* 2010, p. 338-346.

Weijers/Imkamp (2009) I. Weijers, F.M.J.A. Imkamp, 'Knelpunten in ons huidige jeugdstrafrecht', *FJR* 2009-7, p. 16-20.

Willems (2005) J.C.M. Willems, 'Het kindbeeld in het Verdrag inzake de Rechten van het Kind', *Justitiële Verkenningen* 2005-5, p. 94-112.

Van Zutphen (2000) R.F.B. van Zutphen, 'Kroniek van het straf- en strafprocesrecht 1990-2000', *TAR-Justicia* 2000, p. 389-411.

Trefwoordenregister*

Accommodatie	4.5, 4.5.2, 4.5.3, 4.6.1, 4.8
Adolescentenstrafrecht	5.6, 6.2.1, 6.9, 7.3
Alternatieve	
- sancties/ straffen	5.2, 5.8, 6.1.1, 6.3, 6.6.2, 6.9
- afdoening	3.6.1, 3.5.4, 5.2, 6.1.1, 6.3.2
- zorg	2.2.1, 3.6.1, 5.2
Beheer	4.1, 4.2, 4.4, 4.4.1, 4.4.2
Beklag	4.1, 4.4.1, 4.4.2, 4.4.3, 4.7, 4.7.1, 4.7.2, 4.8, 5.5.2, 6.3.2, 6.4.1, 7.2, 7.3
Belang van het kind	1.1, 2.1, 2.2.3, 2.3.3, 2.4.3, 3.5.1, 4.3, 4.6.2, 4.8, 5.2, 5.5.2, 5.6, 5.7, 5.7.2, 5.9.3, 5.10, 6.2.2, 6.6.2, 6.8.1
Berisping	3.4.1, 3.4.2, 3.4.3, 3.4.5, 3.7, 5.3, 5.9, 6.2.1, 6.3, 6.3.1, 6.9, 7.2
Bezoek (recht op)	3.6.2, 4.5.1, 4.5.2, 4.6.1, 4.7.2, 4.7.3
Bovengrens (leeftijd)	3.3.2, 3.4.5, 3.7, 6.2.1, 6.3.2, 6.9, 7.2
Commissie van Toezicht	4.7.3
Concordantie	1.2, 3.2.1, 3.3, 3.4, 6.3, 6.8.2
Correspondentie, recht op	3.6.2, 4.5.1, 4.7.2
Dagprogramma	4.6, 4.6.2, 4.6.3, 4.8, 5.6, 5.9.2, 5.10, 7.2
Differentiatie	4.4, 4.4.1, 4.4.2, 4.4.3
Disciplinaire maatregel/straf/ sanctie	4.1, 4.7.1, 4.7.2, 6.4.1, 6.5.2, 7.2
Dwangopvoeding	3.3.2, 3.4.1, 3.4.2, 3.4.3, 3.4.4, 3.5
Elektronisch toezicht	4.2, 6.3.1, 6.7
GBM/ gedragsbeïnvloedende maatregel	6.1.1, 6.2.2, 6.3, 6.3.3, 6.8.1
Gedragsdeskundige	5.9.3, 5.10, 6.4.2, 6.5.2, 6.6.2, 6.7, 6.8, 6.8.1, 6.9
Geldboete	3.2.2, 3.2.3, 3.3.1, 3.3.2, 3.4.1, 3.4.2, 3.4.3, 3.4.5, 3.7, 4.7.3, 5.2, 5.3, 5.4.1, 5.9, 6.2.1, 6.3.1, 6.3.2, 6.4, 7.2
Gescheiden plaatsing/ executie (van volwassenen)	3.6.2, 3.6.3, 4.1, 4.3, 4.3.2, 4.3.4, 4.4.1, 4.2, 4.8, 5.4, 5.5.2, 5.9.2, 7.2

* Dit register verwijst naar paragrafen.

DETENTIE VAN JEUGDIGEN IN CURACAO

Gesloten afdeling/ inrichting/instelling/ plaatsen	4.3, 4.3.1, 4.3.2, 4.3.3, 4.3.4, 4.5.2, 4.8, 5.3, 5.5, 5.5.2, 5.6, 5.9.2, 5.9.4, 5.10, 6.3, 6.7, 7.2
Gevangenisstraf	1.3, 3.2.2, 3.2.3, 3.3, 3.3.1, 3.3.2, 3.3.3, 3.4.2, 3.4.3, 3.4.4, 3.4.5, 3.5.3, 3.7, 4.1, 4.2, 4.4.4, 4.3.4, 4.4.3, 4.8, 5.1, 5.3, 5.4.1, 5.4.3, 5.7.2, 5.9.5.9.2, 5.10, 6.1.1, 6.2.2, 6.3.2, 6.4, 6.5.1, 6.5.2, 6.6.2, 6.6.3, 6.7, 7.2
- regime	3.3.3
-levenslange	3.3.2, 3.3.3, 3.5.3, 3.6.2, 5.4.3, 5.9, 5.10, 6.1.2, 6.4, 6.5.2
Geweld	4.4.1, 4.7.1, 4.7.2, 4.7.3
- (-s)delicten	1.1
- (-s)middel	4.7.3
- (-s)instructie	4.2, 4.7.3
Gezinstype (matrifocaal)	2.3.2, 2.5
Gratie	3.2.3, 5.4.3, 5.9.3, 6.5.2
HALT	5.2, 6.3.2
Inspectie	4.5.3, 4.7.1
Interregionale overdracht (van executie)	5.5, 5.5.3, 6.7
Jeugdbescherming	3.5.1, 4.1, 6.3
Jeugddetentie	1.4, 4.2, 4.3.1, 4.4.3, 4.7.1, 4.8, 5.4, 5.9.2, 5.9.4, 5.10, 6.1, 6.1.1, 6.2.2, 6.3, 6.4, 6.4.1, 6.4.2, 6.5.1, 6.5.2, 6.6.2, 6.6.3, 6.7, 6.8.2, 6.9, 7.2
- vervangende	6.3.1, 6.3.2
Jeugdinrichting	4.1, 4.2, 4.3.1, 4.3.2, 4.3.3, 4.3.4, 4.4.1, 4.4.2, 4.5.1, 4.6.1, 4.7.1, 4.8, 5.3, 5.5, 5.6, 5.9.3, 5.9.4, 5.10, 6.2.2, 6.5.1, 6.6.2, 6.6.3, 6.7, 7.2
Jeugdzorg	4.2, 4.3.1, 4.3.4, 4.7.1, 4.8, 5.9, 6.8.1, 7.2
Kindbeeld	1.3, 2.1, 2.3.1, 2.3.2, 2.3.3, 2.4, 2.4.2, 2.5, 3.1, 7.2
Kinderrechter	2.3.1, 2.4.2, 3.5.1, 3.6.1, 6.2, 6.3, 6.8.1
Kinderrechtencomité	2.2.2, 2.2.3, 4.2, 4.3.1, 4.4.2, 4.8, 5.2, 5.4.2, 5.4.3, 5.7.1, 5.9.4, 5.10, 6.6.1, 7.2
Leeftijdsgrens	2.4.2, 3.5.4, 4.6.2
- (bovenste)/ bovengrens	3.3.2, 3.4.2, 3.4.5, 3.7, 6.2.1, 6.3.2, 6.9, 7.2
- (minimum-)	2.3.1, 2.4.1, 3.3.2, 3.4.1, 3.4.2, 3.5.3, 3.7, 7.2

TREFWOORDENREGISTER

Leerstraf	6.3.2
Meerderjarig(heid)	2.2.3, 2.3.1, 2.4.1, 2.4.2, 2.4.3, 3.3.2, 3.4.3, 3.4.4, 3.5.1, 4.3.3, 5.1, 5.6, 6.3.1, 6.3.2, 6.3.3, 6.5, 6.5.1, 6.5.2, 6.6.3, 6.8.1, 7.2
Minimumstraffen	3.5.3, 5.9
OM-afdoening/ -transactie	6.3.2, 6.9
Omzetting van	
- levenslange gevangenisstraf	5.4.3
- jeugdsancties na meerderjarigheid	5.6, 6.1, 6.5, 6.6.2
Onbetaalde arbeid	6.2.2, 6.3.2
Onderwijs	2.2.3, 2.3.2, 2.4.3, 2.5, 4.1, 4.3.3, 4.5.1, 4.6.1, 4.6.2, 4.6.3, 7.2
Opvoeding	2.1, 2.3.1, 2.3.2, 2.4.2, 2.4.3, 2.5, 3.4.1, 3.4.2, 3.4.3, 3.4.4, 3.5.1, 3.5.2, 4.4.2, 4.6.1, 4.7.2, 6.5.2, 6.6.1, 6.6.3, 7.2, 7.3
Ordemaatregelen	4.7.1, 6.5.2
Ots / ondertoezichtstelling	2.4.2, 3.5.1, 3.5.2, 3.7, 4.1, 4.2, 4.2.1, 4.3.1, 4.4.2, 4.8, 5.3, 5.9.3, 6.3, 6.9, 7.2
Ouders	.1, 2.2.3, 2.3.1, 2.3.2, 2.4, 2.4.1, 2.4.2, 2.4.3, 3.2.3, 3.3.2, 3.4.1, 3.4.2, 3.4.5, 3.5.1, 4.3.1, 4.4.1, 4.5.2, 4.6.2, 5.3
Ouderlijke macht	2.3.1, 2.4.2, 2.4.3
Pedagogische	
- beginselen	3.4.2
- correctie	2.3.2
- dimensie/ invalshoek/ visie/ doelstelling	2.3.1, 3.4.1, 5.7.1, 5.9.3, 6.2.1, 6.3.2, 6.5.2, 6.6.1, 6.6.2, 6.8.2, 6.9, 7.2
- driehoek	
Persoonlijkheid	2.2.3, 2.3.2, 2.4.3, 2.5, 4.2.1, 4.4.2, .4.2, 5.6, 5.7.2, 6.2.1, 6.6.2, 7.2
Persoonlijkheidsstoornis	5.7.2, 5.9.2, 5.9.3
Periodieke toetsing	3.4.3, 5.4.3, 5.8, 5.9.2, 6.5.2, 6.7, 6.8.2, 6.9, 7.2
Persoonsdossier	4.4.1, 4.4.3
Pij/ Plaatsing in een inrichting voor jeugdigen	5.5.3, 5.9.2, 5.9.3, 5.9.4, 6.2.2, 6.3, 6.3.3, 6.4, 6.4.2, 6.5.2, 6.6.2, 6.6.3, 6.7, 6.8.1, 6.8.2, 6.9, 7.2
Preventie	2.2.2, 2.4.2, 3.3.2, 4.3.1, 4.7.3, 5.2, 5.4.1, 5.7.2, 5.9.2, 5.9.3, 5.9.4
Reclassering	2.3.1, 2.4.2, 6.3.1, 6.3.2, 6.4.2, 6.7
- jeugd-	6.3.1, 6.4.2
Repressie	2.3.2, 6.6.2
Riot-team	4.7.3

DETENTIE VAN JEUGDIGEN IN CURACAO

Sanctiecombinaties	6.2.2, 6.8.1
Sanctiekeuze	5.1, 5.4.2, 5.7, 5.7.1, 5.7.2, 5.9, 5.9.1, 5.9.3, 6.8.1, 6.9
Slavernij	2.3.2, 2.5
Sociale vormingsplicht	2.4.3, 2.5
Strafklimaat	5.9, 5.10, 6.6.2
Taakstraf	5.3, 6.1, 6.2.2, 6.3, 6.3.1, 6.3.2, 6.3.3, 6.4.1, 6.8.1, 6.9, 7.3
TBR / terbeschikkingstelling van de regering	1.3, 3.4.1, 3.4.2, 3.4.3, 3.4.4, 3.5.1, 3.5.2, 3.5.3, 3.7, 4.1, 4.2, 4.2.1, 4.2.2, 4.3.1, 4.3.2, 4.3.4, 4.4.2, 4.7.2, 4.7.3, 4.8, 5.2, 5.3, 5.4.1, 5.4.2, 5.5, 5.5.1, 5.5.3, 5.6, 5.7.1, 5.8, 5.9.2, 5.9.3, 5.9.4, 5.10, 6.1.1, 6.2.1, 6.2.2, 6.3, 6.3.1, 6.4, 6.4.2, 6.6.2, 6.7, 7.2
TBS / terbeschikkingstelling	4.2.1, 5.5, 5.9.3, 5.9.4, 6.3.3, 6.4.2, 6.5.2, 6.6.2, 6.6.3, 6.7, 6.9, 7.2
Tenuitvoerlegging	2.2.3, 3.2.3, 4.2, 4.4.2, 4.4.3, 4.7.3, 4.8, 5.4.2, 5.4.3, 5.5.2, 5.5.3, 5.8, 5.9, 5.9.3, 5.9.4, 5.10, 6.3.2, 6.4.1, 6.4.2, 6.5.1, 6.5.2, 6.7, 6.9, 7.2, 7.3
Toereken(ingsvat)baarheid	3.3.2., 5.9.3, 6.5.2, 7.2, 7.3
Tussentijdse evaluatie, zie: periodieke toetsing	
Tweesporenstelsel	7.3
Ultimum remedium	1.1, 1.3, 4.3.1, 4.7.1, 5.1, 5.2, 5.4.2, 5.8, 5.9, 5.10, 6.1, 6.1.1, 6.3, 6.6.3, 6.8.2, 6.9, 7.2, 7.3
Verantwoordelijkheid	2.1, 2.2.1, 2.2.3, 2.4.1, 2.4.2, 3.4.2, 4.3.2, 4.5.3, 4.6.1, 4.6.2, 4.7.1, 5.5.3, 5.10, 6.2.1, 6.4.2, 6.7, 7.2
Volwassenensanctie	1.3, 3.4.2, 3.4.5, 3.5.3, 3.7, 4.1, 5.1, 5.3, 5.4, 5.4.1, 5.4.2, 5.4.3, 5.7.2, 5.10, 6.1, 6.1.1, 6.2.1, 6.4, 6.5, 6.5.1, 6.6.1, 6.6.2, 6.6.3, 6.7, 6.8.2, 6.9, 7.2, 7.3
Voogdij	2.3.1, 2.4.2, 3.5.1
Voogdijraad	2.4.2, 5.7.1
Voorwaardelijke invrijheidstelling	5.4.3, 5.9.3, 5.9.3, 6.4.1, 6.6.3, 7.2
veroordeling	2.4.2, 3.5.2, 5.3, 6.2.2., 6.3.2, 6.7, 7.3
VN-richtlijnen	1.4, 2.2.2, 2.5, 4.1

Curriculum Vitae

Annemarie Désirée Marchena-Slot werd geboren op 9 april 1979 te Curaçao. Kort daarna verhuisde haar gezin naar Nederland, waar zij opgroeide en in 1997 haar Gymnasium-diploma behaalde aan het Jacobus College in Enschede. Vervolgens verhuisde zij naar Curaçao en studeerde Antilliaans recht aan de UNA (1997-2002). Sinds de eindfase van die studie was zij verbonden aan de Stichting Jurdoc als (juridisch) medewerker. Na het afstuderen bij de UNA volgde zij nog een kopstudie Nederlands recht via de Radboud Universiteit Nijmegen. Dit diploma werd behaald in 2004.

Sinds 2003 is zij als wetenschappelijk medewerker straf(proces)recht verbonden aan de UNA. Daar vervult zij inmiddels enkele jaren de rol van vice-decaan. In de loop der jaren publiceerde zij verscheidene malen over het jeugdstrafrecht in de Nederlandse Antillen. Tevens adviseerde zij de Raad van Advies van de Nederlandse Antillen onder meer over het nieuwe Wetboek van Strafrecht.